

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

Art
Architecture
Jurisprudence
National security
Medical Sciences
Technical science
Historical sciences
Economic Sciences
Philological sciences
Pedagogical Sciences
Philosophical Sciences
№31(190) 2023

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №31 (190), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**
Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz** - profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczewska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Aliyev Zakir Hussein oglu** - doctor of agricultural sciences, associate professor, professor of RAE academician RAPVHN and MAEP
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, profesor nadzwyczajny Wydział Agrotechnologii i Transportu Drogowego, Państwowy Uniwersytet Rolniczy w Połtawie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorsk w bidgoszczu, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny ukraiны „Politechnika w Kijowie”
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarovna** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan
- **Oktay Salamov** - doktor filozofii w dziedzinie fizyki, honorowy doktor-profesor Międzynarodowej Akademii Ekoenergii, docent Wydziału Ekologii Azerbejdżańskiego Uniwersytetu Architektury i Budownictwa
- **Karakulov Fedor Andreevich** – researcher of the Department of Hydraulic Engineering and Hydraulics, federal state budgetary scientific institution "all-Russian research Institute of hydraulic Engineering and Melioration named after A. N. Kostyakov", Russia.
- **Askaryants Wiera Pietrowna** - Adiunkt w Katedrze Farmakologii, Fizjologia. Taszkencki Pediatryczny Instytut Medyczny. miasto Tasz kent

    SlideShare

INDEX
INTERNATIONAL

COPERNICUS

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>

CONTENTS

ARCHITECTURE

Демидов А. П., Гурьянов А. А. ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ НОВШЕСТВА БЕТОННЫХ РАБОТ НА ОБЪЕКТАХ ПРОМЫШЛЕННОГО И ГРАЖДАНСКОГО СТРОИТЕЛЬСТВА В ЗИМНИЙ ПЕРИОД	7
Demidov A. P., Guryanov A. A. TECHNOLOGICAL INNOVATIONS OF CONCRETE WORK AT INDUSTRIAL AND CIVIL CONSTRUCTION IN WINTER	7
Андрюшина Л.Е. ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СТРОИТЕЛЬСТВЕ	9
Andryushina L.E. INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN CONSTRUCTION	9
Бабаев М.И. ИНЖЕНЕРНЫЕ СЕТИ В УМНЫХ ДОМАХ.	12
Babaev M.I. ENGINEERING NETWORKS IN SMART HOMES.....	12
Ковачевич Н. ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МОДУЛЬНОГО СТРОИТЕЛЬСТВА	14
Kovachevich N. ENVIRONMENTAL ASPECTS OF MODULAR CONSTRUCTION	14
Седых С.А. КОНСТРУКТИВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЗДАНИЙ СТАРОЙ ПОСТРОЙКИ. ПРИСТРОЙКИ, ВСТАВКИ, ВСТРОЙКИ	16
Sedykh S.A. DESIGN FEATURES OF OLD BUILDINGS. EXTENSIONS, INSERTS, BUILT-INS.....	16

ART

Бабаева С.Р. ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В МУЗЕЙНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	22
Babayeva S.R. PROBLEMS OF USING SOCIAL NETWORKS IN MUSEUM ACTIVITIES	22

HISTORICAL SCIENCES

Nefodov D. V. REGIME AND HISTORICAL SCIENCE IN THE KHRUSHCHEV ERA (1953-1964).....	26
Черепанова М.Р., Полищук М.Г. НЕБЕЗПЕКА ДЛЯ ЖИТТЯ ЖІНОК ПІД ЧАС ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ: АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ НА БЕЗПЕКУ ТА ДОБРОБУТ ЖІНОК	29
Cherepanova M.R., Polishchuk M. G. DANGER TO WOMEN'S LIVES DURING MILITARY CONFLICTS: ANALYSIS OF THE IMPACT OF MILITARY CONFLICT ON WOMEN'S SAFETY AND WELL-BEING	29

NATIONAL SECURITY

Лісовський В. М. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ІМІДЖ ЛІДЕРА УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ З РОСІЄЮ	32
Lisovsky V. THE FOREIGN POLICY IMAGE OF THE LEADER OF UKRAINE AS A FACTOR IN ENSURING THE NATIONAL SECURITY OF THE COUNTRY IN THE CONTEXT OF THE WAR WITH RUSSIA	32

PEDAGOGICAL SCIENCES

Біляєська Т. М. ГРУПОВЕ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	36
Biliavska T. M. GROUP TRAINING IN THE CONTEXT OF LANGUAGE TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS	36
Егенисова А.К., Карабалина Д. ЗНАЧЕНИЕ КРУЖКОВ И ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ВОСПИТАНИИ УЧАЩИХСЯ	39
Yegenissova A.K., Karabalina D THE IMPORTANCE OF CLUBS AND EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN THE EDUCATION OF STUDENTS.....	39

Karabitskova N.O., Uskova T.O.

THEORETICAL ASPECTS OF DISTANCE FORMATION OF STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION43

Карабітська Н.О., Ускова Т.О.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ43

Лісовська Т. А.

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА»46

Lisovska T.

RESULTS OF EXPERIMENTAL WORK ON THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE SPECIALTY «PRESCHOOL EDUCATION»46

Тимченко А. А.

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ)49

Tymchenko A.A.

DETERMINING THE LEVEL OF READINESS OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS FOR THE APPLICATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES (CONSTITUTIONAL STAGE OF THE RESEARCH)49

TECHNICAL SCIENCE

Рыжкова Е.А., Ложкин Н.Д.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС ИЗГОТОВЛЕНИЯ СТЕКЛОВОЛОКНА55

Ryzhkova E.A., Lozhkin N.D.

TECHNOLOGICAL PROCESS FOR MANUFACTURING FIBER GLASS55

Петросов Д.А., Коротеев М.В., Андриянов Н.А., Поляков А.В.

МОДЕЛЬ ИСКУССТВЕННОЙ НЕЙРОННОЙ СЕТИ ДЛЯ УПРАВЛЕНИЯ ГЕНЕТИЧЕСКИМ АЛГОРИТМОМ В ПРОЦЕССЕ ПОИСКА РЕШЕНИЙ НА ОСНОВЕ ЗНАЧЕНИЯ ФУНКЦИИ ПРИСПОСОБЛЕННОСТИ ОСОБЕЙ ПОПУЛЯЦИИ58

Petrosov D.A., Koroteev M.V., Andriyanov N.A., Polyakov A.V.

A MODEL OF AN ARTIFICIAL NEURAL NETWORK FOR CONTROLLING A GENETIC ALGORITHM IN THE PROCESS OF SEARCHING FOR SOLUTIONS BASED ON THE VALUE OF THE FITNESS FUNCTION OF INDIVIDUALS OF A POPULATION58

Словінський В. К., Єлагін Г.І., Борсук О.В., Кришталь Д.О., Заїка П.І.

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ НЕБЕЗПЕКИ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ І ВИКОРИСТАННІ ФОТОПОЛІМЕРНИХ ДРУКАРСЬКИХ ФОРМ62

Slovinsky V. K., Yelagin G.I., Borsuk O.V., Krystal D.O., Zaika P.I.,

RESEARCH OF FACTORS OF DANGER IS AT MAKING AND USE OF THE PHOTOPOLYMERIC PRINTED FORMS62

PHILOLOGICAL SCIENCES

Альвердиева Г.З. Сулейманова Р. Н. Мамедова Г.Г.

ОСНОВНЫЕ ЖАНРЫ АКАДЕМИЧЕСКОГО ПИСЬМА66

Alverdiyeva G.Z. Suleymanova R. N. Mammadova G.G.

MAIN GENRES OF ACADEMIC WRITING66

Москаленко Д.О. Науковий керівник: Щербань Л. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ НАЦІОНАЛЬНОГО КОЛОРИТУ ТА ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВОЄРІДНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ В. МАЛИКА «ПОСОЛ УРУС-ШАЙТАНА»68

Moskalenko D.O., Scientific supervisor: Shcherban L.V.

FEATURES OF TRANSMISSION OF NATIONAL COLOR AND MEANS OF REPRODUCING NATIONAL SPECIFICITY IN THE TRANSLATION OF V. MALIK'S NOVEL "THE AMBASSADOR OF URUS-SHAYTAN"68

Юсифли Арзу Несиф

ИЗУЧЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА КАК ЧАСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ70

Yusifli Arzu Nesif

THE STUDY OF PHRASEOLOGICAL UNITS OF THE GERMAN LANGUAGE AS PART OF THE NATIONAL CULTURE70

PHILOSOPHICAL SCIENCES

Приходько С. В.

РОЛЬ ПИТАНЬ В АРГУМЕНТАЦІЇ: ЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ73

Prykhodko S.V.

THE ROLE OF QUESTIONS IN ARGUMENTATION: LOGICAL ASPECT73

ECONOMIC SCIENCES

Malyzhenkov P.V., Maurizio Masi

INDUSTRY 4.0 ENABLING TECHNOLOGIES AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS ACHIEVING: CASE OF BLOCKCHAIN75

Рубцова О.С., Гусарова Л.В.

ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ВИТРАТ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ77

Rubtsova O., Husarova L.

RECOGNITION ISSUES OF COSTS OF THE ECOLOGICAL COMPONENT OF MANAGEMENT ACCOUNTING77

Рухаленко А. Ю., Чухліб А. В.

АНАЛІТИКО-ПРОГНОСТИЧНА ОЦІНКА ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ82

Ruhalenko A. Y., Chukhlib A. V.

ANALYTICAL AND PROGNOSTIC ASSESSMENT OF GRAIN PRODUCTION IN UKRAINE82

JURISPRUDENCE

Байрак Н.В., Онищенко Є.В., Копилов Е.В.

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ85

Bayrak N.V., Onishchenko E.V., Kopylov E.V.

THE ROLE OF CRIMINAL ANALYSIS IN DISCLOSURE OF CRIMES DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATE85

Смілянець Є.І., Білаш О.О., Науковий керівник, Копилов Е.В.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО - РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ89

Smilyanets Ye.I., Bilash O.O., Supervisor Kopylov E.V.

CONCERNING CERTAIN ISSUES OF OPERATIONAL - INVESTIGATIVE ACTIVITIES BY CRIMINAL POLICE UNITS UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL89

Ведмеденко І.І., Сизов В.К., Копилов Е.В.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНОЇ СЛІДЧОЇ РОЗШУКОВОЇ ДІЇ - ВІЗУАЛЬНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ93

Vedmedenko I.I., Syzov V.K., Kopylov E.V.

CONCERNING CERTAIN ISSUES OF CONDUCT OF CONFIDENTIAL INVESTIGATIVE SEARCH ACTION - VISUAL OBSERVATION ..93

Тихенко Я.В., Гунько К.О., Чорна А.Г.

МОТИВАЦІЯ ТА ФАКТОРИ РИЗИКУ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО96

Tyhenko Ya.V., Gunko K.O., Chorna A.H.

MOTIVATION AND RISK FACTORS OF PERSONS WHO PERMIT DOMESTIC VIOLENCE96

Дубровський О.

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ РОЛІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В ЮРИДИЧНОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ100

Dubrovskiy O.

CURRENT ISSUE OF THE ROLE OF LEGAL CULTURE IN THE LEGAL PROCESS IN CONDITIONS OF THE ESTABLISHMENT OF LEGAL STATE100

Курліков Т.Є., Жмурко Р.О., Копилов Е.В.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ104

Kurlikov T.E., Zhmurko R. O., Kopylov E.V.

RIGHTS AND OBLIGATIONS OF CRIMINAL POLICE UNITS WHICH CARRY OUT OPERATIVE AND SEARCH ACTIVITIES104

Литвин О.М., Кустов В.Ю., Науковий керівник: Копилов Е.В.

СУЧАСНИЙ ТАКТИЧНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ108

Lytvyn O.M., Kustov V. Yu., Supervisor:, Kopylov E.V.

MODERN TACTICAL CRIMINAL ANALYSIS108

Мазанка Е.В., Гасімов Ш.Ю., Копилов Е.В.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ112

Mazanka E.V., Gasimov Sh. Yu., Kopylov E.V.

CONCERNING CERTAIN ISSUES OF COMBATING CYBERCRIME UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL112

Манаков Д.О., Потапов Д.О., Копилов Е.В. СУБ'ЄКТИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	116
Manakov D.O., Potapov D.O., Kopylov E.V. SUBJECTS OF THE OPERATIONAL UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE.....	116
Поляков І.І., Сидоренко Н.С., Копилов Е.В. ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ДОКУМЕНТУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	120
Polyakov I.I., Sydorenko N.S., Kopylov E.V. ON CERTAIN ISSUES OF DOCUMENTING CRIMINAL OFFENSES AGAINST PROPERTY UNDER MARTIAL LAW.....	120
Томчук С. Д., Моїсеєнко Д. М. ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ ТА СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЇ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ.....	124
Tomchuk S. D., Moiseienko D. M. THE INFLUENCE OF TECHNOLOGIES AND MODERN INFORMATION MEANS ON THE IMPLEMENTATION OF THE PUBLICITY PRINCIPLE.....	124
Філімоненко М.Ю., Фурса С.Ю., Копилов Е.В. ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ВВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ ПРАЦІВНИКІВ В ОПЕРАТИВНУ РОЗРОБКУ КРИМІНАЛЬНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	127
Filimonenko M.Yu., Fursa S.Yu., Kopylov E.V. TACTICAL METHODS OF INTRODUCING UNDERGOVERNMENT EMPLOYEES INTO OPERATIONAL DEVELOPMENT BY THE CRIMINAL UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE.....	127

MEDICAL SCIENCES

Дутка Д.А., Ясніковська С.М. ВЕДЕННЯ ЗАВМЕРЛОЇ ВАГІТНОСТІ.....	132
Dutka D.A., Jasniovska S.M. CONDUCTING A FROZEN PREGNANCY.....	132
Malyshevskaya O., Koshkin O. HYGIENIC ASPECTS OF THE PROBLEM OF NOMACHICAL INFECTIONS IN DENTAL INSTITUTIONS.....	135
Shakhova O.O., Tarnavska S.I., Yonyk V.V., Moskaliuk M.I., Zhulavska L.V., Yehorova M.V., Dorofeieva A.-A.I. MUMPS: CAUSES, SYMPTOMS, FEATURES OF THE COURSE OF THE DISEASE IN CHILDREN, TREATMENT AND PREVENTION OF THE DISEASE (literature review).....	139
Shakhova O.O., Tarnavska S.I., Harasevych O.S., Halchenko B.O., Melnychenko O.O., Bilinskiy N.S. MEASLES: CAUSES, SYMPTOMS, FEATURES OF THE COURSE, TREATMENT AND PREVENTION.....	141
Докійчук Н.Ф., Ясніковська С.М. ЗАГРОЗЛИВИЙ АБОРТ, ЯК НАСЛІДОК ВПЛИВУ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ЧИННИКІВ НА ВАГІТНІСТЬ ЖІНКИ.....	143
Dokiichuk N.F., Jasniovska S.M. THREATENING ABORTION AS A CONSEQUENCE OF THE INFLUENCE OF EXTERNAL AND INTERNAL FACTORS ON A WOMAN'S PREGNANCY.....	143
Horbatiuk I., Ruda T.D., Sichkar I.B. CORONAVIRUS INFECTION IN TEENAGERS. CLINICAL CASE FROM PRACTICE.....	146
Mukhsinova M.K., Utepova G.B., Isabayeva D.K., Otayeva G.A., Ubaydullayeva O.K. CLINICAL CASE OF MARFAN SYNDROME IN CHILDREN.....	148
Мухсинова М.Х., Утепова Г.Б., Исабаева Д.Х., Отаева Г.А., Убайдуллаева О.Х. КЛИНИЧЕСКИЙ СЛУЧАЙ СИНДРОМА МАРФАНА У ДЕТЕЙ.....	148
Вечерка Е.Е., Печеряга С.В. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЛІКУВАННЯ ВАГІТНИХ ІЗ РЕВМАТОЛОГІЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ.....	151
Vecherka E.E., Pecheriaha S.V. RECOMMENDATIONS FOR THE TREATMENT OF PREGNANT WOMEN WITH RHEUMATOLOGICAL DISEASES.....	151

Гермак В.М., Печеряга С.В. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНЕКСАМОВОЇ КИСЛОТИ ПРИ АНОМАЛЬНИХ МАТКОВИХ КРОВОТЕЧАХ	155
Нермак В.М., Печеряга С.В. EFFECTIVENESS OF TRANSEXAMIC ACID APPLICATION IN ABNORMAL UTERINE BLEEDING.....	155
Печеряга С.В., Пелих А.-М.М. СУЧАСНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ ДИСПЛАЗІЇ ШИЙКИ МАТКИ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)	158
Релюх А.-М., Печеряга С. MODERN ASPECTS OF THE DIAGNOSTIC OF CERVICAL DYSPLASIA (LITERATURE REVIEW).....	158
Shahova O., Poklitar I., Zub E., Vasyliuk A., Hodorog A. PRACTICAL SIGNIFICANCE OF CLINICAL PHENOTYPES OF CYSTIC FIBROSIS AND NEW ADVANCES IN TREATMENT.....	161

ARCHITECTURE

УДК: 69. 693

*Демидов А. П.
Гурьянов А. А.*

Санкт-Петербургский Государственный Архитектурно-Строительный Университет

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ НОВШЕСТВА БЕТОННЫХ РАБОТ НА ОБЪЕКТАХ ПРОМЫШЛЕННОГО И ГРАЖДАНСКОГО СТРОИТЕЛЬСТВА В ЗИМНИЙ ПЕРИОД

*Demidov A. P.
Guryanov A. A.*

St. Petersburg State University of Architecture and Civil Engineering

TECHNOLOGICAL INNOVATIONS OF CONCRETE WORK AT INDUSTRIAL AND CIVIL CONSTRUCTION IN WINTER

Аннотация

В данной статье будет рассмотрено производство бетонных работ в зимнее время. Приведены некоторые примеры применения таких технологий в современном строительстве промышленных и гражданских объектов. Проведено сравнение экспериментальных решений для отдельных аспектов технологических процессов.

Abstract

This article will discuss concrete works in winter. Some examples of the use of such technologies in modern construction of industrial and civil facilities are given. A comparison of experimental solutions for certain aspects of technological processes was carried out

Ключевые слова: *бетон, технология, противоморозная добавка, прочность, модернизация, зимнее бетонирование, низкая температура.*

Key words: *concrete, technology, antifreeze additive, strength, modernization, winter concreting, low temperature.*

Строительство зданий и сооружений является сложным и многоэтапным процессом, который требует тщательного планирования, координации и контроля. Цифровые технологии, такие как компьютерное моделирование, 3D-печать, виртуальная и дополненная реальность, автоматизированные системы управления и др., могут значительно ускорить и улучшить процесс строительства.

Современное строительство сталкивается с многочисленными вызовами, включая воздействие природных факторов, таких как зимние условия, на ход строительных процессов. Зимой, с ее низкими температурами и переменчивыми климатическими условиями, бетонные работы становятся особенно сложным заданием. Замедление процессов схватывания бетона, ухудшение его физических свойств и увеличение времени высыхания – все эти аспекты оказывают негативное воздействие на характеристики строительных конструкций.

В свете этого, исследование и внедрение технологических новшеств в бетонные работы зимой становится ключевым аспектом современной строительной индустрии. Основываясь на предыдущих исследованиях, которые выявили существующие проблемы в этой области, настоящая статья направлена на рассмотрение последних технологических достижений, предназначенных для оптимизации бетонных работ в зимний период.

В ходе данного исследования мы обсудим различные методы, которые разрабатываются и внедряются для поддержания эффективности строительства в условиях низких температур. Разглядывая подогрев бетона, использование новых теплоизоляционных материалов, химических добавок и инновационные составы бетонных смесей, мы стремимся обеспечить комплексный взгляд на современные подходы к решению проблемы зимнего строительства.

Основываясь на исследованиях Санкт-Петербургского Государственного Архитектурно-Строительного Университета и частного предприятия-изготовителя ГК «Беатон», был достигнут определенный прогресс в совершенствовании отечественных добавок в бетонные смеси. Исследования, проведенные в лабораторных условиях, выявили сокращение потери прочности итогового бетонного образца (брусok 15x15x60) на 2% по сравнению с обычными солевыми добавками, широко используемыми в строительстве на постсоветском пространстве, а также превосходит некоторые другие (Таблица 1). Данная экспериментальная добавка является собой смесь нафталинсульфоната и неорганических солей щелочных металлов, произведенная для лабораторных испытаний в рамках данного исследования.

Таблица 1

Наименование	Состав	Температура	В, заготовленный	В, итоговый	Потеря прочности
АФ-10	нафталинсульфонат и неорганические соли щелочных металлов	-15	В25	В24,5	2%
АФ-9	нафталинсульфонат и соли щелочных металлов	-15	В25	В24,3	2,8%
АФ-8	противоморозные компоненты и производные полиметиленафталинсульфонокислот	-15	В25	В24	4%
ПД-15	нитрит натрия	-15	В25	В23,5	6%
ПД-15К	хлорид кальция	-15	В25	В23,1	7,6%
ПД-16	нитрит-нитрат кальция (ННК) + хлорид кальция (ХК)	-15	В25	В23,6	5,6%

Кроме повсеместного использования добавок в бетонные смеси, с целью оптимизации бетонных работ в зимнее время, в условиях выпадения снеговых осадков и понижения температуры можно использовать различные цифровые системы. Российская компания-разработчик приложений Сигнал Формат в данный момент работает по заказу СК "Альянс" над полноценной цифровой средой для строительства. Идет разработка мобильного приложения для связи всего персонала строительной площадки с руководителями, и улучшения координации бригад на захватках. В частности, данное приложение отслеживает текущий прогноз погоды и даёт рекомендации касательно заказа бетонной смеси, заведомо предлагая оптимальные противоморозные добавки. Среди функций приложение

также предусматривается возможность интеграции с большинством существующих строительных датчиков для отслеживания в реальном времени состояния той или иной конструкции.

Список литературы

1. ГОСТ 10180-2012 БЕТОНЫ Методы определения прочности по контрольным образцам
2. "Cold Weather Concreting" by ACI Committee 306 - American Concrete Institute (ACI), 2004..
3. "Construction Waterproofing Handbook" by Michael T. Kubal - McGraw-Hill Education, 2008.
4. "Winter Construction Methods" by Frederick R. Wagner - John Wiley & Sons, 1984.
5. "Freeze-Thaw Durability of Concrete" by Jason Weiss and Michael D. A. Thomas - CRC Press, 2018.

*Андрюшина Любовь Евгеньевна,
студент,
(Санкт-Петербургский государственный
архитектурно-строительный
университет)*

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СТРОИТЕЛЬСТВЕ.

*Andryushina Lyubov Evgenievna ,
student,
(Saint Petersburg State University of Architecture and Civil Engineering)*

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN CONSTRUCTION.

Аннотация

В современном мире строительная индустрия сталкивается с вызовами и возможностями, предоставляемыми быстро развивающимися технологиями. Внедрение инновационных технологий в строительстве становится неотъемлемой частью процесса с целью повышения эффективности, снижения затрат и улучшения общего качества строительных проектов. В этом контексте, особое внимание привлекают умные автоматизированные системы, которые представляют собой синтез передовых технологий, таких как искусственный интеллект, роботизированные технологии, и автоматизированные системы управления.

Abstract

In today's world, the construction industry faces challenges and opportunities presented by rapidly developing technologies. The introduction of innovative technologies in construction is becoming an integral part of the process in order to increase efficiency, reduce costs and improve the overall quality of construction projects. In this context, special attention is drawn to smart automated systems, which are a synthesis of advanced technologies such as artificial intelligence, robotic technologies, and automated control systems.

Ключевые слова: технология, качество, автоматизация, умный, система.

Key words: technology, quality, automation, smart, system.

Данная тема исследования фокусируется на анализе и оценке инновационных технологий в сфере строительства. Процессы, включая планирование, мониторинг, и управление ресурсами, становятся объектами пристального внимания с использованием передовых методов и инструментов. Роботизированные технологии, дроны, умные материалы, искусственный интеллект — эти элементы становятся неотъемлемой частью современного строительства, формируя технологический ландшафт отрасли.

В ходе исследования предполагается рассмотреть, как эти технологии применяются в различных аспектах строительства, а также оценить их влияние на производительность, безопасность, и окружающую среду. Анализ эффективности инновационных технологий также позволит выявить препятствия и вызовы, с которыми сталкивается индустрия при интеграции этих технологий в повседневную практику.

Исследование в этой области не только раскрывает актуальность использования умных автоматизированных систем в строительстве, но также способствует формированию стратегий для успешного внедрения этих технологий в будущем. В итоге, данная работа направлена на предоставление важного вклада в область инженерии и строительства, открывая новые горизонты для эффективного и устойчивого развития отрасли.

Роботизированные системы проникают в различные сферы строительства, предоставляя возможности для выполнения задач, ранее требовавших значительного человеческого труда. Роботы, оснащенные датчиками и системами искусственного интеллекта, могут выполнять монотонные и опасные задачи, такие как поднятие и перемещение тяжелых материалов или даже выполнение точных задач в условиях ограниченного пространства. Исследование в этом направлении не только подчеркнет преимущества роботизированных технологий, но и рассмотрит вызовы, связанные с их внедрением, такие как потребность в обучении персонала и вопросы безопасности.

Использование беспилотных летательных аппаратов, или дронов, в строительстве открывает новые перспективы для мониторинга, картографирования и инспекции стройплощадок. Дроны могут обеспечить детальное визуальное и даже термальное изображение объектов, что полезно для контроля качества, оценки безопасности и эффективности стройпроцессов. Тем не менее, внедрение этой технологии также поднимает вопросы конфиденциальности данных и требует разработки нормативов для обеспечения безопасности использования дронов в строительстве.

Применение умных материалов, способных реагировать на окружающую среду и изменять свои свойства, предоставляет новые возможности для создания устойчивых и эффективных конструкций. Сенсоры, встроенные в строительные материалы,

могут предоставлять данные о состоянии структуры, что позволяет проводить более точный мониторинг и обслуживание зданий. Однако, освоение и внедрение этих материалов требует дополнительных исследований в области их долговечности, стоимости и воздействия на окружающую среду.

Искусственный интеллект может играть ключевую роль в оптимизации строительных процессов. Алгоритмы машинного обучения могут анализировать данные о прошлых проектах для предсказания временных и финансовых затрат, а также для оптимизации распределения ресурсов. Однако, этот аспект требует внимательного рассмотрения вопросов этики и безопасности данных, чтобы обеспечить правильное использование искусственного интеллекта в строительстве.

Инновационные технологии в области энергосбережения играют ключевую роль в устойчивом строительстве. Умные системы управления энергопотреблением, включая автоматизированные системы освещения и отопления, могут значительно снизить энергозатраты зданий. Дальнейшее исследование в этой области поможет выявить новые методы и технологии для повышения энергоэффективности строительных проектов.

Внедрение технологий искусственного интеллекта в область безопасности на стройплощадке имеет потенциал существенно снизить количество несчастных случаев. Системы мониторинга и распознавания образов могут оперативно реагировать на потенциальные опасности, предотвращая происшествия и обеспечивая безопасность работников. Вопросы конфиденциальности и этичности использования таких систем также становятся значимыми аспектами, требующими внимательного рассмотрения.

Умные автоматизированные системы играют важную роль в оптимизации логистики и управлении ресурсами на стройплощадке. Алгоритмы, основанные на искусственном интеллекте, могут улучшить планирование поставок, оптимизировать использование материалов и управлять рабочей силой. Определение оптимальных стратегий для внедрения этих систем требует комплексного исследования, учитывающего разнообразные потребности и условия строительных проектов.

Важной частью исследования является рассмотрение этических и юридических аспектов внедрения умных автоматизированных систем. Вопросы, связанные с конфиденциальностью данных, ответственностью за принятие решений и возможностью злоупотребления технологиями, требуют тщательного анализа. Разработка этических стандартов и законодательства для регулирования использования умных технологий в строительстве становится критическим шагом для обеспечения устойчивого и ответственного развития отрасли.

Исследование также направлено на разработку методов оценки эффективности умных систем в контексте строительства. Анализ ключевых показателей производительности, сроков и стоимости проектов, а также степени удовлетворенности за-

казчиков, позволит выявить преимущества и возможные ограничения внедрения умных технологий.

Современная строительная отрасль сталкивается с вызовами, которые могут быть преодолены с использованием умных автоматизированных систем. Роботизированные технологии, дроны, умные материалы и системы искусственного интеллекта предоставляют уникальные возможности для оптимизации строительных процессов, повышения безопасности и эффективности, а также снижения воздействия на окружающую среду.

Однако, внедрение этих технологий не происходит без вызовов. Вопросы этики, безопасности данных, обучения персонала и разработки соответствующих нормативов играют критическую роль в успешном внедрении умных систем в строительстве. Эффективное использование инноваций также требует постоянного мониторинга и адаптации к изменениям в технологическом ландшафте и потребностях индустрии.

Несмотря на вызовы, перспективы инноваций в строительстве обещают переопределение отрасли в направлении более устойчивого, эффективного и безопасного развития. Оценка эффективности умных технологий в реальных строительных проектах станет ключевым фактором для принятия стратегических решений и определения наилучших практик.

В итоге, исследование инновационных технологий в строительстве представляет собой важный шаг в направлении понимания, как современные технологии могут формировать будущее отрасли. Разработка и внедрение этих технологий должны быть осуществлены с соблюдением высоких стандартов этики и безопасности, чтобы обеспечить устойчивое и ответственное развитие строительной индустрии в контексте быстро меняющегося технологического и социального окружения.

Список литературы:

1. Логистика и управление цепями поставок. Теория и практика. Основы логистики. Аникин Б.А.; Родкина Т.А.; Волочиенко В.А.; Заичкин Н.И.; Межевов А.Д.; Федоров Л.С.; Вайн В.М.; Воронов В.И.; Водянова В.В.; Гапонова М.А.; Ермаков И.А.; Ефимова В.В.; Кравченко М.В.; Серова С.Ю.; Серышев Р.В.; Филиппов Е.Е.; Пузанова И.А.; Учирова М.Ю.; Рудая И.Л. Учебное пособие / Москва, 2014.
2. Логистика: тренинг и практикум. Аникин Б.А., Вайн В.М., Водянова В.В., Воронов В.И., Гапонова М.А., Ермаков И.А., Ефимова В.В., Заичкин Н.И., Кравченко М.В., Пузанова И.А., Родкина Т.А., Серова С.Ю., Серышев Р.В., Федоров Л.С. Учебное пособие / Москва, 2014.
3. Гаджинский, А. М. Логистика: учебник для высших учебных заведений по направлению подготовки "Экономика" / А. М. Гаджинский. – Москва: Дашков и К°, 2013.
4. Бауэрсокс Д. Дж., Класс Д. Дж. Логистика. Интегрированная цепь поставок. М.: Олимп-бизнес, 2001.

5. «Стратегическое управление логистикой» Джеймс Р. Сток, Дуглас М. Ламберт, «Инфра-М», 2005 г.
6. Функции логистики // Ельдештейн Ю.М. Логистика / электронный учебно-методический комплекс, ФГОУ ВПО Красноярский государственный аграрный университет, Красноярск 2006 - http://www.kgau.ru/distance/fub_03/eldeshtein/logistika/01_02.html
7. Воронов В.И. Методологические основы формирования и развития региональной логистики: Монография. – Владивосток: Изд-во Дальневосточного Университета, 2003.
8. Абдулабекова Э. М. Развитие логистики в России. Гуманитарные науки: новые технологии образования. Материалы 10-й Региональной научно-практической конференции 19-20 мая 2005 г. Махачкала: ИПЦ ДГУ, 2005.
9. Абдулабекова Э. М. Калькуляция издержек и конкурентоспособность. Сборник научных трудов. М.: «АРКонсалт», 2014.
10. Воронов В.И., Сидоров В.П. Основы научных исследований (учебное пособие) Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2003 г.
11. Ермаков И., Филиппов Е., Белова С. Становление научных школ кафедры логистики ГУУ. Логистика. 2014.
12. Аникин Б. А., Ермаков И.А, Белова С. Научная школа «Логистика» ГУУ. Управление. 2015. Т.3.
13. Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт/ авт.-сост. С.Ф. Пятинкин, Т.П. Быкова. – Минск: Тесей, 2008.
14. Российский менеджмент: технологии успеха: учеб. пособие для вузов / Б.Н. Герасимов, В.Н. Иванов, С.Б. Мельников [и др.]; под. общ. ред. В.Н. Иванова. – М.: Муниципальный мир, 2008.
15. Нуреев Р.М. Курс микроэкономики: учеб. для вузов. – М., 2009. Пирогов А.И. Слияние и поглощение компаний: зарубежная и российская теория и практика // Менеджмент в России и за рубежом. – 2004.
16. Портер М. Конкуренция. – М.: Вильямс, 2006.
17. Дмитренко А.Е., Хачатурян А.П., Махинин Б.В., Оценка эффективности органических и минеральных добавок в мелкозернистом бетоне, Научно-техническое и экономическое сотрудничество стран АТР в XXI веке, том 1.
18. Захаров С.А., Оптимизация составов бетонов высокоэффективными поликарбонатными пластификаторами, Строительные материалы.
19. Аминова Г.К., Маскова А.Р., Буйлова Е.А., Горелов В.С., Мазитова А.К., Пластификаторы для поливинилхлоридных композиций строительного назначения, Промышленное производство и использование эластомеров.

Бабаев Маграм Икрамович,
студент,
(Санкт-Петербургский государственный
архитектурно-строительный
университет)

ИНЖЕНЕРНЫЕ СЕТИ В УМНЫХ ДОМАХ.

Babaev Magram Ikramovich,
student,
(Saint Petersburg State University of Architecture and Civil Engineering)

ENGINEERING NETWORKS IN SMART HOMES.

Аннотация

В наше современное время понятие "умный дом" становится все более актуальным и востребованным. Умные дома представляют собой интегрированные системы, предназначенные для автоматизации и оптимизации различных аспектов жизни обитателей. Одной из ключевых характеристик умных домов является способность этих систем общаться между собой и предоставлять пользователям возможность эффективного управления разнообразными устройствами.

Умные дома обладают рядом особенностей, делающих их уникальными и современными. Сюда входит использование передовых технологий, таких как интернет вещей, сенсоры, системы искусственного интеллекта и автоматизированные устройства. Эти элементы взаимодействуют друг с другом, создавая интеллектуальное пространство, которое способно адаптироваться к потребностям жильцов.

Abstract

In our modern times, the concept of "smart home" is becoming increasingly relevant and in demand. Smart homes are integrated systems designed to automate and optimize various aspects of occupants' lives. One of the key characteristics of smart homes is the ability of these systems to communicate with each other and provide users with the ability to effectively control a variety of devices.

Smart homes have a number of features that make them unique and modern. This includes the use of advanced technologies such as the Internet of Things, sensors, artificial intelligence systems and automated devices. These elements interact with each other to create a smart space that can adapt to the needs of residents.

Ключевые слова: дом, устройства, система, технология, характеристика.

Key words: house, devices, system, technology, characteristics.

Технологии умных домов оказывают значительное влияние на повседневную жизнь людей. Они обеспечивают комфорт, безопасность и эффективное использование ресурсов. Благодаря автоматизации и возможности удаленного управления, умные дома отвечают на вызовы современного образа жизни, предоставляя новые уровни удобства и контроля.

Инженерные сети играют ключевую роль в функционировании умных домов. Эти системы включают в себя сети электропитания, света, отопления, вентиляции, кондиционирования воздуха, системы безопасности и многие другие. Их интеграция и взаимодействие определяют степень эффективности и функциональности умного дома.

Инженерные сети обеспечивают не только работоспособность отдельных систем, но и синергию между ними. Важность правильной архитектуры сетей и их устойчивости к различным факторам становится ключевым фактором в обеспечении бесперебойной работы умного дома. В этой статье мы рассмотрим различные аспекты инженерных сетей в умных домах, их технологические особенности, вызовы и перспективы развития.

Интернет вещей является основой для функционирования умных домов, обеспечивая взаимодействие устройств и систем. Рассмотрим типичные

сценарии использования IoT, такие как умное освещение, умное отопление, системы мониторинга энергопотребления и автоматизированные системы безопасности. Отследим, как эти сценарии оптимизируют повседневные задачи и обеспечивают более эффективное управление ресурсами.

Рассмотрим вопросы взаимодействия между устройствами в среде IoT. Анализ технологий связи, протоколов передачи данных и стандартов безопасности, специфичных для умных домов. Исследуем, какие вызовы и преимущества существуют в обеспечении бесперебойного взаимодействия между разнообразными устройствами.

Интеграция различных сенсоров - от датчиков движения до измерителей качества воздуха - является ключевым аспектом создания интеллектуального пространства умного дома. Рассмотрим разнообразие сенсоров и их роли в сборе данных для автоматизации различных функций.

Проанализируем, как внедрение умных устройств влияет на эффективность инженерных сетей. Рассмотрим примеры управления энергопотреблением, оптимизации отопления и охлаждения, а также использование сенсоров для реакции на изменение внешних условий.

Изучим возможности интеграции мультимедийных систем в умных домах. Анализ решений

для видеонаблюдения, аудиосистем и их влияние на безопасность и комфорт обитателей.

Рассмотрим современные технологии управления мультимедийными ресурсами в умных домах. Исследуем методы автоматизации и персонализации воспроизведения контента, а также взаимодействие с другими системами умного дома.

Изучим основные угрозы, связанные с инженерными сетями в умных домах. Рассмотрим вопросы конфиденциальности данных, несанкционированного доступа к системам управления, а также возможные атаки на уязвимые точки сети. Проведем анализ случаев нарушения безопасности и выявим общие тренды в данной области.

Исследуем современные методы обеспечения безопасности инженерных сетей. Рассмотрим использование шифрования данных, технологии идентификации и аутентификации, а также подходы к мониторингу и реагированию на потенциальные угрозы.

Проанализируем преимущества, которые предоставляют инженерные сети в умных домах. Рассмотрим оптимизацию ресурсов, повышение энергоэффективности, улучшение управления и комфорта для обитателей.

Определим вызовы, с которыми сталкиваются инженеры при разработке и внедрении инженерных сетей в умные дома. Рассмотрим вопросы совместимости устройств, сложности в управлении многокомпонентными системами, а также проблемы безопасности и конфиденциальности.

Исследуем текущие тенденции развития инженерных сетей в умных домах. Рассмотрим новые технологии, влияющие на дальнейшее совершенствование сетей, такие как расширенная реальность, блокчейн и машинное обучение.

Проведем анализ прогнозов развития технологий умных домов. Рассмотрим ожидаемые изменения в архитектуре сетей, новые стандарты безопасности и перспективы использования беспроводных технологий.

Мы выявили, что применение IoT технологий открывает двери для новых сценариев использования и управления ресурсами в умных домах. Сенсоры и умные устройства создают интеллектуальную среду, способствуя оптимизации энергопотребления и повышению комфорта. Интеграция и управление мультимедийными системами добавляют слой развлечений и безопасности в жизнь обитателей.

Вместе с тем, мы ознакомились с вызовами, стоящими перед инженерами при проектировании и обслуживании инженерных сетей в умных домах. Безопасность, совместимость устройств и управление сложными системами требуют постоянного внимания и инновационных подходов.

Закljučая наше исследование, мы обратили внимание на перспективы развития технологий умных домов. Блокчейн, расширенная реальность и машинное обучение обещают изменить ландшафт

умных домов, добавляя новые уровни управления, безопасности и взаимодействия.

Список литературы:

1. Иванова, Н., Сергеев, Р. "Применение сенсоров в инженерных сетях умных домов". Конференция по техническим инновациям.
2. Зеленова, О. "Интеллектуальные умные устройства для умных домов". Технологии будущего.
3. Технический отчет по стандартам IEEE. "Стандарты безопасности для умных домов".
4. Аналитический обзор рынка умных технологий. "Тенденции и прогнозы развития рынка умных домов".
5. Засыпкин Д.С., Белов Ю.С. Архитектура системы «Управления умным домом» // Научное обозрение. Технические науки.
6. Егоров Д.М. Исследование классификаций систем управления умным домом.
7. Рекомендации по стандартизации Р 50.1.084–2012, Менеджмент риска, РЕЕСТР РИСКА, Руководство по созданию реестра риска организации, Москва, 2013.
8. Шкарина Т.Ю., Набокова А.А., Чуднова О.А., Щеголова С.А., Сологуб Е.Ю. Управление качеством. Учебное электронное издание. Владивосток, ДВФУ, 2015.
9. Математические и инструментальные методы экономического анализа: управление качеством [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <http://libed.ru/knigi-nauka/430704-1-matematicheskie-instrumentalnie-metodiekonomicheskogo-analiza-upravlenie-kachestvom-izdatelstvo-tgtu-ministers.php>
10. Ленковец Е.А., Лазоркин И.О. Лабораторный макет «Умный дом». Материалы XVIII научно-технической конференции студентов, аспирантов и молодых специалистов, Минск, Республика Беларусь 2018 год.
11. Лобатый А.А., Гайбович Е.Г., Корзик А.П. Риски при внедрении технологий «Умного дома». Материалы XVIII научно-технической конференции студентов, аспирантов и молодых специалистов, Минск, Республика Беларусь 2018 год.
12. Чубинский А.Н., Батырева И.М., Русаков Д.С. Основы управления качеством. Санкт-Петербург, 2018.
13. Александр Г. Управление рисками проекта.
14. «Умный дом» URL:http://umnydom.kiev.ua/index.php?nma=catalog&fla=stat&cat_id=3&page=1&nums=24/
15. Перспективы рынка систем "Умный дом" URL: <http://www.centecgroup.ru/press/articles/18/>.
16. Гирак П. «Интеллектуальное здание»: зачем тратить деньги? / П. Гирак// Журн. S.M.A.R.T.
17. Кузьмич А. Неутомимый труженик. Системы «Умного дома» А. Кузьмич// Журн. S.M.A.R.T.
18. Категории «Умных домов» URL:http://ruswires.net/post_1267720042.html/

*Ковачевич Никола,
студент,
(Санкт-Петербургский государственный
архитектурно-строительный
университет)*

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МОДУЛЬНОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

*Nikola Kovachevich,
student,
(Saint Petersburg State University of Architecture and Civil Engineering)*

ENVIRONMENTAL ASPECTS OF MODULAR CONSTRUCTION

Абстракт

В эру быстрого роста городской застройки и постоянного спроса на новое жилье, строительная индустрия активно ищет инновационные подходы, способные сочетать комфорт с заботой об окружающей среде. Одной из таких перспективных концепций становится модульное строительство, представляющее собой систему, в которой здания формируются из стандартизированных модулей или блоков. В этом контексте особенно интересным аспектом являются экологические преимущества, которые модульное строительство может предложить в сравнении с традиционными методами.

Модульное строительство - это не просто технический подход к созданию зданий, но и своего рода ответ на вызовы, стоящие перед современным обществом. В наше время, когда проблемы изменения климата и истощение природных ресурсов становятся все более острыми, необходимость в устойчивых и экологически чистых технологиях в строительстве становится неотъемлемой частью стратегии развития городов и поселений.

Abstract

In an era of rapid urban growth and constant demand for new housing, the construction industry is actively seeking innovative approaches that can combine comfort with concern for the environment. One such promising concept is modular construction, which is a system in which buildings are formed from standardized modules or blocks. In this context, a particularly interesting aspect is the environmental benefits that modular construction can offer compared to traditional methods.

Modular construction is not just a technical approach to creating buildings, but also a kind of response to the challenges facing modern society. Nowadays, when the problems of climate change and depletion of natural resources are becoming more acute, the need for sustainable and environmentally friendly technologies in construction is becoming an integral part of the development strategy of cities and settlements.

Ключевые слова: *строительство, среда, здание, модуль, блок.*

Key words: *construction, environment, building, module, block.*

Одним из ключевых аспектов, который делает модульное строительство привлекательным с точки зрения экологии, является его способность эффективно использовать материалы. В традиционном строительстве часто возникает избыточное потребление ресурсов из-за необходимости производства и транспортировки большого количества материалов. Модульное строительство позволяет минимизировать отходы, поскольку стандартизированные блоки создаются на заводах, где возможна более точная и эффективная обработка материалов.

Снижение строительных отходов становится не только экономической выгодой, но и значительным шагом в направлении уменьшения негативного воздействия на окружающую среду. Исследования показывают, что модульное строительство может сократить строительные отходы до 50% по сравнению с традиционными методами. Это значительно снижает не только объем отходов, отправляемых на свалку, но и потребность в добыче новых материалов.

Еще одним важным экологическим аспектом модульного строительства является его способность к энергосбережению в процессе строительства. В силу фабричного производства модулей и использования современных технологий, этот метод строительства позволяет сократить затраты на энергию и воду, которые обычно требуются на стройплощадке.

В следующих частях статьи мы более подробно рассмотрим использование экологически устойчивых материалов в модульном строительстве, а также рассмотрим конкретные технологии, направленные на снижение экологического следа данного метода строительства.

Одним из критически важных аспектов в сокращении экологического воздействия модульного строительства является переход к использованию экологически устойчивых материалов. Традиционные строительные материалы, такие как бетон и сталь, известны своим высоким энергопотреблением и воздействием на окружающую среду. В модульном строительстве активно внедряются мате-

риалы, производство которых связано с минимальным количеством выбросов и использует возобновляемые ресурсы.

Примером таких материалов являются композитные и переработанные деревянные панели, которые предоставляют не только прочность, но и способствуют уменьшению зависимости от традиционного древесного строительного материала. Возможность использования переработанных материалов также вносит свой вклад в сокращение отходов и вторичное использование ресурсов.

Также в модульном строительстве активно используются материалы с высокой степенью теплоизоляции и устойчивости к воздействию окружающей среды. Это позволяет создавать здания с улучшенной энергоэффективностью, сокращая потребление энергии на обогрев и кондиционирование внутреннего пространства.

Все эти инновации в области строительных материалов не только снижают экологический след зданий, но и способствуют формированию экологически ответственной строительной индустрии, где приоритет отдается сохранению природных ресурсов и минимизации негативного воздействия на экосистемы.

Одним из ключевых направлений, где модульное строительство проявляет свою экологическую эффективность, является применение современных энергосберегающих технологий. Смарт-дома, оснащенные системами умного управления, позволяют эффективно использовать энергию внутри здания.

Такие системы включают в себя автоматизированное управление отоплением, кондиционированием и освещением в зависимости от внешних условий и режима пребывания людей в помещении. Это не только снижает энергопотребление, но и создает комфортные условия для проживания, что важно для обеспечения устойчивости и популярности модульного жилья.

В заключение, модульное строительство, с его экологическими преимуществами и технологическими инновациями, играет важную роль в создании зданий будущего, сочетающих в себе современный комфорт и заботу об окружающей среде. В следующих разделах статьи мы рассмотрим конкретные примеры успешной реализации экологически устойчивых проектов и рассмотрим перспективы развития данной области в будущем.

Экологические аспекты модульного строительства не только вписываются в глобальные требования к снижению воздействия на окружающую среду, но и создают новые стандарты энергоэффективности и устойчивости для будущих строений. Применение стандартизированных модулей позволяет уменьшить строительные отходы, оптимизировать производственные процессы и эффективно использовать материалы, включая переработанные и экологически устойчивые. Энергосберегающие технологии и смарт-системы обеспечивают не только комфортное проживание, но и минимизацию энергопотребления.

Примеры успешной реализации экологически устойчивых проектов в модульном строительстве

становятся важным стимулом для дальнейшего развития этой отрасли. Благодаря инновациям в области материалов и технологий, модульное строительство не только соответствует современным требованиям к устойчивому развитию, но и предоставляет ответ на растущий запрос общества к зеленому и ответственному строительству.

С учетом перспектив экологического модульного строительства, мы можем с уверенностью говорить о его значимой роли в создании будущих устойчивых городов и жилых комплексов. Такие инновационные подходы к строительству не только сокращают негативное воздействие на окружающую среду, но и способствуют созданию более здоровой, энергоэффективной и сбалансированной среды для проживания будущих поколений.

Список литературы:

1. Генералов В.П., Петрова Е.А., Чернышева И.В. Мини-жилье как типологический элемент жилой ячейки // Традиции и инновации в строительстве и архитектуре. Архитектура и дизайн: сб. статей / Самар. гос. арх.-строит. ун-т. – Самара, 2016.
2. Скоростное строительство. Тридцатипятиэтажный дом-конструктор, построенный всего за две недели [Электронный ресурс]. – URL: http://archi.ru/tech/news_57142.html
3. В Бруклине появился самый высокий в мире дом сборной конструкции URL: <http://inostrannik.ru/news/a-2514.html>
4. Генералов В.П., Генералова Е.М. Проблемы формирования массового доступного жилья в России // Вестник Самар. гос. арх.-строит. ун-та. Градостроительство и архитектура. – 2014.
5. Школа-конструктор. Какими в России будут новые образовательные учреждения? URL: http://www.aif.ru/society/education/shkola-konstruktor_kakimi_v_rossii_budut_novye_obrazovatelnye_uchrezhdeniya
6. Гранев В.В., Келасьев Н.Г. Новый этап развития проектирования, строительства и реконструкции производственных зданий и сооружений // Промышленное и гражданское строительство. – 2015.
7. Сычев С.А. Прогнозирование инновационных решений и технологий полносборного строительства // Вестник гражданских инженеров. – 2016.
8. Генералова Е.М., Галстян К.Э. Анализ существующей нормативной базы для строительства высотных зданий в России // Традиции и инновации в строительстве и архитектуре. Архитектура и дизайн: сб. статей / Самар. гос. арх.-строит. ун-т. – Самара, 2015.
9. Туснина В.М. Перспективы строительства доступного и комфортного жилья на основе стальных каркасов // Промышленное и гражданское строительство. – 2015.
10. Олейник П.П., Бродский В.И. Организация строительства как вид работ, влияющих на безопасность объектов // Промышленное и гражданское строительство. – 2015.

Седых Сергей Анатольевич

Санкт-Петербургский государственный архитектурно-строительный университет

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-16-21](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-16-21)

КОНСТРУКТИВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЗДАНИЙ СТАРОЙ ПОСТРОЙКИ. ПРИСТРОЙКИ, ВСТАВКИ, ВСТРОЙКИ

Sedykh Sergey Anatolyevich

St. Petersburg State University of Architecture and Civil Engineering

DESIGN FEATURES OF OLD BUILDINGS. EXTENSIONS, INSERTS, BUILT-INS

Аннотация:

Историческая застройка представляет собой ценное культурное наследие, которое требует особого подхода при реализации конструктивных решений при ее реставрации и реконструкции. Ключевыми особенностями конструкций исторических зданий являются их уникальность, архитектурные особенности и материалы, использованные при их возведении. В данной статье мы рассмотрим основные аспекты и принципы разработки конструктивных решений для зданий исторической застройки. Кроме того, рассмотрим конструктивные особенности пристроек, вставок и встройек в исторические здания и их отличия и особенности.

Abstract:

Historical buildings represent a valuable cultural heritage that requires a special approach when implementing constructive solutions for its restoration and reconstruction. The key features of the designs of historical buildings are their uniqueness, architectural features and materials used in their construction. In this article we will look at the main aspects and principles of developing structural solutions for historical buildings. In addition, we will consider the design features of extensions, inserts and additions to historical buildings and their differences and features.

Ключевые слова: историческое здание, архитектура, аутентичность, кирпич, декоративные элементы, фасад, железобетон, эпоха, пристройка, вставка, встройка.

Keywords: historical building, architecture, authenticity, brick, decorative elements, facade, reinforced concrete, era, extension, insert, built-in.

Введение

Первым и, возможно, ключевым аспектом при разработке конструктивных решений для исторических зданий является сохранение аутентичности. Исторические здания имеют уникальную архитектуру, декоративные элементы и структурные особенности, которые следует уважать и сохранить. При реконструкции здания необходимо учесть исторические документы и архивы, чтобы восстановить его оригинальный облик.

Вторым важным аспектом является безопасность исходных конструкций. Исторические здания могут иметь старые и ослабленные конструкции, которые требуют внимательного анализа и оценки перед началом работ. Возможно, потребуется усиление или замена некоторых элементов, чтобы обеспечить надежность и долговечность здания.

Третьим аспектом, который следует учитывать, является использование современных технологий и материалов. В современных условиях существуют инновационные методы и оборудование, которые могут улучшить качество и эффективность работ. Но при этом важно соблюдать баланс между сохранением исторической ценности здания и внедрением новых технологий.

Еще одной важной особенностью конструктивных решений для исторической застройки является учет климатических и геологических условий региона. Исторические здания могут быть постро-

ены из материалов, которые должны быть защищены от влаги, плесени или грибка. Для этого могут быть применены специальные гидроизоляционные материалы или способы обработки.

Также важным аспектом при разработке конструктивных решений является учет сохранения исторической ландшафтной архитектуры и окружающего пространства. Сохранение зон просвета, объемов и композиций здания позволяет сохранить его гармонию с окружающим миром.

Таким образом, историческая застройка представляет собой уникальное культурное наследие, которое требует особого подхода при разработке конструктивных решений. Сохранение аутентичности, безопасность, использование современных технологий, учет климатических и геологических условий и сохранение окружающего пространства являются основными принципами, которыми следует руководствоваться при реставрации и реконструкции исторических зданий.

Особенности конструктивных решений жилых зданий исторической застройки Санкт-Петербурга в 19-20 веке

Санкт-Петербург — один из самых красивых городов мира, известный своими историческими зданиями, созданными в течение 19-20 веков. Эти здания отличаются своими архитектурными и конструктивными решениями, которые отражают различные эпохи и стили.

Одним из наиболее ярких примеров конструктивных решений жилых зданий Санкт-Петербурга являются кирпичные многоквартирные дома, которые стали доминирующим типом жилой застройки в 19 веке. Они сочетают в себе элементы различных стилей, таких как классицизм, неоренессанс и модерн. Основным материалом для их строительства — кирпич, который обеспечивает надежность и долговечность здания. Кирпичные стены обычно имели хорошую звукоизоляцию и теплоизоляцию, что делало жилье более комфортным для проживания.

Рис.1 Исторический центр г. Санкт-Петербург

Одной из ключевых особенностей жилых зданий Санкт-Петербурга в 19-20 веке является использование высоких потолков и больших окон. Высокие потолки создавали ощущение простора и величия, а большие окна пропускали достаточное

количество естественного света внутрь помещений, что делало их более светлыми и комфортными. Кроме того, в жилых зданиях часто присутствовали балконы и лоджии, которые позволяли обитателям наслаждаться прекрасными видами города.

а) б) в)

Рис.2 Исторические стили Санкт-Петербурга: а) Классицизм б) Неоренессанс в) Модерн

Еще одной важной особенностью конструктивных решений жилых зданий Санкт-Петербурга является наличие подвалов и чердачных помещений. Подвалы использовались для хранения припасов и провизии, а также для размещения дополнительных помещений, таких как прачечные и склады. Чердачные помещения часто обустраива-

лись под жилые комнаты или мастерские, что увеличивало общую площадь здания и создавало дополнительные возможности для использования пространства.

Нельзя не отметить также использование железобетона в конструктивных решениях жилых зданий Санкт-Петербурга начиная с конца 19 века и на протяжении 20 века. Железобетонные конструкции

обладают высокой прочностью и устойчивостью к внешним нагрузкам. Они позволяют строить более высокие и прочные здания, а также легче реализовывать различные архитектурные и дизайнерские идеи. Использование железобетона открыло новые возможности для архитекторов и инженеров, что привело к возникновению новых стилей и направлений в архитектуре.

Таким образом, конструктивные решения жилых зданий исторической застройки Санкт-Петербурга в 19-20 веке отличались своей оригинальностью и разнообразием. Эти здания сочетали в себе элементы различных стилей и материалов, создавая неповторимые архитектурные ансамбли и отражая

различные эпохи и тенденции в развитии города. Они были не только функциональными, но и красочными и эстетически привлекательными, делая Санкт-Петербург одним из величайших архитектурных шедевров мира.

Пристройки, вставки, встройки зданий

Пристройки являются добавлениями к существующим жилым зданиям и новым строительным комплексам.

Различают три вида пристроек (рис.3). Чаще новый объем пристраивают в торец или сбоку здания, но иногда за счет пристройки можно увеличить ширину корпуса.

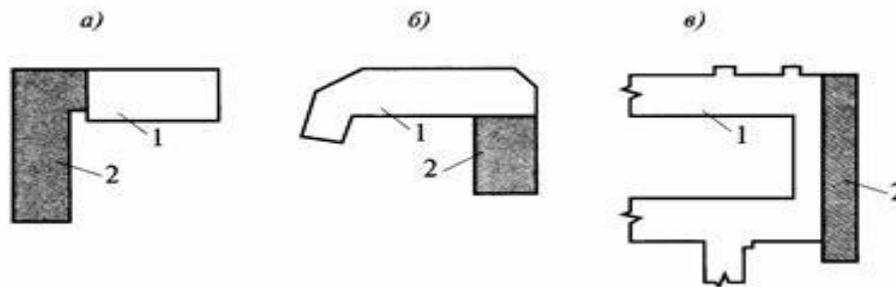

Рис.3 Виды пристроек: а) в торец здания; б) сбоку здания; в) расширение корпуса здания; 1 — старое здание; 2 — пристройка

Очень распространенным способом и эффективным с точки зрения архитектурного дизайна и

восприятия является линейная жилая и общественная пристройка зданий вдоль улиц и магистралей в районах, застроенных индустриальным методом.

Рис.4 Пристройка к историческому зданию

Вставки между жилыми домами помогают получить дополнительные объемы, как по жилым, так и нежилым помещениям. В условиях сложившейся застройки приемы формирования жилых

групп с помощью вставок на основе различных вариантов возможного расположения домов показаны на рис.5.

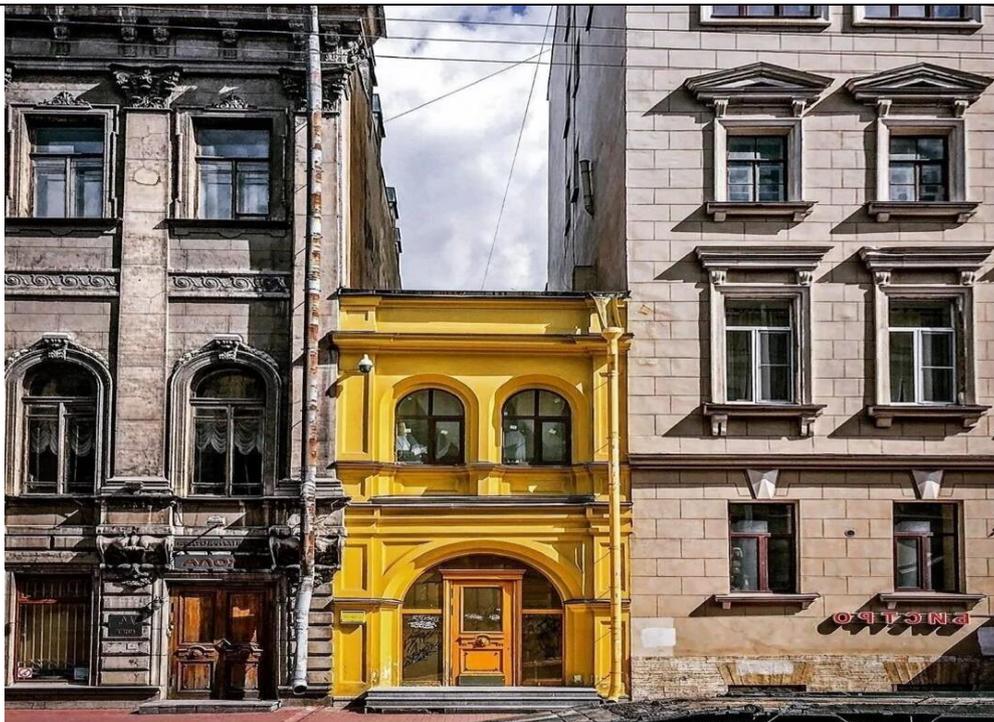

Рис.6 Вставка в исторические здания

На рис.6 показано устройство вставок при организации жилых групп. Схему Па целесообразно использовать, когда плоскости фасадов обращены друг к другу. В этом случае, при расстоянии между зданиями от 30 до 40 м, новый дом будет образован одной или двумя секциями и в зависимости от кон-

кретных условий высота нового объема может равняться высоте окружающих жилых домов или отличаться от нее. При смешении плоскостей фасадов относительно друг друга применяются вставки по схемам «б» и «в». При близкой постановке зданий торцами друг к другу целесообразны к применению схемы «г» и «д».

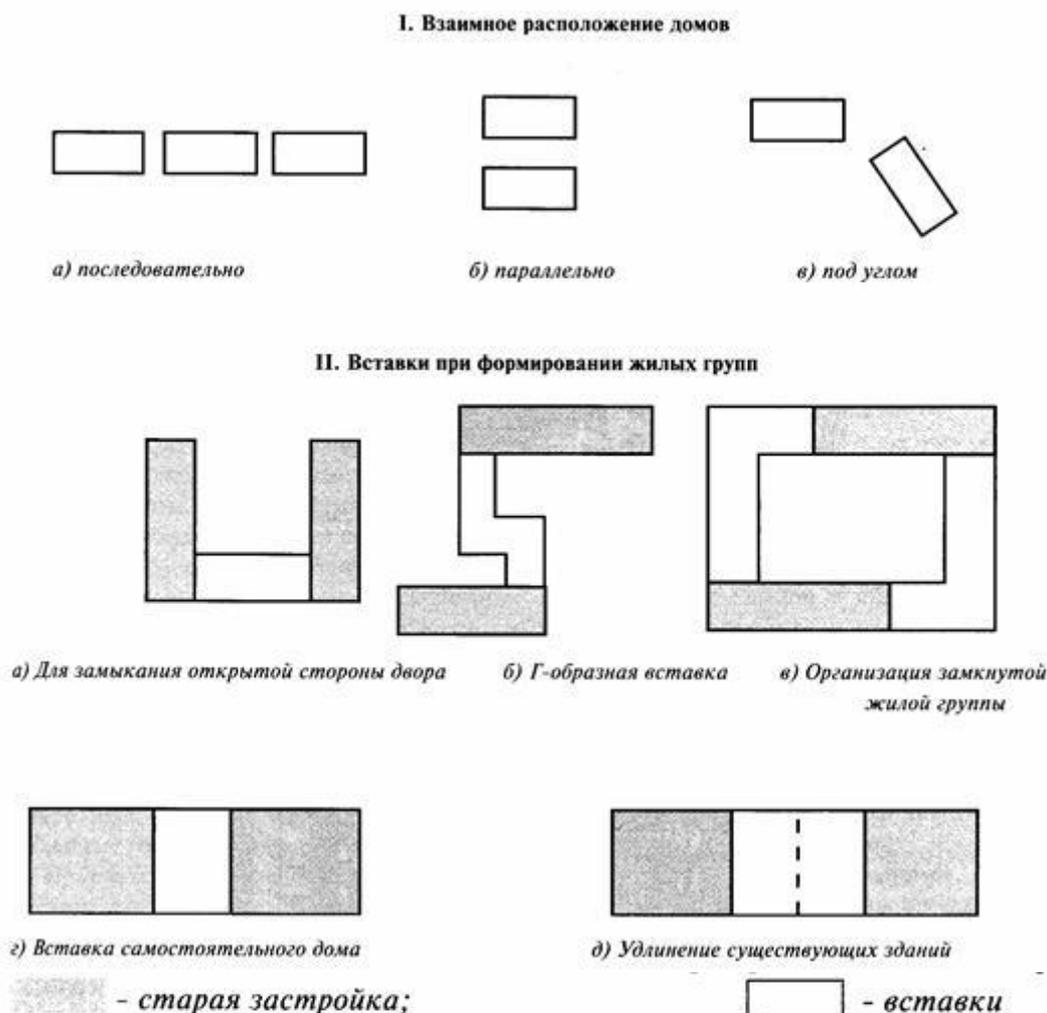

Рис.6 Устройство вставок при организации жилых групп

Таким образом, тип вставки определяется характером взаимного расположения зданий и величиной разрыва между ними.

Необходимо отметить, что при устройстве вставок требуются соответствующие преобразования торцевых секций или всего здания. Входы в квартиры торцевых секций могут быть размещены со стороны пристраиваемого лестнично-лифтового узла.

В случаях объединения жилых домов секцией-вставкой характер связи зависит от ее этажности. При равной этажности вставки и реконструируемого дома потребуются частичная перепланировка

квартир торцевых секций, окна которых на боковом фасаде перекрывает стена секции-вставки. В этом случае вставка решается как самостоятельный жилой дом.

Встройка - когда в существующее здание, внутри его, возводится другое сооружение. Это может быть станция метро, пешеходный переход, какие-либо административно-бытовые помещения (например, в одноэтажное производственное здание к одной из стен пристраивают бытовые или административные и прочие помещения). Главная трудность на производстве подобного типа работ – это стесненность.

Рис.7 Встройка в историческое здание

Таким образом, пристройка, вставка и встройка могут значительно улучшить и стать привлекательнее, чем уже имеющееся здание или комплекс зданий.

Заключение

В данной статье были рассмотрены ключевые аспекты сохранения культурного наследия. Этот процесс несет в себе сложности балансировки между сохранением оригинальности и аутентичности здания, адаптацией его под современные потребности.

Были рассмотрены основные принципы и подходы, применяемые при модернизации исторических зданий, включая уважение к первоначальному дизайну, использование схожих материалов и технологий, а также подчеркивалась важность сохранения уникальности исторического наследия для будущих поколений.

Это исследование помогло понять сложности и значимость работы с историческими зданиями, где каждое изменение требует особого внимания к де-

талям, архитектуре и культурным ценностям. Результатом таких усилий становится гармоничное сочетание истории и современности, сохранение культурного наследия для будущих поколений и обогащение архитектурного ландшафта.

Список литературы

1. Градостроительный кодекс Российской Федерации. - М.: ИНФРА-М, 2008, - 114 с.
2. В.Н. Кутуков. Реконструкция зданий, М. Высшая школа, 1981. - 263 с.
3. В.А. Давыдов, А.Я. Конторчик. Монтаж конструкций реконструируемых промышленных предприятий. - М. Стройиздат, 1987. - 208 с.
4. В.Р. Михалко. Ремонт конструкций крупнопанельных зданий. М. Стройиздат, 1986. - 312 с.
5. Ю.В. Иванов. Реконструкция зданий и сооружений: усиление, восстановление, ремонт. Учеб. пособие / Воронеж, гос. арх.-строит. ун-т. - Воронеж, 2003. - 238 с.
6. Реконструкция зданий и сооружений. Учеб. Пособие под руководством проф. Шалуна А.Л., М. Высшая школа. 1991 г., 352 стр.

УДК 069.15

Бабаева С.Р.*Доктор философии по искусствоведению
Азербайджанский университет туризма и менеджмента
Баку, Азербайджан*

ORCID 0000-0003-1372-4852

DOI: [10.24412/2520-6990-2023-31190-22-25](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-22-25)**ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В МУЗЕЙНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ****Babayeva S.R.***PhD in Art
Azerbaijan University of Tourism and Management
Baku, Azerbaijan*

ORCID 0000-0003-1372-4852

DOI

PROBLEMS OF USING SOCIAL NETWORKS IN MUSEUM ACTIVITIES**Аннотация:**

Музеи в современном информационном обществе вынуждены менять парадигму презентации информации о музейных коллекциях и проводимых событиях. Наиболее оперативным и надежным способом общения с аудиторией, его активное вовлечение в музейную деятельность являются социальные сети. Они фактически являются инструментами массовой коммуникации, в которую ежедневно вовлечены сотни миллионов жителей планеты. Внедрение в музейную практику социальных сетей как одного из самых надежных и эффективных источников коммуникации со своей аудиторией, продвижение музейного бренда и широкой узнаваемости. Ведущие музеи мира создают широкую сеть онлайн аудитории посредством платформ различных социальных сетей.

Abstract:

Museums in the modern information society are forced to change the paradigm of presenting information about museum collections and ongoing events. The most efficient and reliable way to communicate with the audience and actively involve them in museum activities is social networks. They are actually tools of mass communication, in which hundreds of millions of people on the planet are involved every day. Introducing social networks into museum practice as one of the most reliable and effective sources of communication with its audience, promoting the museum brand and wide recognition. The world's leading museums are building a wide network of online audiences through various social media platforms.

Ключевые слова: социальные сети, Интернет, музей, Британский музей, Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, аудитория, виртуальные посетители,

Keywords: social networks, Internet, museum, British museum, Facebook, Twitter, Instagram, YouTube, audience, virtual visitors.

За последнее десятилетие наблюдается глубокая идеологическая трансформация со стороны музеев. Это изменение связано с более открытым подходом, при котором принимается во внимание активная роль личности в современной жизни. Что в свою очередь, это достигается путем изменения рамок культурного общения и перехода от коммуникативных моделей «один к одному» и «один ко многим» к модели «многие ко многим», способствуя, таким образом, культуре диалога между музеем и личностью. При этом, данная модель общения поощряет интерактивность среди пользователей и отказ от объектно-ориентированной идеологии музеев, продвигая подход, ориентированный на посетителя. А это способствует активному использованию музеями платформы социальных сетей, такие как Facebook, Twitter, Instagram и

YouTube, для информирования о своей деятельности и выставках, а также повышению вовлеченности общественности.

Проблемы участия музеев в интернет-пространство и активного присутствия в социальных сетях изучались такими исследователями как Д. Шер, Р. Ченхол, Э. Робертс, Д. Бирман, Д. Трант и другими. Так, Якоб Шер предлагает термин «музейная информатика», которая делает возможным подчеркивать и характеризовать одну из первых стадий компьютерных инноваций в теорию и практику изучения музея [11]. Существенный вклад по внедрению информационных стандартов в научную и фондовую работу музеев сделан ведущим английским экспертом Эндрю Робертсом [10]. Исследователи и практика повседневной жизни показывает важность активного вовлечения музеев в

интернет-пространство посредством создания собственных веб-сайтов и размещения информации о своей деятельности в социальных сетях.

Безусловно, использование музеями платформы социальных сетей в повседневной деятельности в корне отличается от других коммерческих и некоммерческих организаций, поскольку музеи, являясь культурными институциями, обладают совершенно конкретными общественными функциями и социальной ролью. По мнению Д. Петта, имеются несколько основных категорий онлайн-взаимодействия, которые используются культурными институциями посредством социальных сетей. Во-первых, для повышения доступности своей аудитории к мероприятиям, которые проводятся музеем. Во-вторых, гарантию того, любой заинтересованный сможет получить доступ к информации, которая будет предложена музеем. В-третьих, музей стремится посредством социальных сетей распространить опыт обучения на онлайн-сообщество [9, с. 2].

С нашей точки зрения, образовательная ценность музеев всегда является безусловной, но неформальное образовательная миссия всегда остается одной из основных целей, стоящих перед ними. Социальные сети предлагают новые возможности и пространство для выполнения данной функции. Причем, эти возможности совершенно не ограничиваются физическим местоположением того или иного музея. Кроме того, посредством активного использования платформы социальных сетей открываются новые возможности ознакомления аудитории с коллекцией музея. При этом, та либо иная часть коллекции может быть использована в качестве фона для образовательных программ музея. Важной особенностью использования социальных сетей в повседневной деятельности музея является то, что посредством них пользователи могут взаимодействовать с музеем и друг с другом, а также обмениваться знаниями и информацией и, что не менее важно, участвовать в культурном диалоге в режиме реального времени.

По утверждению Д. Кидда, использование социальных сетей в контексте музея может быть разделено на три основных группы, которые служат целям стратегии социальных сетей каждого учреждения, независимо от типа и привычек конечных пользователей. Первая группа – маркетинговая. Она помогает музею быстро распространять новости о проводимых мероприятиях или выставках, по всей существующей базе и за ее пределами, создавая цепочки информации, которые передаются от подписанных пользователей их онлайн-друзьям. Вторая группа – инклюзивная. Она охватывает созданное музеем онлайн-сообщество. Формирование стратегии социальных сетей помогает музею обсуждать различные вопросы музейной жизни как с внутренней, так и внешней аудиторией. Третья группа – активные участники в деятельности музея. Данная группа помогает активно вовлекать в музейные программы широкую аудиторию пользователей [7, с. 66-72].

На наш взгляд данная подразделение определяет общие контуры в использовании социальных

сетей для выполнения той или задачи, стоящей перед музеем.

Сегодня необходимость продвижения музейного продукта и всей деятельности музея посредством социальных сетей ни исследователями, ни практиками вообще не оспаривается. В первую очередь, это связывается с тем, что в представлении большинства современных людей существует только то, что можно прочитать в Интернете. По данным различных агентств доля людей, ежедневно посещающих всемирную паутину за последние несколько лет увеличилась 5-8 раз. При этом, большинство людей выходят в Интернет с помощью смартфонов и планшетов. Несмотря на то, что большинство крупных музеев имеют собственные сайты. Однако, сайты музея в меньшей мере используются как справочная система с удаленным доступом. Подавляющее большинство виртуальных посетителей задерживаются на сайте в среднем 3-4 минуты. Это означает, что им нужна конкретная информация ограниченного объема за минимально возможное время. При этом, на первое место выходят удобство и простота программного интерфейса, адаптированного под любое экранное разрешение, различные операционные среды, особенно под мобильные устройства. Наиболее востребованными оказываются приложения, которыми можно воспользоваться не столько за настольным компьютером дома, сколько непосредственно в том месте, где эта информация была востребована, предпочтительно на персональном смартфоне или планшете. В то время как предоставляемыми в аренду аудиогидами в крупном музее пять лет назад пользовались не более 5% посетителей, то сегодня число скачиваний бесплатных приложений с экскурсионными маршрутами измеряется миллионами [12].

Проблема изменения музейной коммуникации носит психологический характер. Современному посетителю музея не хватает и внутренней и внешней информации, что приводит к снижению оправданности ожиданий от визита в музей [3]. Тем не менее, именно с этого информационного портала на официальные страницы музеев в Интернет приходит больше посетителей, чем из социальных сетей [2, с.133]. Виртуальные посетители социальных сетей, как показывают разные исследования, не тождественны реальным посетителям музея.

Вместе с тем, благодаря эффективному использованию социальных сетей музеи могут получить глобальный голос и получить доступ к потенциальной аудитории в сотни миллионов человек, далеко за пределами их обычного профиля посетителей. Действительно, такая работа может помочь музейным работникам связать свою организацию с аналогичными организациями в других частях мира, обмениваться идеями и информацией, даже влияя на свою конкретную нишу гораздо более динамично, чем они привыкли. Активность в социальных сетях может повысить интерес к главному веб-сайту музея, что само по себе приводит к более широкому участию общественности.

Согласно докладу Сети европейских музейных организаций в 2020 году, из подвергнувшихся исследованию музеев, более 80% заявили увеличение видимости как основной объект для цифровизации их коллекции, около 75% музеев – использование для увеличения доступа и для образовательных целей, 65% музеев – объекты цифровизации их лекций для создания метаданных для исследователей.

3 из 4 музеев сообщают, что большим препятствием касательно цифровизации и онлайн доступности постоянных коллекций являются незначительные средства (денежные) и ограниченное число работников. Около 30 % музеев заявляют о нехватке соответствующего оборудования для цифровизации. Примерно 30% музеев отмечают, что цифровизация и онлайн доступности мешают авторские права [8, с. 6].

Таким образом, проблемы активного участия большинства ведущих музеев обусловлены вышеуказанными причинами, которые при правильной организации своей деятельности и помощи со стороны государства вполне решаемы. На наш взгляд, изучение опыта музеев Великобритании и умелое их применение с учетом местных особенностей будет способствовать успешному продвижению музеев в социальных сетях.

Сегодня музеи Объединенного королевства широко используют положительные стороны социальных сетей в своей разносторонней деятельности. Лучшим примером повышения своего авторитета за счет использования платформ социальных сетей является Британский музей. Так, для продвижения своей деятельности и связи с постоянными и потенциальными посетителями музей широко использует социальные сети и медиа-платформы. Кроме того, музей активно использует новые формы сотрудничества: доступ к цифровым технологиям, онлайн-исследовательские ресурсы, сотрудничество с различными университетами и культурными учреждениями, а также участие в сообществах в социальных сетях, таких как Facebook, Twitter, YouTube и др. [1, с. 251]. Фактически, благодаря новой стратегии специалисты музея по маркетингу получили больше подписчиков в социальных сетях, чем другие ведущие музеи мира. Эта стратегия позволила Британскому музею за короткий промежуток времени удвоить свое присутствие в социальных сетях. Безусловно, начальные позиции музея были довольны прочны. Специалисты музея активно использовали платформы таких известных социальных сетей как Facebook, Instagram и Twitter. Фактически, только на этих трех платформах у Британского музея было около пяти миллионов подписчиков [6]. Стратегия многоканальной публикации, которую Британский музей взял на вооружение в 2016 году, подразумевала поиск подходящей системы управления. В их случае профессионалы выбрали Hootsuite. Это означало, что команда специалистов могла управлять своими аккаунтами в Twitter и Facebook, которые работали уже семь лет, всего с одной платформы. Кроме того, в одну систему были объединены Instagram и

YouTube-каналы музея. Помимо увеличения онлайн-охвата и вовлеченности, стратегия включает в себя обязательство по обслуживанию клиентов для укрепления отношений с посетителями. Идея заключается в том, что платформы социальных сетей становятся основным местом контакта между посетителями и потенциальными посетителями, поэтому реагирование на вопросы и запросы, размещенные в Интернете на общедоступной платформе, стало необходимостью. По мере совершенствования стратегии подход к ней становился все более совершенным. Так, для определенных типов контента созданы специальные каналы, подходящие для пользователей тех или иных социальных сетей. В качестве примера является использование Британским музеем Facebook Live, службы потокового видео, которая позволила команде вести трансляцию по всему миру и донести части своей коллекции до сведения людей, которые, возможно, никогда не смогут посетить дом музея в Лондоне. По данным музея, уровень роста аудитории социальных сетей превзошел все достижения аналогичных учреждений в то время, и эта тенденция продолжается. Активное использование платформы социальных сетей Британским музеем заметно опережает работу в этом направлении других музеев Объединенного Королевства, а также ведущих музеев мира, таких как Метрополитен-музей в Нью-Йорке и Лувр в Париже.

Таким образом, социальные сети предлагают музеям дешевый и вполне эффективный маркетинговый инструмент. Такая форма массовой коммуникации может и должна быть успешно использоваться музеями. Для разработки выигрышной стратегии необходимо тщательное управление аккаунтами, постоянное обновление материала, активное онлайн присутствие специалистов музея социальных сетях. Это создает музеям огромные выгоды, включая более широкий охват аудитории и привлечение новых посетителей, узнаваемость музейного бренда и улучшение обслуживания клиентов, а также их активное прямое или онлайн участие в деятельности музея.

Библиография

1. Бабаева С.Р. Опыт привлечения туристов в деятельности музея (на примере Британского музея)//Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение. 2018. № 29. – С. 247-254.
2. Гук Д.Ю., Определёнов В.В. Методические аспекты анализа и контроля эффективности информационных ресурсов музея в сети Интернет // Информационные ресурсы – футурологический аспект: планы, прогнозы, перспективы. Материалы X Всерос. научно-практич. конференции "Электронные ресурсы библиотек, музеев, архивов". - Санкт-Петербург: Политехника-сервис, 2014. - С. 126-137.
3. Дмитриева В.А, Михалюк О.С., Харитонова Т.Ю. Психология музейной коммуникации: теоретические и практические аспекты изучения // Вестник Академии права и управления, № 3 (40), 2015. - С. 191-200.

4. Birman, D., Trant, D. (2000). Interactivity comes of age: museums and the World Wide Web // *Museum No. 204*, pp. 20-21.
5. Chenhall, R. (1978). Computer use in museums today. // *Museum No. 3(4)*, pp. 142 – 144.
6. How Do Museum Professionals Harness Social Media for Marketing? July, 16, 2019. Available at: <https://www.museumnext.com/article/how-do-museum-professionals-harness-social-media-for-marketing/>
7. Kidd J. (2010). Enacting engagement online: framing social media use for museum. London: City University.
8. NEMO. Final Report. Digitalisation and IPR in European Museums. Network of European Museum Organisation. July, 2020, 43 p.
9. Pett D. (2012). Uses of social media within the British Museum and museum sector. London: Archaeologists and Digital Communication.
10. Roberts, E. (1994). Computer Systems and Museum Information Standards. // *Museum No. 181*, pp. 4-6.
11. Sher, J. (1978). The use of computers in museums: present situation and problems. // *Museum No. 3(4)*, pp. 32 – 138
12. Vokuev P. Our Tour Guide On-Demand is now the Most Popular Audio Guide App in the World. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://blog.izi.travel/?p=1587&lang=en>.

HISTORICAL SCIENCES

УДК 930.1(47+57):303.103(477)

Nefodov D. V.

Doctor of Historical Sciences

Associate Professor at the Department of History

V. O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv

orcid.org/0000-0003-1992-7271

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-26-28](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-26-28)

REGIME AND HISTORICAL SCIENCE IN THE KHRUSHCHEV ERA (1953-1964)

Abstract

The article analyses the situation of Soviet historical science in the second half of the 1950s - the first half of the 1960s. The shifts in political dynamics and their ramifications on the endeavors of Soviet historians are delineated. The article expounds upon the distinctive features of the partial democratization observed in socio-political and scientific spheres, elucidating the incremental reduction of this democratization towards the conclusion of the examined period.

Keywords: *Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, "Thaw", XX Congress of the CPSU, democratization, historiography, M. Khrushchev*

Following the demise of J. Stalin and a prolonged struggle for singular authority, the ascendancy of M. Khrushchev inevitably led to adjustments in both the republic and the entirety of the USSR. Notably, Khrushchev's confidential address in February 1956 during the XX Congress of the CPSU left an indelible mark not only on the assembly's attendees but also resonated throughout the entire nation. This impact persisted despite the official publication of the report's text. A more temperate version of the report's key theses was publicly disseminated through the CPSU Central Committee's resolution on June 30, 1956, titled "On Overcoming the Cult of Personality and Its Consequences." The decisions emanating from the XX Congress not only initiated the process of de-Stalinization and the liberalization of various facets of social and political life, commonly referred to by contemporaries as the "thaw." The historical significance of the 1956 party congress, from the perspective of scholarly inquiry, primarily lies in halting the proliferation of Russian great-power chauvinism. This chauvinistic stance had notably fortified its position during the postwar decade with the backing of the "Father of Nations."

Nonetheless, in our assessment, simplifying the connection between historical science and the Soviet government to historians merely executing the directives of party congresses and resolutions from the Central Committee oversimplifies the intricate and multifaceted nature of this subordination. This standpoint is substantiated by endeavors to alter the state of affairs in the field of social sciences, evident even before the convening of the XX Congress of the CPSU. For instance, as early as 1953, the theses presented by the Department of Propaganda and Agitation of the CPSU Central Committee and the Institute of Marxism-Leninism under the CPSU Central Committee in "Fifty Years of the Communist Party of the Soviet Union (1903-1953)" highlighted the imperative to eliminate the propagation of the idealistic theory of the cult of personality. In October 1953, during the session of the Department of

CPSU History of the Academy of Social Sciences under the CPSU Central Committee, a critique of the cult of personality was articulated in general terms, and theses aligned with the spirit of J. Stalin's cult underwent a critical reassessment.

The resolution of the Central Committee of the CPSU of 24 December 1953 "On serious shortcomings in the work of the State Publishing House of Political Literature" negatively assessed the historians' constant use of extensive quotations from Stalin's works and speeches, the poor disclosure of the collective leadership role of the party, and noted the negative trend manifested in the practical lack of progress in the study of the history of Soviet society, in particular the role of the masses in history, and the lack of monographic works. In 1954-1955, a number of decisions were made regarding the participation of Soviet science representatives in the work of the International Sociological Association and the International Political Science Association in order to establish contacts with foreign scholars who held "progressive" views and to "get to know ideological enemies better". Thus, under the influence of J. Stalin's death, the virtually bloodless struggle for power and the first rehabilitations, latent changes began to take place in the minds of some representatives of the social sciences even before the XX Congress of the CPSU. However, we are not talking about any cardinal shifts. After all, despite the "thaw" in all spheres of social and political life, the basic principles and approaches to historiography remained unchanged in the constitution of Soviet historiography. At the same time, the most "blatant" ideologemes of the Stalin era interpretation of the past were definitely rejected. However, the Russian-centric conception of history was still preserved.

M. Suslov's and A. Mikoian's speeches at the XX Party Congress harshly criticized the social sciences, accusing Soviet historians of spreading dogmatism, detachment from life, and the negative influence of the cult of personality. Academician H. Pankratova and President of the Academy of Sciences O. Nesmeianov

acknowledged the validity of the criticism. M. Khrushchev's report "On the Cult of Personality and Its Consequences" also criticized and called for a revision of the scientific dogmas formulated during the Stalin era.

The end of the Stalin's dictatorship brought with it severe measures involving direct physical elimination to suppress any expression of dissent. The democratization of social and political life, especially in the first years after the XX Congress of the CPSU, contributed to the increase in historians' creative freedom. The general warming in the national policy of the center towards the Ukrainian SSR as the "second among equal" republics of the Soviet Union and Ukrainian Soviet historians in particular resulted in the foundation of the Ukrainian Historical Journal (UHJ) in 1957, which became the first professional historical journal in the republic since the mid-1930s. In addition to the UHJ, the all-Union *Istoriia SSSR* (History of the USSR) (1957), *Novaia i Noveishaia Istoriiia* (Early Modern and Modern History) (1957), and *Voprosy Istorii KPSS* (Issues of CPUS History) (1957) began to be published, and the number of university and institute collections was constantly increasing.

At the same time, in order to stop a whole Pleiad of Soviet historians from perceiving dosed and exclusively controlled liberalization as a completely new socio-political formation that seemed completely to break with the despotic Stalin's tyranny and "come down to earth", in the same year of 1957 the staff of one of the leading professional historical publications suffered a demonstrative defeat. We are talking about the Resolution of the CPSU Central Committee of 9 March 1957 "On the Journal "Voprosy Istorii (Issues of History)". Officially, the journal staff was accused of deviating from the principles of party membership as outlined by Lenin. Unofficially, they were accused of too much destalinization and independence of research opinions. The fate of the journal staff became a model for all Soviet historians, without exception, as a warning against arbitrariness and deviation from the officially sanctioned doctrinal framework on any matter.

Later, choosing between the "carrot" and the "stick", Khrushchev's leadership shifted the emphasis to the "carrot" – material and moral rewards for those researchers who "correctly" studied history. Scholars were a stratum that was completely materially dependent on the authorities. In addition, in the second half of the 1950s, the field of science held the foremost position in terms of salaries, surpassing that of engineering and technical professionals, as well as the compensation in other sectors such as industry and construction. Moreover, the historical domain served as a wellspring for staffing party structures and reciprocally functioned as a "reserve airfield" following state and party engagements. These conditions inevitably heightened the allegiance of the scientific personnel and, consequently, influenced the trajectory of their chosen research and its inherent characteristics.

The lack of free access to primary sources in archives remained one of the Soviet historians' main problems. Therefore, the declassification of some archival fonds in the Khrushchev era contributed to the expansion of the source base of works. However, like

all measures of the Thaw, the state of archival affairs is controversial. Classified fonds continued to be an integral part of it. In order to process materials from special fonds, one needed to have permission from the security authorities, which was rarely issued.

M. Khrushchev's significant reassessment of the administrative factor resulted in the establishment of an organizationally formalized coordination system for scientific research. In September 1958, the Presidium of the USSR Academy of Sciences approved a seven-year work plan for the historical sciences, one of the main areas of which was the study of the history of the construction of socialism and communism in the USSR. In 1961, the Institute of History of the Ukrainian SSR Academy of Sciences began to operate problematic scientific councils, the system of which was constantly changing as new research areas emerged. These councils were involved in the development of current and long-term planning, supervised dissertation topics, and organized scientific conferences, sessions, and symposia. The importance of the latter as a means of communication in historical science increased significantly in the second half of the 1950s. In addition to direct scientific results and the publication of conference proceedings, such events contributed to the formation of an informal, uncontrolled climate among historians [1, p. 120]. Thus, in 1960, Kyiv hosted the all-Union conference on "The CPSU Activities on the International Education of Workers in the Period of the Widespread Construction of Communism". In 1961 the all-Union conference on "The CPSU and Mass Organizations of Workers in the Period of the Widespread Construction of Communist Society" was held in Moscow. The all-Union conference on "Changes in the Social Structure of Soviet Society" [2] was hosted in Kyiv in 1965. Also, the conferences were held in Drohobych [3], Ivanovo [4], and other cities.

The XX Congress of the CPSU openly assigned Soviet historians the status of "fighters of the ideological front". The year 1959 was marked by the creation of a special circular, which was marked "for official use" and published under the title "The main problems of the development of historical science in the Ukrainian SSR for 1959-1965". Of particular importance to this event is the fact that the document was prepared not by the Institute of History of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR or even by higher party bodies, but by a newly formed special Coordination Commission on History, which was subordinated to the Coordination Committee for Social Sciences, and which was accordingly entrusted with "coordinating" well-known functions. This resolution stimulated a number of activities. Thus, in July 1959, a meeting was held at the Central Committee of the Communist Party of Ukraine, which set the task for historians of the Ukrainian SSR to "turn to the problems of the present, which are dictated by the interests of the unfolding communist construction". The following year, in 1961, the CPSU Central Committee adopted a resolution "On the Tasks of Party Propaganda in Modern Conditions" and its analogue, the CPSU Central Committee resolution "On the State of Ideological Work in Ukraine and Measures to Improve It". The resolution effectively mandated both

the research institutions of the Ukrainian SSR and university science representatives to prioritize and concentrate on the examination of contemporary issues. It emphasized the creation of comprehensive works intended to “theoretically arm our personnel” and facilitate the practical resolution of the objectives associated with communist construction.

References:

1. Яремчук В. Минуле України в історичній науці УРСР післясталінської доби / Віталій Яремчук. – Острого: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2009. – 526 с.; Yaremchuk V. Mynule Ukrainy v istorychnii nauksi URSR pisliastalinskoi doby [The Past of Ukraine in the Historical Science of the Ukrainian SSR in the Post-Stalinist Era]. Ostroh: Vyd-vo Nats. un-tu «Ostrozka akademiia», 2009. 526 s.

2. Изменение внутриклассовой структуры рабочего класса : тезисы докладов всесоюз. науч. конф. [«Изменение социальной структуры советского общества»] / Отв. за выпуск: Л. В. Сохань, М. В. Бочарова. – К.: Наукова думка, 1965. – 173 с.; Izmenenie vnutyryklassovoi struktury rabocheho klassa : tezysy dokladov vsesoiuz. nauch. konf. [«Yzmenenye sotsyalnoi struktury sovetskoho obshchestva»] [Changes in the intra-class structure of the working class: abstracts of the reports of the All-Union scientific

conference [“Changes in the social structure of the Soviet society”]] / ed: L.V. Sohan, M. Bocharova. K.: Naukova Dumka, 1965. 173 s.

3. Тези доповідей конференції інституту, присвяченої 25-річчю возз’єднання українського народу в єдиній українській радянській державі, 3-4 листопада 1964 р. / Ред. кол.: А. М. Черненко, О. В. Безуглий, Г. С. Розовський. – Дрогобич: ДДПІ ім. І. Я. Франка, 1964. – 99 с.; Tezy dopovidei konferentsii instytutu, prysviachenoї 25-richchiu vozziiednannia ukrainskoho narodu v yedynii ukrainskii radianskii derzhavi, 3-4 lystopada 1964 r. [Abstracts of the conference of the Institute dedicated to the 25th anniversary of the reunification of the Ukrainian people in a single Ukrainian Soviet state, 3-4 November 1964] / Edited by A. Chernenko, O. Bezuhlyi, H. Rozovsky: Drohobych: Ivan Franko State Pedagogical Institute, 1964. 99 s.

4. Из истории рабочего класса СССР : материалы третьей межвуз. науч. конф. / Ред. кол.: А. В. Шипулина (отв. ред.) и др. – Иваново: ИГПИ им. Д. А. Фурманова, 1964. – 219 с.; Iz istorii rabocheho klassa SSSR: materialy tretei mezhvuz. nauch. konf. [From the History of the Working Class of the USSR: Materials of the Third Interuniversity Scientific Conference / Edited by A. V. Shipulina (ed.) and others – Ivanovo: Furmanov Institute of Pedagogy and Psychology, 1964. 219 s.

Черепанова М.Р*Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара***Полищук Марина Геннадіївна,***кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Дніпровський інститут Маур*[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-29-31](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-29-31)**НЕБЕЗПЕКА ДЛЯ ЖИТТЯ ЖІНОК ПІД ЧАС ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ: АНАЛІЗ ВПЛИВУ
ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ НА БЕЗПЕКУ ТА ДОБРОБУТ ЖІНОК****Cherepanova M.R***Dnipro National University named after Oles Honchar***Polishchuk Marina Gennadiivna,***Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of the Department of Law, Dnipro Institute Maur***DANGER TO WOMEN'S LIVES DURING MILITARY CONFLICTS: ANALYSIS OF THE IMPACT
OF MILITARY CONFLICT ON WOMEN'S SAFETY AND WELL-BEING****Анотація**

В даній статті досліджено місце жінки в суспільстві, та реалізація її прав під час воєнних конфліктів. Права жінок із покоління в покоління порушуються. Під час Першої Світової та Другої, під час терактів, та навіть у мирний час. У даній роботі досліджено цю проблему та показано, що жінкам потрібна безпека та захист, навіть у наш час, коли у людини є права. Під час дослідження застосовувано конвенцію про права людини, також висвітлено справу практику з Європейського суду з прав людини, яка має назву: "Case of M.C. v. BULGARIA".

Abstract

This article explored the place of women and their rights during military conflicts. Women's rights have been violated from generation to generation, during World War I and World War II, during terrorist attacks, and even in peacetime. The author tried to investigate this problem and show that women need safety and protection, even in our time, when a person has rights and responsibilities. During the research, the author applied human rights conventions, and also took practice from the European Court of Human Rights, which is entitled: "Case of M.C. v. BULGARIA".

Ключові слова: Закон, Європейський Суд, жінки і війна, Стамбульська конвенція, насилля над жінками.

Key words: Law, European Court, women and war, Istanbul Convention, violence against women.

У наш час війни, терористичних актів і поневолення жінок суспільство стикається з проблемою насильства та загрози життю жінок. У цей час, коли штучний інтелект допомагає лікарям і роботи замінили монотонні будні, жінки продовжують відчувати небезпеку і нестабільність. Війна між Росією та Україною, прихід до влади терористів в Афганістані, конфлікт між Палестиною та Ізраїлем – лише деякі приклади кризових ситуацій, які негативно впливають на права жінок. У жахливі часи війни та конфліктів, коли права жінок серйозно порушуються, світові лідери засудили насильство щодо жінок, намагаючись оновити та висвітлити інформацію про цю проблему. Попри спроби суфразжисток висловитися на мітингах за майбутнє жінок та їхні права, відбувалися жахливі події, під час яких жінок катували, били та обмежували у можливостях. Проте багато видатних дослідниць не зупинилися перед цими викликами і продовжують вивчати та робити відкриття в різних галузях науки. Зокрема, британський біофізик Розалінда Франклін зробила важливі відкриття щодо спіральної форми ДНК. Слід згадати й американську художницю Маргарет Кін, картини якої оновили світові та культурні перспективи[1].

Ця тема є надзвичайно актуальною, оскільки стосується глибоких соціокультурних та наукових

аспектів, а також основних питань статусу та безпеки жінки в умовах конфлікту та війни. Багато вчених та дослідників вивчають проблему безпеки для життя жінок під час воєнних дій з різних країн та галузей науки. Деякі з них зосереджуються на конфліктах певних регіонів, інші аналізують загальні аспекти цієї проблеми. Ось декілька відомих дослідників та академічних діячів, які займалися цією темою:

1. Cynthia Enloe: Приділяє увагу гендерним аспектам війни та збройних конфліктів у своїх дослідженнях та публікаціях.

2. Joshua S. Goldstein: Автор книги "War and Gender: How Gender Shapes the War System and Vice Versa", де аналізується роль гендеру в системі війни та вплив конфліктів на жінок.

3. Elisabeth Jean Wood: Фокусується на дослідженні сексуального насильства під час воєн та конфліктів у своїх дослідженнях.

4. Valerie M. Hudson: Досліджує гендерні аспекти конфліктів та їх вплив на життя жінок у країнах з різними культурними та соціальними контекстами.

5. Angela Davis: Активістка та публіцистка, яка звертає увагу на жіночі права, расизм та соціальну справедливість, включаючи аспекти війни та конфліктів.

Це лише кілька прикладів дослідників, існує багато інших академічних фахівців та організацій, що досліджують та працюють над проблемами жінок під час воєнних дій.

В 1899 році в Гаазі була створена конференція, де обговорювалися певні моменти, а саме: обмеження зростання озброєнь, вироблення мирних способів вирішення міжнар. суперечок, і навіть кодифікування норм, які стосуються обмеження озброєння, виникнення та ведення війни. Але Перша Світова Війна показала світу страшну жорстокість, де ніякі конференції не мали сили і людство потонуло в садизмі. Офіційна статистика показує, що загиблих було двадцять мільйонів людей, з них п'ять мільйонів жінок і дівчат [2]. Після Другої Світової війни, коли цілі нації винищували (як єврейську та ромів) великий удар був зроблений і військами союзниками стосовно свободи жінок. Політичні й ідеологічні фактори зіграли важливу роль у поширенні сексуального насильства під час Голокосту. Сексуальне приниження єврейського тіла було неодмінним наслідком расових теорій нацистів, що ґрунтувалися на дегуманізації євреїв. Ідея, що секс із єврейкою (навіть примусовий) становив би «расове осквернення» (*Rassenschande*), не стала ефективним механізмом запобігання зґвалтуванням з боку німців, бо деякі з них не вважали таке зґвалтування злочином. Жінки під час війни потрапили від сексуального насилля (на фотографії зображена маленька дівчина, яка під час війни була в таборі: «Китайська дівчина з таборів "жінок для втіхи" імперської японської армії, та офіцер армії Союзників. Рангун, Бурма, 8 серпня 1945). За різними підрахунками від 45 до понад 400 тисяч жінок пройшли через так звані *станції втіхи* — військові борделі для японських солдатів та офіцерів [3]. Коли червона Армія увійшла до Польщі, то командуючи не змогли протистояти насиллю над жінками. Масштаби зґвалтувань польських жінок у 1945 році призвели до пандемії захворювань, що передаються статевим шляхом. Хоча загальна кількість жертв залишається предметом здогадок, польські державні архіви та статистика Міністерства охорони здоров'я вказують на те, що вона могла перевищити 100 000. У Кракові вступ радянських військ до міста супроводжувався масовими зґвалтуваннями польських жінок і дівчат, а також пограбуванням приватної власності солдатами Червоної армії. Така поведінка досягла таких масштабів, що навіть польські комуністи, встановлені Радянським Союзом, написали листа протесту самому Йосипу Сталіну, а в церквах проводилися богослужіння в очікуванні відходу радянських військ. Червона армія також займалася масовим мародерством на звільнених територіях [4].

Після Другої Світової війни була підписана «Загальна Декларація Прав Людини» у 1948 році. У червні 1945 року було підписано Статут ООН, перша стаття якого оголосила здійснення міжнародного співробітництва «у заохоченні та розвитку поваги до прав людини» однією з цілей організації. У квітні 1948 Організація американських

держав прийняла Американську декларацію прав і обов'язків людини [5].

Практика Європейського суду з прав людини має справу: «Case of M.C. v. BULGARIA» у 2003 році. Справа розглядається про зґвалтування дівчини 14 років у Болгарії. Згідно з пунктом 1 статті 151 Кримінального кодексу, статеві зносини з особою віком до 14 років є правопорушенням (зґвалтуванням), яке карається за законом. Згода потерпілої особи не становить вагомому аргументу захисту в таких справах. Пункт 1 статті 152 Кримінального кодексу визначає зґвалтування як «статеві зносини з жінкою,

1) яка неспроможна захистити себе в ситуації, коли вона не дає згоди;

2) яку примусили до цього за допомогою сили чи погроз;

3) яку виконавець злочину привів у стан безпорадності».

Суддя ТЮЛКЕН вважає, що Суд має розглянути цю справу як у світлі статті 3, так і статті 8 Конвенції. Зґвалтування становить порушення не лише права на особисту недоторканність (і фізичну, і психологічну), що гарантується статтею 3, а й право на автономію, яке є складником права на повагу до сімейного життя, що гарантується статтею 8.[7]

Після воєнних дій в Афганістані, місце жінок стало важким, бо 2009 році був прийнятий Закон «шиїтів» - Сімейний закон шіїтів позбавляє жінок прав у шлюбі та визначає, що шіїтки повинні підкорятися вимогам свого чоловіка. У ньому навіть зазначено, що вони повинні займатися сексом зі своїми чоловіками принаймні раз на чотири дні, за винятком випадків хвороби. Закон стосується лише шіїток, яких налічується близько 6 мільйонів. Аргументом на користь закону було те, що він є вдосконаленням звичаєвого регіонального права, запровадженого раніше. За підтримки консервативної та політичної еліти афганські суди вживали і продовжують вживати заходів, спрямованих на усунення, зменшення або обмеження прав жінок [6]. Фонд розвитку ООН у справах жінок, НАТО, Канада, США, Німеччина та інші країни висловили стурбованість гнітючим характером закону.

Сексуальне насильство під час російсько-української війни, вчинюване російськими військами як геноцидне знаряддя війни, стало широко висвітлюватись після повномасштабного вторгнення 2022 року. Лише в Бучанській різанині після окупації міста-героя виявлено 25 зґвалтувань, а ряд резонансних випадків облетів світову пресу. За оцінками експертів, заниження звітності про кількість сексуальних злочинів Росії в Україні, імовірно, є масовим. Міністерки закордонних справ Канади та Великої Британії Мелані Жолі та Елізабет Трасс наприкінці квітня 2022 року заявили, що сексуальне насильство було використане під час вторгнення російських військ як «систематична зброя для здійснення контролю та здійснення влади над жінками... такою ж руйнівною в конфлікті, як

хімічна зброя чи наземні міни, обидва заборонені міжнародними конвенціями».

Згідно з Стамбульською конвенцією (на англ: Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence; Istanbul Convention) яка криміналізує та попереджає насильство проти жінок та дівчат та захищає постраждалих. Відкрита для підписання 11 травня 2011 у Стамбулі, Туреччина, набула чинності 1 серпня 2014 року і є постійно відкритою до підписання будь-якою країною світу. 12 березня 2012 року Туреччина першою ратифікувала Конвенцію, а вслід за нею — 36 країн з 2013 до 2022 року (Албанія, Андорра, Австрія, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Греція, Грузія, Данія, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Ліхтенштейн, Люксембург, Мальта, Молдова, Монако, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Північна Македонія, Польща, Португалія, Румунія, Сан-Марино, Сербія, Словенія, Україна, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чорногорія, Швейцарія, Швеція). Станом на квітень 2022 року конвенція підписана 45 країнами та Євросоюзом.

Всі права жінок, які надавалися Стамбульською конвенцією були порушені росіянами під час воєнних дій на території України. Військовослужбовці вбивали, катували, гвалтували та знущалися над жінками та дітьми. Зараз в Україні діють благодійні фонди для допомоги, а саме: "AVON" та "Дівчатка".

Отже, Історичний аспект цієї проблеми вказує на те, що небезпека для жінок під час війн відзначалася під час Першої та Другої світових війн. Сучасні конфлікти у різних країнах, таких як Афганістан, Україна, Палестина та Ізраїль, продовжують негативно впливати на жінок та їхні права. Гендерна нерівність та насильство є однією з ключових складових цієї проблеми. Сексуальне насильство під час конфліктів є серйозною загрозою для

жінок та може мати тривалі негативні наслідки для їхнього фізичного та психологічного стану. Міжнародне право визначає важливі норми та стандарти для захисту прав жінок під час воєнних конфліктів. Однак необхідно посилити зусилля для виконання цих норм та гарантування безпеки та захисту жінок в конфліктних зонах.

Список літератури:

- 1.Електроний ресурс, URL: <https://time.com/5793551/rosalind-franklin-100-women-of-the-year/> (дата звернення 10.11.2023)
2. Електроний ресурс, URL: <https://homework.study.com/explanation/how-many-women-died-in-world-war-i.html#:~:text=World%20War%20I%20saw%20the,direct%20result%20of%20the%20war.> (дата звернення 09.11.2023)
- 3.Електроний ресурс, URL: <https://web.archive.org/web/20200127221121/https://wz.lviv.ua/far-and-near/205107-zhinky-dlia-vtikhy-shchodnia-obsluhovuvaly-po-kilkadesiat-voiakiv> (дата звернення 19.11.2023)
- 4.Електроний ресурс, URL: https://web.archive.org/web/20120930192920/http://www.ipn.gov.pl/portal/pl/2/1002/Otwarcie_wystawy_8222Zbrodnie_w_majestacie_prawa_1944821119568221_8211_Krakow_2_.html (дата звернення 10.11.2023)
- 5.Provost, René (2002). International human rights and humanitarian law. Cambridge, UK: Cambridge University Press. p. 8
6. Lawrence, Quil (2 грудня 2011). For Afghan Women, Rape Law Offers Little Protection. *All Things Considered*. NPR. Архів оригіналу за 21 червня 2018. Прочитовано 22 квітня 2018.
- 7.Електроний ресурс, URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=629> (дата звернення 15.11.2023)

NATIONAL SECURITY

УДК 327:323.3 – 057.341(477):17.022.1

Лісовський В. М.

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
та конституційного права

Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-32-35](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-32-35)

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ІМІДЖ ЛІДЕРА УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ З РОСІЄЮ

Lisovskyi Volodymyr

Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Administrative
and constitutional law

National University of Shipbuilding

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

THE FOREIGN POLICY IMAGE OF THE LEADER OF UKRAINE AS A FACTOR IN ENSURING THE NATIONAL SECURITY OF THE COUNTRY IN THE CONTEXT OF THE WAR WITH RUSSIA

Анотація

У статті автором розкрито поняття «зовнішньополітичний імідж лідера України» у реаліях сучасної політичної комунікації. Особлива увага спрямована на формування іміджу Українського лідера в умовах війни з Росією та визначені основні проблеми, котрі сьогодні існують у сфері національної безпеки в питаннях протидії загрозам з боку агресора. У зв'язку з цим з'ясовано, що іміджевий поступ країни та її лідера потребує постійного підтримання зовнішньополітичними рішеннями та пошуку відповідної нової парадигми державного управління національною сферою суспільства. Проаналізовано також чинники та функції створення позитивного брендингу Української держави на міжнародній арені. Звернута увага на різні сценарії виборчого процесу.

Водночас, у XXI столітті роль іміджу політичного лідера багаторазово зросла, котрий став «найефективнішим способом роботи з масовою свідомістю», виконуючи функцію «переведення масової свідомості на автоматичні реакції». Водночас автором звернута увага на розуміння та впевненість, що імідж є не лише ефективним засобом впливу на маси, а й форматом, що дозволяє оптимізувати ролі та стратегії політичного лідера.

Abstract

In the article, the author reveals the concept of «foreign policy image of the leader of Ukraine» in the realities of modern political communication. Particular attention is paid to the formation of the image of the Ukrainian leader in the context of the war with Russia and the main problems that exist today in the field of national security in terms of countering threats from the aggressor are identified. In this regard, it is found that the image progress of the country and its leader requires constant support by foreign policy decisions and the search for an appropriate new paradigm of public administration of the national sphere of society. The factors and functions of creating a positive branding of the Ukrainian state in the international arena are also analyzed. Attention is paid to different scenarios of the electoral process.

At the same time, in the twenty-first century, the role of the image of a political leader has increased many times over, which has become «the most effective way to work with the mass consciousness», performing the function of «transferring the mass consciousness to automatic reactions». At the same time, the author draws attention to the understanding and belief that the image is not only an effective means of influencing the masses, but also a format that allows optimizing the roles and strategies of a political leader.

Ключові слова: глобалізація, держава, влада, національні інтереси, політичні стратегії.

Key words: globalization, state, power, national interests, political strategies.

На сучасному етапі глобалізаційних процесів у світі, Україна зіткнулася з проблемою цивілізаційного виживання, зумовленого геополітичним, ідеологічним, інформаційно-психологічним протистоянням між провідними державами світу.

Натомість, витоки кризи в світі, що глобалізується, і в Україні як його частині, потрібно шукати

не тільки в економічній, політичній та інформаційній сферах, але й в духовній. Для вироблення об'єктивної оцінки, необхідний аналіз безлічі чинників і обставин, які впливають на формування внутрішньої та зовнішньополітичної стратегії держави. Одним із таких чинників є образ країни, важлива час-

тина якої є національний та міжнародний імідж політичного керівництва. Із принципом лідерства, стилем, особою лідера тісно пов'язаний і його образ, або як зараз прийнято вживати імідж політичного лідера.

На сьогоднішній день, імідж України, формується в конкурентному середовищі, де в умовах глобалізації для будь-якої країни, що не належить до «золотого мільярда» людства, перманентно існує небезпека глибокої соціокультурної кризи, котра пов'язана з експансією зовнішніх та внутрішніх загроз для національної безпеки, котрі, як правило, мають духовно-практичний характер негативних властивостей. Ці загрози в бутті так званої наздоганяючої цивілізації реально виявляються в нав'язуванні «чужого» способу життя, наступу на ментальну ідентичність, перенасичення публічної сфери деструктивною інформацією, що неминуче тягне за собою дезорієнтацію свідомості та поведінки людей у повсякденному житті. Це проявилось особливо під час широкомасштабного вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 року, що ознаменувало початок першої великої війни в умовах багатополлярної міжнародної системи. Війна Росії проти України різко змінила сприйняття російської загрози щодо української державності, оголивши екзистенціальний характер складного та багатоаспектного російсько-українського конфлікту.

Постановка питання про співвіднесеність формування іміджу політичного лідера та легітимації політичної влади в сучасному українському суспільстві набуває особливої актуальності. Розробка акмеологічної концепції розвитку іміджу політика обумовлена новою політичною ситуацією, що склалася на початку XXI століття в Україні, гостро поставила питання про професіоналізм і компетентність суб'єктів, що реалізують владу в суспільстві. Необхідний пошук найбільш оптимальної моделі формування позитивного іміджу політичних лідерів суттєво змінився з появою у 2019 році нового президента України Володимира Зеленського, котрий в основу своєї роботи дотримується принципу «ближче до народу та бути з народом». Тобто розпочав курс на викорінення різних форм етносепаратизму та зосередження зусиль суспільства на протидію процесам дезінтеграції країни. При розробці шляхів та методів модернізації держави перед президентом та урядом країни постало питання: яку політичну систему потрібно створити, щоб державна влада змогла найефективніше сприяти розвитку країни? Демократичні перетворення в нашій країні, сприяли відмові від командно-адміністративних методів управління. На зміну їм прийшли методи, засновані на переконанні та інших засобах соціально-психологічного впливу. Серед цих засобів важливе місце посідає імідж керівника, фахівця, державного службовця. Будучи одним із потужних засобів соціального впливу, імідж одночасно з цим виконує і функцію самовираження, самопрояву суб'єкта, що відображається в ньому, а також тісно пов'язаний з ним функції самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення. Завдання використання

привабливого зовнішньополітичного іміджу України, як найважливішого чинника успіху нашої країни на міжнародній арені, сьогодні поставлена Президентом В. Зеленським до пріоритетних завдань зовнішньої політики. 23 серпня 2023 року в Києві відкриваючи третій саміт Кримської платформи у своїй промові Президент України зазначає: *«І ми дійсно знаємо, що перемога України змінить світ, і це будуть зміни, яких світ давно потребує... Це буде перемога над самою ідеєю війни»*. Кримська платформа має стати центром вироблення й ухвалення ключових міжнародних рішень щодо Криму [2]. Аналізуючи сценарії розвитку глобальних проблем сучасності, президент Володимир Зеленський на 78 сесії Генасамблеї ООН, застерігає уже не перший раз лідерів держав світу, що будь-яка війна сьогодні – це найбільша загроза всієї цивілізації. Що у світі більше ніхто не почувається в безпеці, і не може заховатися за міжнародним правом, як за кам'яною стіною. *На сьогоднішній день у світовому політичному просторі активно формується бачення нашого спільного майбутнього — процесу світової трансформації, поки що без узгодженого та публічно озвученого чіткого плану*[3]. Під час виступу на *Міжнародному форумі оборонних індустрій*, 30 вересня 2023 року у Києві, Президент Володимир Зеленський знову звертає увагу лідерів країн на глобальні та регіональні конфлікти в сучасному світі, кількість яких тільки зростає, а окремі держави нав'язують підходи до міжнародних взаємин, що в результаті порушує глобальний правопорядок [4]. Президент Володимир Зеленський під час зустрічей на високому рівні з лідерами країн світу, постійно робить спробу змінити формат проведення заходів в більш нормативно – правову площину, «тобто не зустрітися та розітяться» а відкрито поговорити про світові проблеми, котрі сьогодні треба негайно вирішувати. І одна з головних проблем – це відкрита агресія Росії проти України, що може втягнути весь світ у військовий конфлікт. Про це свідчить проведення різних форматів переговорів та зустрічей з Росією на високому рівні, котрі на сьогодні, ще не дають позитивного результату. Президент Сполучених Штатів Америки **Джо Байден** особисто попередив президента Росії **Володимира Путіна**, що «США та союзники відповідатимуть сильними економічними та іншими заходами у разі військової ескалації». Як повідомив «Голос Америки», генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг відкинув концепцію «сфери інтересів» Росії і закликав поважати суверенні права України щодо членства в НАТО. Підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу держави, який затверджений Верховною Радою України і підтриманий більшістю населення країни, на сьогодні є основним та незмінним. Але країна – агресор поставила країнам світу свій ультиматум щодо входження України у євроатлантичні структури і разом з Республікою Білорусь, вирішили на Сході Європи створити так званий незаконний «форпост» шляхом обозначення території так званими «Червоними лініями».

Глобалізаційні процеси, що залучають Українську державу в нові геополітичні виміри надихнули нове керівництво країни створити сучасну нормативно – правову базу, котра була б спрямована на зміцнення національної безпеки держави та відповідала б міжнародним стандартам. Базовими нормативно-правовими документами із зазначеної проблеми стали, зміни до Конституції України [6]., та новостворені Закони України «Про національну безпеку України» та «Про оборону України» – які визначили основні державні принципи національної безпеки і оборони, гарантії кожному громадянину, захист від внутрішніх і зовнішніх загроз та реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [5].

Відповідно до вищезгаданих документів, президент України затвердив низку указів у сферах національної безпеки і оборони, котрі спрямовані на захист України та визначають зовнішньополітичний курс держави

Не буде перебільшенням констатувати, що феномен іміджу держави та її політичного лідера упродовж практично всієї історії був предметом пріоритетної уваги дослідників влади, політики та управління. Якою б не була міра продуманості політичного іміджу, його успішність не може бути гарантована, тому що навіть найдосконаліше конструювання не спроможне врахувати прояв спонтанності та ірраціональності, властивої людській природі. Загалом інтерпретація поняття «імідж» філософськими науками має специфічний характер. Видатні мислителі різних епох розглядали імідж у взаємозв'язку з: 1) образом лідера; 2) характеристикою влади; 3) описом держави тощо.

Упродовж існування суспільства чинник іміджу справляв суттєвий вплив на політичні процеси. Саме цим зумовлений той факт, що до проблеми образу ідеального господаря держави так чи інакше зверталось багато мислителів. Найбільш значущими щодо цього були ідеї таких видатних філософів, як Аристотель, Сенека, Н. Макиавеллі, Ж. Руссо та багато інших, у яких наведено науково-прикладне обґрунтування практичної цінності цього феномена[1].

Теоретико-методологічні проблеми формування та розвитку інформаційного суспільства, що відіграють важливу роль у розумінні механізмів сприйняття та динаміки іміджів у сучасних умовах, розглянуті у фундаментальних роботах вітчизняних авторів, серед яких виокремимо праці К. Ващенко, М. Головатого, В. Бебика та ін.

Натомість, визначення специфіки зовнішньополітичних іміджів держави та її лідера вимагає уточнення змісту цілої низки взаємопов'язаних понять: «імідж», «політичний імідж», «імідж політичного лідера», «імідж держави» та «зовнішньополітичний імідж держави», оскільки лише на основі теоретичної концептуалізації цих понять, можна показати особливу якість категорій, яка є предметом аналізу у цій статті. Імідж (англ. Image – образ

– сформований у масовій свідомості емоційно забарвлений образ. **Іміджологія** – це сучасна наука про формування професійного іміджу, про технології самопрезентації, без чого неможливий успіх в будь-якій професійній сфері діяльності. Імідж політичний – образ, що цілеспрямовано формується й покликаний справити емоційно-психологічний вплив на певних осіб з метою популяризації, політичної реклами і т. ін. Імідж держави – це цілеспрямовано сконструйований образ держави, який охоплює комплекс об'єктивно взаємопов'язаних між собою характеристик державної системи на основі стереотипів суспільної свідомості за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Зовнішньополітичний імідж держави – це комплекс уявлень про цю державу, які формуються у зовнішньому середовищі [8].

Таким чином, розробка засад стратегії національної безпеки відповідно до національних інтересів, базових геополітичних і зовнішньополітичних пріоритетів є сьогодні одним з найважливіших завдань України. Однозначне вирішення геополітичної дилеми – повернення до європейського цивілізаційного простору як повноправного суб'єкта євроатлантичної геополітики, це сьогодні єдино логічний вибір для українського народу. Після зламу «біполярної» системи міжнародних відносин формується новий світовий порядок, відбуваються докорінні зміни у світовій політиці. З'явилася ціла група країн, які здійснюють складні ринково-демократичні реформи, системні перетворення суспільства (до цієї групи входить і Україна). Цілком очевидно, що якщо держава з тих чи інших причин не зможе належним чином подбати про власний імідж, або пасивно реагуватиме на можливі шкідливі для його іміджу кампанії, то вона опиниться на узбіччі процесів глобалізації, втратить можливості відкрити перспективи взаємовигідного співробітництва та міжнародної інтеграції. Все більшого значення в сучасному взаємопов'язаному світі набуває зовнішньополітична складова іміджу державного лідера, що представляє свою країну на міжнародній арені.

На наш погляд, для формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені необхідно створити спеціальну структуру з управління іміджем, до завдань якої входить формування, координація та реалізація іміджевої політики країни.

Література:

1. Буяк Б.Б. Феномен лідерства в історико-філософській ретроспективі. Гуманітарний вісник. 2015. № 36. С. 238–253.
2. Виступ президента України Володимира Зеленського на третьому саміті Кримської платформи 23 серпня 2023 року. <https://ua.krymr.com> > kryms.
3. Виступ президента України Володимира Зеленського на 78-й сесії Генеральної Асамблеї ООН – 19.09.2023 р. <https://www.president.gov.ua> >.
4. Виступ Президента України Володимира Зеленського на Міжнародному форумі оборонних індустрій 30 вересня 2023 року. <https://suspilne.media> > 5837...
5. Закон України «Про національну безпеку

України». Відомості Верховної Ради. № 1702-IX .16.07.2021.

6. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.

7. Політичне лідерство: навч. посібник. авт. кол.; за заг. ред. В.А. Гошовської, Л.А. Пашко. Київ : НАДУ, 2013. 300 с.

8. Політологічний енциклопедичний словник. уклад. Л.М. Герасіна, В.Л. Погрібна, І.О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. Х.: Право, 2015. 816с.

9. Указ президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020 року «Стратегія національної безпеки України – Безпека Людини – Безпека Країни». <https://www.president.gov.ua> »

PEDAGOGICAL SCIENCES

УДК 378.14

Білявська Т. М.

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-36-38](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-36-38)

ГРУПОВЕ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Biliavska T. M.

National University of V. O. Sukhomlynsky

GROUP TRAINING IN THE CONTEXT OF LANGUAGE TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Анотація

У статті висвітлено питання групового навчання в контексті мовної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Обґрунтовано ефективність застосування такої форми організації навчальної діяльності в сучасних реаліях. Висвітлено особливості, види та етапи реалізації групової навчальної діяльності у вищому навчальному закладі. У результаті дослідження з'ясовано, що навчання в групах сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, підвищенню їхньої мотивації до навчання.

Abstract

The formation of language competence of future primary school teachers at the level of phraseology within the institution of higher education is highlighted in the article. The study concludes that currently in practice we see a significant gap between the current requirements for language education of primary school students and the level of professional training of future primary school teachers. Therefore, innovative technologies of studying phraseology that will be effective in modern pedagogical realities of the educational space of higher education are researched and covered.

Key words: vocational education, group study, language training, future teacher, elementary school.

Ключові слова: професійна освіта, групове навчання, мовна підготовка, майбутній учитель, початкова школа.

Не викликає заперечень, що в сучасному світі стрімко відбуваються глобалізаційні зміни. Відповідно сучасний етап розвитку суспільства вимагає інноваційних процесів, зокрема й у сфері освіти. Відтак постають нові вимоги до майбутніх фахівців. Зокрема, важливим видається: вміння ставити мету та досягати її, співпрацювати в команді, уміння доводити правильність власної думки, визначати та висвітлювати власну позицію, прислухатися до думки співрозмовників, брати відповідальність за результати своєї роботи, вміння критично мислити, володіти сучасними технологіями. У цьому контексті постає питання підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які будуть успішними в сучасних реаліях. Це відповідно зумовлює потребу в нових технологіях навчання. Тому постає питання про застосування, окрім традиційних, нових педагогічних технологій, які будуть ефективними в контексті вимог інформаційного суспільства.

Таким чином, актуальними видаються такі технології навчання, які сприятимуть активізації пізнавальної діяльності студентів, підвищенню їхньої мотивації до навчання та навіть у деякій мірі підвищенню рівня емоційності навчання. Серед низки сучасних педагогічних технологій дедалі більшої актуальності набуває групове навчання. Застосування такої технології дає можливість диференціювати та індивідуалізувати процес навчання, що від-

повідно впливає на формування внутрішньої мотивації до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації.

Аналіз наукових розвідок доводить, що зростає увага до використання інноваційних технологій навчання у вищій школі. Зокрема, набуває актуальності питання групової навчальної діяльності суб'єктів навчального процесу. «У сучасній педагогіці активно використовуються групові форми навчання. Це обумовлено їх реальними можливостями щодо підвищення результативності і ефективності навчання та професійної підготовки, позитивним впливом на особистісний розвиток людини, її соціалізацію та професійне становлення» [1]. Тут варто наголосити, що все ж більш ґрунтовно вивчено та досліджено застосування цієї технології в межах школи. Наразі значно активніше групове навчання застосовують в загальноосвітньому навчальному закладі, особливо в межах початкової школи.

Групові форми навчальної діяльності студентів досліджували М. Артюшина, М. Бондаренко, Д. Джонсон, Р. Джонсон, О. Коваленко, С. Кушнірук, Х. Лійметс, Ю. Мальований, Л. Марисова, Г. Молодих, К. Сміт, Р.Славин, С. Френе, О. Ярошенко та інші. Варто зазначити, що особливості керування організаційними процесами в малих групах висвітлили Б. Беляєв, П. Блонський, А. Залужний, А. Макаренко. Питання впливу навчальних груп на процес та результат індивідуальної діяльності та

розвиток індивідуальних особливостей студентів вивчали П. Лузан, О. Ляпунова, Н. Мирошніченко, В. Моляко, Н. Осипова, О. Приходько, Л. Яворовська. Масмо наукові розвідки, в яких зазначено вплив групової навчальної діяльності на успішність навчання (Н. Ключова, О. Ярошенко).

Особливість групової технології навчання полягає в організації навчального процесу. У цьому контексті варто висвітлити певні поняття. Відомо, що категорія «форма навчання» належить до основних у дидактиці. Однак систему ж форм організації навчальної діяльності на занятті становлять фронтальна, групова та індивідуальна. Групова навчальна діяльність студентів – це форма спільної навчальної діяльності у складі малих груп [1]. Ця форма є актуальною упродовж усього навчального процесу й відрізняється кількістю студентів та способом організації їхньої роботи. Так, групова технологія навчання – це така форма організації навчальної діяльності, в межах якої навчання здійснюється в процесі спілкування між учасниками групи, які об'єднані певною навчальною метою. Склад групи передбачає певну кількість учасників (2 – 6).

У наукових розвідках учених висвітлено певні етапи реалізації групової навчальної діяльності. Варто наголосити, що наразі немає однозначного визначення щодо кількості етапів та їхнього змісту. Варто зауважити, що ми надаємо перевагу таким етапам групової діяльності. *Підготовчий* етап передбачає створення необхідних умов для цієї форми навчання. На цьому етапі варто визначити методи та засоби навчання; розподілити студентів за підгрупами та визначити їхні ролі в межах групи; провести інструктаж про зміст та послідовність роботи; забезпечити необхідними матеріалами. Основний етап має дві складові: *мотиваційний та операційно-пізнавальний*. Мотиваційна складова передбачає повідомлення теми, мети та завдань роботи. *Операційно-пізнавальна частина цього етапу* містить створення плану роботи в межах членів малої групи; розподіл завдань між членами групи; безпосереднє виконання завдань; поточне керування викладачем роботи в малих групах; корекція роботи студентів; обговорення результатів роботи в групі. *Заключний (контрольно-оціночний) етап* передбачає висвітлення підсумків, рішень, результатів роботи, які отримала кожна група; перевірку якості виконання завдань, аналіз результатів.

В освітньому процесі закладу вищої освіти актуальними є такі форми групової навчальної діяльності, як-от: індивідуально-групова (індивідуальна робота здійснюється паралельно чи чергується з групою), парно-групова, фронтально-групова, групова.

Організувати групову роботу у вищій школі видається можливим у такий спосіб. У процесі розподілу здебільшого перевагу надають однорідним групам, а саме: до складу групи зараховано студентів із різними рівнями навчання (високим, середнім, низьким). Однак у певні періоди та етапи навчання актуальним видається диференціювати студентів.

Відповідно здобувачів вищої освіти можна розподілити за рівнями: а) високий, середній, низький; б) за системою ECTS (рівні А-В-С-D-E). Такий розподіл вимагає обґрунтування та завдань, які за своїм змістом та складністю відповідають зазначеним рівням. Вважаємо, що коректним видається такий розподіл серед здобувачів вищої освіти за потреби підтвердження відповідного рівня знань студентів.

Таким чином, групи можуть бути *однорідними та диференційованими*. Окрім цього, виокремлюють ще групи *тимчасові та стабільні*. За тривалістю реалізації групова навчальна діяльність є: *локалізована* (у межах одного навчального заняття або відповідного етапу заняття); *продовжена* (триває упродовж декількох навчальних занять, протягом вивчення певного розділу (теми, кредиту тощо). Відповідно до видів групової діяльності й відбувається формування груп (тимчасових чи стабільних).

На нашу думку, досить ефективним видається застосування обох видів групової навчальної діяльності в процесі мовної підготовки майбутніх учителів початкової школи. У межах певного заняття до речним є формування тимчасових груп. Так, у процесі вивчення тем: Лексикологія. Фразеологія (предмет: сучасна українська мова з практикумом) варто розподілити студентів на групи та запропонувати такі завдання:

1-ша група: запишіть 10 неологізмів, які з'явилися в мові в період Російсько-української війни (2022 – 2023);

2-га група: запишіть 10 фразеологізмів, які з'явилися в мові в період Російсько-української війни (2022 – 2023);

3-тя група: запишіть 10 слів, які набули нового значення в мові в період Російсько-української війни (2022 – 2023).

Набуває поширення й продовжена групова діяльність зі стабільними групами. Наприклад, у межах предмета сучасна українська мова з практикумом на практичних заняттях варто розподілити студентів на групи в процесі вивчення теми «Частини мови» (наприклад, тема: Прикметник). Пропонуємо розподілити студентів на п'ять груп та кожній групі запропонувати низку завдань: 1-ша група досліджує ознаки та граматичні категорії прикметника; 2-га виконує завдання щодо розрядів прикметників за значенням; 3-тя група аналізує особливості творення ступенів порівняння прикметників; 4-та група досліджує повні та короткі форми прикметників; 5-та група виконує завдання на визначення синтаксичної функції прикметника. Отже, в цьому контексті зауважимо, що в межах вивчення всього матеріалу з морфології видається досить результативною продовжена групова діяльність.

Важливою складовою в процесі організації групової роботи у вищому навчальному закладі є етап визначення виду та змісту групової роботи. Так, групова діяльність може бути організована у такий спосіб. По-перше, *кооперативна*. Роботу такого характеру можна реалізувати як у межах малої групи, так і поміж всіма малими групами. Викладач пропонує загальне завдання. Кожна група виконує

частину спільного завдання. Кооперація може відбуватися безпосередньо серед учасників малої групи. У такому разі викладач пропонує кожній групі окреме завдання, відповідно кожен член групи виконує певну частину завдання.

За характером зв'язку між підгрупами у виконанні навчальних завдань розрізняють: кооперативно-паралельну (групи одночасно виконують завдання, які в сукупності призводять до досягання спільного результату), кооперативно-послідовну (групи послідовно виконують завдання, які у сукупності призводять до досягання спільного результату), змагально-паралельну (групи одночасно виконують однакові чи незначно відмінні завдання, і змагаються у досяганні певного результату за визначеними критеріями) і змагально-послідовну (групи послідовно виконують однакові чи незначно відмінні завдання, і змагаються у досяганні певного результату за визначеними критеріями) види групової навчальної діяльності.

Отже, вважаємо, що групова робота може бути більш дієвою в процесі проведення практичних занять, однак не втрачає актуальності цей вид діяльності й при вивченні теоретичного матеріалу. Так, цікавим видається застосувати роботу в групах у такий спосіб. Зокрема, в межах вивчення теоретичного матеріалу (тема: Лексикографія) доречною була б робота в парах. Розподілити студентів групи, кожній парі запропонувати завдання теоретичного характеру. Наприклад, підготувати відомості про види словників, інформацію про окремі словники (тлумачні, орфографічні, етимологічні, словники іншомовних слів, словники синонімів, антонімів,

омонімів, паронімів, морфемні словники тощо). Студенти мають підготувати наявність лексикографічних джерел, презентації, відеоматеріали.

Таким чином, вважаємо, що вагомою перевагою групової форми навчання є взаємонавчання та формування вміння самостійно обирати відповідне рішення. Методично правильно організована робота в малих групах надає всім учасникам можливість діяти, практикувати навички співробітництва, міжособистісного спілкування. У межах групового навчання формується здатність працювати в команді, ухвалювати рішення, розв'язувати протиріччя, аргументувати вибір, доводити власну думку.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти. АПН України; гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Артюшина М.В. Взаємозв'язок соціально-психологічних та дидактичних умов групової навчальної діяльності студентів: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти: Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. 20 с.
3. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: метод. посібн. [т.- укладач: О.Пометун, Л. Пироженко]. К.: А.П.Н. 2002. 136 с.
4. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; за заг. ред. О.М. Пехоти. К.: А.С.К., 2001. 256 с.
5. П'ятакова Г. П., Заячківська Н. М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі [Інтернет ресурс] http://tourlib.net/books_others/pedtechnol3.htm

Егенисова А.К.

*Педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор
Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инженеринг университеті*

Қарабалина Д.

Магистрант

Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инженеринг университеті

ҮЙІРМЕЛЕР МЕН САБАҚТАН ТЫС ІС-ШАРАЛАРДЫҢ ОҚУШЫЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ МАҢЫЗЫ

Егенисова А.К.

Кандидат пед. наук., профессор

Каспийский университет технологий и инженеринга им.Ш.Есенова

Қарабалина Д.

Магистрант

Каспийский университет технологий и инженеринга им.Ш.Есенова

ЗНАЧЕНИЕ КРУЖКОВ И ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ВОСПИТАНИИ УЧАЩИХСЯ

Yegenisova A.K.

candidate of pedagogical science, Professor

Caspian University of Technologies and Engineering named after Sh. Yessenov

Karabalina D

Master's student

Caspian University of Technologies and Engineering named after Sh. Yessenov

THE IMPORTANCE OF CLUBS AND EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN THE EDUCATION OF STUDENTS

Аңдатпа

Бұл мақалада жас ұрпаққа тәлім-тәрбие беруде үйірмелер мен сабақтан тыс іс-шаралардың маңызына тоқталып өткен. Сонымен қатар, білім туралы Заңға, үкіметтік қаулы қарарларға, президенттің өз халқына жолдаған жолдауы мен бағдарламаларға және осы проблеманы зерттеген ғалымдардың еңбектеріне талдау жасалады.

Сабақтан тыс іс-шаралар мен үйірмелердің түрлеріне, оларды ұйымдастырып, өткізу жолдары да баяндалады.

Аннотация

В этой статье подчеркивается значение кружков и внеклассных мероприятий в воспитании подрастающего поколения. Кроме того, был проведен анализ закона Об образовании, резолюций правительственных постановлений, посланий и программ президента своему народу, а также работ ученых, изучавших эту проблему.

Излагаются виды внеурочной деятельности и кружков, способы их организации и проведения.

Abstract

This article emphasizes the importance of clubs and extracurricular activities in the education of the younger generation. In addition, an analysis of the law on education, resolutions of government resolutions, messages and programs of the President to his people, as well as the works of scientists who studied this problem was carried out.

The types of extracurricular activities and clubs, methods of their organization and conduct are described.

Қазіргі уақытта білім беру қызметкерлерінің алдында тұран басты мақсат - еліміздегі білім беруді халықаралық деңгейге көтеру және білім сапасын көтеру, жеке тұлғаны қалыптастыру, қоғам қажеттілігін өтеу, оны әлемдік білім кеңістігіне кіріктіру болып табылады.

ҚР «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім үшін қажетті жағдайлар жасау»- делінген[1]. Ал, мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаевтың 2022 жылдың 16 наурызындағы Жолдауын барша

қазақстандықтар тыңдады деуге болады. Онда президентіміз «Бүгінгі жолдаудың мән-маңызы айрықша. Оның арқалайтын жүгі 1 жылмен шектелмейді, ауқымы кең, мазмұны да бөлек. Біз алдымызға биік мақсаттар қойып отырмыз. Өздеріңізбен бірге жаңа Қазақстанды құруға кірістік»-, деген болатын[2].

Сонымен қатар, Қазақстан Республикасында жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы экономиканың тұрақты дамуы үшін білімнің сапасын арттыру арқылы адами капиталды дамыту және жас ұрпақтың бос уақытын дұрыс

ұйымдастырып, сапалы білім мен тәрбие беру мәселесі де қойылып отыр[3]

Елбасымыз Н.Назарбаев «Келер ұрпақ алдында зор жауапкершілік тұр, оны арқалап жүрген – ұстаздар. Себебі еліміздің болашағы көркейіп, өркеніетті елдер қатарына қосылу бүгінгі ұрпақ бейнесімен өлшенеді»-деп айтқан болатын.

Тәлімдік ой-пікірмен қазақ даласына із қалдырған Ш.Құдайбердиев, Х.Досмұхамедов, Ж.Аймауытов, М.Дулатов еңбектерінен ұрпақ тәрбиесі мәселесіне арналған мұраларының орны ерекше [4-7].

XIX ғасырдың екінші жартысында адамдар үшін дені сау, салауатты-рухани даму кезеңі болды. Бұл кезеңде ағартушы-ғалымдар Ш.Уәлиханов, Ы.Алтынсарин, А.Құнанбаев және т.б. өз еңбектерінде адамдар өмірінің мәнін, құндылық өзектерінде қалыптастырудың қажеттігін атап көрсетті [8].

Өзінің педагогикалық еңбегінде ұрпақ тәрбиесіне ерекше көңіл бөлгендердің бірі – Ы.Алтынсарин. Ағартушы-педагогтың балаға білім мен қатар тәрбиелеу проблемасына аса мән берген. Ол өзінің барлық шығармаларында оқушыларды адал, шыншыл, еңбексүйгіш, өнегелі азамат болуға, дені сау, зиянды істерден, жат мінезден аулақ болуға, жалқаулық, еріншектік т.б. жаман әдеттен аулақ болуға шақырды. Осы тәлімдік мұраларын балаларды сабақтан тыс және үйірмелік жұмыстарда қолдануға болатындығы белгілі. Ы.Алтынсарин еңбектері көбіне, еңбеккер деген атаққа ие бол, еңбексүйгіш бол, жатып ішер жалқаулық сияқты жат мінезден бойынды аулақ сал деп уағыздайды[9].

Соңғы жылдары адамның дамуы, жетілу деңгейлері: «ақылды адам», «зерделі адам», «кемел адам», «ғарыштық адам», «толық адам» деп аталуда Әлемдік үйлесімділікті қамтамасыз ету үшін келер ұрпақтың тәрбиесі үшін сабақтан тыс іс-шараларды дұрыс ұйымдастыру арқылы жетуге болатындығы белгілі. Ал толық адам тәрбиелеу мәселесіндегі ақыл-ой, жүрек, ар-ождан тазалығының көркі тіл, тілдің көркі сөз, сөз қуаты болашақ негізін қалайтын жаңа санада қалыптасқан ұрпақтың алдындағы мұрат мақсаттары биік болмақ.

Сондықтан да, өскелең ұрпақты тәрбиелеуде мектептегі сабақтан тыс жұмыстар мен үйірмелердің орны ерекше. Бұлар оқушыларды тәрбиелеуге, бос уақытын дұрыс ұйымдастыруға және олардың әл-ауқатына, денсаулығына да үлкен әсері бар.

Сабақтан тыс жұмыс – сабақтан тыс уақытта, баланың жеке тұлғасын әлеуметтендіруін қамтамасыз етуге қажетті жағдай жасайтын, мұғалімнің оқушылармен әртүрлі іс-әрекеттерін ұйымдастыру. Сабақтан тыс жұмыс – оқу бағдарламаның шеңберіне кірмейтін және оқу кестесінен тыс мектеп өткізетін әртүрлі тәрбиелік іс-шаралар.

Сабақтан тыс жұмыс ұғымы – мәні кең және бірмағыналы емес, оған мазмұны, қызметі, өткізу әдістемесі, басқару әдістері және формалары бойынша әртүрлі сабақтар кіреді. Мысалы: пән

үйірмесінің отырысы, сабақтан тыс оқылым, мектеп мерекесін және кештерін өткізу сияқты шаралар сабақтан тыс жұмысқа жатады. Кейбір жағдайда (үйірме, сабақтан тыс оқу) оны оқытушы басқарады, басқа жағдайларда (бос уақытты ұйымдастыру, көңіл көтеретін шаралар) өзін-өзі басқару негізінде оқушылар басқарады. Осыған байланысты «сабақтан тыс жұмыс» ұғымын саралау қажеттілігі туындайды, ол үшін педагогикалық әдебиетте және практикада – «оқудан тыс жұмыс» және «сабақтан тыс жұмыс» терминдері қолданылады. Сабақтан тыс жұмыс – мақсаты, мазмұны және әдістері бойынша оқу үрдісімен шектеседі, оның сабақтан тыс кезіндегі жалғасы болып табылады және үнемі ерікті түрде бола бермейді. Оның жоспарлануында және ұйымдастырылуында анықтаушы рөлді мұғалім атқарады. Бұған мысал: пәндік мұғалімнің қабілетті оқушылармен бағдарламалық материалдан алған білімдерін кеңейту және тереңдету және нашар оқытындардың білімін түзету бойынша өткізетін жұмыстар. Сабақтан тыс жұмыс – мұғалімдердің, сынып жетекшілерінің бағыттаушы рөлінің арқасында, көбінесе оқушылар ұжымында белсенді және өздерін-өзі басқару негізінде, сабақтан тыс жүргізілетін сабақтар. Сабақтан тыс жұмыс – оқушыларға кеңінен позитивті әсер ету мүмкіндігі бар және мұғалімнің сабақтағы жұмыспен байланыстыра отырып, оқу-әдістемелік өрісте өз бетімен жасайтын әртүрлі іс-әрекеттердің жиыны болып саналады.

Мектептің тәрбие жұмысының құрамдас бөлігі болып табылатын сабақтан тыс жұмыс оқыту мен тәрбиелеудің жалпы мақсаты – баланың өмірге және қоғамға қажет әлеуметтік тәжірибені игеріп алуына және қоғам қабылдаған құндылықтар жүйесін қалыптастыруға бағытталған. Үлгермейтін оқушыларды оқудан басқаға назарын аударуға болмайды деген пікір бар. Бірақ бұл дұрыс емес, өйткені дәл сол оқушыларға өздерінің бос уақытын тиімді пайдалануына көмектесу керек. Айтылып өткен міндеттер сабақтан тыс жұмысының негізгі мүмкіндіктерін және бағыттарын анықтайды. Шынайы тәрбиелік жұмыста олар сыныптың ерекшеліктеріне, ұстаздың өзіне, жалпы мектептік оқудан тыс жұмыстың ағымына байланысты нақтыланып дәлелденеді. Тәрбиелік шараның сапасын оқушылардың әсері арқылы да бағалауға болады. Олардың назары, эмоциялы икемделуі, өтіп жатқанға қызығушылығы, белсенділігі немесе, керісінше, немқұрайлығы көп нәрсені пайымдайды. Оқушылардың іс-әрекетін бақылау, олармен әңгімелесу, сауалнама жүргізу атқарылған жұмыстың тиімділігін тереңнен бағалауға мүмкіндік береді. Сабақтан және мектептен тыс жұмыстардың жай-күйі мен нәтижелерін педагогикалық кеңестерде және әдістемелік бірлестіктерде жүйелі түрде талқылаған жөн. Тәрбиелік шараға баға беруде оқушыларды да тартқан дұрыс, сол үшін мектеп радиосын, қабырға газеттерін, көрмелерді пайдалануға болады. Мұндай жұмыс формаларының нәтижелері жарыс,

байқау, конкурс, айлық және т.б. сияқты ұжымда кеңінен талқылауды қажет етеді.

Сабақтан тыс шаралардың кейбір формалары: Тарих кеші – бұл жылдық сынып жұмысының немесе үйірменің нәтижесін қорытындылау формасының бір түрі. Мұғаліммен бірге оқушылар кештің бағдарламасын, жұмыс түрін және ойындарын толығырақ ойластырады. Кеш үшін материал таңдайды. Мысалы: тарихи мәліметтерді, ребустарды, шаралаларды, кроссвордтарды, викторина үшін сұрақтарды; қажетті модельдерді, плакаттарды, ұрандарды, сонымен қатар сыныпты дайындайды. Мұндай шараның өте маңызды тәрбиелік мағынасы бар: біріншіден, оқушылар өз сыныбының абыройы үшін бірге күреседі; екіншіден, бұл жарыс оқушыларда жеңіске қажетті сабырлықты және жігерлікті дамытады, күш қуатын дамытуға әсері мол.

Викторина – бұл өзінше ойын. Викторинаны үйірмеде немесе жеке сыныптар арасында жарыс ретінде өткізу ыңғайлы (сабақтан тыс уақытта). Викторина үшін дайындалатын тапсырмалар көзге жетерлік мазмұнымен, жазуды талап етпейтін, көбінесе ойша шығаруға ыңғайлы болу керек. Сабақта бағдарлама бойынша оқылатын сұрақтар әдетте викторина үшін қызықты болмайды. Викторинаға тарихпен байланысты өзінше сұрақтарды енгізуге болады. Викторинаға әзіл-сұрақтар да енгізіледі. Викториналар тұтастай қандай да бір тақырыпқа арналуы мүмкін, әйтсе де қиыстырылған викториналарды ұйымдастыру ыңғайлы.

Сабақтан тыс іс шара кезінде әр түрлі мамандық иелерімен кездесу- өскелең ұрпақты адамгершілікке қалыптастырудың маңызды құралы болып келеді. Мұндай кездесулер сыныптық немесе жалпымектептік немесе сабақтан тыс жұмыстың басқа түрінің құрамында болуы мүмкін.

Алғашқы сөзде мұғалім оқушылардың қызығушылығын тудыру үшін қонақтардың өмір және қызметі туралы айтуға тиіс, ал қорытындыда бүкіл айтқанын жалпылап және қатысқандарға алғыс айтылу керек. Іскер ойындары – зерттелетін объектіні немесе оқушылардың нақты әрекетін қабылдайтын немесе көз алдына елестету арқылы шешім қабылдайтын оқытудың белсенді әдісі. Балалармен іскерлік ойындардың сюжеті әдетте күрделі болмайды, ұйымдастырылуы семинар түрінде өтуі мүмкін. Сабақтан тыс жұмыста ұйымдастырылатын іскерлік ойындар – келешегі бар бағыт. Мұндай ойындар өз іс-әрекетін құрастыруға, құрбылармен іскерлік қатынастарды жақсартуға, үлкен кісілермен алқалық қатынастарға түсуге үйретеді. Әсіресе, оқушылармен және үлкендердің (мұғалімдермен, ата-анасымен) біріккен іскерлік ойындар бағалы болып келеді. Іскерлік ойындар оқушылардың психофизиологиялық ерешеліктерін ескеріп, арнайы анықталған жас мөлшері үшін жобалануы қажет. Сабақтан тыс жұмыста пайдалануға болатын іскерлік ойындардың мына төрт типін ерекшелеуге болады:

- ірі ауқымды (бірнеше сынып) және ұзақ (бірнеше айға) созылатын іскерлік ойындар;
- нақтылы ақпаратты саралауға негізделген ойындар;
- бүкіл сынып айналысатын қысқа мерзімді іскерлік ойындар;
- үстел үсті іскерлік ойындар.

Сабақтан тыс іс-шараның бір формасы – тарихтан диспут ұйымдастыруға болады. Ол өзіндік сыныптар арасындағы сұрақ және жауап ойыны. Диспут кезінде алдымен қиынырақ сұрақтар қойылады. Диспуттың материалы бойынша сұрақ қою өте маңызды. Бұл сұрақтардың мазмұндары диспут алдына қойылған мақсаттарға байланысты шешіледі. Мұндай мақсаттардың арасында ең маңыздысы – өткен оқу жылдарының оқу материалдарын қайталау болады. Бұл жағдайда, нақты уақыт аралығында оқушылардың алдына тарихтан өткен материалды қайталау мақсаты қойылады.

2019 жылдан бері қолға алынған бұл бастама мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың қолдауымен, 2021 жылдың 1 мамырынан бастап, үйірмелер мен секцияларды қаржыландыру ережелері күшіне енген болатын. Осы жоба аясында Artsport.edu.kz бағдарламасы іске қосылды. Аталмыш бағдарламамен жұмысын бастаған компаниялардың бірі. Үйірмеге 4 жастан 18 жасқа дейінгі балалар мемлекеттік қолдау арқылы кез келген спорт секциясына, шығармашылық үйірмеге тегін бара алады.

Мектептегі сабақтан тыс іс-шараларынан бөлек үйірме сабақтарының да оқушыларға берері мол. «Үйірме» деген сөздің өзі оқушылардың өздігінен орындайтын іс-әрекеті екені мәлім. Үйірме сабақтарының мақсаты: оқушылардың білімін тереңдету, қабілетін дамыту, шығармашылық қызығушылықтары мен бейімділіктерін қанағаттандыру, қоғамдық пайдалы еңбекке араластыру. Мектептің жылдық, тәрбиелік жұмыс жоспарында үйірме сабақтарының әр түрі ұйымдастырылып, жоспарланады. Мысалы, «Жас тілші» үйірмесі, экологиялық үйірме, әр түрлі пәндер үірмесі, суретшілер үйірмесі, спорттық шараны ұйымдастыру үйірмелері және т.б. Мектепте әр түрлі үйірмелер арқылы «шығарма жазу» байқауын, бастауыш сынып оқушылары аралығында «Менің Отаным-Қазақстан!» тақырыбында мәнерлеп оқу байқауы, 5-6 сынып оқушылары аралығында «Тіл жүйрікте кім жүйрік?» зияткерлік ойындарын, «Шебер қолдар» үйірмесі, «Жас биолог» үйірмесі, «Жас географ» үйірмелері жұмыстарын ұйымдастырып, өткізуге болады.

Баланың мектептен тыс жұмыстарды таңдауына барынша байыпты және жауапкершілікпен қарау керек. Осы тұрғыда маман ретінде Елжас Ертайұлы ата-аналарға төмендегі кеңестерді ұсынады.

Ата-ана мен баланың үйірме таңдаудағы 7 кателігі

1. Біріншіден, бала баратын үйірмені өзі таңдауы керек. Өз бетінше шешім қабылдай алмаған бала, болашақта ол үшін ата-анасы шешім қабылдау керек деп үйреніп қалады. Сондықтан ересектер өз ұрпағына мұқият қарап, оның барлық қабілеттері мен хоббилерін сараптап, кез келген теріс пікірге және өздерінің армандарына қарамастан, баланың қалаған үйірмесіне берген жөн.

2. Біздің қоғамда қалыптасып қалған теріс миф бар. Ол «баланы балалық шақтан айыруға болмайды» деген. Бұл қате пікір, мұның нәтижесі ештеңе таңдамай, ақыр соңында бала да ешқандай үйірмесіз қалады. Үйірмеге барғанша көбірек серуендеп, таза ауада ойнасын, мектептегі тапсырмалары да жетеді дегенді жиі естіп жатамыз. Баланың білімге, дамуға деген құштарлығы туа біткен қасиет. Олар оқуға, жаңа нәрселерді білуге, жаңалықтар ашуға, гипотеза құруға және іздеуге қызығушылық танытады. Бұл дегеніміз - даму. Балалық шақ деген осы. Керісінше оған жаңа нәрселерді зерттеуге және үйренуге болатына көзін жеткізу арқылы мүмкіндік беру керек.

3. Ең жақсы үйірмені таңдап, оны тастап кетуден қорқу. Үйірме- бұл баланың болашақ мамандығы емес. Баланы бір рет және мәңгілікке бөліп, оған болашақтың дайын траекториясын анықтаудың қажеті жоқ. Керісінше, ол ондаған түрлі үйірмелерге барып өзін байқап көрсін. Ата ана да, бала да байқап көруден қорықпау керек.

4. Үшінші қателік «компания үшін». Бала көп жағдайда жалғыздықтан немесе қоғамнан қорқады. Бұл әсіресе көшбасшылық қасиеттері қалыптаспаған балаларға қатысты. Сондықтан олар өздеріне достар іздейді, және көп жағдайда сол достарының соңынан ереді. Жақын жанның қолдауы оң әсерін береді. Дегенмен кері жағы бар. Жас жеткіншек өзінің хоббиі мен қалауын ысырып екінші орынға қояды.

5. Физика, математика сабақтары мектептің бағдарламасында бар. Оған қосымша дайындалып не керек деп ойлайтын ата-ана немесе балалар бар. Бұл қосымша білім алу сіздің осы сабақтарға деген қызығушылықты оятуы мүмкін.

6. Тағы бір себебі – баланың үйірмесі тұратын жерден алыс болуы. Мектептегі берілген тапсырмалардан шаршап келген бала, қосымша үйірмелерге баруға күші де қалмай қалады.

7. Білімді үйде өз бетінше оқып та алуға болады деген жаңсақ пікір. Иә, мүмкін шынымен де

үйде білім алуға болатын шығар. Бірақ бұл жеткіліксіз. Себебін үш негізгі себепке байланысты.

Біріншіден секциялар мен үйірмелер – бұл тек оқыту ғана емес, қарым-қатынас құралы. Әлеуметтену, ұжымда жұмыс істей білу, басқаларды бағалай білу, жеңу және жоғалту мүмкіндігі. Үйде мұның бәрін алу мүмкін емес.

Екіншіден, егер сіз химик болсаңыз, онда баланың химиясын еш қиындықсыз үйрете аласыз ба? Мұғалім өз пәнін жақсы біліп қана қоймайды. Одан да маңыздысы, сол тақырыпты балаға оның жасы мен ерекшеліктерін ескере отырып жеткізе алады.

Үшіншіден, бала сізді мұғалім ретінде қабылдай алмайды. Ұстаздық тәртіп, объективті бағалау және ата-ананың рөліне сәйкес келмейтін көптеген аспектілерді қамтиды.

Қорыта айтқанда, баланы толыққанда тәрбиелеуде, сабақтан тыс іс-шараларды дұрыс ұйымдастырып және үйірмеге берудің артықшылықтары көп. Әсіресе, қазіргі уақытта тапжылмай отырып, ұялы телефонға бос телмірмей, балалардың денсаулығын жақсы сақталуына, күйзеліс тұрақтылығын сақтауға, салауатты өмір салтын ұйымдастыруға үлкен пайдасы зор.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының білім беру туралы Заңы, 2007ж., 27 шілде, Ақорда, Астана, 10б.

2. Тоқаев Қ.К. Жолдау 16.03.2022ж. <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtynkazakstan-halkyna-zholdauy-183555>

3. Қазақстан Республикасында жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы. ҚР Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы №248 қаулысы

4. Құдайбердиев Ш. Шығармалары. Алматы: Жазушы, 1988, 530 б.

5. Досмұхамедов Х. Аламан Алматы: Аналілі, 2007, -176 б.

6. Аймауытов Ж. Таңдамалы шығармалары. Алматы: Жазушы, 1989, -372б.

7. Дулатов М. Таңдамалы шығармалары. Алматы: Жазушы, 2011, -352 б.

8. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалары. Алматы: Рауан, 1994, 285 б.

9. Құнанбаев А. Шығармалары. Екі томдық. Алматы: Жазушы, 19887 -230,7

*Karabitskova N.O.**Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznetsa,**Uskova T.O.**Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznetsa*

THEORETICAL ASPECTS OF DISTANCE FORMATION OF STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

*Карабітська Н.О.**Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця,**Ускова Т.О.**Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ

Abstract

The article is based on the analysis of pedagogical, methodological and special literature on the problems of information technology for the use of distance technologies in the field of foreign language teaching and it is developed methodology and technology for distance formation of communicative competence of students of non-language institutions of higher education. The principle of support involves the use of information support in the native language and certain stages of mastering the skills of independent activity within the communicative competence, rules and instructions needed to adjust the educational route, different types and forms of visibility to form communicative competence.

Анотація

У статті на основі аналізу педагогічної, методичної та спеціальної літератури з проблем інформаційних технологій використання дистанційних технологій у сфері навчання іноземних мов розроблено методику та технологію дистанційного формування комунікативної компетентності студентів не-мовні ВНЗ. Принцип супроводу передбачає використання інформаційного супроводу рідною мовою та окремих етапів оволодіння навичками самостійної діяльності в межах комунікативної компетенції, правил та інструкцій, необхідних для коригування навчального маршруту, різних видів і форм наочності для формування комунікативної компетенції.

Keywords: *distance learning, formation of communicative competence, independent work, mastering a foreign language, block-modular organization of the learning process.*

Ключові слова: *"дистанційне навчання"; "формування комунікативної компетенції"; "самостійна робота"; "оволодіння іноземною мовою"; "блочно-модульна організація навчального процесу".*

The education system is oriented at the stage of society's development both for the transfer of a certain amount of knowledge to students, and for the development of the personality, its cognitive and creative abilities. The goal of education is for students to achieve the necessary level of mastery of a foreign language, which can be used as a means of communication and understanding of another culture and will allow successful intercultural communication.

In the modern understanding, the concept of a single system of distance education in Ukraine for learning foreign languages involves the rejection of the authoritarian style of learning, orientation to the individual and personal qualities of the student, the departure from the monologue, as the traditionally predominant form of educational activity, and the transition to which forms of learning as a polylogue (communication, conversation, discussion of several people on a specific issue), encouraging the partner to express himself in language, which involves the formation of communicative competence, understanding information, not as "things in themselves", but as knowledge that actualizes in the subject's external activity skills. It should be noted that

distance forms of education, distance seminars, conferences, Olympiads, quizzes presuppose the use and reliance on electronic sources of information (virtual libraries, databases, consulting services, electronic teaching aids, specially equipped classrooms). However, in reality, the use of distance education and the Internet in institutions of higher education is still not fully connected with the educational process. Currently, distance education of students, otherwise "distance formation of knowledge, skills and abilities" belongs to the concept of "competence", which is in the initial stage of its development.

Theoretical aspects of distance learning are considered as an issue related to the scientific and theoretical foundations of the use of information technologies in the learning process in general and in foreign language teaching in particular. Based on the analysis of pedagogical and psychological literature, the understanding of distance learning as a pedagogical phenomenon, its substantive foundations and structure is presented. The most universal definition of distance learning, which characterizes it as a learning process that

takes place in a situation where the teacher and the student are separated spatially, and the students can also be separated.

Regarding the concept of distance learning of foreign languages, it is necessary to take into account, on the one hand, the didactic properties and functions of telecommunications, multimedia tools as a technological basis of learning, and on the other hand, the conceptual directions of the didactic organization of distance learning as an element of the general education system at the modern level.

The purpose of the article is the theoretical substantiation of distance formation of students' communicative competence during foreign language learning in institutions of higher education.

The concept of the development of distance education in Ukraine was approved by the Ministry of Education of Ukraine on December 20, 2000. According to it, distance education is considered to be a form of education that must be equivalent to or replace full-time, evening, correspondence forms of education and externships and be implemented mainly with the help of distance education learning technologies. The terms "distance education" and "distance learning" are not identical. In this study "distance education" will be considered a form of education with the provision of services to a wide range of subjects regardless of their location with the help of information technologies, under the term "distance education" - the process of educational interaction between a teacher and a student, which takes place on distance and involves the use of information technologies, the main task of which is the formation of professional knowledge and competences (directly from a foreign language). In order to thoroughly clarify the essence of distance learning as a specific form of acquiring knowledge in one or another field from the social sphere, it is necessary to compare it with the traditional educational process. First of all, the comparison of these forms of education should be carried out in relation to the key subject of the educational process, namely, the teacher, his place and the functions performed by him. According to the understanding established in the pedagogical literature, the teacher is at the center of the educational process, and his main role is to manage this process. This provision characterizes the traditional model of education as an interconnected system of "teacher - student", who are, according to the modern pedagogical concept, in "subject-subject" relations. It should be noted that in a systematic and methodically correct organized educational process, there is a controlled interaction between the student and the group, or students among themselves, which is an indispensable condition for the productive acquisition of knowledge, skills and abilities. The possible passivity of some part of the students due to various factors, circumstances and their psychophysiological features should be attributed to the significant shortcomings of the traditional educational process. There is a need, which is dictated by new requirements for education, to shift the emphasis from passive perception to independent acquisition of knowledge with the help of modern technologies. In the distance form of education, it is difficult to imagine you are a teacher who performs

the same functions as in distance learning, since the student is at the center of the distance learning process, and the meaning of his educational activity is independent work, the goal of which is the ability to study independently and the formation of relevant skills and abilities. Activity and interactivity, as one of the leading didactic principles, become a condition for the success and productivity of distance learning. It should also be noted that distance education does not replace or replace traditional education, but significantly complements it.

When organizing independent activities in distance education, one should start from the principles already available in the methodology, taking into account the system and functional features of this form of education. If we consider the communicative principle, it is implemented in the traditional method only when the student is in direct contact with the teacher. In distance education, as a communicative and interactive means of obtaining information from various databases, conferences, the Internet and regional networks, libraries, etc., processing, relevant conclusions, responding and ultimately obtaining the quintessence of information that necessary for progressive movement forward along an independent educational route. The next principle of consciousness in distance learning is perceived by us as the principle of conscious personality-oriented automation of skills and abilities of independent activity, when a certain system of rules, instructions and recommendations transmit the formation of skills and abilities on a conscious basis, gradually fades into the background and does not play an active role, in particular, all actions are performed on a consciously automated basis. Furthermore, the support principle involves the use of a system of information supports in the native language and certain stages of mastering the skills of independent activity within the communicative competence, rules and instructions necessary to adjust the educational route, various types and forms of visualization to develop communicative competence.

These principles are of methodological importance for successful distance learning. However, this does not mean that other methodological principles should not be used if they naturally do not contradict the above conceptual provisions.

In the organization of the educational process in a distance form, it is important to take into account two essential factors:

1. The specifics of the organization of the educational process remotely and the specifics of the electronic means of learning from the pedagogical technologies used.

2. The specifics of a specific educational discipline. The conducted analysis of the literature allows us to highlight some basic organizational and procedural requirements for distance learning, which, in our opinion, should be taken into account when justifying the relevant general didactic and private methodological principles.

Thus, it can be stated that the implementation of the tasks of the module is carried out by organizing the individual independent work of the student and the accompanying counseling of the teacher, as well as by

working in small groups and pairs. During all stages of work on the module, close feedback is maintained with the teacher and fellow students, and all materials for self-monitoring are provided. When preparing foreign language lessons, the goal was to help students acquire communicative competence. Thus, distance learning has both advantages and disadvantages (if you approach this issue incorrectly), and the use of its individual elements can contribute to the effectiveness of student learning. The development of a course on the distance learning platform "Moodle" is a complex and long-term process that requires painstaking work and the development of a significant theoretical base, which constitutes the perspective of our further research.

Список літератури

1. Блощинський І. Г. Сутність та зміст поняття «дистанційне навчання» в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. Вісник Національної академії Державної служби України. Педагогічні науки. 2015. Вип. 3. С. 5–25.

2. Ісак О. Застосування нових інформаційних технологій в системі вищої освіти: переваги та недоліки. Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми. 2010. № 6. С. 118–130.

3. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації. Шляхи освіти. 2007. № 4(46). С. 38–41.

4. Кухаренко В. М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс : навчальний посібник. Харків : НТУ «ХП», «Торсінг», 2002. 320 с.

5. Рибалко О. В. Дидактичні засади структуризації змісту дистанційного навчання майбутніх інженерів : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2004. 33 с.

6. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2010. 249 с.

7. Ягупов В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в дистанційному навчанні майбутніх кваліфікованих робітників. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: довід, проблеми, перспективи. Львів, 2015. Вип. 4. Ч. 2. С. 202–205.

*Лісовська Т. А.**канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти Миколаївського
національного університету ім. В.О. Сухомлинського*[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-46-49](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-46-49)**РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА»***Tetyana Lisovska**PhD, Associate Professor
Associate Professor of the Preschool Education Department of
Mykolaiv V.O. Sukhomlynsky National University
Mykolaiv (Ukraine)***RESULTS OF EXPERIMENTAL WORK ON THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC CULTURE OF
FUTURE SPECIALISTS IN THE SPECIALTY «PRESCHOOL EDUCATION»****Анотація**

У статті висвітлено розробку методики з розвитку естетичної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Автором визначено поняття «готовність мвйбутнього фахівця дошкільної освіти», «професійна підготовка». Обґрунтовано важливість естетичної культури в професійній діяльності майбутнього педагога. На сучасному етапі розвитку суспільства виховання духовно багатой особистості, здатної цінувати, зберігати і творчо засвоювати цінності культури є одним із головних завдань.

Уточнено сутність поняття «естетична культура», визначено її роль і місце в естетичному розвитку особистості студента.

Abstract

The article highlights the development of a methodology for the development of aesthetic culture of future teachers of preschool education institutions. The author defines the concepts of «readiness of a future preschool education specialist» and «professional training». The importance of aesthetic culture in the professional activity of a future teacher is substantiated. At the present stage of development of society, the upbringing of a spiritually rich personality capable of appreciating, preserving and creatively assimilating the values of culture is one of the main tasks.

The essence of the concept of «aesthetic culture» is clarified, its role and place in the aesthetic development of the student's personality are determined.

Ключові слова: естетична культура, естетичний розвиток, професія, майбутні педагоги.

Key words: aesthetic culture, aesthetic development, profession, future teachers.

Сучасні умови демократизації українського суспільства актуалізують потребу у покращенні теоретичної та практичної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти, спроможних продуктивно вирішувати завдання, котрі пов'язані із позитивною соціалізацією, адаптацією до реалій сьогодення. Від рівня культури кожної окремо взятої особистості залежить рівень культурного розвитку суспільства в цілому. Щоб насолоджуватися красою і створювати її, потрібно володіти якостями, котрі у своїй сукупності складають естетичну культуру особистості.

У філософській літературі поняття «культура» нараховує більш трьохсот визначень, наділених різноманітними змістами, нотаціями та значенням. Культура (від латинського слова «cultura»), спочатку означало обробку землі, тобто підкреслювався зв'язок із людською працею. З XVIII століття в філософії слово «культура» отримало інше, переносне значення – обізнаність, досвідченість, вихованість особистості в суспільстві.

Основу для вивчення закономірностей розвитку структурних компонентів естетичної культури

особистості становлять психологічні дослідження І. Беха, Л. Виготського, О. Кононко, С. Рубінштейна, Б. Теплова та ін.

Формування естетичної культури майбутнього фахівця дошкільної освіти характеризується освітньою діяльністю, спрямованою на забезпечення особистості студента системою естетичних знань, на основі яких відбувається генерування естетичного смаку та естетичного сприйняття довколишнього, гарантування готовності жити та діяти за законами краси.

Суть естетичної культури акумулює елементи розвитку людини і проявляється як в інтелектуальній діяльності, так і у фізичній досконалості, а також в моральному та духовному процесах, об'єднуючи їх і гармонізуючи. В основу естетичної культури майбутнього педагога закладено систему естетичної компетенції, котра є визначальною характеристикою його гармонійного загального та професійного розвитку. Необхідною складовою естетичної культури студента є емоційне забарвлення інтелектуальних процесів елементами натхнення, радісного переживання щодо створення продукту

творчої діяльності, зацікавленого до нього ставлення.

Основною метою професійної підготовки майбутніх педагогів є завдання навчити їх узгоджувати свої дії, поведінку та наміри з вимогами та інтересами сьогодення. Низка наукових досліджень засвідчили, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки триває не тільки пошук нових способів здійснення професійної підготовки майбутнього фахівця, але й переосмислення вже відомих. Це з необхідністю передбачає уточнення змісту понять, що описують і характеризують професійну підготовку майбутніх педагогів у закладі вищої освіти щодо його структурних і результативних складників.

У дослідженнях науковців (В. Андрущенко, В. Бондар, І. Зязюн, Б. Корольов, О. Мороз, С. Сисоєва та ін.) наголошується на необхідності підготовки фахівців нової генерації, спроможних адаптуватися до швидкоплинних змін у професійній діяльності, самостійно поповнювати професійні знання та збагачувати власний професійний досвід упродовж усього життя. Якість професійної підготовки фахівців спеціальності 012 Дошкільна освіта зумовлює рівень освіченості та вихованості майбутнього покоління. На цьому акцентують увагу вчені, розглядаючи різні аспекти проблеми удосконалення змісту підготовки фахівців дошкільної освіти та фахового становлення майбутнього вихователя (Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Грама, Т. Жаровцева, Л. Загородня, Н. Денисенко, Е. Карпова, Н. Лисенко, Т. Поніманська та ін. [3, с. 6 – 8].

Питання, що пов'язані з особливостями професійної діяльності вихователів закладів дошкільної освіти, її змістом, структурою, специфікою професійних умінь фахівця означеного профілю і методикою їх формування, презентовано в роботах Л. Артемової, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківської, Т. Жаровцевої, Е. Карпової, І. Княжевої, О. Кононко, К. Крутій, Н. Кузьміної, В. Кузьменко, С. Нечай, Є. Панько, Н. Сайко, Л. Семушиної, Р. Савченко, Т. Танько О. Федій, А. Шевчук та ін. Нове бачення підготовки українських фахівців дошкільного профілю у XXI столітті було зафіксовано у Законі України «Про вищу освіту», що запроваджував нову стратегію педагогічної освіти, котра забезпечує готовність випускника до трансляції культури на основі гуманістично орієнтованої професійної позиції і професійних умінь до моделювання та проектування варіативних способів діяльності.

Словники кваліфікують професію як «сталій і відносно широкий вид трудової діяльності людини, що передбачає певну сукупність теоретичних знань і практичних навичок, набутих у результаті навчання й досвіду роботи» [3, с. 551].

Професія є способом вираження людської сутності й засобом задоволення матеріальних і культурних потреб людини. Діяльність людини є професійною, якщо: 1) містить інтелектуальні операції; 2) заснована на наукових знаннях і навчанні (самонавчанні); 3) має чітко визначену соціальну мету та

спрямована на суспільний розвиток; 4) передбачає високий ступінь автономії для виконавця і для всіх представників цієї професії; 5) наявний високий ступінь відповідальності за власні дії та судження всередині професійної автономії.

Проблема професії, професіонала, професіоналізму вже тривалий час є однією з найбільш актуальних у наукових колах. Вона хвилює соціологів і психологів, медиків і педагогів, економістів і політиків. І не випадково, тому що мова йде про якісний рівень, можливості «роблення» життя людини в усіх сферах її життєдіяльності і вирішення проблем майбутнього. Професія стає важливою умовою та основою самовизначення індивіда. У сучасній психолого-педагогічній науці склалося кілька підходів до визначення сутності «професійної підготовки». Психологи розглядають «професійну підготовку», як засіб збагачення індивідуального потенціалу особистості, розвиток її резервних сил, пізнавальної й творчої активності на основі оволодіння і загальнонауковими та професійно-значущими знаннями, вміннями й навичками.

Студент, як суб'єкт підготовки, характеризується специфікою навчальної мотивації, системою відносин, особливостями психологічної схильності до успішної освітньої діяльності, спрямованістю пізнавальної й комунікативної активності на виконання професійно-зорієнтованих завдань. У зв'язку з цим, формування студента як суб'єкта освітньої діяльності передбачає, що його необхідно навчати вміння планувати, організовувати діяльність, повноцінно вчитися, спілкуватися, розвивати рефлексію, здатність до цілезабезпечення тощо. Іншими словами, підготовка, також і професійна, передбачає не тільки наявність людини, яку необхідно сформувати як суб'єкта певної діяльності, але й іншої людини, суб'єкта, який своєю діяльністю створює певну базу знань, умінь, навичок, що підлягають переданню тому, кого готують до чогось, і забезпечує сам цей процес передання, тобто підготовки [1, с. 12–13].

Зазначимо, що професійне становлення майбутнього педагога – це складне й багатовимірне явище перетворення особистості від часу її студентства і до професійно-педагогічної діяльності, котре відбувається в певній послідовності: виникнення в особистості таких професійних якостей, яких у неї не було, але які відповідають найголовнішим вимогам, що їх висуває професія; розвиток професійної культури, де професійні якості вже сформовані, але професійна діяльність не набула завершеної форми. Незважаючи на різноманітність педагогічних професій, загальне у них одне – підготовка компетентного, котрий володіє необхідними теоретичними та практичними знаннями, вміннями педагога. Але сьогодні потрібно посилити увагу на місце естетичної культури і мистецтва в освіті педагога, щоб забезпечити не тільки високий рівень професійної підготовки, але й «загальний» рівень культури, відповідну сучасним вимогам художньо-естетичну підготовку, котра неможлива без таких елементів професійної освіти як культура, мистецтво, музика.

Експериментальна методика була зумовлена взаємозв'язком теоретичного та практичного аспектів навчання і є комплексом загально педагогічних і фахових методів та прийомів щодо готовності студентів до майбутньої педагогічної діяльності. Підкреслимо, що процес з розвитку естетичної культури не може бути ефективним без створення оптимальних педагогічних умов у вищій школі. Цей процес має бути цілеспрямованим і скерованим з боку викладачів вишів. Педагогічними умовами, які б сприяли розвитку естетичної культури є: науково-методичне забезпечення професійно-культурного становлення майбутніх фахівців; креативне управління процесом навчанням студентів; наявність культурного освітнього середовища; орієнтація освітнього процесу на формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього фахівця дошкільної освіти. Критеріями культурної вихованості майбутнього фахівця спеціальності «Дошкільна освіта» виступили: професійно-педагогічне самовизначення; орієнтація на творчу професійно-педагогічну самореалізацію й самооцінка проявів педагогічної творчості.

Діагностика рівнів розвитку з естетичної культури майбутніх вихователів була проведена за результатами спостереження за роботою студентів викладачами у період педагогічної практики та в процесі викладання закріплених освітніх компонентів: «Теорія і методика музичного виховання», «Основи образотворчого мистецтва з методикою навчання», «Педагогічна творчість».

Розвиток естетичної культури студентів не обмежувався рамками їхньої діяльності в стінах закладу вищої освіти. Цей процес поширювався на ознайомлення майбутніх фахівців із культурним

життям міста: студенти разом із кураторами відвідували театри, музеї, виставки, концерти тощо.

Натомість, саме естетичне виховання у позааудиторній роботі відіграє значущу роль у розвитку особистості студента, формуванні в нього вміння аналізувати прекрасне, висловлювати оціночно-естетичні судження тощо.

Результати експериментального дослідження показали, що внаслідок систематизації форм, методів і відповідної експериментальної методики в студентів експериментальної групи підвищився рівень культурно-естетичного розвитку, проявилась адекватна самооцінка, стійкий інтерес до мистецтва, набуття теоретичних знань, форм, методів та прийомів естетичного виховання дошкільників, організації різноманітних видів дитячої діяльності як показників готовності студентів до професійної діяльності, чого ми не виявили в контрольній групі.

Проведена експериментальна робота не вичерпує усіх питань процесу з розвитку естетичної культури майбутніх фахівців спеціальності «Дошкільна освіта». Вона відкриває перспективу для більш глибокого вивчення умов, чинників, закономірностей, особливостей технології з розвитку естетичної культури майбутніх вихователів на подальших етапах професійно-педагогічного навчання.

Список літератури:

1. Нестеренко В.В. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання : [монографія]. Одеса : Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2012. 399 с.
2. Педагогічний словник / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. К. : Педагогічна думка, 2001. 516 с.
3. Філософський словник / [за ред. В. І. Шинкарука]. К. :Голов. ред. УРЕ, 1986. 800с.

Тимченко А. А.

кандидат педагогічних наук, доцент

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-49-54](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-49-54)**ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО
ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
(КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ)***Тymchenko A.A.*

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv

**DETERMINING THE LEVEL OF READINESS OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS
FOR THE APPLICATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES
(CONSTITUTIONAL STAGE OF THE RESEARCH)****Анотація.**

В статті представлено результати констатувального етапу дослідження щодо виявлення рівня готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій; обґрунтовано критерії, показники та рівні, серед яких мотиваційний (визначає мотиваційні чинники до професійно-педагогічної діяльності загалом та до застосування інформаційно-комунікаційних технологій зокрема); когнітивний (забезпечує накопичення комплексу професійних знань, необхідних майбутнім учителям для застосування інформаційно-комунікаційних технологій як засобу вдосконалення знань у Новій українській школі); творчо-діяльнісний (визначає рівень сформованості в студентів умінь і навичок застосування інформаційно-комунікаційних технологій, здатність до творчості).

Abstract.

The article presents the results of the ascertainment stage of the research on identifying the level of readiness of future teachers of primary education to use information and communication technologies; justified criteria, indicators and levels, including motivational (determines motivational factors for professional and pedagogical activities in general and for the use of information and communication technologies in particular); cognitive (ensures the accumulation of a set of professional knowledge necessary for future teachers to use information and communication technologies as a means of improving knowledge in the New Ukrainian School); creative and active (determines the level of development of students' abilities and skills in the application of information and communication technologies, the ability to be creative).

Ключові слова: готовність майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій, когнітивний критерій, мотиваційний критерій, творчо-діяльнісний критерій, професійна діяльність, вчитель початкових класів.

Key words: readiness of future teachers of primary education to use information and communication technologies, cognitive criterion, motivational criterion, creative activity criterion, professional activity, primary school teacher.

Важливою складовою дослідження стану готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій є визначення компонентів, критеріїв, показників та рівнів готовності до здійснення означеної діяльності, оскільки без їх розробки неможливо зробити висновок про ступінь ефективності означеного процесу, тобто неможливо виконати всі інші завдання експериментальної роботи.

Результати аналізу наукових досліджень у педагогіці та психології демонструють різні підходи стосовно структурування готовності майбутніх учителів початкової освіти до професійної діяльності. Визначаємо в структурі готовності майбутніх учителів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій такі компоненти: *мотиваційний* (визначає мотиваційні чинники до професійно-педагогічної діяльності загалом та до застосування інформаційно-комунікаційних

технологій зокрема); *когнітивний* (забезпечує накопичення комплексу професійних знань, необхідних майбутнім учителям для застосування інформаційно-комунікаційних технологій як засобу вдосконалення знань у Новій українській школі); *творчо-діяльнісний* (визначає рівень сформованості в студентів умінь і навичок застосування інформаційно-комунікаційних технологій, здатність до творчості).

Зазначена структура визначає зміст критеріїв, показників і рівнів готовності, які лежать в основі експериментальної частини роботи.

Враховуючи склад готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій ми вважали критеріями оцінки її сформованості мотиваційний, когнітивний, творчо-діяльнісний, результативно-рефлексивний критерії.

Мотиваційний критерій визначає ступінь

сформованості мотивації до застосування інформаційно-комунікаційних технологій. До основних показників, що характеризують мотиваційний критерій належать інтереси, мотиви, позитивне ставлення.

Важливим у системі мотивів є інтерес, який розуміють як: об'єктивну причину діяльності суб'єкта (окремої людини, класу, суспільства), спрямованої на задоволення певних потреб [2]; форму прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності і тим самим сприяє орієнтації, ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності [3]. У контексті нашого дослідження інтерес до досліджуваної діяльності формується і розвивається шляхом ознайомлення з різноманітними формами, методами та засобами формування конструктивних умінь молодших школярів.

Аналізуючи аспекти готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій, ми також враховували комплекс мотивів, які зумовлюють зазначений критерій:

— потреби вчителя у: а) визнанні професіоналізму вчителя, його особистості; б) самоствердженні своєї особистості, значущості, прагненні до реалізації своїх особистісних і професійних потреб; в) реалізації своїх професійних здібностей; формуванні та задоволенні великої гами інтелектуальних, морально-вольових, естетичних та інших духовних потреб;

— професійні схильності, професійні цінності, що мають прояв у прагненні до професійної діяльності, досягненні високих професійних результатів, вказують на суб'єктивну значущість педагогічної діяльності;

— професійна відповідальність за формування особистості учня, яка характеризує прагнення брати на себе обов'язки і відповідати за результат роботи з формування інформаційно-комунікаційної компетентності у здобувачів початкової освіти [5].

Оскільки мотивація є основою професійного становлення майбутнього фахівця, його самоствердження та самовдосконалення, саме від неї залежатиме ставлення студента до його майбутньої професії, розуміння й усвідомлення кінцевої мети навчання. Поняття «ставлення» є «ключовим для процесу формування й розвитку особистості, оскільки за його допомогою розкривається сенс єдності людини і світу» [1].

Таким чином, мотиваційний критерій пов'язаний з усвідомленням ціннісних сторін процесу застосування інформаційно-комунікаційних технологій, виробленням установки на професійну значущість зазначеної діяльності, що розвивається від позитивного емоційного ставлення до стійкої потреби застосовувати інформаційно-комунікаційні технології як засіб удосконалення знань на заняттях НУШ.

Когнітивний критерій визначає рівень знань

студентів щодо психологічних особливостей учнів початкової освіти, змісту, форм та методів застосування інформаційно-комунікаційних технологій як засобу удосконалення знань на заняттях НУШ.

Творчо-діяльнісний критерій характеризує рівень їх умінь використовувати способи вирішення діагностичних, пошуково-інформаційних, прогностичних, проектувальних, конструктивних, організаційно-комунікативних, аналітико-рефлексивних педагогічних завдань під час планування та організації процесу застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Діяльнісний критерій спрямований також на оцінку професійно значущих та особистісних якостей майбутніх учителів початкової освіти, що сприятимуть забезпеченню успішності виконання професійної діяльності; наявності творчого потенціалу у майбутнього вчителя початкової освіти для ефективної організації процесу застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Вважаємо, що процес підготовки майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій як засобу удосконалення знань на заняттях НУШ і формування зазначених умінь на уроках у початковій школі є творчими процесами. Творчість розуміють як «свідому, цілеспрямовану, активну діяльність людини, спрямовану на пізнання та перетворення дійсності, що створює нові, оригінальні, такі, що раніше не існували твори, предмети» [4]. Творчість у контексті нашого дослідження розглядається як відносно автономна, самостійна, універсальна здатність, за наявності якої майбутній учитель початкової освіти зможе нестандартно підходити до розробки й апробації на практиці занять із застосування інформаційно-комунікаційних технологій як засобу удосконалення знань на заняттях НУШ, поєднуючи різноманітні традиційні та інноваційні форми, методи, засоби навчання.

Кожен критерій розкривається через систему показників, які його характеризують. Спираючись на це, ми визначаємо показник як якісну або кількісну характеристику готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій як засобу удосконалення знань на заняттях НУШ та засвідчує рівень сформованості відповідного критерію.

Обґрунтування структури готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій як засобу удосконалення знань на заняттях НУШ дозволило перейти до експериментальної роботи, структура якої вміщує кілька етапів.

Зокрема, підготовчий етап передбачає проведення експериментального дослідження з метою визначення рівня готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій на зазначеному етапі. Для означеного здійснено педагогічне діагностування готовності майбутніх учителів початкової освіти, яке, будучи дослідницькою процедурою, спрямоване на виявлення й оцінку рівня їх готовності до

застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

З метою діагностики стану готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій нами були підібрані як уже відомі методики, методи зовнішньої діагностики, так і методи внутрішньої діагностики (самоаналіз, самооцінка). У сукупності вони дали змогу визначити рівні готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою констатувального етапу педагогічного експерименту було виявлення стану готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Завданнями констатувального етапу педагогічного експерименту є:

— добір комплексу діагностичних методів та методик для визначення рівнів готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій як засобу удосконалення знань на заняттях НУШ у відповідності до визначених критеріїв та показників;

— визначення рівнів зазначеної готовності з використанням діагностичних методів та методик;

— контроль збору даних, їх перевірка, обробка, аналіз та презентація результатів констатувального етапу дослідження.

До основних методів віднесено: анкетування, бесіди, опитування, тестування, експертну оцінку, використання психодіагностичних методик, аналіз результатів дослідження та ін.

При виборі методів і методик дослідження ми виходили з таких міркувань:

— по-перше, усі методи та методики повинні відповідати ознакам об'єктивності, відтворюваності, необхідності, конкретності, надійності, валідності;

— по-друге, методики повинні охоплювати всі компоненти готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій та спрямовуватися на дослідження означеного феномена за обґрунтованими критеріями.

Зупинимося на висвітленні стану готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Мотиваційний критерій був представлений двома показниками. Так, наявність інтересу до застосування інформаційно-комунікаційних технологій ми перевіряли за допомогою авторської анкети. Конкретизуємо отримані діагностичні матеріали.

Студентам було запропоновано оцінити можливість освітніх галузей початкової школи щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій (максимально – 10 балів). Більшість студентів (8,9 бала) визначили значні можливості Інформаційної освітньої галузі пояснюючи це тим, що за-

стосування інформаційно-комунікаційних технологій пов'язане з уроками навчання інформатики, де провідним видом діяльності є предметно-перетворювальна.

На запитання, чи потрібно впроваджувати спеціальні практичні заняття, відповіді респондентів констатували досить оптимістичну картину. Більшість студентів (43,7%) повністю усвідомлюють і виявляють бажання та зацікавленість до застосування інформаційно-комунікаційних технологій, наголошуючи на необхідності розробки та проведення уроків на практиці з молодшими школярами, а для цього спочатку потрібно зрозуміти їхню суть та методику застосування у процесі власної підготовки в умовах закладу вищої освіти.

Також нас зацікавило, у чому конкретно студенти вбачають роль застосування інформаційно-комунікаційних технологій в контексті цілісного формування особистості учня молодшого шкільного віку.

Так, було з'ясовано, що до застосування інформаційно-комунікаційних технологій сприяє розвитку творчості молодших школярів (32,4%); формує та розвиває мотивацію учнів – 23,7%; сприяє особистісному розвитку дітей – 27,5% КГ; розвиває емоційну сферу – 16,4%. Як бачимо, студенти вкладають різний зміст у поняття «роль застосування інформаційно-комунікаційних технологій», а це свідчить про відсутність чіткості в розумінні її як фактора цілісного формування особистості учня, і певною мірою, про рівень їх компетентності в зазначеному аспекті.

На рівні діагностики наступним завданням для студентів було оцінити ступінь володіння знаннями та уміннями, які необхідні для застосування інформаційно-комунікаційних технологій (максимально – 10 балів).

Самооцінні судження респондентів свідчать, що приблизно кожний четвертий респондент оцінив ступінь до означеного виду діяльності у 8 балів, тобто переважає середня готовність до застосування інформаційно-комунікаційних технологій на практиці.

Природний інтерес становить характер самооцінних суджень студентів щодо практичної готовності до застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Отримані дані показали, що третина студентів (40,8%) вважають себе готовими до цієї діяльності. Проте ми не можемо оптимізувати ситуацію, бо йдеться про твердження лише на основі самооцінних суджень респондентів.

З метою більш повного уявлення про систему педагогічних заходів, які необхідно впровадити у закладі вищої освіти з метою вдосконалення підготовки вчителів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій, ми провели опитування серед студентів.

Приємно відзначити, що в студентів (32,9%) виникло бажання вивчати методику застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час інтегрованих практичних занять курсу «Інформатика та сучасні інформаційні технології з методи-

кою навчання». Деякі студенти (10,4%) віддали перевагу майстер-класам. На жаль, досить значний відсоток студентів (40%) не визначилися. Отже, можна спостерігати доволі оптимістичну картину щодо наявності інтересу у студентів до процесу формування готовності до застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Наступним показником мотиваційного критерію було визначено наявність позитивної навчальної мотивації у студентів, яку ми оцінювали за допомогою модифікованої методики Н. Бадмасвої, розробленої на основі опитувальника А. Реан і В. Якуніна.

Результати проведеної методики засвідчили, що у студентів немає суттєвої різниці між вибором мотивів. Так, на високому рівні знаходяться професійні мотиви (17,4%). Достатньо сформованими виявилися комунікативні, навчально-пізнавальні, соціальні та мотиви творчої самореалізації (40,4%). На низькому рівні опинилися мотиви престижу та уникнення покарання (42,2%).

З отриманих експериментальних даних видно, що переважна частина майбутніх учителів володіють середнім рівнем вмотивованості до застосування інформаційно-комунікаційних технологій (40,5 % респондентів). Водночас 42,5 % респондентів не усвідомлює потреби в розвитку означеної готовності. Це свідчить про низький рівень усвідомлення майбутніми вчителями потреби застосування інформаційно-комунікаційних технологій, наявність у студентів початкового інтересу до означеної діяльності. Таким чином, отримані результати можуть відображати в сучасного студентства низький рівень спрямованості до застосування інформаційно-комунікаційних технологій, тому він вимагає педагогічної корекції в освітньому процесі ЗВО.

З метою вивчення досліджуваної готовності за *когнітивним критерієм* відповідно обраних показників нами було проведено анкетування, за допомогою якого ми визначали розуміння студентами сутності інформаційно-комунікаційних технологій та важливості їх застосування, системність, повноту та ґрунтовність знань студентів.

При вивченні рівня прояву показників когнітивного критерію готовності досліджуваних до застосування інформаційно-комунікаційних технологій було виявлено, що на констатувальному етапі експерименту не всі студенти володіють поняттям «інформаційно-комунікаційні технології». Зокрема, на запитання анкети: «Розкрийте, який зміст Ви вкладаєте у поняття «інформаційно-комунікаційні технології», узагальнені результати опитування свідчать, що 17 % досліджуваних не готові до відповіді на поставлене запитання і не розуміють його значення. Інші студенти (83 %) під поняттям цим поняттям розуміють різне: це методи і засоби отримання, перетворення, передачі, зберігання і використання інформації; сучасні технологічні системи величезного стратегічного значення; можливість передачі інформації з комп'ютера на комп'ютер за допомогою інтернет-технологій. Загальний рівень знань студентської

молоді щодо розуміння поняття інформаційно-комунікаційних технологій є недостатнім.

За результатами анкетування студентів з вивчення рівня обізнаності студентів щодо сутності, змісту і структури інформаційно-комунікаційних технологій, а також методів їх застосування в початковій школі дозволили нам визначити рівень прояву когнітивного критерію готовності майбутніх вчителів.

Отримані результати мають, на нашу думку, негативні тенденції, оскільки лише 10,4 % студентів володіють високим рівнем знань щодо інформаційно-комунікаційних технологій та методів їх застосування у НУШ. Водночас майже кожен третій майбутній педагог має низький рівень знань щодо нашої актуальної проблеми.

Також рівень знань студентів досліджувався за допомогою методу аналізу продуктів діяльності студентів (планів-конспектів уроків), бесіди, самооцінювання. Дані, одержані від методистів та вчителів, у яких студенти проходили педагогічну практику, майже не відрізняються від даних анкетування студентів.

Аналіз продуктів діяльності студентів (планів-конспектів уроків навчання інформатики) показав, що більшість студентів при складанні планів-конспектів уроків орієнтуються на традиційну їх структуру, планують використання переважно репродуктивних методів навчання. Негативним також є той факт, що значна частина студентів списували плани-конспекти уроків з навчально-методичних посібників або періодичних видань.

Оцінюючи рівень своїх знань щодо інформаційно-комунікаційних технологій, під час бесіди, студенти зазначають, що їм бракує «знань практичного спрямування». Більшість студентів мають бажання організувати інформаційно-комунікаційну діяльність учнів через використання різноманітних методів, прийомів та засобів навчання із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

З отриманих експериментальних даних видно, що переважна частина майбутніх учителів володіють середнім рівнем готовності до застосування інформаційно-комунікаційних технологій (37,6% респондентів). Водночас 48,6% респондентів не усвідомлює потреби у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій, і лише 13,8% мають високий рівень. Це свідчить про низький рівень усвідомлення майбутніми вчителями потреби у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій, наявність у студентів початкового інтересу до означеної діяльності. Таким чином, отримані результати можуть відображати в сучасного студентства низький рівень готовності означеної діяльності, тому він вимагає педагогічної корекції в освітньому процесі ЗВО.

Виявлення рівня готовності майбутніх учителів початкової освіти за *творчо-діялісним критерієм* здійснювалося шляхом аналізу результатів анкетування, педагогічної документації та за допомогою методу експертних оцінок, самооцінювання, тестування. Володіння методикою застосування ін-

формаційно-комунікаційних технологій, ми перевіряли за допомогою експертної оцінки. Експертами виступали вчитель початкової школи і викладач-методист у тих загальноосвітніх освітніх закладах, де студенти проходили практику. Студенти мали провести урок, мета якого спрямована на застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Спостереження за проведенням студентами уроків під час проходження ними педагогічної практики й аналіз планів-конспектів уроків свідчить, що лише незначна частина майбутніх учителів початкової освіти (15,9%) володіє методикою застосування інформаційно-комунікаційних технологій, враховують принцип інтеграції з іншими навчальними предметами. Оцінюючи вміння студентів застосовувати інформаційно-комунікаційні технології, методисти та вчителі, у яких студенти проходили педагогічну практику, відзначають, що на високому рівні цими вміннями володіють 16,7 % студентів, на достатньому – 37,1 %, на низькому – 46,2%.

Одним з показників творчо-діяльничого критерію була оцінка сформованості особистісних і професійно-значущих якостей, що впливають на результат професійної діяльності, яку ми визначали методом ранжування. Результати ранжування показали, що на перші місця студенти поставили любов і повагу до дітей, оскільки без цих якостей неможлива професія вчителя. Інтерес до особистості кожної дитини, що проявляється у визначенні її здібностей, нахилів та можливостей. Гуманістична спрямованість визначає особливості професійної діяльності вчителя початкової школи, оскільки ця якість проявляється у тактовності, терпимості, розумінні кожної дитини, прийнятті її такою, яка вона є. Зауважимо, що найбільш низький рейтинг у студентів мають візуальність і артистичність. На думку респондентів, ці якості важливі, але не настільки значущі для вчителя.

Серед особистісних якостей студенти віддали перевагу таким якостям, як: от: цілеспрямованість, наполегливість, освіченість, – вважаючи, що саме вони мають бути покладені в основу формування «справжнього професіонала-вчителя». Під час визначення рівнів готовності до творчого підходу у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій нами встановлено, що за тестом «Самооцінка творчого потенціалу особистості» високий рівень самооцінки мають 18,4 % респондентів, достатній рівень – 35,1%, а низький – 46,5 % респондентів. Встановлено, що більшість студентів мають якості, що дозволяють виконувати творчу діяльність та творчо підходять до процесу застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Це може свідчити про те, що студенти задоволені обраною професією і в майбутньому школа отримує фахівців, які зможуть нестандартно проводити уроки, тим самим мотивуючи дітей до навчання.

Наявність творчого мислення в студентів ми визначали за допомогою методики «Тип мислення» (модифікація Г. Резапкіної), адаптованої до нашого дослідження, за результатами якої характеризували

рівень творчого типу мислення студентів (додаток Д). Зауважимо, що методика «Тип мислення» передбачала визначення різних типів мислення: наочно-дієвого, абстрактно-символічного, словесно-логічного, наочно-образного. За результатами дослідження можна констатувати, що творчий тип мислення у більшості студентів (45,2%) проявляється у достатній мірі. Низький рівень притаманний 32% респондентів. Високий рівень творчого мислення був визначений у 22,8% студентів.

Отже, у процесі діагностики творчо-діяльничого критерію готовності виявлено, що студенти мають низький (35,8 %), достатній (48,1 %), високий (16,1%) рівні умінь. Такий показник свідчить про відсутність сформованих спеціальних та професійно-педагогічних умінь, творчого потенціалу необхідних для успішного застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Отримані в ході констатувального експерименту дані програми, що ґрунтуються на характеристичних параметрах готовності майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій, дозволили визначити їх рівні готовності у студентів на основі зіставлення реальної поведінки з визначеними критеріями. Переважна більшість студентів має низький та середній рівні готовності до застосування інформаційно-комунікаційних технологій, значно менший відсоток студентів, які мають високий рівень цієї готовності, тому потребує суттєвого вдосконалення. Таким чином, за результатами констатувального етапу експерименту можна зробити висновки, що підготовка майбутніх учителів початкової освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій потребує вдосконалення і можлива за умови пошуку нових підходів щодо вирішення даного явища у закладах вищої освіти.

Зокрема, є важливою організація роботи з мотивації студентів до організації інформатичної діяльності, усвідомлення важливості введення цілей і змісту до застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес початкової школи (мотиваційний компонент готовності); підвищення знань студентів щодо сутності інформаційно-комунікаційних технологій, психолого-педагогічних особливостей її застосування, форм, методів роботи із здобувачами початкової освіти щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій (когнітивний компонент); розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності власне майбутніх учителів початкової освіти як суб'єктів творчої інформатичної діяльності (творчо-діяльничий компонент).

Список літератури

1. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти. Київ: 2020. 390 с.
2. Дрокіна А. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки.: дис.

канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Харків. 2020. 308 с.

3. Жалдак М.І. Система підготовки вчителя до використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/869/> (дата звернення: 04.11.2021).

4. Зязюн І.А. Антропологічний вимір комп'ютерних технологій. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в

підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наукових праць. Вінниця, 2009. № 2. С. 6–13.

5. Луцинська О.В. Збірник інформаційно-комунікаційних завдань для майбутніх учителів початкових класів. Львів: Факультет педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка, 2019. 95 с.

TECHNICAL SCIENCE

УДК 681.586

*Рыжкова Е.А.,
Ложкин Н.Д.**Российский Государственный Университет имени А. Н. Косыгина, Москва,
[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-55-57](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-55-57)*

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС ИЗГОТОВЛЕНИЯ СТЕКЛОВОЛОКНА

*Ryzhkova E.A.,
Lozhkin N.D.**Russian state university named after a. N. Kosygina, Moscow*

TECHNOLOGICAL PROCESS FOR MANUFACTURING FIBER GLASS

Аннотация.

В данной статье представлен обзор технологии производства синтетических стекловолокон, особое внимание уделено контролю плотности стекловолокна – важнейшему параметру качества. В статье рассматриваются процессы плавления и рафинирования, отмечаются технологические достижения, позволившие повысить однородность и качество расплава стекла. В заключение обсуждаются последствия полученных результатов для будущих исследований и разработки новых материалов.

Abstract

This article provides an overview of the technology for the production of synthetic glass fibers, with special attention paid to controlling the density of glass fibers - the most important quality parameter. The article discusses the processes of melting and refining, and notes technological advances that have made it possible to increase the uniformity and quality of the glass melt. Finally, the implications of the findings for future research and development of new materials are discussed.

Ключевые слова: производство стекловолокна, синтетические ткани, контроль плотности волокон, состав материала, технология плавления, процесс прядения волокна.

Key words: fiberglass production, synthetic fabrics, fiber density control, material composition, melting technology, fiber spinning process.

Производство синтетических тканей, в частности стекловолокна, является важнейшей областью промышленного производства и применяется в различных отраслях – от строительной до аэрокосмической. Производители стекла экспериментировали с изготовлением стекловолокна с давних времен.

Во время Второй мировой войны производство стекловолокна и развитие производства ненасыщенных полиэфирных смол стало движущей силой для изготовления куполов радаров и конструктивных элементов самолетов методом ручной укладки.

Начальным этапом производства стекловолокна является выбор и подготовка сырья. Обычно это кварцевый песок, известняк, кальцинированная сода, а также некоторые химические добавки, изменяющие свойства стекла. Эти материалы тщательно взвешиваются и смешиваются, чтобы обеспечить постоянство химического состава, что очень важно для качества конечного продукта.

Затем смесь переносится в печь, где происходит ее плавление при температуре свыше 1600 °С. Процесс плавления является важнейшим этапом, на котором устанавливаются однородность и чистота стекла. Достижения в области печных технологий, такие как разработка электрических плавильных

печей, позволили улучшить контроль над этим процессом, что привело к экономии энергии и снижению выбросов.

После того как расплав стекла достигает требуемого состояния, он рафинируется для удаления пузырьков и включений, а затем направляется во втулки для формирования волокон. Втулки изготавливаются из драгоценных металлов и имеют сотни мельчайших отверстий, через которые экструдируется расплавленное стекло. Потоки стекла под действием силы тяжести и механизмов подмотки удлиняются, превращаясь в волокна. Диаметр волокон и их плотность регулируются размерами отверстий и скоростью вытяжки.

Сразу после вытягивания на волокна наносится химический слой или покрытие. Это покрытие, часто представляющее собой соединение на основе силана, помогает защитить волокна от истирания при последующей обработке и может быть использовано для улучшения характеристик сцепления волокон с различными смолами или матрицами в композиционных материалах.

Непрерывные нити стекловолокна с нанесенным покрытием собираются и наматываются на трубки для формирования пакетов. Процесс намотки тщательно контролируется для предотвращения повреждения волокон и достижения требуемого натяжения и плотности упаковки. Затем упа-

ковки откладываются в сторону для полимеризации, что позволяет полностью покрыть стекловолоконно и скрепить с ним размеры.

Внутренние свойства стекловолокна во многом определяются составом материала, который, в свою очередь, обуславливает его применимость в различных промышленных условиях. Основным компонентом стекловолокна является диоксид кремния (SiO_2), однако его свойства изменяются путем добавления других оксидов, таких как оксид кальция (CaO), оксид бора (B_2O_3) и глинозем (Al_2O_3). Эти добавки могут изменять температуру плавления, вязкость и химическую стойкость волокон, влияя тем самым на их прочность на разрыв, эластичность и устойчивость к воздействию факторов окружающей среды.

Также механические свойства стекловолокна, такие как прочность на разрыв, модуль упругости и удлинение при разрыве, напрямую зависят от состава материала. Исследования показали, что соотношение кремнезема и других оксидов может быть оптимизировано для повышения механической прочности и гибкости волокон. Такая оптимизация особенно важна при производстве высокоэффективных композитов, где волокна должны выдерживать значительные нагрузки без разрушения.

Термическая и химическая стойкость являются важными свойствами для стекловолокна, особенно при использовании его в композитах для аэрокосмической и автомобильной промышленности. Термическая стойкость определяет диапазон рабочих температур волокон, а химическая стойкость обеспечивает долговечность в коррозионных средах. Определенные изменения в составе могут значительно улучшить эти свойства, тем самым продлевая срок службы и эксплуатационные характеристики изделий из стекловолокна.

Таким образом, состав материала стекловолокна представляет собой сложную область, требующую тщательного рассмотрения для обеспечения баланса различных свойств, необходимых для конкретных применений. Постоянно ведущиеся исследования в этой области позволяют выявлять новые взаимосвязи между составом, условиями обработки и получаемыми свойствами стекловолокна, что стимулирует инновации в этом важнейшем материале.

В течение многих лет процессы плавления и рафинирования оптимизировались с целью повышения однородности расплава стекла. Плавление и рафинирование сырья являются важнейшими этапами производства стекловолокна, так как они определяют исходное качество и однородность материала. На этом этапе происходит превращение тщательно сбалансированной партии сырья в расплавленное стекло, пригодное для волочения волокна.

В состав шихты для производства стекловолокна обычно входит кварцевый песок высокой степени очистки, а также другие минеральные вещества и вторичная пульпа. Процесс плавки осуществляется в высокотемпературных печах, где

шихта нагревается до температуры 1550-1600°C. Этот процесс является энергоемким и неоднократно подвергался оптимизации с целью повышения тепловой эффективности и снижения выбросов.

Гомогенизация – важнейший этап, обеспечивающий однородность расплава стекла. Она включает в себя удаление пузырьков и тщательное перемешивание расплавленного стекла для устранения любых несоответствий материала. Однородность расплава имеет решающее значение для получения волокон со стабильными свойствами и предотвращения дефектов. Для улучшения процесса гомогенизации используются современные механизмы перемешивания и рафинирующие агенты.

После гомогенизации расплав стекла подвергается рафинированию – удалению остаточных пузырьков и подготовке расплава к вытягиванию волокон. Процесс рафинирования тщательно контролируется для получения стекла с оптимальной вязкостью и рабочими свойствами. Кондиционирование расплава, включающее регулирование температуры и вязкости до точных значений, необходимо для контроля диаметра и механических свойств волокна в процессе волочения.

Экологические аспекты являются неотъемлемой частью процессов плавки и рафинирования. Перед отраслью стоят задачи по снижению углеродного следа и управлению выбросами твердых частиц и газов.

Таким образом, процессы плавления и рафинирования являются важнейшими для определения качества стекловолокна. Отрасль продолжает развиваться благодаря технологическим достижениям, направленным на повышение эффективности, снижение воздействия на окружающую среду и обеспечение производства высококачественных волокон. Продолжающиеся исследования и разработки в области печных технологий и методов рафинирования имеют решающее значение для удовлетворения растущего спроса на стекловолоконно с превосходными свойствами.

Превращение расплавленного стекла в непрерывные волокна, обычно называемое прядением, представляет собой процесс, требующий точности и контроля. Плотность получаемых волокон является критическим параметром, влияющим на механические свойства и пригодность стекловолокна для различных сфер применения.

Прядение волокон предполагает экструзию расплавленного стекла через тонкие сопла или втулки, изготовленные из платино-родиевых сплавов. Диаметр и однородность волокон регулируются вязкостью расплава стекла, скоростью экструзии и охлаждения. Исследователи изучили различные технологии прядения, такие как прямое прядение, из расплава и ротационное прядение, чтобы оптимизировать однородность и прочность волокон.

Плотность стекловолокна обычно измеряется с помощью таких методов, как газовая пикнометрия или гелиевая пикнометрия, которые обеспечивают точное и неразрушающее определение объема и,

следовательно, плотности волокна. Проводились исследования, направленные на сравнение эффективности этих методов и разработку новых методов, позволяющих проводить измерения плотности быстрее и с меньшими затратами.

Для контроля процесса прядения волокна в режиме реального времени используются передовые технологии мониторинга процесса, такие как высокоскоростные камеры и лазерные микрометры. Эти технологии позволяют обнаружить изменения диаметра и плотности волокна, что дает возможность немедленно скорректировать параметры процесса. Интеграция таких систем мониторинга с автоматизированными механизмами управления стала предметом недавних исследований, направленных на повышение стабильности и качества производимого стекловолокна.

Инновации в области контроля плотности стекловолокна обусловлены необходимостью создания более легких и прочных композиционных материалов. Исследователи изучали влияние изменения скорости охлаждения, состава наполнителя, наносимого на волокна, и натяжения в процессе намотки. Эти исследования направлены на разработку методов производства, позволяющих получать волокна с меньшей плотностью без нарушения их механической целостности.

Прядение стекловолокна и контроль его плотности – сложные процессы, требующие глубокого понимания свойств материала и динамики формирования волокна. Продолжающиеся исследования в этой области позволяют расширить границы возможного, что дает возможность производить стекловолокно, отвечающее постоянно растущим требованиям промышленности.

Производство синтетических стекловолокон включает в себя многогранную совокупность процессов, каждый из которых вносит свой вклад в конечное качество и потребительские свойства волокон. Каждый этап – от первоначального выбора и подготовки сырья до тонкого контроля плавления и рафинирования, точного выполнения прядения и контроля плотности волокна – является важным и взаимозависимым.

В заключение следует отметить, что производство стекловолокна представляет собой сложное взаимодействие науки и техники. По мере роста спроса на современные композиционные материалы растет и потребность в глубоких исследованиях и разработках в области производства стекловолокна. Будущее отрасли – в постоянном стремлении к новым знаниям, совершенствовании существующих технологий и поиске новых методик, которые приведут к созданию нового поколения стекловолокнистых материалов.

Список литературы

1. Анисимов А. А. Разработка цифровой системы контроля и регулирования плотности ткани:

диссертация – Диссертация на соискание ученой степени кандидата технических наук. Иваново, 1999.

2. Бугаева, А. И. производство стекловолокна / А. И. Бугаева, С. В. Илюшина, С. И. Рязанцева // Наука молодых - будущее России: Сборник научных статей 2-й Международной научной конференции перспективных разработок молодых ученых. В 5-ти томах, Курск, 13–14 декабря 2017 года / Ответственный редактор А.А. Горохов. Том 5. – Курск: Закрытое акционерное общество "Университетская книга", 2017. – С. 298-301.

3. Вычерова Н. Р., Тимохова О. М. Механические свойства гибридных волокон–армированных композитных композитов //прогрессивные технологии в мировом научном пространстве. – 2022. – С. 60-80.

4. Ершов И. П. и др. Влияние плазменной обработки на поверхностные свойства стекловолокна //Вестник Казанского технологического университета. – 2013. – Т. 16. – №. 4. – С. 97-99.

5. Задруцкий С. П., Немененок Б. М. Производство отливок из сплавов цветных металлов. – 2018.

6. Шленникова О. А., Леденева Н. А. Исследование механических свойств кремнеземных нитей *studymechanicspropertyofglassthreads* //Современные задачи инженерных наук. – 2017. – Т. 11. – С. 76.

7. Baali B., Benmounah A., Rokbi M. Mechanical characterization and optimum design of wound glass-fiber-reinforced polymer pipes based on the winding angle and the number of plies //Mechanics of Composite Materials. – 2020. – Т. 56. – №. 5. – С. 673-684.

8. Biswas A. K. et al. Influence of coatings on tensile properties of glass fiber //Materials science. – 2014. – Т. 20. – №. 1. – С. 50-54.

9. Cao Y. et al. Adaptive wire diameter control of the high-precision optical fibre drawing machine //Optical Fiber Technology. – 2021. – Т. 63. – С. 102.

10. Jones F. R., Huff N. T. The structure and properties of glass fibers //Handbook of properties of textile and technical fibres. – Woodhead Publishing, 2018. – С. 757-803.

11. Lowenstein K.L., The manufacturing technology of continuous glass fibers, Elsevier, Amsterdam (1983).

12. Modarresifar F., Bingham P. A., Jubb G. A. Thermal conductivity of refractory glass fibres: A study of materials, standards and test methods //Journal of Thermal Analysis and Calorimetry. – 2016. – Т. 125. – С. 35-44.

13. Wallenberger F. T., Bingham P. A. Fiberglass and glass technology //Energy-Friendly Compositions and Applications. – 2010.

*Петросов Д.А.
Коротеев М.В.
Андрьянов Н.А.
Поляков А.В.*

Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации

МОДЕЛЬ ИСКУССТВЕННОЙ НЕЙРОННОЙ СЕТИ ДЛЯ УПРАВЛЕНИЯ ГЕНЕТИЧЕСКИМ АЛГОРИТМОМ В ПРОЦЕССЕ ПОИСКА РЕШЕНИЙ НА ОСНОВЕ ЗНАЧЕНИЯ ФУНКЦИИ ПРИСПОСОБЛЕННОСТИ ОСОБЕЙ ПОПУЛЯЦИИ

*Petrosov D.A.
Koroteev M.V.
Andriyanov N.A.
Polyakov A.V.*

Financial University under the Government of the Russian Federation

A MODEL OF AN ARTIFICIAL NEURAL NETWORK FOR CONTROLLING A GENETIC ALGORITHM IN THE PROCESS OF SEARCHING FOR SOLUTIONS BASED ON THE VALUE OF THE FITNESS FUNCTION OF INDIVIDUALS OF A POPULATION

Аннотация

В статье рассматривается модель рекуррентной искусственной нейронной сети, которая используется для управления процессом поиска решений с использованием эволюционной процедуры на основе генетического алгоритма на основе значений функции приспособленности особей популяции. Генетический алгоритм адаптирован к решению задачи структурно-параметрического синтеза имитационных моделей бизнес-процессов с использованием математического аппарата теории сетей Петри. Управление процессом поиска решений осуществляется с применением разрушающей способности операторов эволюционной процедуры. Модель искусственной нейронной сети обучена распознавать основные состояния популяции на основе значений функции приспособленности всех особей популяции и применяет разработанные правила по корректировке траектории движения популяции в пространстве решений.

Abstract

The article discusses a recurrent artificial neural network model, which is used to control the process of finding solutions using an evolutionary procedure based on a genetic algorithm based on the values of the fitness function of individuals in the population. The genetic algorithm is adapted to solve the problem of structural-parametric synthesis of simulation models of business processes using the mathematical apparatus of the theory of Petri nets. The process of finding solutions is controlled using the destructive ability of the operators of the evolutionary procedure. The artificial neural network model is trained to recognize the basic state of the population based on the values of the fitness function of all individuals in the population and applies the developed rules to adjust the trajectory of the population in the solution space.

Ключевые слова: *искусственные нейронные сети, рекуррентный класс сетей, эволюционные процедуры, генетический алгоритм, структурно-параметрический синтез, бизнес-процессы.*

Key words: *artificial neural networks, recurrent class of networks, evolutionary procedures, genetic algorithm, structural-parametric synthesis, business processes.*

В задачах структурно-параметрического синтеза имитационных моделей бизнес-процессов часто возникает проблема, связанная не только с большим количеством вариантов элементов, которые могут входить в моделируемый процесс, но и с количеством межкомпонентных связей, влияющих на поведение модели. Поэтому в современных исследованиях отечественными и зарубежными исследователями проводятся исследования, направленные на уменьшение вычислительных затрат и времени, которое требуется для синтеза решения.

Одним из основных подходов к решению данной задачи является применение интеллектуальных методов поиска, основанных на эволюционных процедурах, к которым относится генетический алгоритм.

Применение генетического алгоритма к решению задачи структурно-параметрического синтеза требует обязательной адаптации к решению данного класса задач. В процессе адаптации требуется решить ряд задач, которые связаны с представлением особей популяции, кодированием особей с применением бинарного кода, синхронизации длины бинарной строки, описывающей модель, выбор целевой функции, подбор и настройки операторов генетического алгоритма и т.д.

Однако отметим, что выполнение всех описанных требований не позволяет гарантировать качественную сходимость процесса поиска решений при решении задачи структурно-параметрического синтеза больших имитационных моделей бизнес-процессов. Это связано с количеством комбинаций расположения элементов синтезируемой модели,

связей между ними, наличием локальных экстремумов и склонностью генетического алгоритма к затуханию.

Для решения данной проблемы в работе предлагается использовать изменение разрушающей способности операторов эволюционной процедуры с применением рекуррентной искусственной нейронной сети. В задачи данной искусственной нейронной сети входит распознавание состояния популяции и изменение настроек работы операторов генетического алгоритма в зависимости от нахождения популяции в пространстве решений. Тем самым достигается управление траекторией движения популяции.

В данной работе предлагается модель искусственной нейронной сети способной распознать следующие состояния популяции:

1. «сходимость»;
2. «наметилась сходимость»;
3. «затухание»;
4. «наметилось затухание»;
5. «невмешательство»;
6. «остановка работы генетического алгоритма».

Под «сходимость» будем понимать распределение популяции в пространстве решений, при котором существует возможность нахождения требуемого решения (см. рис. 1)

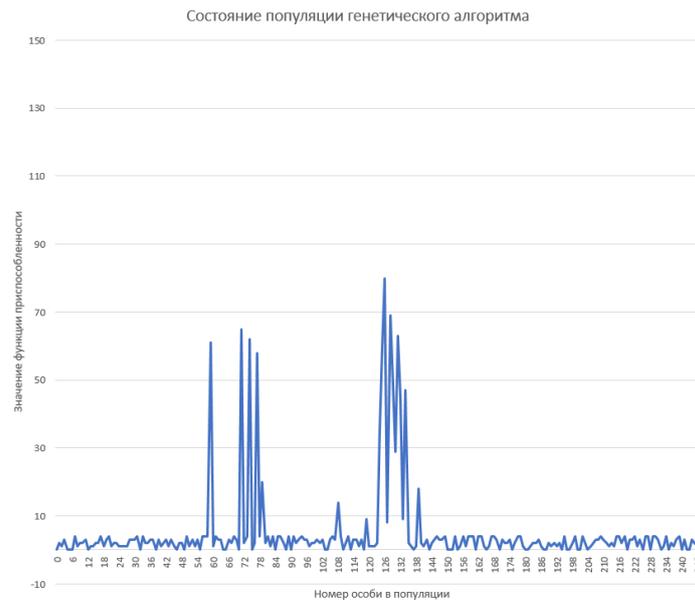

Рисунок 1 – Пример сходимости генетического алгоритма

Под состоянием «наметилась сходимость» будет представлена такое состояние популяции, при котором популяция приближается к решению, но

имеется большой разброс значений целевой функции (см. рис. 2).

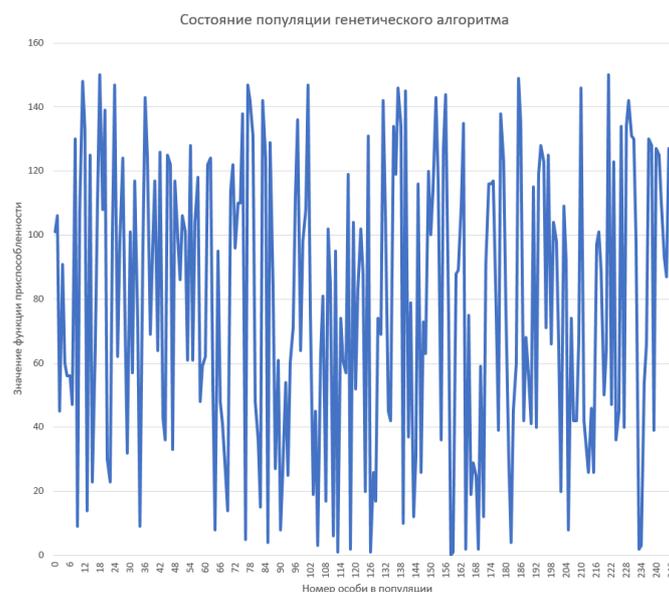

Рисунок 2 – Пример состояния популяции генетического алгоритма с наметившейся сходимостью

Под «затухание» будем понимать нахождение состояния показан на рисунке 3. популяции в локальном экстремуме. Пример такого

Рисунок 3 – Пример затухания генетического алгоритма

Для прогнозирования затухания, которое требует вмешательства в работу операторов генетического алгоритма до начала полного затухания рассмотрен следующий вид состояния – «наметилось затухание» (см. рис. 4)

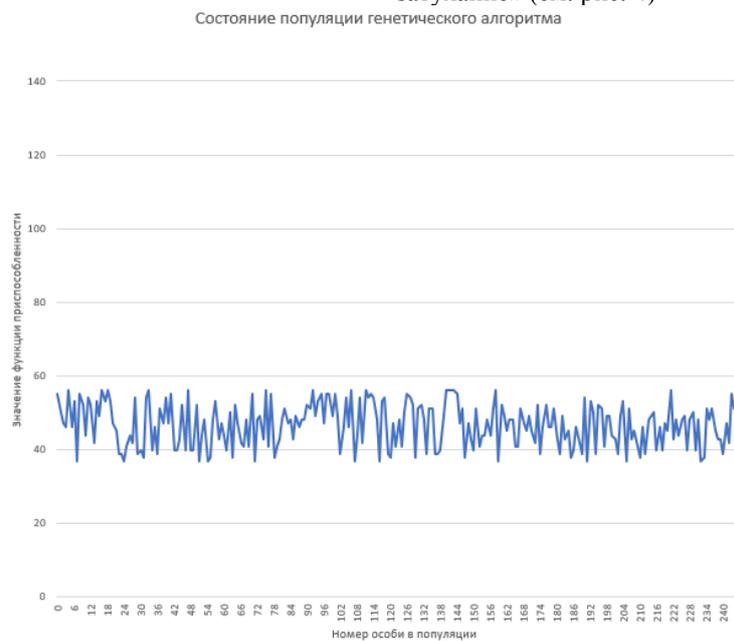

Рисунок 4 – Пример начала затухания в генетическом алгоритме

Следующее состояние, которое требуется рассмотреть – «невмешательство». Данное состояние должно сигнализировать искусственной нейронной сети, что популяция движется к синтезу решения и

вмешательство в процесс поиска решений не требуется. Пример такого состояния популяции показан на рисунке 5.

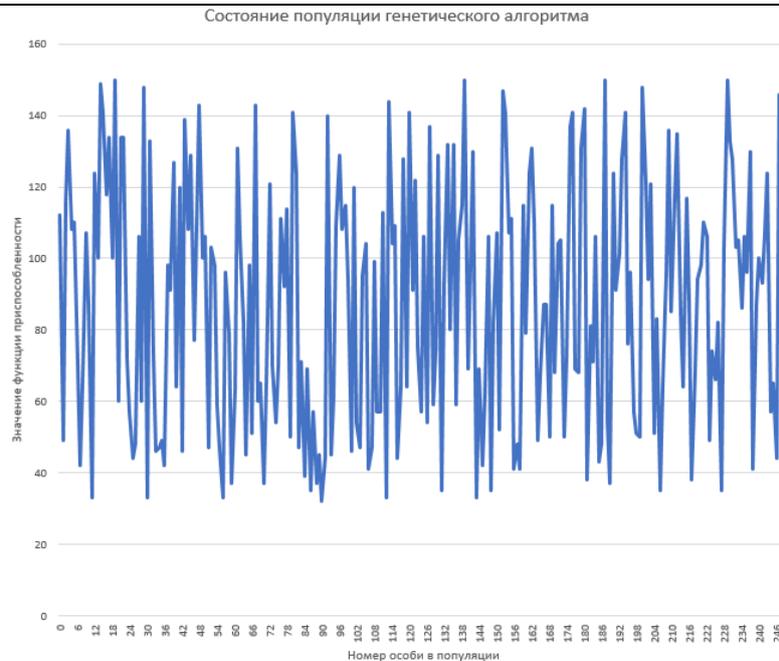

Рисунок 5 – Пример состояния «невмешательство»

Последнее состояние, которое требуется рассмотреть – «остановка работы генетического алгоритма». Искусственная нейронная сеть должна принять решение об остановке процедуры поиска при условии многократных попыток изменения параметров работы операторов генетического алгоритма, после которых не наступило улучшение состояния популяции, и эволюционная процедура не нашла требуемого решения. Для этого предлагается использование такого класса сетей как рекуррентные сети.

Для реализации рекуррентных сетей использовался слой предварительного эмбединга, формировавший на выходе вектор из 256 элементов. Затем данные подавались на слой RNN из 128 нейронов и полносвязный слой из 256 нейронов с активацией ReLU и выходной слой из 7 нейронов с активацией softmax. Отметим, что для всех рекуррентных сетей использовалась такая архитектура, а изменялись только рекуррентные слои. Оптимизация также везде проводилась с помощью ADAM, функцией потерь выступала категориальная кросс-энтропия, продолжительность обучения составляла 35 эпох. И размер батча был 16 примеров.

На основе предложенной модели искусственной нейронной сети была получена модель, которая показала точность распознавания состояния популяции в 96%.

Благодарность: работа выполнена в рамках гранта РФФ №23-31-00127

Список литературы:

1. Сочнев, А. Н., Оптимизация функционирования систем с использованием нейросетевых моделей сетей Петри/ А.Н. Сочнев//Матем. моделирование, 2014, № 4, т. 26, с. 119–128
2. Орлов, А.Н., Комбинированный генетический алгоритм решения задачи раскроя /А.Н. Орлов, Курейчик В.В., Глуценко А.Е.//Известия ЮФУ. Технические науки 2016. № 6 (179) С. 5-13.
3. Петросов, Д.А. Применение информационных сетей Петри для моделирования нейронной сети в задаче управления адаптированным генетическим алгоритмом при решении задач структурно-параметрического синтеза дискретных систем /Петросов Д.А., Игнатенко В.А.// Успехи современной науки и образования. 2016. Т. 5. № 12. С. 138-141.
4. Петросов, Д.А. Адаптация генетического алгоритма при моделировании вычислительной техники с изменяющейся структурой и набором компонентов на основе сетей Петри /Д.А. Петросов// Вопросы современной науки и практики. Университет им. В.И. Вернадского. 2009. № 6 (20). С. 151-160.
5. Петросов, Д.А. Математическая модель формирования конфигурации вычислительной техники на основе триггеров / Д.А. Петросов Д.А.// Вестник Ижевского государственного технического университета. 2009. № 3. С. 139-143.
6. Петросов, Д.А. Применение параллельных вычислений при программной реализации интеллектуальных систем поддержки принятия решений на основе эволюционных процедур /Д.А. Петросов., Н.В. Петросова// Сборник научных трудов по материалам V международной научно-практической конференции «Современные тенденции развития образования, науки и технологий» . 2018. С. 234-237.

Словінський В. К.

кандидат технічних наук,

Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

Слагін Г.І.

кандидат хімічних наук,

Борсук О.В.

кандидат технічних наук,

Кришталь Д.О.

кандидат державного управління,

Заїка П.І.

кандидат технічних наук

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-62-65](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-62-65)

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ НЕБЕЗПЕКИ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ І ВИКОРИСТАННІ ФОТОПОЛІМЕРНИХ ДРУКАРСЬКИХ ФОРМ

Slovinsky V. K.,

candidate of technical sciences,

Cherkasy Scientific and Advanced Expert and Forensic Center of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

Yelagin G.I.,

candidate of chemical sciences,

Borsuk O.V.

candidate of technical sciences,

Krystal D.O.

candidate of public administration,

Zaika P.I.,

candidate of technical sciences

Cherkasy Institute of Fire Safety named after the Heroes of Chernobyl National University of Civilian Defense of Ukraine

RESEARCH OF FACTORS OF DANGER IS AT MAKING AND USE OF THE PHOTOPOLYMERIC PRINTED FORMS

Анотація.

В останні десятиріччя в поліграфічній промисловості спостерігається масовий перехід на фотополімерні друкарські форми. Порівняно з металевими формами, фотополімерні значно простіші у використанні, володіють більшою фарбовіддачею, забезпечують відтворення набагато дрібніших растрових зображень, мають більшу тиражостійкість, краще пристосовані до високоскоростних ротаційних друкувальних машин і набагато краще, ніж цинкографія, підходять для друку ілюстрацій, графіків і репродукцій художніх картин. Разом з тим, і процес виготовлення вихідних фотополімерних пластин і використання їх для виготовлення фотополімерних друкарських форм тягнуть за собою зміни в пожежонебезпечності цих процесів і зміни в шкідливості умов праці та в шкідливості викидів в оточуюче середовище. І ці зміни необхідно враховувати і при організації виробництва та застосування таких пластин і форм, і при розслідуванні можливих небезпечних ситуацій.

В даній роботі проведено порівняльний аналіз пожежонебезпечності і шкідливості умов праці та шкідливості викидів в оточуюче середовище для процесів виготовлення і застосування фотополімерних пластин та фотополімерних друкарських форм з відповідними процесами для металевих форм (гартових та цинкографських). Показано, що виготовлення і фотополімерних пластин, які призначені для вимивання спиртоводними розчинами, і фотополімерних пластин, які призначені для вимивання водними розчинами, небезпечніші в пожежному відношенні і шкідливіші для персоналу і для оточуючого середовища, ніж виготовлення відповідних гартових літер та цинкографських заготовок. Те саме стосується спиртовимивних пластин і при їх використанні на поліграфічних підприємствах. Водовимивні пожежної небезпечності при використанні не представляють, але шкідливість умов праці і шкідливість викидів в оточуюче середовище лишається.

Abstract.

In the last decades in polygraph industry there is the mass passing to the photopolymeric printed forms. Comparatively with metallic forms, photopolymeric considerably more simple in the use, greater paintreturning, provide the recreation of far more shallow bitmapped images, have greater drawingfirmness, better adjusted to speeding of rotary printing presses and far better than zincography, befit for printing of illustrations, charts and reproductions of artistic pictures. Together with that, and the process of making of initial photopolymeric plates

and use of them for making of the photopolymeric printed forms is pulled by changes in fire ununconcern of these processes and change in harmfulness of terms of labour and in harmfulness of extrass in an environment. And these changes must be taken into account and during organization of production and application of such plates and forms, and at investigation of possible near-accidents.

In this work the comparative analysis of fire ununconcern is conducted and to harmfulness of terms of labour and harmfulness of extrass in an environment for the processes of making and application of photopolymeric plates and photopolymeric printed forms with corresponding processes for metallic forms (tempering and zincography). It is shown, that making and photopolymeric plates, that is intended for washing alcohol-water solutions, and photopolymeric of plates, that is intended for washing water solutions, is more dangerous in a fire relation and more harmful for a personnel and for an environment, than making of corresponding tempering letters and zincographic purveyances. The same touches alcohol-water washing plates and at their use on printerries. Washing water a fire ununconcern at the use is not presented, and harmfulness of terms of labour and harmfulness of extrass remain in an environment.

Ключові слова: фотополімерні пластини, друкарські форми, пожежонебезпечність, умови праці, викиди в оточуюче середовище.

Keywords: photopolymeric plates, printed forms, fire ununconcern, terms of labour, extrass in an environment.

До недавнього часу поліграфічне виробництво і все, що з ним пов'язане, особливо небезпечним у пожежному відношенні не вважалося. Дійсно, виробництво літер з гартового сплаву проходить в умовах практичної відсутності горючого матеріалу. Типографії же обладнані металевими поліграфічними машинами, а в наборних касах використовуються ті самі літери з металевого (гартового) сплаву. Зрозуміло, що наявність великої кількості паперу складає деяку небезпеку. Але у більшості випадків папір там знаходиться у вигляді щільно скручених рулонів або у вигляді щільно складених стосів готової продукції. І те і друге матеріал – термічно товстий. Тобто, матеріал, у якого на поверхні зразка, протилежній поверхні горіння, температура та сама, що і на поверхнях, далеких від фронту горіння. (Термічно тонкий – це такий матеріал, в якому температура і на протилежній поверхні, хоч трохи, але вища від тієї, що була до горіння). Чим більша термічна товщина матеріалу, тим гірше поширюється полум'я. Причина криється в умовах виходу летких речовин: чим дрібніші зразки матеріалу і чим легше він прогрівається, тим ближча концентрація легколетких речовин до стехіометричної з повітрям, і тим нижча температура загорання. І навпаки, чим більша термічна товщина матеріалу, тим гірші умови для поширення полум'я. По поверхні паперу, якщо його товщина перевищує 0,7 мм, полум'я не поширюється навіть угору [1].

На відміну від умов пожежної безпеки, з точки зору шкідливості, умови праці виробників гартових сплавів та літер і умови праці наборщиків, які працюють з такими сплавами, відносяться до шкідливих, так як гартові сплави містять свинець, пил якого погано впливає на здоров'я людини.

Таким чином, виробництво гартових літер і робота поліграфічних підприємств вважалися мало небезпечними у пожежному відношенні, але шкідливими для здоров'я.

В останні десятиріччя ситуація змінилася. Переважна кількість поліграфічних підприємств перейшли на використання фотополімерних друкарських форм. Порівняно з металевими формами,

фотополімерні значно простіші у використанні і володіють більшою фарбовіддачею. Це дозволяє отримувати друковані вироби з більшою оптичною щільністю. Крім того, такі форми забезпечують відтворення набагато дрібніших растрових зображень і набагато краще, ніж цинкографія, підходять для друку ілюстрацій, графіків і, навіть репродукцій художніх картин. Ще одним фактором, який забезпечив масовий перехід поліграфічних підприємств на такі форми, є їх пристосованість до високоскоростних ротаційних друкарських машин (Ротадонор, Ротафоліо і ін.). Пластини опромінюють на валах такого ж діаметру, як і вали цих машин, в результаті чого повністю виключається проблема спотворення окремих елементів. Та й тиражостійкість фотополімерних форм виявилася більшою. Сьогодні фотополімерні пластини використовуються і у високому, і у глибокому, і в офсетному друку, і для друку на зовнішній поверхні пляшок і інших предметів.

Технічні їх переваги сумнівів не викликають. Але в більшості рекламних публікацій декларуються ще й зниження витрат, поліпшення умов праці, зниження шкідливості для працюючого персоналу і екологічна безпечність. А ці твердження викликають не тільки сумнів, а й пряме заперечення.

Аналіз останніх досліджень

Перші фотополімерні пластини стали відомими у 1957 році, коли були опубліковані два патенти Л. Є. Плембека [2,3] в яких описувалися фотополімерні форми для високого друку. Подальші роботи з такими формами деякий час були пов'язані майже виключно з фірмою Дюпон де Немур. Під керівництвом І. Л. Мартіна тут у 1959 році були виготовлені перші товарні фотополімерні пластини [4,5]. Пластини являли собою тонкий сталевий лист з поверхнею, вкритою клейовим шаром. Такий шар забезпечував подальше закріплення на пластині плівки, здатної до фотополімеризації. У свою чергу, фотополімерна плівка складалася з базового полімеру, олігомеру, який містив здатні до

подальшої полімеризації подвійні зв'язки, та фотоініціатору полімеризації. Ці компоненти добре перемішувалися і розчинялися в органічному розчиннику. Розчин виливався на пластину з клейовим шаром і розташованими по периметру обмежувальними планками, які не дозволяли композиції розливатися і забезпечували потрібну висоту шару. Далі проводилася сушка. Розчинник випаровувався і залишалася пластина, вкрита твердою плівкою, чутливою до УФ-опромінювання. В типографії пластина опромінювалася крізь прозорий негатив ультрафіолетовим променем певної частоти. Під дією променя фотоініціатор утворював вільні радикали, що ініціювали полімеризацію олігомеру на тих ділянках, на які потрапило УФ-світло. Утворена з олігомеру тримірна (зшита) сітка затримувала в собі базовий полімер і вся ця система ставала нерозчинною ані у воді, ані в органіці. В місцях же, на які світло не потрапило (чорні, «пробільні», елементи негативу), композиція лишалася розчинною. Подальше промивання розчинником лишало пластину з рельєфом, придатним для адсорбції фарби і переносу цієї фарби на папір або інший потрібний матеріал. Роботи зі створення таких пластин і таких форм швидко розгорнулися у всьому світі. Досліджувалася можливість створення форм на основі композицій, які можна було б вимивати не органікою, а водними розчинами. Використовувалися різні базові полімери, різні олігоєфіри і різні фотоініціатори. В Україні ці дослідження головним чином проводилися в Українському НДІ поліграфічної промисловості (м. Львів). За короткий час тут були створені оригінальні композиції на основі ацетосукцината целюлози та полівінілбутирального фталату, а також розчин для приклеювання фотополімерної плівки до металевої пластини і розчин для укріплення друкувальних елементів цієї плівки. На сьогоднішній день на ринку фотополімерних друкарських пластин в-основному наявні два їх типи. Пластини на основі поліамідного полімеру, які після експонування вимиваються органічним розчинником; і пластини на основі полімерів, що містять в своїй структурі залишки органічних кислот (ацетосукцинат целюлози, полівінілбутирального фталату і ін.). Ці пластини після експонування вимиваються водою, точніше слаболужними водними розчинами. Кожний тип має свої переваги і в технічному відношенні всі вони набагато привабливіші, ніж металеві форми.

Але має така технологія і недоліки. Виготовлення якісних контрастних форм вимагає високої якості негативів. Виявлені після експонування недоліки важко піддаються коригуванню. Зрізання помилкового елемента і приклеювання на його місце іншого – ювелірна робота, яка в будь-якому разі позначається на якості форми. Самі пластини досить дорогі і повторній переробці не підлягають. А безпечність виготовлення та використання фотополімерних пластин вимагають окремого дослідження.

Проведення досліджень

Аналіз проводився і відносно виготовлення і

відносно використання пластин обох типів: тих, що після експонування вимиваються органічними розчинниками, і тих, що вимиваються водними розчинами.

Виготовлення і тих і інших проводиться приготуванням композиції, виливом її на пластину (з обмежувальними планками, які обмежують певну площину і не дозволяють композиції вилитися з пластини) і висушуванням, тобто видаленням розчинника. Композиції для пластин обох типів готуються в органічному розчиннику, у більшості випадків у суміші етанолу та ацетону, найчастіше в пропорції 1:1. Температура спалаху ацетону -9°C , етанолу $+16^{\circ}\text{C}$ тобто обидві рідини відносяться до легкозаймистих, а за ступенем небезпечності до постійно небезпечних [1]. Зрозуміло, що їх суміш буде мати температуру спалаху між значеннями для обох компонентів. Точно цю температуру можна вирахувати за відомою формулою [1]:

$$t_{\text{сп сум}} = Axt_A + Bxt_B - f(t_A - t_B)$$

Наприклад, для пропорції 1:1, А та В дорівнюють 0,5; $f=25,9$. Температура спалаху такої суміші

$$t_{\text{сп сум}} = 16 \times 0,5 + (-9) \times 0,5 - 0,259(16 + 9) = -3^{\circ}\text{C}$$

Тобто, як і повинно бути, така суміш теж відноситься до легкозаймистих, а за ступенем небезпечності до постійно небезпечних. А приміщення, в яких обертається ця суміш, відносяться до вибухопожежонебезпечних категорії А [6]:

. Мало того, що ці рідини використовуються у рідкому стані, при сушці пластин вони ще й переходять у газоподібні, що збільшує вірогідність перемішування горючих парів з повітрям і утворення вибухової суміші.

Для порівняння, приміщення, в яких проводяться роботи з розпеченими сплавами, у тому числі з гартовими, відносяться до помірнопожежонебезпечних категорії Г.

Не витримують критики і твердження про поліпшення умов праці, зниження шкідливості для працюючого персоналу і екологічну безпечність. Ацетон, наприклад, має наркотичні властивості і здатен накопичуватися в організмі; гранично допустима концентрація його парів у повітрі робочої зони складає 200 мг/м^3 . В якості же ініціатора фотополімеризації найчастіше використовуються похідні хінонів, зокрема хлорантрахінон. А це – речовини, токсико-екологічною особливістю яких є загально ре-зорбтивна дія і виражена іритативна активність

[7]. Робота з ними викликає подразнення відкритих ділянок шкіри та очей. На обличчі, шиї, кистях рук і передпліччях часто з'являються фотодерматити.

Не набагато кращі справи і при використанні фотополімерних пластин на поліграфічних підприємствах. Після експонування незаполімеризовані ділянки вимивають. Як вказувалося вище, існують два типи пластин.. Одні з них промивають спиртоводними сумішами. Другі – слаболужними водними розчинами. В пожежному відношенні небезпечні лише перші. Для етанолу водні розчини належать до рідин, що легко займаються, почина-

ючи з 40-45%-го. Отже, приміщення поліграфічного підприємства, в яких використовуються такі форми теж відносяться до вибухопожежонебезпечних, принаймні категорії Б.

Ще гірше справи зі шкідливістю для здоров'я персоналу і для шкідливості для оточуючого середовища. Відходами тут для пластин обох типів є розчини, насичені вимитими компонентами фотополімеру. Постулати про здатність таких розчинів до біологічного розкладання, м'яко кажучи, неправда. Ані поліаміди, ані полімери, що мають в структурі залишки органічних кислот, ані ненасичені олігоєфіри, ані фотоініціатори в природі не зустрічаються; і до їх асиміляції природа не готова. Так що просто так зливати ці відходи у каналізацію – злочин. Їх треба або регенерувати, або очищати. Методи, запропоновані для регенерації відходів спиртовимивних форм, в-основному базуються на розділенні їх компонентів методом перегонки [8]. Але це викликає додаткові труднощі. Організувати пожежонебезпечну ділянку перегонки з нагрівом спиртової суміші до температури її кипіння безпосередньо в типографії означає створювати потенційну небезпеку вибуху. Та й персонал тут потрібний інший. Отже, треба створювати якийсь міжрегіональний вузол, до якого звозити подібні відходи. До того ж, як відомо будь-якому хіміку, при перегонці часто лишаються смолоподібні кубові залишки. В даному ж випадку цього просто не уникнути, так як олігомери з подвійними зв'язками не тільки не здатні випаровуватися, а при нагріві будуть полімеризуватися, забиваючи перегінну апаратуру так званими «козлами».

Обговорення результатів

Впровадження фотополімерних друкарських форм забезпечує високу продуктивність праці і високу якість поліграфічної продукції. Але при організації таких виробництв і при розслідуванні можливих надзвичайних ситуацій треба мати на увазі, що потенційно і процес виготовлення вихідних фотополімерних пластин і використання їх на поліграфічних підприємствах більш небезпечні, ніж виготовлення та використання металевих (гартових та цинкографських) форм і з точки зору пожежної безпеки і з точки зору шкідливості умов праці та шкідливості викидів в оточуюче середовище.

Список літератури

1. Єлагін Г.І., Тищенко О.М., Алексєєв А.Г., Нуязін В.М., Майборода А.О. Теорія виникнення розвитку, горіння та вибуху. Припинення горіння. Черкаси: ЧПБ, 2020. – 490 с.
2. L. E. Plambeck. Пат США № 2 760 863, 1957 р.
3. L. E. Plambeck. Пат США № 2 791 504, 1957 р.
4. I. L. Martin. Пат США № 2 892 716, 1958 р.
5. I. L. Martin. Пат США № 2 927 022, 1960 р.
6. Національний стандарт України «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою ДСТУ Б. В1.1-36:2016
7. Лабунский В. В. Оздоровительные мероприятия при производстве и применении хинонов. Харьков, 1982. - 4с.
8. В. В. Шибанов і ін. Регенерація розчину для вимивання фотополімерних друкарських форм як вирішення екологічної проблеми. Вісник Вінницького політехнічного інституту. вип. 6, 2022, с. 18–22.

PHILOLOGICAL SCIENCES

UOT: 811.

Альвердиева Гульбаниз Зияд
 Азербайджанский Государственный Agrарный Университет
 Старший преподаватель, кафедра "Языков"
Сулейманова Рузана Немат
 Азербайджанский Государственный Agrарный Университет
 Преподаватель, кафедра "Языков"
Мамедова Гульрия Гариб
 Азербайджанский Государственный Agrарный Университет
 Старший преподаватель, кафедра "Языков"
[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-66-67](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-66-67)

ОСНОВНЫЕ ЖАНРЫ АКАДЕМИЧЕСКОГО ПИСЬМА

Alverdiyeva Gulbaniz Ziyad
 Azerbaijan State Agrarian University
 Senior lecturer, department of "Languages"
Suleymanova Ruzana Nemat
 Azerbaijan State Agrarian University
 Lecturer, department of "Languages"
Mammadova Gulriyya Garib
 Azerbaijan State Agrarian University
 Senior lecturer, department of "Languages"

MAIN GENRES OF ACADEMIC WRITING

Аннотация:

Академическое письмо – это умение выражать и обосновывать свои мысли посредством краткого, при этом достаточно убедительного научного текста. Оно является одним из важных аспектов успешного обучения в вузе и дальнейшей научно-исследовательской деятельности, в том числе на международном уровне.

При помощи академического письма несколько последних десятилетий осуществляется научная и образовательная коммуникация между разными странами. Его принципами руководствуются ведущие редакторы самых компетентных научных изданий во всем мире, поэтому освоить их следует каждому хотя бы для того, чтобы облегчить свой путь в восхождении по карьерной лестнице в любой науке.

Abstract:

Academic writing is the ability to express and justify one's thoughts through a short, yet sufficiently convincing scientific text. It is one of the important aspects of successful study at a university and further research activities, including at the international level.

With the help of academic writing, scientific and educational communication has been carried out between different countries over the past few decades. Its principles guide the leading editors of the most competent scientific publications around the world, so everyone should master them, if only in order to ease their way up the career ladder in any science.

Ключевые слова: академическое письмо, реферат, отзыв, аналитический обзор, научное сообщение
Key words: academic writing, essay, review, analytical review, scientific communication

Indeed, learning to write correctly is not so difficult. This is within the power of everyone. However, composing the text of a letter to a friend you are not so easy. Many people remember that the first confession of sympathy for the opposite sex back in their school years was difficult, or they had to turn to famous poems by poets. Being already a student, young people will certainly face the problem of writing a seminar lesson or report.

To possess academic knowledge today means to be erudite in the sciences: history, literature, art, philosophy, etc. Accordingly, mastering the rules and acquiring academic writing skills for a future specialist is not an easy task.

Thus, academic writing is an opportunity to develop the skills of creative writing of written works (essays, reports, coursework, dissertations, etc.) using existing knowledge in the field of a particular science, subject to generally accepted requirements for the structure of the text, the choice of presentation style, and design scientific literature used.

As is known, scientific knowledge has a conceptual apparatus, that is, categories. By using them orally, we become carriers of scientific speech. For example, when giving lectures, speaking at conferences and forums, we use scientific speech patterns, words, and express ourselves in a language understandable to the

community. If a scientist writes an article or monograph, then he also adheres to the scientific style.

It is generally accepted that scientific style is a system of speech means serving the field of science and education. The main features of the scientific style: abstraction and generality, emphasized logic, terminology. The French and Polish scientist - experimenter, teacher, public figure Marie Skłodowska-Curie once remarked: *"I am one of those who are convinced of the great beauty of science. A scientist in his laboratory is not only a specialist. It is also a child standing before natural phenomena that amaze him like a fairy tale. We must be able to tell others about these feelings. We should not put up with the opinion that all scientific progress comes down to mechanisms, machines, gears, although they are also beautiful in themselves."*

Both oral and written scientific speech must be clear, logically structured, strictly reasoned and evidence-based. While studying at universities, students are inevitably faced with requirements to master these skills and knowledge. They have to write seminars, give reports, do abstracts and, at the end of one or another year of study, take coursework in their specialty. The student's task is to demonstrate not only special scientific knowledge, but also to prove that he is proficient in written scientific speech, that is, a certain style of presentation.

So, scientific texts are written in accordance with the requirements of science, following the genre features of the task. There are usually three genres of scientific style:[2]

- proper scientific genre;
- scientific and educational genre;
- popular science genre.

The scientific genre itself includes such genres or types of research work as a report, coursework, abstract, diploma, scientific article, dissertation, and monograph.

Scientific knowledge embraces the wealth of discoveries and research accumulated by humanity and is aimed at revealing an objective picture of the world that does not depend on subjective perception. The world of society and nature in science is a search for answers to numerous questions of knowledge of the universe and self-knowledge. Carrying out research work requires compliance with the following criteria: systematic knowledge, the use of general scientific - theoretical and empirical - methods of cognition while maximizing the generality of knowledge about the phenomenon or subject being cognized.

The scientific genre presupposes, first of all, an academic manner of presentation, strict adherence to generally accepted norms of scientific writing. Therefore, the combination of free interpretations in an entertaining form with scientific terminology in scientific research is unacceptable.[3]

Academic writing to:

READ AND UNDERSTAND scientific texts

WRITE scientific texts

SPEAK about scientific texts in Russian in English in other Eurasian languages

Teaching Techniques

Written assignments

Analysis of other people's and own texts

Genres of scientific texts:

Primary: article, monograph, chapter of a monograph, review, textbook or study guide, report or communication, oral presentation, presentation, lecture, dissertation

Secondary: abstract, abstract, abstract, abstract

Educational and methodological: teaching aids, work programs, methodological instructions

Educational and scientific genres: lectures, reports or speeches, coursework, essays, abstracts[4.p.131]

Basic writing skills

The logic of text construction - building theses and arguments, their arrangement in paragraphs / paragraphs

Types and structure of paragraphs/paragraphs

Unity of work due to connecting elements and its grammatical design;

Types of logical text order

Chronological - presentation in time Logical division of ideas - blocks of ideas united by their logic

Causal order – discussion of actions, events and processes

Comparison / contrast - discussion of the similarities or differences between two or more phenomena or objects

Paragraph

Heading sentence - the main topic and control idea of the paragraph

Supporting sentences - development of the topic (for example, nevertheless, in the same way)

Concluding sentence – summary of the paragraph, points to remember (it follows, thus, as a result)

Text structure

Introduction – thesis statement, the main idea of the text (for example, the importance of the topic, problem, purpose)

Body – several paragraphs developing aspects of the main topic

Conclusion – overview of the main ideas, final comment, assessment, future prospects, recommendations [1.p.179]

In conclusion, it should be noted that everyone needs to master scientific text and academic writing: university students, graduate students, teachers, scientists and researchers publishing scientific articles.

Literature

1. Adam, C. & Artemeva, N. 2002. Writing instruction in English for Academic Purposes (EAP) classes: Introducing second language learners to the academic community. In: Johns, A.M. (Ed.). *Genre in the classroom. Multiple perspectives*. London: Lawrence Erlbaum, pp. 179-196.

2. Bruce, I. 2008. *Academic writing and genre*. London: Continuum.

3. Helen Sword, *Stylish Academic Writing* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012).

4. Hewings, A. 2004. Developing discipline-specific writing: An analysis of undergraduate geography essays. In: Ravelli, L.J. & Ellis, R.A. (Eds). *Analysing academic writing*, pp. 131-152.

5. Leora Freedman, "Summarizing," *Writing Advice*, University of Toronto, 2012

Москаленко Дар'я Олександрівна,
учениця 11-А класу Комунального закладу «Полтавської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №38
Полтавської міської ради Полтавської області»
Науковий керівник: Щербань Лариса Вячеславівна,
вчитель англійської мови Комунального закладу «Полтавської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступе-
нів №38 Полтавської міської ради Полтавської області»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ НАЦІОНАЛЬНОГО КОЛОРИТУ ТА ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВОЄРІДНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ В. МАЛИКА «ПОСОЛ УРУС- ШАЙТАНА»

Darya Oleksandrivna Moskalenko,
student of the 11-A class of the Communal Institution "Poltava Secondary School of the I-III Levels
No. 38 of the Poltava City Council of the Poltava Region"
Scientific supervisor: Shcherban Larisa Vyacheslavivna,
English teacher of the Communal Institution "Poltava Secondary School of the I-III Levels No. 38 of
the Poltava City Council of the Poltava Region"

FEATURES OF TRANSMISSION OF NATIONAL COLOR AND MEANS OF REPRODUCING NATIONAL SPECIFICITY IN THE TRANSLATION OF V. MALIK'S NOVEL "THE AMBASSADOR OF URUS-SHAYTAN"

Анотація.

В даному дослідженні подана інформація про відтворення соціально-культурного аспекту процесів, обумовлених національною своєрідністю оригіналу і цілим рядом прагматичних процесів у перекладі, коли відбувається зіставлення не лише різних мовних систем, а й різних картин світу на прикладі твору В. Малика «Посол Урус Шайтана». Лінгвістичному аналізу піддано близько 200 сторінок твору оригіналу і його англійського еквіваленту – перекладу, який виконав український перекладач С. Сингаївський.

Abstract.

This study provides information on the reproduction of the socio-cultural aspect of the processes caused by the national originality of the original and a number of pragmatic processes in the translation, when not only different language systems are compared, but also different pictures of the world on the example of V. Malik's work "The Ambassador of Urus Shaitan". About 200 pages of the original work and its English-language equivalent - the translation performed by the Ukrainian translator S. Syngaiivskiy - were subjected to linguistic analysis.

Ключові слова: реалії, переклад, соціально-культурний аспект, В. Малика «Посол Урус Шайтана».

Key words: realities, translation, socio-cultural aspect, V. Malika "Urus Shaitan's Ambassador".

Сьогоднішня потреба розвитку контактів з іншими державами в області культури, літератури та мистецтва з метою досягнення взаєморозуміння і зближення народів, взаємозбагачення їх культур, а також потреби наукового підходу до лінгвістичних досліджень.

Грамматика художнього мовлення – дуже складний і своєрідний феномен.

Залежно від того, якою мовою відтворюється першотвір, у ньому виступають певні граматичні та словотвірні властивості, дуже важливі з погляду стилю, що не мають безпосередніх відповідників у структурних ресурсах цільової мови. Для деяких з них можна знайти повні функціональні відповідники, для інших – лише часткові, для ще інших – їх не винайдено. Матеріалом дослідження послугував англійський переклад твору В. Малика «Посол Урус Шайтана».

Лінгвістичному аналізу піддано близько 200 сторінок твору оригіналу і його англійського еквіваленту – перекладу, який виконав український перекладач С. Сингаївський.

Точне відтворення соціально-культурного

контексту, що об'єднує в собі національний колорит, і одиниці його вираження – реалії, є основою якісного перекладу цього твору на будь яку мову.

За основу взято визначення і класифікація реалій, запропоновані Влаховим С. та Флорінієм С. Реалії – це слова і словосполучення, що називають об'єкти характерні для життя (побуту, культури, соціального й історичного розвитку) одного народу і невідомі іншому.

Вони виділяють наступні 5 груп реалій: географічні, етнографічні, історичні, суспільно-політичні, соціально-культурні. Національний ісоціокультурний аспект у творах В. Малика походить від історичних подій другої половини XVII століття, що відбувалися на Україні, включаючи в себе ритуали, традиції, звичаї, спосіб життя запорізьких козаків, національний український колорит, культурні стосунки з Росією, Болгарією, Польщею.

Втілюючи це все в мовних образах свого твору, автором використані лексичні і стилістичні засоби народної мови. Одним з досить ефективних засобів відтворення значень реалій, тексту мови оригіналу є транскрипція і транслітерація, тобто

відтворення написання іншомовного слова чи синтез першого і другого. Цей прийом використаний для передачі географічних і етнографічних реалій, деяких історичних реалій.

Оскільки твір несе у собі й історичну направленість, при відтворенні реалій є можливим переклад за допомогою лексем, які повідомляють предметний смисл висловлювання, тобто калькування або дескриптивний переклад. Історичний характер твору вимагає точний переклад з

урахуванням національно специфічних реалій різних народів(українського, болгарського, турецького). Цим і пояснюється ефективність використання описового перекладу. Процес перекладу не може здійснюватися без урахування культурно-етнографічних, суспільно- історичних, соціолінгвістичних та інших подібних факторів.

При передачі значень фразеологічної одиниці використовуються наступні прийоми:

Передача фразеологічної одиниці мови оригіналу аналогом

Фразеологічної одиниці мови перекладу, де часто навіть образи співпадають.

Передача фразеологічної Одиниці мови оригіналу стилістичнонейтральним виразом, що передає лише предметно-логічні значення одиниць мови оригіналу.

Список використаної літератури

1. Влахов С., Флорін С. Неперекладне в перекладі. Бібліотека лінгвіста. Видавництво Р. Валент. 2012. 408 с.
2. Герцовська Н. О., Федорова Л. О. Реалія як лінгвістичне явище. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2014. Вип.12. с. 36-43.
3. Зорівчак Р. П. Українські народні казки в перекладі Роберта Нізбета Бейна. Теорія і практика переклада: Респ. між від. Наук. Зб. Київ. держ. Ун-т.1993. Вип. 10. с.40-47.
4. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Львів : Вид-во при Львівському держ. Ун. 1989. 215с.
5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ: Видавничий центр «Академія», 2006. 463 с.
6. Коптілов В. В. Першотвір і переклад: Роздуми та спостереження. К. : 1989. 214с.
7. Мирошніченко В. В. Декомпресія при переведі художественного тексту. Київ. держ. Ун-т. 1981. Вип.6. с.79-89.
8. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі: монографія. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. 2012. 376 с.
9. Maitland S. What is cultural translation. Blumsbury Publishing. 2017. 192 p.

Юсифли Арзу Несиф

Гянджинский государственный университет

Гянджа, Азербайджан

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-70-72](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-70-72)

ИЗУЧЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА КАК ЧАСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

Yusifli Arzu Nesif

Ganja State University

Ganja, Azerbaijan

THE STUDY OF PHRASEOLOGICAL UNITS OF THE GERMAN LANGUAGE AS PART OF THE NATIONAL CULTURE

Аннотация:

Фразеология играет важную роль в культурном достоянии народа, так как представляет собой накопленный опыт и мудрость предков, которые передаются из поколения в поколение через устную традицию. Фразеологические выражения отражают особенности национального характера, менталитета, исторического и культурного фона народа.

Фразеологические обороты в народной речи могут включать в себя символические значения, метафоры и аллегории, которые помогают передать особенности культуры и образа мышления. Они позволяют выразить сложные понятия и эмоции, сохраняя при этом связь с историческими и культурными традициями народа.

Кроме того, фразеология является важным элементом национальной литературы и искусства. Фразеологические обороты часто присутствуют в поэзии, прозе, пьесах и других произведениях, что делает их более выразительными и запоминающимися. Они помогают создать особое настроение и передать особенности национального языка и культуры.

Фразеология немецкого языка - это раздел лексики, изучающий устойчивые словосочетания и выражения, которые имеют фиксированное значение и не могут быть поняты путем анализа отдельных слов. Эти фразеологические выражения являются частью общей культуры и языкового наследия немецкого народа.

Abstract:

Phraseology plays an important role in the cultural heritage of the people, as it represents the accumulated experience and wisdom of the ancestors, which are transmitted from generation to generation through oral tradition. Phraseological expressions reflect the peculiarities of the national character, mentality, historical and cultural background of the people.

Phraseological turns in folk speech can include symbolic meanings, metaphors and allegories that help convey the peculiarities of culture and way of thinking. They allow you to express complex concepts and emotions, while maintaining a connection with the historical and cultural traditions of the people.

In addition, phraseology is an important element of national literature and art. Phraseological turns are often present in poetry, prose, plays and other works, which makes them more expressive and memorable. They help to create a special mood and convey the peculiarities of the national language and culture.

Phraseology of the German language is a section of vocabulary that studies stable phrases and expressions that have a fixed meaning and cannot be understood by analyzing individual words. These phraseological expressions are part of the general culture and linguistic heritage of the German people.

Ключевые слова: фиксированное значение, синтаксическая перспектива, первые словари, базовый уровень

Keywords: fixed meaning, syntactic perspective, first dictionaries, basic level

Введение. В немецком языке существует огромное количество фразеологических выражений, которые являются неотъемлемой частью ежедневной коммуникации. Они могут быть использованы для выражения эмоций, описания ситуаций, передачи определенного настроения и т.д.

Примеры немецких фразеологических выражений:

"Das ist ein Kinderspiel" - это ничто иное как детская игра. Означает, что что-то очень легкое или простое.

"Ins Fettnäpfchen treten" - наступить на масляную лужу. Означает сделать неловкое или неуместное замечание.

"Da liegt der Hase im Pfeffer" - вот где заяц в перце. Означает, что причина проблемы или неприятности стала ясной.

"Den Nagel auf den Kopf treffen" - попасть гвоздем по голове. Означает точно описать или выразить что-то.

Основная часть. Фразеология немецкого языка очень важна при изучении языка, так как она

помогает развивать навыки правильного использования выражений и обогащает словарный запас. Для начала изучения фразеологии немецкого языка можно воспользоваться следующими шагами:

Ознакомится с основными понятиями и определениями в области фразеологии и идиоматики немецкого языка. Изучать особенности фразеологических выражений в немецком языке, их функции и использование.

Создавать список наиболее распространенных и употребляемых фразеологических выражений в немецком языке. Можно начать с базовых выражений, таких как "Guten Tag!" (Добрый день!) или "Danke schön!" (Спасибо!).

Постепенно расширять свой список фразеологических выражений, изучая их значения, контексты использования и синонимы. Надо изучать примеры использования в разных ситуациях, чтобы понять, как правильно применять выражения.

Можно создать личный словарь фразеологических выражений немецкого языка, в котором можно будет фиксировать новые выражения, их значения и примеры использования. Это поможет запомнить их лучше и применять в речи.

Практиковать использование фразеологических выражений в речи и письме. Лучше освоить материал поможет задавать вопросы на немецком языке, используя фразеологические выражения, и писать короткие тексты, включая фразеологические обороты.

Так же поможет изучение немецкой литературы, просмотр фильмов и прослушка песен, для того чтобы пополнить запас фразеологических выражений и ознакомиться с их использованием в реальном контексте.

Важно общение с носителями языка или другими студентами немецкого языка, чтобы практиковать фразеологические выражения и узнать их правильное произношение и употребление.

Надо помнить, что изучение фразеологических выражений является долгосрочным процессом и требует регулярной практики.

Ведь, знание фразеологических выражений делает речь более естественной и выразительной. Для улучшения процесса изучения фразеологических единиц рассмотрим основные труды в данной области.

В области фразеологии немецкого языка известны следующие работы немецких лингвистов:

"Deutsches Sprichwörter-Lexikon" (Немецкий словарь пословиц) Братишека Керс-Лебжински и Эдмунда Махера. Это одно из наиболее значимых произведений в области немецкой фразеологии, первоначально опубликованное в 1861 году.

"Deutsches Sprichwörterbuch" (Немецкий словарь пословиц) Карла Фридриха Вихмана. Это словарь, в котором собраны и анализируются немецкие пословицы. Впервые выпущен в 1837 году.

"Wort und Wortverbindung: Kollektives Wissen von 'Performanz' und 'Kompetenz'" (Слово и словосочетание: коллективные знания о "производительности" и "компетенции") Хельмута Гиппельса. В этом исследовании Гиппельс анализирует фразеологию

немецкого языка из грамматической, лексической и синтаксической перспективы.

"Sprachgebrauch und Sprachverwendung in der deutschen Gegenwartssprache" (Лингвистика и употребление языка в современном немецком языке) Рудигера Готшмита и Вольфганга Ширера. В этом исследовании авторы изучают употребление фразеологии в современном немецком языке.

"Text und Gesprächslinguistik" (Лингвистика текста и речи) Вильгельма Крамера и Дагмар Шлушер. В этой работе авторы рассматривают фразеологические аспекты текста и речи в немецком языке, а также их влияние на коммуникацию.

Это только некоторые известные труды немецких лингвистов в области фразеологии немецкого языка. Существует множество других работ, которые вносят важный вклад в данное направление исследования.

Результаты исследования: Фразеологические единицы немецкого языка можно классифицировать по различным критериям. Вот некоторые из них:

Идеографическая классификация: фразеологические единицы могут быть разделены на группы в соответствии с общей идейной основой, которую они выражают. Например, есть группы фразеологических единиц, связанных с темами времени, погоды, животных и т. д.

Грамматическая классификация: фразеологические единицы могут быть классифицированы в зависимости от своей грамматической структуры. Например, есть фразеологические единицы, которые представляют собой глаголы с предлогами, такие как "auf den Bus warten" (ждать автобуса).

Семантическая классификация: фразеологические единицы можно классифицировать в соответствии со своим значением или смысловыми оттенками. Например, есть группы фразеологических единиц, которые выражают эмоции (например, "vor Freude in die Luft springen" - прыгать от радости).

Этимологическая классификация: фразеологические единицы могут быть классифицированы по происхождению и связанным с ними историческим и культурным контекстом. Например, есть фразеологические единицы, которые имеют исторические корни, такие как "ins Fettnäpfchen treten" (вступать в просак).

Стилистическая классификация: фразеологические единицы могут быть классифицированы в зависимости от их стилистического характера. Например, есть формальные фразеологические единицы, используемые в официальном или деловом общении, и неформальные фразеологические единицы, используемые в разговорной речи.

Это только некоторые из способов классификации фразеологических единиц немецкого языка, и различные фразеологические словари могут использовать разные критерии для их организации.

В некоторых работах делается попытка дать тематическую систематизацию фразеологического материала немецкого языка. Примером подобных исследований могут служить статьи Гельмута К.

(Carl Helmut, 1960: 12), где автор группирует фразеологизмы различных структурно-семантических типов по темам «Наши домашние животные в поговорках» и др.

Список использованной литературы

1. Т. Д. АУЭРБАХ. Занимательная фразеология немецкого языка немецкого языка. пособие для учащихся старших классов. Издательство «ПРОСВЕЩЕНИЕ». Москва. 1964

2. Иванова Т. В. Отбор и основы обучения немецким фразеологизмам на старших курсах немецких отделений языковых факультетов: дисс. ... канд. пед. наук. Владимир, 2002.

3. Кузнецова А. Ю. Методика презентации и актуализации фразеологизмов с компонентом «цветообозначение» в процессе преподавания немецкого языка // Язык. Культура. Общество: сб. науч.

тр.: мат-лы III Междунар. науч. конф. «Межкультурная коммуникация в современном обществе» / отв. ред. Л. М. Лемайкина. Вып. 4. Саранск, 2012.

4. Мальцева Д. Г. Страноведение через фразеологизмы. М.: Высшая школа, 1991.

5. Телия В. Н. Русская фразеология. М.: Языки русской культуры, 2006.

6. Хазова Т. С. Сопоставительное исследование фразеологических систем русского и немецкого языков // Вестник Казахстанско-американского свободного университета. Усть-Каменогорск, 2009. № 2.

7. Чернышева И. И. Фразеология современного немецкого языка. М.: Русский язык, 2000.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

Приходько С. В.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Центр гуманітарної освіти Національної академії наук України,
Київ

РОЛЬ ПИТАНЬ В АРГУМЕНТАЦІЇ: ЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Prykhodko S.V.

PhD in Economical Sciences, Senior Researcher
Center of Humanitarian Education of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Kiev

THE ROLE OF QUESTIONS IN ARGUMENTATION: LOGICAL ASPECT

Анотація.

У статті досліджується формулювання поняття питання з логічного погляду. Дається визначення питання як думки, у якій висловлено побажання доповнити існуючу інформацію з метою усунення чи зменшення пізнавальної невизначеності, тобто, розглядається ситуація: питання-відповіді, що включає вихідне знання - передумову питання. Досліджуються наступні види питань та відповідей: логічно правильні та логічно неправильні.

Abstract.

The article examines the concept of a question is formulated from a logical point of view. A question is defined as an opinion in which a desire to supplement existing information is expressed in order to eliminate or reduce cognitive uncertainty, i.e. the situation is considered: a question-answer, which includes the initial knowledge - the premise of the question. The following types of questions are distinguished: logically correct and logically incorrect.

Ключові слова: аргументація, питання, відповідь, логічно правильне питання, логічно неправильне питання, логічно правильне відповідь, логічно неправильна відповідь.

Keywords: argumentation, question, answer, logically correct question, logically incorrect question, logically correct answer, logically incorrect answer.

Сучасна теорія аргументації поєднує в собі компоненти логіки, лінгвістики, психології, соціології, філософії, риторики, етики та інших галузей наукових знань. Під аргументацією розуміється обґрунтування будь-яких знань за допомогою інших знань та засобів логіки. [1] У ході аргументації через запитання та відповіді уточнюються тези, аргументи, способи міркування і т.д., передається інформація, скоюються хитрощі. Дослідження будь-якого питання варто розпочинати з розгляду основних визначень. Логіка вивчає абстрактне мислення як пізнання світу, досліджує форми та закони, у яких відбувається відбиток світу у процесі мислення. [2] Логічна форма думки це спосіб зв'язку складових частин змісту думки на відміну від цього змісту, результат відволікання від змісту думки, тобто від того, які саме індивіди, властивості, відносини, класи, ситуації тощо є предметами даної думки.

Розглянемо з логічною точки зору формування видів правильних та неправильних запитань та відповідей, які зустрічаються у процесі аргументації.

Треба зазначити що у процесі аргументації як запитання так і відповіді можуть використовуватися для неявної передачі інформації, оскільки вони мають передумови.

Вихідне знання, що явно або неявно міститься

в запитанні називається передумовою питання. В свою чергу передумова обумовлює безліч можливих відповідей на запитання. [3] Запитання можна визначити як вид думки, у якій виражено побажання (прохання, вимога тощо) доповнити наявну інформацію з метою усунення або зменшення пізнавальної невизначеності.

Логічно правильним запитаннями є питання, яке мають наступні властивості:

- на нього можна дати відповідь;
- відповідь є істинною;
- відповідь знижує пізнавальну невизначеність.

Логічно правильні запитання, між передумовами яких можна встановити ставлення логічного слідування, можуть бути більш інформативними і менш інформативними. Якщо з причини одного питання впливає передумова іншого, а протилежне є невірним, то перше є більш інформативним, ніж друге. Запитання з еквівалентними передумовами можуть відрізнятися за інформаційністю. Одне питання є більш інформаційним, ніж інше, якщо воно потребує усунення більшої невизначеності, ніж друге.

На логічно неправильні запитання не можна дати відповіді, що характеризується зазначеними вище ознаками, тобто це запитання, на які

- не можна дати жодної відповіді, або

- не можна дати прямої істинної відповіді, або
- не можна дати відповіді, що знижує пізнавальну невизначеність.

Запитань, на які не можна дати жодної відповіді, у свою чергу існує два види. Це безглузді та недовизначені питання. На перші не можна дати відповіді, оскільки, по-перше, в їхніх формулюваннях містяться висловлювання, які не мають смислових значень.

У теорії аргументації вираз мови доцільно розглядати як символи, як матеріальні об'єкти тобто написанні або висловленні слова або словосполучення які виступають в якості будь-яких матеріальних об'єктів чи нематеріальних об'єктів (думок). Вираз мови є знаком, якщо вона має змістовне значення. В свою чергу змістове значення може складатися з сенсу або зорового чи інтуїтивного уявлення про позначені знаком об'єкти. Де сенс - це виражена в мові характеристика об'єктів, що позначаються, що дозволяє відрізнити ці об'єкти від інших об'єктів. У традиційній логіці зорове чи інтуїтивне уявлення називали ідеєю. Тобто змістове значення знака може включати сенс та ідею або щось одне (або сенс, чи ідею).

Безглузді запитання містять вирази, що не мають а ні жодного сенсу, а ні ідеї. Таким чином невизначеними запитаннями є запитання, якщо в їх формулюваннях містяться багатозначні вирази та є не ясним з контексту, в якому з можливих сенсів вони на разі використовуються.

Запитання, на які не можна дати прямої істинної відповіді називаються провокаційними. Інформація, яку запитують за допомогою таких питань, виражена логічними чи фактичними передумовами. Передумови цих питань є хибні судження. Запитання, на які не можна дати відповіді, тобто що знижують пізнавальну невизначеність, є тавтологічними (логічно чи фактично). Отже інформація, яку запитують за допомогою таких питань, виражена логічними чи фактичними передумовами.

Відповіді, як і запитання, можуть бути безглуздими та недовизначеними, а також істинними та

хибними. Характеристика безглузвих та недоозначених відповідей аналогічна характеристиці безглузвих та недовизначених запитань. Особливим видом хибних відповідей є суперечливі відповіді. Серед справжніх відповідей важливо розрізнити правильні та неправильні. Правильними є відповіді, які повністю чи частково усувають пізнавальну невизначеність. Відповідь, що повністю усуває пізнавальну невизначеність, є сильною, тобто не повністю слабкою. Із двох слабких відповідей одна може бути сильнішою, ніж інша.

Неправильними є відповіді, що знижують пізнавальну невизначеність. Це тавтологічні та нерелевантні відповіді. Тавтологічні відповіді можуть бути істинними з логічної форми (логічно-тавтологічні). Тоді вони не несуть фактичної інформації і через це не можуть знижувати пізнавальну невизначеність. Фактично тавтологічні відповіді дійсні в силу того, що виражають інформацію, що міститься у запитанні (повністю або частково повторюють передумову запитання) чи загальновідому інформацію. Нерелевантними є відповіді не на поставлені питання.

Таким чином, безумовно, запитання та відповіді відіграють найважливішу роль в аргументації. Це міркування, які можуть бути істинними чи хибними, але в будь-якому випадку вони відіграють значної ролі у розвитку знання. Запитання та відповіді надзвичайно важливі в ході аргументації, з їх допомогою можна досягти успіху, навіть не вдаючись до формулювання власних тез і аргументів.

Список літератури

1. Івін А. А. Основи теорії аргументації: навч. М: ВОЛОДОС, 1997.
2. Заленська, Н.С. Співвідношення теорії аргументації та логіки / Н.С. Заленська // Збірник наукових праць робіт аспірантів та молодих викладачів: Вип. 2/під ред. ЯТ.Н. Захарова, Ю.В. Ларіна. - Тюмень, 2007. - С. 97-104. - 0,44 д.а.
3. Сумарокова Л. М. Основи логіки : навч. посіб. для юрид. вузів / Л. М. Сумарокова. – Одеса : Фенікс, 2011. - 236 с

ECONOMIC SCIENCES

Pavel V. Malyzhenkov

Ph.D. Associate Professor,
National Research University
Higher School of Economics,
Nizhni Novgorod, Russia

Maurizio Masi

Associate Professor
Università degli Studi della Tuscia,
Viterbo, Italy

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-75-76](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-75-76)

INDUSTRY 4.0 ENABLING TECHNOLOGIES AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS ACHIEVING: CASE OF BLOCKCHAIN

Abstract:

The article is dedicated to the role of blockchain technology in achieving the Sustainable Development Goals by 2030. Today, blockchain is associated with qualities such as trust, security, confidentiality, and identifiability. The possibilities of using blockchain technology to achieve key directions of sustainable development goals are examined. The characteristics and prospects of applying blockchain technology to address environmental issues, healthcare, education, the creation of a "green" economy, and socially sustainable societies are outlined. The suggestion is made that blockchain technology will become the link between people and machines. The conclusion is drawn that decentralized, transparent, and secure solutions will enable long-term sustainable development of society.

Keywords: Industry 4.0., enabling technologies, blockchain, sustainable development, sustainable development goals

1. Introduction

In the 1980s, as a result of global reflection on the emerging global challenges facing humanity and the realization of the impossibility of addressing them without coordinated efforts from all countries worldwide, the concept of sustainable development for the global community emerged. Sustainable development represents an alternative to the negative scenario of global development, focusing on harmonizing the ecological, social, and economic needs of people with the biosphere's capacity to meet these needs without deteriorating the quality of the surrounding natural environment an essential condition for human life and health.

At its core, sustainable development is a process of economic, social, and ecological changes in which the exploitation of nature, personal development, and institutional changes are mutually aligned and directed towards strengthening the present and future potential of human development. The Sustainable Development Goals (SDGs) represent a global action plan endorsed by 193 countries worldwide [5].

2. Blockchain and Sustainable Development Goals

Different authors point out that very few studies investigate Industry 4.0 enabling technologies and their contribution to sustainability. Still, it is important that firms implement sustainable practices but also communicate them to stakeholders to gain economic, competitive, and corporate image benefits [2-4].

One of the most important conditions for achieving sustainable development goals is the informatization of all spheres of society, enabling the consolidation of efforts among countries worldwide in the interest of

sustainable development [1]. This includes the collection and processing of data on global issues and the state of mega-systems, forecasting their development, and advancing new quality management in the face of growing deficits in vital resources. In the era of burgeoning digital transformation the application of innovative management tools like blockchain can play a pivotal role in achieving these sustainable development goals. It is linked to the creation of modern infrastructure and the effective functioning of governmental institutions.

In recent years, blockchain has evolved into a transformative technology promising secure real-time transactions across various sectors and industries. There are numerous applications of blockchain, including addressing climate change, mitigating natural disasters, preserving biodiversity, maintaining clean oceans and air, and fortifying settlements against changing weather conditions and natural calamities.

The ecological component is present in all sustainable development goals, but goals 6, 13, 14, and 15 are directly related to addressing environmental issues such as clean water, preserving land and water ecosystems, and combating climate change. Blockchain-based platforms could facilitate trading in environmentally friendly energy, enabling energy suppliers to collaborate directly with consumers and investors, offering advantageous conditions to consumers.

Solving social issues is the focus of Sustainable Development Goals (SDGs) 1 (no poverty), 2 (zero hunger), 3 (good health and well-being), 4 (quality education), 10 (reduced inequalities), 11 (sustainable cities and communities). The social aspect of using blockchain technology is extensive. The key qualities of

blockchain defining its potential in the social sphere include:

- accessibility;
- independence;
- security of records that cannot be deleted or falsified;
- acceleration of money transfers and payments, reducing their costs;
- decrease in information transmission costs, lowering operational risks.

Implementing blockchain in food production ensures transparency and safety from raw material cultivation to consumption. The system also aids in improving efficiency in customs processes for international perishable goods transportation. Blockchain usage can eliminate administrative barriers in international supply chains, reduce time indicators, and consequently enhance the freshness of delivered products.

When integrating blockchain technologies into the socio-economic system, society inevitably becomes aware of certain negative trends in societal development: unmotivated money emission and lack of monetary backing, market speculation, parasitism within the banking system with usurious interest, and the financial system's maintenance of degradation processes.

Applying blockchain in healthcare can create a vast database of patient information, medications, and medical services, including doctor competencies, a bank of medical developments, and pharmaceutical product quality information. Blockchain facilitates creating medical prescription histories, ensuring the confidentiality of medical records, and sharing treatment experiences for various illnesses.

In the sphere of education, blockchain technology can significantly enhance the quality of educational services not only at a national but also at an international level. It holds the potential to facilitate seamless information exchange, technologies, and pedagogical methodologies globally, contributing to achieving Sustainable Development Goal 4 as a tool for addressing all 17 Sustainable Development Goals. Attention to the issues of using blockchain technology in the education system is related to its capabilities in collecting information, storing it in an immutable form, ensuring data authenticity, creating rules and methodologies for managerial activities, and eliminating counterfeit diplomas.

Addressing sustainable economic development issues are SDGs 7 (affordable and clean energy), 8 (decent work and economic growth), 9 (industry, innovation, and infrastructure), 12 (responsible consumption and production). The use of blockchain technologies ensures a responsible approach to procurement and supports responsible production at all stages, from extracting raw materials to selling finished products. It envisions a path towards a circular economy, accounting for carbon emission intensity, and real-time tracking of raw material movements.

It is anticipated that using blockchain technology will transform relationships towards transparency and trust among energy companies, renewable energy producers, electricity trading companies, and innovative smart city communities in several countries. For example, as far as the SDG 17 “Partnerships for the Goals” is concerned, the International Organization for Standardization [6] plays a significant role in applying blockchain technology in this goal. International standards establish fundamental guidelines that consider the state of global trade and social policies, contributing to creating a unified economic language across various societal domains.

The success of sustainable development largely depends on the development of management technologies capable of providing cooperative security, relationship transparency, efficiency to informational communities, and organizations worldwide, fostering innovation and/or altering traditional business models.

3. Conclusions

Blockchain technology will indeed become the acceptable link between humans and machines in a world where machines are becoming increasingly autonomous. Eventually, it seems that decentralized solutions, transparent and secure, will allow for continuous and long-term planning for society's sustainable development. Centralized models have long been the primary means of governing society. Blockchain has the potential to reshape the global economic model: minimizing transaction speeds, reducing transaction costs to zero, making financial flows transparent to society, and ensuring the achievement of sustainable development in various directions.

References

1. Dzyatkovski, A. (2021) “Blockchain kak sredstvo dostizheniya tselei ustoychivogo razvitiya”, “Finansovye rynki i banki”, n. 7;
2. Kuzma, E., Padilha, L. S., Sehnem, S., Julkovski, D. J., and Roman, D. J. (2020), “The relationship between innovation and sustainability: A meta-analytic study”, *Journal of Cleaner Production*, Vol. 259 No. 120745;
3. Papetti, A., Pandolfi, M., Peruzzini, M., and Germani, M. (2020), “A framework to promote social sustainability in industry 4.0”, *International Journal of Agile Systems and Management*, Vol. 13 No. 3, pp. 233-257;
4. Piccarozzi, M., Stefanoni, A., Silvestri, C., and Ioppolo, G. (2023), “Industry 4.0 technologies as a lever for sustainability in the communication of large companies to stakeholders”, *European Journal of Innovation Management*, ISSN: 1460-1060, <https://doi.org/10.1108/EJIM-11-2022-0641>;
5. United Nations Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015;
6. www.iso.org.

Рубцова Оксана Сергіївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки будівництва,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9078-0105>**Гусарова Лариса Валентинівна**

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки будівництва,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3826-2546>

Київський національний університет будівництва і архітектури

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-77-81](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-77-81)**ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ ВИТРАТ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ****Rubtsova Oksana, Husarova Larysa**

Kyiv National University of Construction and Architecture

RECOGNITION ISSUES OF COSTS OF THE ECOLOGICAL COMPONENT OF MANAGEMENT ACCOUNTING**Анотація.**

В статті досліджуються проблеми формування екологічної складової управлінського обліку підприємств будівництва. Проведено аналіз динаміки розвитку будівельної галузі в Україні за статистичними даними за 2010-2022 роки. Визначено категорії будівельних об'єктів за ступенем впливу на довкілля. Розглянуто еволюцію концепції екологічного управлінського обліку. Розроблено процедура обліку екологічних витрат при оцінці будівельного контракту. Визначено ключові напрями ідентифікації, обліку та оцінки екологічних витрат.

Abstract.

The article researches the problems of forming the environmental component of management accounting of construction enterprises. An analysis of the dynamics of the development of the construction industry in Ukraine based on statistical data for 2010-2022 was carried out. The categories of construction objects according to the degree of impact on the environment have been determined. The evolution of the concept of environmental management accounting is considered. A procedure for accounting for environmental costs during construction contract evaluation has been developed. The key areas of identification, accounting and assessment of environmental costs have been determined.

Ключові слова: будівельне підприємство, охорона довкілля, бухгалтерський облік, управлінський облік, екологічні витрати.

Keywords: construction enterprise, environmental protection, accounting, management accounting, environmental costs.

Акцентування уваги до діяльності, яка негативно впливає на довкілля, почалося з стокгольмській конференції ООН 1972 року, на якій вперше було визнано право людини на безпечне життя в навколишньому середовищі. Головними термінами на мезорівні стали «оцінка» та «управління». Але тільки з 90-х років минулого сторіччя промислові підприємства почали орієнтуватись на концепцію заощадження природних ресурсів та охорони навколишнього природного, а зазначені терміни виступили векторами розвитку екологічної частини управлінського обліку.

В Україні Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» [1] діє з 1991 року. З метою інтегрування нашої країни до світового економічного простору, розроблено Стратегію державної екологічної політики України до 2030 року у рамках якої набув чинності Закон «Про оцінку впливу на довкілля» [2]. Відповідно до нього будівництво є діяльністю, яка здійснює значний вплив на довкілля і підлягає оцінці такого впливу до прийняття рішення про провадження планованої діяльності.

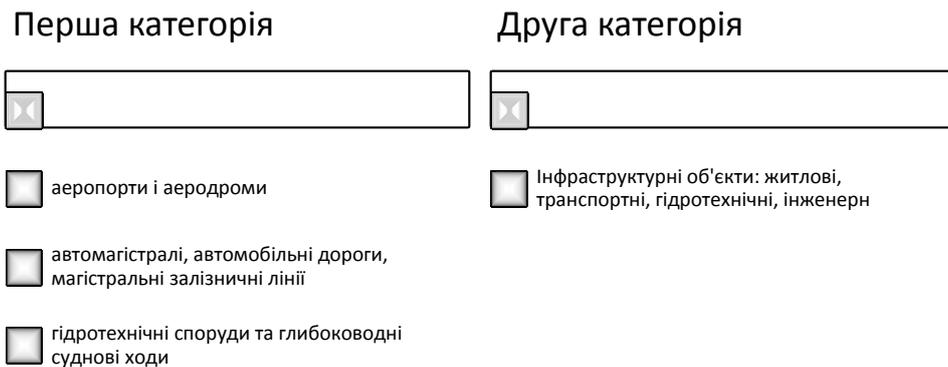

Рис. 1. Категорії будівельних об'єктів, які можуть мати значний вплив і підлягають оцінці впливу на довкілля. Побудовано за джерелом [2].

Підприємства будівництва, в зв'язку зі значним тиском своєї діяльності на довкілля, повинні трансформуватись в екологічно орієнтовані компанії [3]. Така трансформація може містити цілу низку вигід для учасників будівельного ринку: підвищити попит на продукцію, створити репутацію екологічно орієнтованого виробництва для отримання переваг при участі в міжнародних та вітчизняних «зелених» проектах, виступити переконливим важелем претендента на отримання міжнародних грантів тощо. Діяльність екологічно-орієнтованого

підприємства зможе задовольнити обидві зацікавлені сторони будівельного процесу: сторону інвестора (споживача) та виконавця (девелопера, замовника, підрядника)[4].

За останні роки (2010-2022) будівельна галузь країни пройшла багато трансформацій, але незважаючи на негативний вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на економічну ситуацію, підприємства будівництва стабільно нарощують обсяги виробництва(рис. 1).

Рис. 2. Динаміка розвитку будівельної галузі в Україні¹.

Побудовано за джерелом [5].

В середині 90-х років XX століття світовими організаціями, що займаються проблемами обліку,

були сформульовані наступні визначення терміну «екологічний управлінський облік» (ЕМА) (табл. 1)

¹ Інформація за 2022 рік наведена довідково, і не враховується в розрахунках в зв'язку з війною, розв'язаною росією в Україні

Визначення терміну «екологічний управлінський облік»

Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC)	Управління екологічними та економічними показниками за допомогою розробки та впровадження відповідних систем та методів обліку, пов'язаних із навколишнім середовищем. Включає розрахунок витрат життєвого циклу, повний облік витрат, оцінку вигід і стратегічне планування екологічного менеджменту
Асоціація міжнародних сертифікованих професійних бухгалтерів (заснована Американським інститутом CPA та Сертифікованим інститутом управлінських бухгалтерів (CIMA))	Ідентифікація, збирання, аналіз та використання двох типів інформації для внутрішнього прийняття рішень. По-перше, це фізична інформація про використання, потоки та витрати енергії, води та матеріалів (включаючи відходи). По-друге, це грошова інформація про витрати, доходи та заощадження, пов'язані з охороною навколишнього середовища.
Агентство з охорони навколишнього середовища США (EPA)	Набір процесів та практик, які дозволяють організації знизити вплив на навколишнє середовище та підвищити ефективність своєї діяльності

Важливим завданням екологічного управлінського обліку є визнання та оцінка витрат на природоохоронну діяльність та доходів від впровадження таких заходів в діяльність підприємств. У вітчизняних суб'єктів господарювання практика застосування управлінського обліку ще не зазнала масового характеру тому, як правило, управлінський облік ведеться в системі бухгалтерського обліку, що не суперечить наведеній в таблиці інформації (управлінський облік в програмі BAS Бухгалтерія, SAP тощо).

Експертною групою ООН з обліку екологічного менеджменту зазначено про два напрями обліку інформації [6]:

- у фізичних одиницях;
- у грошових (фінансовий облік).

Це свідчить про тісний зв'язок фінансового та управлінського обліку при веденні екологічного обліку. Бухгалтерський облік може виступати підґрунтям для прийняття рішень, спрямованих на досягнення значного економічного та соціального ефекту. Саме менеджери, які володіють інформацією

про вплив діяльності суб'єкта господарювання, мають бути залучені до прийняття рішень щодо вдосконалення екологічних та фінансових показників [7]. Кожний екологічно значущий суб'єкт господарювання повинен здійснювати систематичний моніторинг екологічних витрат та оцінку їхнього впливу на діяльність [8]. Очікується, що підприємства, визначені у Законі України «Про оцінку впливу на довкілля», матимуть в своєму складі екологічного менеджера [9].

Дані про екологічні витрати, як складова частина екологічного управлінського обліку, призначені для внутрішнього споживання. Але при цьому залишаються проблеми не тільки виявлення і висвітлення, а і надання інформації внутрішнім споживачам у зв'язку з відсутністю уніфікованих форм звітності. Інформація висвітлюється фрагментарно в зв'язку з відсутністю процедури екологічного нагляду [10].

Екологічна складова управлінського обліку будь-яких суб'єктів господарювання має місце у наступних блоках:

Рис. 3. Блоки формування екологічних витрат. Розроблено авторами.

На наш погляд, екологічний управлінський облік підприємств будівництва повинен бути взаємоузгодженим з фінансовим та управлінським обліком. Але відмічається, що традиційний бухгалтерський облік не може повністю задовольнити потреби в екологічному управлінському обліку [10].

Оцінка впливу діяльності підприємства – це складний процес, який вимагає розробки певної процедури. Нами запропоновано схему процедури обліку екологічних витрат при оцінці будівельного контракту для визначення впливу на довкілля.

Рис. 4. Процедура обліку екологічних витрат при оцінці будівельного контракту.

Розроблено за джерелом [11].

Згідно класифікації витрат у ПСБО 18 «Будівельні контракти», розрізняють витрати: 1) за будівельним контрактом і 2) ті, що не включаються до будівельного контракту (витрати звітного періоду) [12]. Як відображено в [6], головною проблемою ідентифікації витрат в діяльності будь-якого підприємства, є виявлення всіх екологічних витрат, пов'язаних з процесами операційної діяльності суб'єкта господарювання, в більшості яких можуть «ховатись» такі витрати.

Головною небезпекою, є те, що значна кількість екологічних витрат, може злитися з іншими витратами і неможливо буде оцінити ефективність впровадження заходів зі збереження довкілля. Важливим питанням є вибір бази розподілу екологічних витрат. Обранням базою розподілу пропонувались: види діяльності підприємства, види продукції, що виробляються тощо [9]. Екологічну складову витрат за будівельним контрактом пропонується визначати відповідно до виробничих процесів за главами Зведеного кошторисного розрахунку вартості об'єкта будівництва. Майже всі роботи, що виконуються в рамках визначених глав, мають негативну складову щодо шкідливого впливу на навколишнє середовище. Екологічну складову витрат, які не включаються до будівельного контракту – адміністративні, збутові та інші витрати можна визначити в складі елементів поточних витрат, спираючись на такий інструмент бухгалтерського обліку, як план рахунків: 92 «адміністративні витрати», 93 «витрати на збут», 94 «інші витрати операційної діяльності».

Список літератури:

1. Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 26.06.91 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 08.11.2023).
2. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» № 2059-VIII від 23.05.2017 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 10.11.2023)

3. Dunia Jaleel Jafer Al Mosaoy. The role of environmental management accounting information in the design process of environmental and sustainable products. International Journal of Engineering Business Management Volume 15: 1–14. URL: https://www.researchgate.net/publication/372077561_The_role_of_environmental_management_accounting_information_in_the_design_process_of_environmental_and_sustainable_products (дата звернення: 17.11.2023).

4. Amiruddin Gagaring Pagalung. Environmental Management Accounting: Identifying Future Potentials. 1. ASIA-PACIFIC MANAGEMENT ACCOUNTING JOURNAL Volume 11 Issue 1 June 2016, с. 79-94. URL: https://ir.uitm.edu.my/id/eprint/16068/1/AJ_GAGARING%20PAGALUNG%20AMIRUDDIN%20APMAA%2016.pdf (дата звернення: 18.11.2023).

5. Сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.11.2023).

6. Сайт Міжнародної федерації бухгалтерів (IFAC). International Guidance Document. Environmental Management Accounting. URL: <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/preparing-future-ready-professionals/publications/international-guidance-document-environmental-management-accounting> (дата звернення: 10.11.2023)

7. Wahyuni D. Environmental management accounting: techniques and benefits. Jur Akun Univer Jemb 2009; 7(1): 23–35. URL: <https://ssrn.com/abstract=1511390> https://www.researchgate.net/publication/238341427_Integrating_activity-based_costing_and_environmental_cost_accounting_systems_A_case_study (дата звернення: 17.11.2023).

8. Wen-Hsien Tsai Thomas W Lin Thomas W Lin Wen Chin Chou. Integrating activity-based costing and environmental cost accounting systems: A case study. URL: https://www.researchgate.net/publication/238341427_Integrating_activity-based_costing_and_environmental_cost_accounting_systems_A_case_study

based_costing_and_environmental_cost_accounting_systems_A_case_study (дата звернення: 15.11.2023)

9. Vinayagamoorthi, V., Murugasen, S., Kasilingam, L., Venkatraman, K., & Mahalingam, G. (2012). Environmental management accounting – A decision making tools. *International Journal of Management*, 3(3), 144-151. URL: https://www.researchgate.net/publication/282907641_ENVIRONMENTAL_MANAGEMENT_ACCOUNTING_-_A_DECISION_MAKING_TOOLS (дата звернення: 17.11.2023).

10. R. fusoh, N. ZulkiJli, D. Zainal & N. Mokhtar. Environmental management accounting and other environmental/sustainability related practices: An exploratory case study. *Enhancing Bustness StabiltiryThrough Collaboration - Kuncoro et al. (Eds) @ 2018Taylor &*

Francis Group, London, /SBN 97A-1-Ig8-056A2-9. p. 13-28. URL: *** (дата звернення: 16.11.2023).

11. Сайт Асоціації міжнародних сертифікованих професійних бухгалтерів, заснованої Американським інститутом CPA та Сертифікованим інститутом бухгалтерів-управлінських бухгалтерів URL: <https://www.aicpa-cima.com/resources/article/environmental-management-accounting> (дата звернення: 14.11.2023).

12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 18 “Будівельні контракти”, затверджене наказом Мініфіну від 28.04.2001 р. № 205 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01#Text> (дата звернення: 16.11.2023).

Рухаленко А. Ю.

студентка,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Чухліб А. В.

кандидат економічних наук, доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

АНАЛІТИКО-ПРОГНОСТИЧНА ОЦІНКА ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ**Ruhalenko A.Y.**

student,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

Chukhlib A.V.

PhD in Economics, Associate Professor,

National University of life and environmental sciences of Ukraine, Kyiv

ANALYTICAL AND PROGNOSTIC ASSESSMENT OF GRAIN PRODUCTION IN UKRAINE**Анотація**

В статті висвітлено теоретико - методичні та прикладні питання аналітико-прогностичної оцінки зерновиробництва, розкрито методичні аспекти перевірки трендової моделі на адекватність, побудови точкової та інтервальної оцінок прогнозу.

Abstract

The article highlights the theoretical, methodological and applied question of the analytical and prognostic assessment of grain production, reveals the methodological aspects of checking the trend model for adequacy, constructing point and interval forecast estimates.

Ключові слова: статистичний аналіз, зерновиробництво, тенденція, метод, модель, прогноз.

Keywords: statistical analysis, grain production, trend, method, model, forecast.

Зерновиробництво – найважливіша складова економічної безпеки країни. Від розвитку зернової галузі залежить рівень національної економіки, продовольча безпека населення, його добробут, позиції країни в експорті продукції та внутрішньому споживанні. У світовому землеробстві зернові культури постійно домінували, а зерно й нині залишається найважливішим і стратегічним продуктом сільського господарства [1, с. 81].

В сучасних умовах функціонування аграрного сектору економіки для оцінки стану і тенденцій розвитку зерновиробництва необхідно застосовувати сучасні методи дослідження, нові підходи до прийняття та обґрунтування управлінських рішень, які

напряму залежить від якості інформаційно-статистичного забезпечення.

Метою статті є економіко-статистичний аналіз зерновиробництва в Україні та його прогностична оцінка.

Валовий збір зернових і зернобобових культур в Україні у 2022 році порівняно з 2018 роком зменшився на 23,1%, у порівнянні з 2008 роком – збільшився на 1%. Спостерігається зменшення посівних площ під зернові і зернобобові культури у 2022 році порівняно з 2008 роком на 3465,2 тис. га, або 22,2%. При цьому урожайність культур зросла на 32,4% і в 2022 році становила 45,8 ц/га (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва зернових і зернобобових культур в Україні за 2008-2022 роки

Рік	Посівна площа, тис. га	Валовий збір, тис. т	Урожайність, ц/га
2008	15636,3	53290	34,6
2009	15837,3	46028	29,8
2010	15090,0	39271	26,9
2011	15723,8	56747	37,0
2012	15449,0	46216	31,2
2013	15681,6	63051	39,9
2014	14800,8	63859	43,7
2015	14738,4	60126	41,1
2016	14401,2	66088	46,1
2017	14623,6	61917	42,5
2018	14839,4	70057	47,4
2019	15318,1	75143	49,1
2020	15392,2	64933	42,5
2021	15994,8	86010	53,9
2022	12171,1	53864	45,8

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [2]

Для виявлення тенденції зерновиробництва доцільно використовувати методи математичної екстраполяції та різного роду модифікації цих методів. Аналіз емпіричного ряду динаміки зерновиробництва, характер його динаміки дають підстави представити трендову модель зерновиробництва у вигляді:

$$Y_t = a_0 + a_1 t \quad (1)$$

де Y_t – розрахункові показники ряду динаміки; a_0, a_1 - параметри прямої (початковий рівень і середній щорічний приріст); t - час.

Параметри a_0 і a_1 визначають способом найменших квадратів, розв'язавши систему рівнянь:

$$\begin{cases} na_0 + a_1 \sum t = \sum y \\ a_0 \sum t + a_1 \sum t^2 = \sum yt \end{cases} \quad (2)$$

Якщо $\sum t=0$, то система матиме вигляд:

$$\begin{cases} a_0 = \sum y/n \\ a_1 = \sum yt / \sum t^2 \end{cases} \quad (3)$$

За розрахунковими даними табл. 2 побудовано лінійну трендову модель:

$$Y_t = 60440 + 1847,457t \quad (4)$$

Тобто, за досліджуваний період середнє щорічне підвищення виробництва зернових і зернобобових культур становить 1847,5 тис. т.

Таблиця 2

Виявлення тенденції виробництва зернових і зернобобових культур в Україні

Рік	Валове виробництво, тис. т, у	t	t ²	yt	y _t	(y _t - y) ²	y ²
2008	53290	-7	49	-373030	47507,8	33433836,84	2839824100
2009	46028	-6	36	-276168	49355,257	11070639,14	2118576784
2010	39271	-5	25	-196355	51202,714	142365799	1542211441
2011	56747	-4	16	-226988	53050,171	13666544,66	3220222009
2012	46216	-3	9	-138648	54897,629	75370682,09	2135918656
2013	63051	-2	4	-126102	56745,086	39764551,38	3975428601
2014	63859	-1	1	-63859	58592,543	27735569,33	4077971881
2015	60126	0	0	0	60440	98596	3615135876
2016	66088	1	1	66088	62287,457	14444127,09	4367623744
2017	61917	2	4	123834	64134,914	4919142,511	3833714889
2018	70057	3	9	210171	65982,371	16602601,49	4907983249
2019	75143	4	16	300572	67829,829	53482470,08	5646470449
2020	64933	5	25	324665	69677,286	22508249,65	4216294489
2021	86010	6	36	516060	71524,743	209822670,4	7397720100
2022	53864	7	49	377048	73372,2	380569867,2	2901330496
Σ	906600	0	280	517288	906600	1045855347	56796426764

Джерело: побудовано авторами на основі власних розрахунків

Підставляючи у рівняння $Y_t = 60440 + 1847,457t$ послідовно значення t , отримаємо вирівняний динамічний ряд зерновиробництва, який абстрагований

від випадкових коливань і характеризується систематичним ростом (рис. 1).

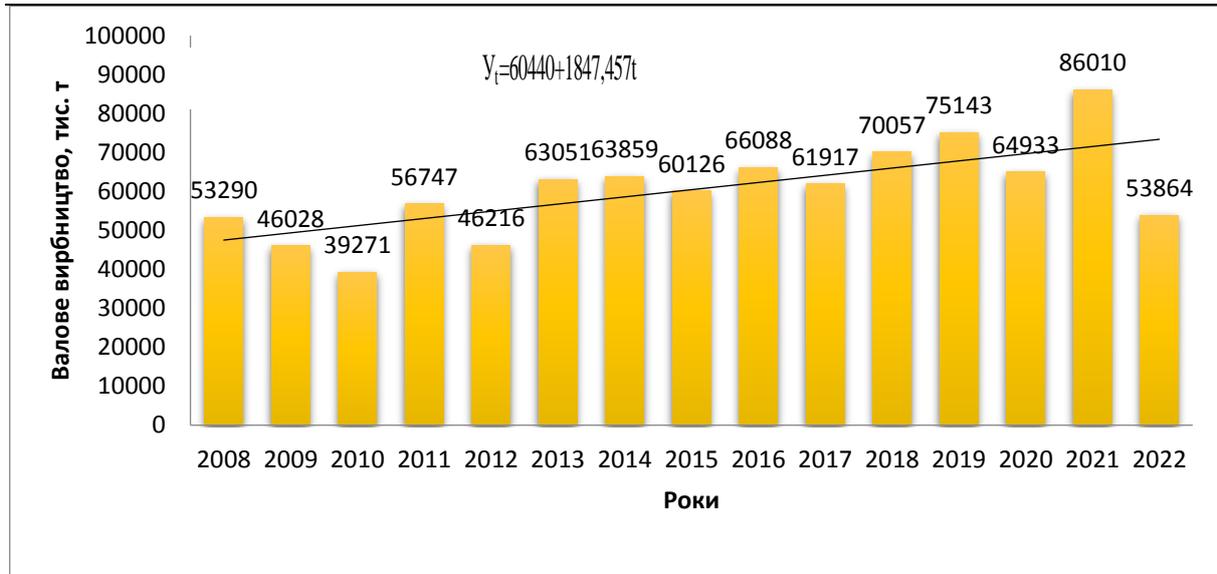

Рис. 1. Динаміка фактичних і теоретичних рівнів виробництва зернових і зернобобових культур в Україні за 2008-2022 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі власних розрахунків

Оцінку рівня адекватності лінійної трендової моделі зерновиробництва здійснюють за допомогою коефіцієнта детермінації:

$$R^2 = 1 - \frac{\sum (y_i - \hat{y}_i)^2}{\sum y^2 - \left(\frac{\sum y}{n}\right)^2} = 0,98 \quad (5)$$

Оскільки фактичне значення коефіцієнта детермінації перевищує теоретичне значення ($R_{0,05}^2 = 0,394$), побудована модель лінійного тренду адекватно описує підвищення зерновиробництва і може бути використана для проведення прогностичних розрахунків.

$$Y_{2023} = 60440 + 1847,457 \times 8 = 75219,66 \text{ тис. т} \quad (6)$$

Для побудови інтервальної оцінки прогнозу необхідно визначити довірчі межі для прогнозного показника зі встановленим рівнем ймовірності. Стандартну похибку прогнозу обчислюють за формулою:

$$\sigma_p = \sigma_\varepsilon \times \sqrt{\frac{n+1}{n} + \frac{3 \times (n+2v-1)^2}{n \times (n^2-1)}} = 81,93 \quad (7)$$

де v – інтервал прогнозу; σ_ε – залишкове середньоквадратичне відхилення, що обчислюють за формулою:

$$\sigma_\varepsilon = \sqrt{\frac{\sum (Y_t - y_t)^2}{n - m}} = 70,36 \quad (8)$$

Довірчі межі для прогнозного значення зерновиробництва визначають нерівністю:

$$Y_{np} = Y_t \pm t \sigma_p \quad (9)$$

Оскільки $t_{0,05} = 1,77$, тоді:

$$Y_{np} = 75219,66 \pm 1,77 \times 81,93 = 75219,66 \pm 145 \text{ тис. т} \quad (10)$$

Таким чином, економіко-статистичний аналіз є дієвим інструментом здійснення комплексної оцінки зерновиробництва, виявлення резервів збільшення обсягів зерновиробництва та поліпшення його якості, визначення ступеня їх залежності від ендогенних та екзогенних чинників, проведення прогностичних розрахунків, обрання стратегії розвитку зернової галузі.

Список літератури

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / за ред. М.В.Присяжнюка, М.В.Зубця, П.Т. Саблука, В.Я.Меселя-Веселяка, М.М.Федорова. К.: ННЦІАЕ, 2011. 1008с.

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

JURISPRUDENCE

УДК: 343.985.3

Байрак Нікіта Валерійович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Онищенко Єлизавета Володимирівна

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-85-88](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-85-88)

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Bayrak Nikita Valeriyovich**Elizaveta Volodymyrivna Onishchenko****Eduard Volodymyrovych Kopylov**

THE ROLE OF CRIMINAL ANALYSIS IN DISCLOSURE OF CRIMES DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATE

Анотація.

В статті досліджується роль кримінального аналізу в розкритті злочинів. Важливі елементи аналітичної роботи в підрозділах кримінальної поліції України, робота оперативних підрозділів в сфері запобігання злочинності та роль аналітично-інформаційних підрозділів в розкритті злочинів. Також зокрема методам кримінального аналізу, які включають ідентифікацію злочинців, аналіз злочинних модусів операнді (МО), вивченню злочинних тенденцій, аналітиками забезпечується доказова база, яка буде використана у судовому слідстві. Розглянуто проблематику використання методики кримінального аналізу в підрозділах Національної поліції, окремі питання розслідування злочинів у період воєнного стану.

Abstract.

The article examines the role of criminal analysis in solving crimes. Important elements of analytical work in criminal police units of Ukraine, the work of operational units in the field of crime prevention and the role of analytical and information units in solving crimes. Also, in particular, the methods of criminal analysis, which include the identification of criminals, the analysis of criminal modus operandi (MO), the study of criminal trends, analysts provide an evidence base that will be used in the judicial investigation. The problem of the use of the criminal analysis method in the units of the National Police, individual issues of the investigation of crimes during the period of martial law are considered.

Ключові слова: кримінальний аналіз, розкриття злочинів, аналітичне дослідження, підрозділи кримінальної поліції

Keywords: criminal analysis, crime detection, analytical research, criminal police units

Кримінальний аналіз є процесом, спрямованим на ідентифікацію та точне визначення взаємозв'язків між інформацією, яка стосується злочинних подій, особами, що з ними пов'язані, та даними, отриманими з різних джерел. Його загальною метою є розробка нових методів та стратегій в операційному розшуку та досудовому розслідуванні кримінальних справ що розслідують органи кримінальної поліції. Це включає отримання докладного аналітичного звіту щодо об'єктів дослідження, якісне планування оперативних і розшукових заходів, а також аналіз стану та ефективності розслідування і запобіжної діяльності у боротьбі зі злочинністю. Включає обробку великих обсягів інформації, аналіз структури зв'язків об'єктів справи, виявлення ризиків і тенденцій майбутнього розвитку злочинності та прогнозування її подальших рухів. Також, кримінальний аналіз може використовуватися для

виявлення великих фігур кримінального світу, прогнозування збільшення видів злочинної діяльності та встановлення пріоритетів для правоохоронних органів. Його також використовують для аналізу інформації, спрямованої на виявлення тенденцій, закономірностей та прогнозування розвитку злочину протягом тривалого періоду часу.

Україна стикається із проблемою зростання кримінальних тенденцій у різних сферах соціально-економічних відносин. Це призвело до виникнення нових видів злочинів та методів їх вчинення, включаючи екстремізм, тероризм, етнічно організовану злочинність, а також сучасні методи здійснення злочинів у сфері економіки. Незважаючи на спроби управління поліції в Україні адаптуватися до нових викликів, оперативні підрозділи кримінальної поліції стикаються із труднощами в повному контролі та протидії зростаючій професійній злочинності. Всупереч оновленню і організаційним змінам, які

були впроваджені останніми роками, їхні результати поки що не відповідають сучасним вимогам.

Опитування працівників кримінальної поліції свідчать про низьку ефективність їх діяльності, де близько 30% їх роботи не є результативною і часто замінюється рутинними адміністративними завданнями. Паперові процедури та дублювання вимог споживають багато часу і не завжди відображають реальний стан справ. Комплексна систематизація інформації про злочинну діяльність не стала реалізованою практикою для оперативних підрозділів кримінальної поліції. Це заважає проведенню превентивних операцій, забезпеченню доказів для досудового розслідування та використанню оперативної інформації в судовому процесі.

З огляду на недостатній професіоналізм деяких оперативних працівників та неефективне використання ресурсів, потрібні нові підходи до організації боротьби зі злочинністю, а також більше навичок для опрацювання інформації. Кримінальний аналіз може вирішити цю проблему, допомагаючи оперативним працівникам здійснювати системний аналіз інформації та проводити операції більш ефективно. Однак, дотепер ця система не впроваджена повністю в практику діяльності оперативних підрозділів кримінальної поліції. На сьогоднішній день, майже жодному суб'єкту правоохоронної діяльності не вдалося ефективно створити систему інформаційно-аналітичних підрозділів, які би базувалися на єдиному інформаційному просторі свого відомства. Інтеграція всіх органів та підрозділів Національної поліції у цьому напрямі також є надзвичайно складною. Ця ситуація посилює сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави.

Наразі не розроблено єдиного підходу до створення інформаційної бази для аналітичної роботи, яка передбачала б ефективну реєстрацію злочинних осіб, подій і фактів, створення інтегрованого банку даних для операційно-розшукових завдань та використання інформаційних, лінгвістичних та комп'ютерних технологій. Дотепер, аналітика та прогнозування в основному базувалися на криміналістиці, але зростаюча складність оперативної обстановки потребує нових, більш сучасних комплексних підходів і методів. Сучасна аналітика вимагає більше, ніж тільки знання криміналістики, і повинна використовувати положення інших наук.

Аналітична робота стає ключовим елементом процесу розуміння й вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності та розвитку оперативних працівників кримінальної поліції. Важливо розглядати кримінальний аналіз як не тільки функцію спеціалізованих підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення, але і як необхідну частину роботи всіх оперативних працівників. [1, с. 194-196].

Кримінальний аналіз може бути визначений наступним чином:

- систематичні аналітичні процеси, спрямовані на збір своєчасної та достовірної інформації щодо змін у характеристиках та тенденціях злочинності з метою підтримки оперативних і адміністративних підрозділів у розподілі ресурсів для попередження

та припинення злочинної діяльності та допомоги в розслідуванні (С. Готліб, США);

- вивчення конкретних характеристик та тенденцій з метою виявлення злочинів або їх запобігання (Експертна група Ради Європи з питань кримінального права та криминології);

- процес визначення та розуміння зв'язків між кримінальною інформацією (інформацією про злочин) та іншою інформацією;

- систематична спеціалізована інформаційно-аналітична діяльність, спрямована на розкриття та розслідування злочинів або прийняття управлінських рішень;

- вона включає в себе обробку інформації, яка є ключовою для управління та прийняття рішень;

- має різні форми використання, такі як для планування, оцінки, управління або контролю;

- основна мета - запобігання, припинення, розкриття та розслідування злочинів або прийняття управлінських рішень. На сьогоднішній день деякі дослідники виділяють два види кримінального аналізу: аналітичний пошук та аналітичне дослідження. Аналітичний пошук орієнтований на організацію інформації таким чином, щоб полегшити зрозуміння зібраних даних. З іншого боку, аналітичне дослідження спрямоване на встановлення зв'язків між особами, подіями та предметами.

Наша точка зору полягає в тому, що кримінальний аналіз включає в себе також операції зі збору, обробки, реструктуризації інформації та прогнозування подальшого розвитку ситуації. Застосування основ кримінального аналізу, таких як аналогові таблиці "Видонова", існує вже більше 40 років. Проте в останні десять років аналітичне забезпечення протидії злочинності перейшло на новий рівень, від аналогових таблиць "Видонова" до інтелектуальних аналітичних програм. Слід відзначити, що спроби використання кримінального аналізу в системі МВС - Національної поліції включають в себе аналіз загальнонаціональної оперативної обстановки та напрямки боротьби з окремими видами злочинності (стратегічний кримінальний аналіз) на протязі кількох десятиліть. Цей аналіз базується на моніторингу оперативної обстановки, який включає в себе не лише постійний контроль ситуації, але й аналіз та прогнозування оперативної обстановки, а також планування заходів для стабілізації ситуації. Враховуючи думки вчених щодо прогнозування оперативної обстановки як важливої частини моніторингу та завдань, що вирішуються під час оперативно-розшукової діяльності, можна виділити декілька видів оперативно-розшукового прогнозування:

а) Стратегічне прогнозування тенденцій та факторів розвитку у сфері злочинності, криминологічної обстановки, ресурсів та засобів правоохоронних органів, ефективності боротьби зі злочинністю, громадської думки щодо стану злочинності. Це в межах стратегічного кримінального аналізу.

б) Тактичне прогнозування ситуації на період проведення конкретних оперативно-розшукових заходів (в рамках тактичного аналізу):

- прогнозування можливої ситуації, що може виникнути під час виконання оперативно-профілактичних заходів, для визначення варіантів моделі використання оперативно-розшукових ресурсів та вибору тактики боротьби зі злочинністю (організаційне прогнозування);

- прогнозування можливої поведінки об'єктів оперативно-профілактичного впливу з метою визначення тактичних прийомів проведення оперативно-розшукових заходів щодо боротьби зі злочинністю;

- прогнозування можливої поведінки негласних співробітників у певних умовах під час виконання завдань оперативних працівників, що необхідно для визначення моделі їх навчання та інформаційно-тактичного забезпечення їхньої діяльності.

Аналіз поглядів кримінологів, криміналістів, які вивчають питання криміналістичного та кримінологічного прогнозування, разом з дослідженнями учених в області оперативно-розшукової діяльності, дозволяє визначити типовий формалізований алгоритм оперативно-розшукового прогнозування як частину кримінального аналізу, який, на нашу думку, повинен включати такі етапи:

- формулювання мети та завдань прогнозу;

- аналіз результатів моніторингу оперативно-розшукової діяльності, негативних та позитивних факторів, які впливають на стан оперативної обстановки;

- систематизація та аналіз зібраної інформації, включаючи альтернативні джерела, такі як ЗМІ, державні та громадські установи, опитування громадян та соціологічний моніторинг;

- оцінка поточного стану оперативної обстановки на конкретних об'єктах оперативної уваги та в цілому в державі, залежно від рівня оперативного підрозділу, з метою попередження злочинності

- визначення факторів, які впливають на оперативну обстановку, які мають позитивний та негативний вплив;

- створення математичної моделі оперативної обстановки;

- отримання вихідних даних для прогнозу;

- розробка альтернативних сценаріїв розвитку ситуації в залежності від обраної моделі для організації оперативно-розшукових заходів;

- розробка узагальнюючого прогнозу. [2, с. 233-237].

Кримінальний аналіз має важливе значення в розкритті воєнних злочинів. Воєнний стан - це особливий правовий режим, який може бути введеним в Україні на всій її території чи в окремих її місцевостях, у випадках збройної агресії або ж загрози нападу, небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності. Такому правовому режиму властиві наступні ознаки: надання додаткових повноважень представникам окремих державних органів (зокрема, наприклад, органам виконавчої влади, військовим командуванням); можливість обмеження конституційних прав і свобод громадянина у встановлених законом виключних випадках та порядку; настання особливого періоду для про-

ведення мобілізації; початок дій окремих норм Кримінального Кодексу України, властивих військовому періоду тощо.

В умовах воєнного стану використання результатів оперативно-розшукової діяльності, а також зміст і завдання прокурорського нагляду в цій сфері є доволі актуальним питанням, яке визначає прокурорський нагляд як самостійний, специфічний вид державної діяльності, який полягає у перевірці уповноваженим суб'єктом конкретного об'єкта суворого дотримання ним законів для попередження та виявлення порушень чинного законодавства, прав і свобод людини та громадянина. В воєнний час вчиняється більше кримінальних правопорушень щодо яких здійснюється ОРД, за якими встановлює нагляд прокурор. Таким чином, в умовах воєнного стану прокурорський нагляд є видом державної діяльності, що здійснюється від імені держави, включаючи органи місцевого самоврядування. Взагалі прокурорський нагляд є однією з гарантій кримінального процесу, що сприяє забезпеченню дотримання законності органами досудового слідства та відновлення порушених прав громадян. Цілями прокурорського нагляду є результат, на досягнення якого спрямована діяльність прокуратури загалом та її найважливіша функція, якою є прокурорський нагляд. Цілі прокурорського нагляду визначаються статусом прокуратури, її місцем і роллю в системі органів влади держави.

Здійснення прокурорського нагляду за підрозділами, які проводять ОРД в умовах воєнного часу діє в інтересах держави, суспільства, та направлений на забезпечення прав і свобод громадян. Аналіз Конституції України свідчить, що вищезазначені питання та їх забезпечення потребують вдосконалення та уточнення Слід уніфікувати норму щодо повноважень прокурора при закритті ОРС. Сьогодні прокурор має право прийняти рішення протягом десяти діб з моменту одержання повідомлення про закриття оперативно-розшукової справи. Але в Законі не визначено, яким актом та якою процедурою скасовується незаконна постановою про заведення ОРС як у разі, коли у ній не було проведено жодної оперативно-розшукової дії, так і тоді, коли у ній вже здійснюються оперативно-розшукові дії. Вважаємо, що прокурор у будь-якому разі повинен бути наділений повноваженнями щодо винесення постанови про скасування вказаної постанови про заведення незаконної ОРС, тим більше, що аналогічна практика застосовується у кримінальному провадженні, сприяє усуненню занадто широкого тлумачення, не впливає на об'єктивність проведення ОРД, а навпаки, дасть змогу оперативно усунути недоліки при дотриманні законності при проведенні оперативно-розшукової діяльності, що надалі може тільки позитивно позначитись на допустимості доказової бази.[3, с. 34-35].

За результатами всього аналізу під час оперативних відпрацювань складається аналітичний звіт. У своєму аналітичному звіті, кримінальний аналітик надає рекомендації та відкриває потайні зв'язки, визначає напрями дій для оперативних праців-

ників, та візуалізує факти, які опосередковано підтверджують або спростовують ознаки кримінальних порушень. Це допомагає уникнути перевантаження оперативних підрозділів чи кримінальних проваджень інформацією, що не має до цього відношення, а також систематизувати дані, які збираються під час оперативних розшукових заходів, спеціальних розшукових дій та несекретної розвідки, і визначити можливі джерела та напрями отримання доказової інформації.

Письмовий аналітичний звіт представляє собою презентацію ключових аспектів ситуації або аналізу для спеціальної аудиторії або замовників. Замовниками письмових аналітичних звітів можуть бути оперативні працівники та слідчі, які потребують оперативну та тактичну аналітичну інформацію, а також керівництво поліції, яке потребує більш глибокий стратегічний аналіз. Необхідно пам'ятати, що письмовий звіт надає обмежені можливості для прямого взаємодії або комунікації. Коли письмовий звіт досягає адресата, його головне завдання - чітко передати основні аналітичні висновки, оскільки в ньому немає можливості для повторних пояснень, як у усній презентації. Тому письмові звіти повинні бути професійно підготовлені, доступно представлені та ілюстровані за необхідності.

Графіки, які створюються аналітиком, в ідеалі не повинні розглядатися окремо. Вони розробляються з метою полегшення розуміння злочинної діяльності та мають виступати в якості ілюстрацій до пунктів, які треба розкрити у звіті та презентації. Аналітичний звіт має включати основні висновки, узагальнення та рекомендації. Як і в усній презентації, письмовий звіт повинен передавати результати аналізу простою мовою та виділяти ключові моменти. Зміст має бути чітким і лаконічним.

Ефективною структурою для написання аналітичних звітів є "перевернута піраміда". Використовуючи цей підхід, можна уявляти кожен пункт у звіті як піраміду, яка стоїть догори дном. Найважливіша ідея має бути включена в заголовок або тему пункту, і всі інші речення у цьому пункті повинні

підтримувати цю основну ідею. Інші пункти розміщуються у порядку спадання важливості. Аналогічно, весь аналітичний звіт можна уявляти як "перевернуту піраміду", де найважливіша інформація розташована на початку звіту, а не в кінці.

Якщо перший розділ вражає замовника, він буде зацікавлений продовжити читання. При підготовці письмового звіту слід завжди мати на увазі, що замовник спершу хоче дізнатися "головну ідею", тобто висновок. Потім можна надавати докладнішу інформацію та деталі, які підтверджують і формують цей висновок. Цей підхід слід застосовувати на всіх рівнях аналітичного звіту - від загальної організації звіту до структури розділів та пунктів у кожному розділі. Використання цієї стратегії спрощує процес написання та полегшує сприйняття звіту.

Отже можна дійти висновку що кримінальний аналіз має важливе місце в розкритті злочинів, а саме проведення аналітичної діяльності сприяє покращенню результатів розкриття злочинів як в воєнний час так і в мирний. Аналітична діяльність співробітників таких підрозділів має великий відсоток на успіх, адже аналітика сприяє формуванню логічному мисленню що призводить до гарних результатів.[4, с.47-48].

Література:

1. А.М. Ханькевич: Використання кримінального аналізу в підрозділах кримінальної поліції. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Харків, 2018. с.194-196.
2. Шинкаренко І.Р: Проблеми запровадження кримінального аналізу в діяльності підрозділів кримінальної поліції: Теоретико-історичне підґрунтя. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ 2017, УДК 343.98 с.233-237.
3. Копилов Е.В. Щодо питання значення прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності підрозділами національної поліції України в умовах воєнного стану. «Colloquium-journal» № 10 (169) 2023. С. 34-35.
4. І. А. Федчак. Основи кримінального аналізу. Навчальний посібник Львів 2021 с.47-48.

Смілянecь Єгор Ігорович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Білаш Олексій Олександрович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-89-92](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-89-92)

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО - РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Yehor Ihorovych Smilyanets

Oleksii Oleksandrovich Bilash

Supervisor Eduard Volodymyrovych Kopylov

CONCERNING CERTAIN ISSUES OF OPERATIONAL - INVESTIGATIVE ACTIVITIES BY CRIMINAL POLICE UNITS UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

Анотація.

В статті викладені окремі питання проведення оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану. Надано характеристику правовим аспектам оперативно-розшукових заходів в умовах воєнного стану. Здійснено аналіз сучасного стану безпеки в Україні на підставі міжнародних рейтингів. Детальний аналіз законодавства дозволив дійти висновку, що сучасна регламентація оперативно-розшукової діяльності потребує удосконалення та приведення у відповідність потребам сьогодення, враховуючи зовнішні та внутрішні загрози національній безпеці України. Констатовано наявність значних нормативно-правових та організаційних прорахунків в оперативно-розшуковій діяльності, що не дозволяє використовувати весь комплекс засобів та заходів для забезпечення ефективної діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану.

Abstract:

This research article is devoted to the analysis of operational and search activities by criminal police units under martial law. Given the difficult situation that arises during military conflicts, the authors of the article examine certain aspects and problems that arise when law enforcement agencies conduct operations and search for persons in these conditions. The article discusses such issues as the increased risk for law enforcement officers associated with martial law operations and the need to improve strategies and tactics to ensure the security of criminal services. It also addresses issues of cooperation with military units, information exchange and coordination. The findings can be useful for developing effective strategies and police procedures under martial law and contribute to improving public safety and law and order in these conditions.

Ключові слова: Оперативно-розшукові заходи, кримінальна поліція, воєнний стан, правоохоронні органи, безпека правоохоронців, співпраця з військовими, законність, права людини, воєнний конфлікт, координація дій, поліцейські процедур, гармонізація вимог, безпека громадян, правопорядок, ситуація в країні, громадська безпека, законність дій

Keywords: operational and investigative measures, criminal police, martial law, law enforcement agencies, law enforcement officers' safety, cooperation with the military, legality, human rights, military conflict, coordination of actions, police procedures, harmonization of requirements, security of citizens, law and order, situation in the country, public safety, legality of actions.

Оперативно-розшукова діяльність - це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. [1]. Оперативно-розшукові заходи в умовах воєнного стану відрізняються від звичайної практики у зв'язку зі специфічними обставинами. Вони передбачають посилення заходів безпеки та конфіденційності, а також збільшення взаємодії з військовими та іншими правоохоронними органами [2]. Основні завдання оперативно-розшукової діяльності в цих умовах включають:

- Виявлення та припинення діяльності злочинних угруповань, які можуть скористатися воєнним станом для власної користі.
- Забезпечення безпеки та захисту громадян від злочинних загроз, що можуть виникнути внаслідок воєнного конфлікту.
- Попередження та припинення діяльності терористичних груп та елементів, які можуть використовувати воєнний стан для проведення актів тероризму.
- Збільшення співпраці зі спеціальними службами, військовими підрозділами та іншими

правоохоронними органами з метою обміну інформацією та координації заходів.

Науковці у дослідженнях ОРД виділяють три групи принципів:

1) конституційні (недоторканість житла, таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, невтручання в особисте життя), принципи дотримання прав громадян, які можуть бути обмежені в умовах воєнного часу (особисте життя, свобода думки та слова, світогляду і віросповідання), принципи дотримання прав громадян, які не можуть бути обмежені (право на життя, право на здоров'я)

2) загальні (загально правові), що мають значення для всіх галузей права (принцип законності, взаємодії з органами управління і населенням, науковості, прогнозування, планування, професійної етики)

3) спеціальні (галузеві), що характерні тільки для ОРД, тобто такі, що відображають її специфіку (принцип конспірації, поєднання гласних і негласних методів та засобів ОРД, наступальності) [3].

Розглянемо особливості організації роботи підрозділів кримінальної поліції в умовах воєнного стану. Підрозділи кримінальної поліції в умовах воєнного стану повинні мати гнучку структуру та високу готовність до реагування на критичні ситуації. Основні аспекти організації роботи включають:

Готовність до мобілізації: підрозділи кримінальної поліції повинні мати розроблені плани мобілізації та штати, що дозволяють збільшити кількість працівників у разі необхідності.

Захист персоналу: забезпечення безпеки та захисту працівників поліції є критичним завданням. Включає в себе надання відповідного спеціального зброї, екіпірування та тренінгу зі спеціальних навичок.

Співпраця з іншими службами: органи поліції повинні плідно співпрацювати зі спеціальними службами, розвідувальними агентствами, військовими підрозділами та іншими правоохоронними органами для обміну інформацією та координації заходів.

Координація з іншими структурами: умови воєнного стану вимагають тісної співпраці з іншими військовими та правоохоронними структурами. Підрозділи кримінальної поліції повинні мати ефективні механізми співпраці і координації з цими структурами для обміну інформацією, ресурсами та взаємної підтримки. Координація включає в себе спільні оперативні центри, комунікаційні канали в умовах воєнного конфлікту.

Запобігання корупції та зловживанню владою: умови воєнного стану можуть створювати сприятливі умови для корупції та зловживання владою. Підрозділи кримінальної поліції повинні вживати ефективні механізми контролю та нагляду за діяльністю підлеглих працівників, своєчасно реагувати на порушення закону.

Тренування та підготовка персоналу: умови воєнного стану вимагають від персоналу

підрозділів кримінальної поліції спеціальних навичок та теоретичної підготовки. Регулярні тренування та відтворення подій можуть допомогти підготувати правоохоронців до реальних ситуацій, збільшити їх ефективність та забезпечити безпеку особового складу.

Звітність та відповідальність: умови воєнного стану не позбавляють підрозділи кримінальної поліції відповідальності перед суспільством та законом. Важливо мати механізми звітності та контролю за діяльністю підрозділів поліції, а також механізми розслідування фактів порушення прав громадян чи зловживань владою або службовим становищем.

Ефективна організація роботи підрозділів кримінальної поліції в умовах воєнного стану вимагає відповідальності, координації та співпраці з іншими структурами. Такий підхід допоможе забезпечити безпеку громадян та підтримати додержання законності у надскладних умовах воєнного конфлікту.

Правові аспекти проведення оперативно-розшукових заходів в умовах воєнного стану. В умовах воєнного стану правова основа проведення оперативно-розшукових заходів змінюється. Зазвичай це включає в себе:

Права та свободи громадян: При проведенні оперативно-розшукових заходів важливо дотримуватися прав та свобод громадян, а також забезпечувати конфіденційність даних.

Права та свободи громадян: при проведенні оперативно-розшукових заходів важливо дотримуватися прав та свобод громадян, навіть у воєнний період. Це включає в себе право на життя, недоторканість особи, конфіденційність переписки та інші основні права. Правоохоронці повинні дотримуватися принципу необхідності та обґрунтованості вжиття заходів.

Міжнародні стандарти: Україна та інші країни повинні дотримуватися міжнародних стандартів правової діяльності, зокрема у сфері прав людини, навіть в умовах воєнного конфлікту. Міжнародні договори та угоди, такі як Женевські конвенції, надають важливий каркас для забезпечення захисту прав та гідності осіб, які потрапили під дію воєнного стану.

Судовий нагляд та контроль: забезпечення судового нагляду та контролю за діяльністю правоохоронних органів в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим. Суди повинні мати можливість перевіряти законність та обґрунтованість проведених заходів, а також визначати порушення прав громадян та накладати відповідні санкції на правоохоронців у разі порушень.

Конфіденційність даних: оскільки в умовах воєнного стану може збільшуватися обсяг збору та обробки інформації, важливо забезпечити конфіденційність даних, особливо особистої інформації громадян. Використання захисту даних та шифрування може бути важливими інструментами для збереження конфіденційності.

Контроль громадськості та засобів масової інформації: доступ до інформації та можливість її

розповсюдження в умовах воєнного стану може бути обмеженим з метою забезпечення національної безпеки. Однак необхідно зберігати баланс між цими обмеженнями та правом на інформацію. Контроль громадськості та засобів масової інформації повинен бути справедливим та обґрунтованим.

Однак необхідно враховувати, що обмеження конституційних права громадян в оперативно-розшуковій діяльності, здійснюються з дотриманням найдемократичнішої з відомих сьогодні у світі процедури – розглядання питання про їх допустимість у кожному конкретному випадку судом. І якщо суд, даючи дозвіл, свідомо не був уведений в оману, то дотримання гарантій охорони прав і свобод людини, передбачених законом, забезпечується максимально повною мірою [4].

Слід відзначити, що забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану вимагає збалансованого підходу, який би забезпечував безпеку громадян, дотримання прав і свобод, а також додержання міжнародних стандартів.

Проведення оперативно-розшукових заходів підрозділами кримінальної поліції в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою складовою безпеки суспільства та забезпечення правопорядку. Оперативно-розшукова діяльність в цих умовах вимагає гнучкості, спеціалізованого підготовки та високого ступеня координації з іншими правоохоронними та військовими органами. Правова база повинна забезпечувати права та свободи громадян навіть в умовах воєнного стану.

Після введення в Україні воєнного стану, усі, без виключення, суспільні відносини були деформовані особливими умовами реалізації. Саме тому, навіть дотримання законодавчо закріпленого особливого порядку проведення оперативно-розшукових заходів, супроводжується великою кількістю проблем, вирішення яких можливе лише двома способами: 1) провести оперативно-розшукові заходи з порушенням для отримання очікуваного результату; 2) відмовитись від проведення таких заходів до внесення змін у законодавство або до зміни об'єктивних обставин, чим створити передумови до продовження вчинення протиправної діяльності або порушення прав потерпілих [4].

У зв'язку з постійними змінами у геополітичних умовах та загрозами безпеці в сучасному світі, робота підрозділів кримінальної поліції в умовах воєнного стану є актуальним питанням. Для подолання цих викликів та забезпечення безпеки суспільства необхідно:

Постійно оновлювати та адаптувати законодавство до змін у суспільних та геополітичних умовах, забезпечуючи баланс між безпекою і правами громадян. Збільшувати фінансову та технічну підтримку підрозділів кримінальної поліції, з метою забезпечення її готовності до виконання покладених обов'язків.

Посилювати міжнародну співпрацю та обмін інформацією з іншими країнами та міжнародними організаціями з метою боротьби з транскордонною злочинністю та тероризмом. Розвивати програми підвищення кваліфікації для працівників поліції,

спеціалізовані навички та знання для ефективної діяльності в умовах воєнного конфлікту. Забезпечувати відкритий та прозорий характер роботи поліції в умовах воєнного стану, щоб зберегти довіру громадян та міжнародної спільноти.

Оскільки механізм отримання дозволів на проведення негласних слідчих (розшукових) дій (та відповідно застосування засобів оперативно-розшукової діяльності під час їх проведення) була частково змінена внаслідок реагування законодавця на особливі умови, ризики для країни в умовах воєнного часу, то відповідно стан нормативного забезпечення застосування засобів оперативно-розшукової діяльності ще більш загострився [5].

Ефективність заходів: подальший аналіз ефективності проведених оперативно-розшукових заходів та їх впливу на забезпечення безпеки та правопорядку в умовах воєнного конфлікту. Інноваційні підходи: вивчення інноваційних технологій та методів, які можуть покращити якість та результативність оперативно-розшукових дій поліції в умовах конфлікту.

Права людини: дослідження впливу проведення оперативних заходів на права та свободи громадян, зокрема конфіденційність даних та запобігання зловживанням.

Співпраця з іншими службами: вивчення досвіду та підходів до співпраці між правоохоронними органами, військовими підрозділами та іншими структурами в умовах воєнного конфлікту.

Міжнародний аспект: аналіз міжнародного співробітництва та обміну інформацією між країнами для боротьби з трансграничною злочинністю під час воєнного стану.

Подальші дослідження у цьому напрямку можуть сприяти покращенню ефективності та ефективності проведення оперативно-розшукових заходів в умовах воєнного стану та забезпеченню безпеки та правопорядку в суспільстві. Проведення оперативно-розшукових заходів підрозділами кримінальної поліції в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою складовою забезпечення безпеки та правопорядку.

Законодавча база. Важливим аспектом проведення оперативно-розшукових заходів в умовах воєнного стану є забезпечення законності та дотримання прав людини. У більшості країн існують особливі правила, які регулюють діяльність правоохоронних органів у часи воєнного стану. Для прикладу, Конвенція про захист прав і основних свобод людини із 1950 року встановлює, що за будь-яких обставин неможливо обґрунтувати порушення прав людини, навіть у воєнний період.

Специфіка воєнного стану. Умови воєнного стану створюють ряд специфічних викликів для правоохоронних органів. Зокрема, це може включати в себе:

- Збільшену загрозу для безпеки і життя правоохоронців, що виконують оперативні завдання.
- Зміну стратегій і тактик злочинців, які можуть намагатися використовувати воєнний хаос для своєї вигоди.

• Велику кількість даних та інформації, яку необхідно обробляти та аналізувати для виявлення можливих загроз.

Виклики та обмеження. Проведення оперативно-розшукових заходів в умовах воєнного стану стикається зі значними обмеженнями, зокрема:

Наявність великої кількості військових операцій та великого об'єму інформації, що може призвести до перевантаження правоохоронних органів.

Зміна пріоритетів: під час воєнного стану, заходи безпеки та оборони можуть бути висувані на перший план, що може обмежити ресурси, виділені для оперативних заходів.

Зростання загрози кібератак та інших електронних загроз, які вимагають спеціалізованого відділу для боротьби з ними. Забезпечення законності, прав людини та національної безпеки вимагає обережного розгляду законодавства, стратегій та тактик, використовуваних в таких умовах. Розуміння специфіки воєнного стану та визначення відповідних ресурсів та методів є ключовими для успішного виконання завдань правоохоронних органів. У зв'язку зі складністю та специфікою умов воєнного стану, проведення оперативно-розшукових заходів вимагає поєднання професіоналізму та використання сучасних технологій. Оперативна діяльність підрозділів кримінальної поліції повинна бути спрямована на забезпечення безпеки громадян і збереження правопорядку, забезпечуючи при цьому дотримання законності та прав людини. Вирішення цих завдань вимагає вдосконалення співпраці у сфері безпеки між правоохоронними органами та іншими відомствами.

Підводячи підсумок слід зазначити, що умови сьогодення вказують на необхідність перегляду нормативно-правового забезпечення діяльності органів та підрозділів Національної поліції, залучених до виявлення та розслідування воєнних злочинів. Крім того, на сьогодні існує необхідність запровадження відповідних курсів підвищення

кваліфікації працівників таких органів та підрозділів [6 с. 51].

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 19.10.2012

№ 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>. (дата звернення 18.11.2023).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>(дата звернення 18.11.2023).

3. Система принципів ОРД та їх методологічна основа. URL: <http://ord-irina.pp.ua>. (дата звернення 18.11.2023).

4. В. Єрьоменко. Здійснення оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ № 2. 2023.

URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1829986> (дата звернення 18.11.2023).

5. Шумейко Д.О. Фактори, що впливають на ефективність застосування засобів оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану: Збірник наукових праць. Національна академія внутрішніх справ. 2023. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/c19f0e98-58c4-4a0d-8b51-f2f44db23d05> (дата звернення 18.11.2023).

6. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Дараган В. В., Карповський С. В., Копилов Е. В. Topical aspects of social science disciplines and innovative methods and technologies of their learning and teaching: scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. P. 40-53.

УДК: 351.74

Ведмеденко Іван Ігорович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Сизов Владислав Костянтинович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-93-95](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-93-95)**ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНОЇ СЛІДЧОЇ РОЗШУКОВОЇ ДІЇ -
ВІЗУАЛЬНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ****Vedmedenko Ivan Ihorovich****Syzov Vladyslav Kostyantynovich****Kopylov Eduard Volodymyrovich****CONCERNING CERTAIN ISSUES OF CONDUCT OF CONFIDENTIAL INVESTIGATIVE SEARCH
ACTION - VISUAL OBSERVATION****Анотація:**

Стаття присвячена аналізу і розгляду ключових аспектів, пов'язаних із проведенням такої негласної слідчої розшукової дії, як візуальне спостереження. В умовах різноманітних викликів з боку кримінального світу, проявами яких стає посилення кримінально-протиправний вплив на різні сфери суспільної діяльності в державі, виникає необхідність у злагодженій системі методів, заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, оскільки методи спостереження наразі є найбільш дієвими та результативними у боротьбі зі злочинністю.

Abstract:

The article is devoted to the analysis and consideration of key aspects related to the conduct of such an undercover investigative search action as visual surveillance. In the conditions of various challenges from the criminal world, the manifestations of which are the strengthening of the criminal and illegal influence on various spheres of social activity in the state, there is a need for a coordinated system of methods, measures and covert investigative (search) actions, since surveillance methods are currently the most effective and effective in the fight against crime.

Ключові слова: негласна слідча дія, розшукова дія, візуальне спостереження, слідчі дії, дослідження діяльності осіб, таємне спостереження, слідчі методи, правовий аспект, законодавство, права і свободи громадян, заборони та обмеження, етика і професійна діяльність, докази і доказова база, поліцейська діяльність, захист конфіденційності, судовий контроль, дотримання правопорядку, захист від незаконних дій, спеціальні служби, порядок проведення.

Keywords: covert investigative action, search operation, visual surveillance, investigative procedures, examination of individuals' activities, covert observation, investigative methods, legal aspects, legislation, rights and freedoms of citizens, prohibitions and limitations, ethics and professional conduct, evidence and evidentiary basis, police activities, confidentiality protection, judicial oversight, law enforcement compliance, protection against unlawful actions, special services, procedural guidelines.

Для викриття та припинення злочинів, а також забезпечення суспільної безпеки правоохоронні органи використовують різноманітні методи та інструменти, включаючи таку негласну слідчу розшукову дію як візуальне спостереження. Негласна слідча розшукова дія, чи то в формі оперативних заходів, чи в поєднанні з візуальним спостереженням, стала важливим інструментом у виявленні злочинів та припиненні діяльності злочинних груп. Проте, використання цих методів несе правові, етичні та практичні виклики. Спробуємо відповісти на ключові питання, пов'язані з проведенням негласної слідчої розшукової дії - візуальним спостереженням та розглянемо підстави його практичного застосування.

Проведення негласної слідчої розшукової дії - це складний і важливий аспект роботи правоохоронних органів у виявленні та розслідуванні злочинів. Цей процес породжує численні питання, які вимагають уважного аналізу та регулювання. Негласні слідчі (розшукові) дії - це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених [1с. 7].

Що до підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій: Випадки, коли відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб; Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269-1, 270, 271, 272, 274 КПК, проводяться виключно у кримінальному

провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів [2].

Відповідно до Інструкції щодо організації провадження негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, регламентуються різні види таких дій. Ось деякі з них: Негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів; Аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України): означає фіксацію і обробку інформації, такої як розмови, рухи, дії особи, за допомогою технічних засобів без її відома; Накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України): заборона доставки кореспонденції адресату без вказівки слідчого чи прокурора; Огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України): відкриття, огляд та виїмка кореспонденції, на яку накладено арешт, а також отримання копій чи зразків документів; Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж: включає контроль телефонних розмов, зняття інформації з каналів зв'язку, а також зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника; Обстеження публічно недоступних місць, житла чи інших володінь особи: таємне проникнення та огляд з метою знаходження доказів кримінального правопорушення; Спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України): Це візуальне спостереження за переміщеннями та діями особи в загальнодоступних місцях; Аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України): Це використання технічних засобів для фіксації подій у публічно доступних місцях; Негласне отримання зразків для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України): дії, що дозволяють отримати зразки матеріалів, сировини, виробів тощо для подальшого порівняння. Ці методи та дії зазвичай використовуються правоохоронними органами з дозволу та в межах закону для виявлення та розслідування злочинів [3].

Розглянемо забезпечення захисту інформації про НС(р)Д. Серед вимог, що забезпечують збереження та захист інформації, є заборона розголошення відомостей про факт та методи проведення НС(Р)Д, осіб, які їх проводять, а також інформацію, отриману в результаті їх проведення, особами, яким це стало відомо в результаті ознайомлення з матеріалами в порядку, передбаченому ст. 290 КПК [4 с. 19].

Правові аспекти включають в себе вивчення чинного законодавства, обмежень та санкцій, пов'язаних з використанням цих методів у різних юрисдикціях. Етичні аспекти вимагають уваги до питань конфіденційності, приватності та дотримання прав людини під час застосування негласних дій. Практичні аспекти включають аналіз ефективності та результативності цих методів у сучасному розслідуванні злочинів. Технологічні аспекти охоплюють вивчення сучасних технічних засобів та інновацій, які використовуються в негласних слідчих діях. Загальний висновок полягає в тому, що проведення негласних слідчих розшукових дій - це складний і багатогранний процес, який потребує уважного вивчення та регулювання. Забезпечення дотримання закону, етичних норм та прав громадян є критично важливим для забезпечення справедливості та ефективності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю.

Візуальне спостереження - оперативно-розшуковий захід, який полягає у конспіративному спостереженні за об'єктами та діями осіб, що перевіряються. В ході візуального спостереження може здійснюватися фотографування та відеозапис подій [5]. Спостереження є важливою складовою оперативно-розшукової діяльності, воно використовується правоохоронними органами для збору інформації та доказів у розслідуванні злочинів і викритті порушників закону. Цей метод полягає в систематичному і об'єктивному спостереженні за особами, подіями або місцями з метою фіксації фактів та отримання важливої інформації. Існують ключові аспекти візуального спостереження, а саме:

Збір інформації: оперативники здійснюють спостереження, з метою отримання інформації про підозрюваних осіб, їх діяльність, маршрути переміщення, зв'язки і звичаї, що є корисним для розкриття злочинів проти особистості, майна або держави.

Документування: важливо ретельно фіксувати інформацію, зібрану під час спостереження - фотографії, відеозаписи, записи спостережень, геодезичні та інші данні. Інформація повинна бути достовірною та зберігатися у відповідності до закону.

Оперативна безпека: оперативні працівники повинні бути обережними, не привертати увагу підозрюваних та уникати виявлення, використовувати прикриття та інші прийоми для забезпечення своєї безпеки.

Законність: дії, пов'язані з візуальним спостереженням, повинні бути законними і дотримуватися прав і свобод громадян, правил і положень, що регулюють збір інформації.

Координація: операції з візуального спостереження вимагають взаємодії підрозділів правоохоронних органів та використання спеціальних технологій та технічних засобів, у тому числі відеоспостереження та аеро-фотозйомку.

Візуальне спостереження є невід'ємною частиною оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів та НС(Р)Д. Цей метод збору інформації та доказів допомагає в розкритті злочинів, забезпеченні безпеки суспільства та притягненні винних осіб до відповідальності. Важливо наголосити, що воно має відбуватися в рамках закону, забезпечення конфіденційності. Оперативні працівники повинні дотримуватися прозорих і законних процедур, щоб уникнути можливого порушення прав і незаконного втручання в приватне життя громадян, дотримуватися правил особистої безпеки та інших осіб. Якщо розглядати візуальне спостереження з аспекту засобу інформаційно-пізнавальної діяльності, за допомогою якого правоохоронні органи борються з організованою злочинністю, то можна констатувати факт необхідності виконання такої діяльності лише спеціально уповноваженими підрозділами. Адже з огляду на сучасні реалії протидія спостереженню знаходиться на дуже професійному рівні та засобом конспірації кримінально-протиправної діяльності організованих угруповань, а також злочинних організацій. Зауважимо, що спостереження як негласна слідча (розшукова) дія має організовуватися та виконуватися спеціально підготовленими оперативними групами, що мають досвід та вміння стежки за учасниками організованих злочинних угруповань [6].

Візуальне спостереження є безпосереднім засобом виконання завдань і досягнення мети як ОРД, так і кримінального процесу. Сутність візуального спостереження, механізм його практичної реалізації та зміст результатів у межах кожної з названих систем є однаковими. Юридична форма візуального спостереження буде різною залежно від сфери застосування: в ОРД - оперативно-розшуковий захід, у кримінальному процесі - негласна слідча (розшукова) дія. Залежно від юридичної форми візуального спостереження набуває різного статусу, що втілюється у визначенні законом різних суб'єктів ініціативи його застосування та санкціонування, різних наслідків невиконання доручень на його проведення. У КПК України доцільно передбачити, що слідчому та працівникам уповноважених оперативних підрозділів дозволяється проводити візуальне спостереження за невстановленими особами, що були виявлені в процесі негласних слідчих (розшукових) дій, з метою подальшого отримання їх персональних даних та (або) доказів їх причетності до вчинення злочину. Таке спостереження має проводитися до моменту, коли здобутих у процесі стеження даних буде достатньо для встановлення особи оперативним шляхом або для її затримання за підозрою у вчиненні злочину, але не більше 24 годин.

Підсумовуючи викладене можливо зробити висновок, що візуальне спостереження використовується для забезпечення правопорядку, розкриття злочинів та забезпечення безпеки суспільства. Його використання повинно бути обмежене, контролюване і підпорядковане закону та моральним стандартам. Головними аспектами візуального спостереження є дотримання прав і свобод громадян, захист конфіденційності та етика, забезпечення судового контролю. Використання вказаної негласної слідчої розшукової дії повинно бути обґрунтованим і відповідати певним ситуаціям, коли інші методи розслідування є недостатньо ефективними, оскільки прозорість та відкритість є важливими факторами для забезпечення довіри суспільства до правоохоронних органів.

Отже, спостереження за особою є невід'ємною частиною НС(Р)Д, використання інформації, отриманої в ході його проведення має важливу доказову цінність. Від ефективності цієї слідчої (розшукової) дії залежить якість отриманої доказової бази, яка безпосередньо впливає на з'ясування обставин та подій вчиненого кримінального правопорушення, мотиви та способи його вчинення, строки проведення досудового та судового слідства, та є підґрунтям здійснення правосуддя. Подальше дослідження вищевказаної тематики є актуальною та необхідною складовою протидії злочинності.

Розглянуті нами питання носять дискусійний характер та потребують обговорення з метою їх подальшого вдосконалення в практичній діяльності щодо попередження, виявлення і припинення злочинів [7].

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та

обов'язків окремих правоохоронних органів України. Реалії війни показали, що правоохоронна система України не була готова до такої кількості воєнних злочинів, які принесла на територію України російська федерація. Вказані обставини змусили правоохоронну систему налаштуватися на нові реалії і ключове місце, не зважаючи на підслідність воєнних злочинів, в розслідуванні воєнних злочинів посіли саме органи та підрозділи Національної поліції. Чи не малу роль щодо виявлення та фіксації фактів вчинення воєнних злочинів у вказаній системі відіграють підрозділи кримінальної поліції та органи досудового розслідування Національної поліції України. Враховуючи вказане, доцільно було б доповнити відповідні нормативні акти, які регулюють питання діяльності як органів досудового розслідування так і оперативних підрозділів визначивши відповідні функції, які вони спроможні виконувати задля швидкого і повного розслідування воєнних злочинів [8].

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 10.11.2023).
2. Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні Навчальний посібник у схемах і таблицях с.142. НАВС. URL: <http://surl.li/lyalv> (дата звернення 10.11.2023).
3. Негласні слідчі (розшукові) дії URL: <http://surl.li/lyanh>(дата звернення 10.11.2023).
4. Окремі вимоги щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні с.19-22 URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5450/1/5.pdf> (дата звернення 10.11.2023).
5. Закон України Про оперативно-розшукову діяльність URL:<https://ord-ua.com/2008/09/16/zakon-ukrayini-pro-operativno-rozshukovu-diyalnist-proekt/> (дата звернення 11.11.2023).
6. Грібов М. Л. Правове регулювання візуального спостереження. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – №. 1. – С. 13-23. (дата звернення: 11.11.2023).
7. Копилов Е.В. Деякі аспекти здійснення прокурорського нагляду за проведенням оперативно-розшукової діяльності підрозділами кримінальної поліції України в умовах воєнного стану. Colloquium-journal № 17 (176) 2023. С. 33-37.
8. Дараган В.В., Карповський С.В., Копилов Е.В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

Тихенко Ярослав Вікторович
курсантка 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Гулько Катерина Олегівна
курсантка 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Чорна Аліна Геннадіївна
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-96-99](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-96-99)

МОТИВАЦІЯ ТА ФАКТОРИ РИЗИКУ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Tyhenko Yaroslav Viktorovich
Gunko Kateryna Olehivna
Chorna Alina Hennadiyevna

MOTIVATION AND RISK FACTORS OF PERSONS WHO PERMIT DOMESTIC VIOLENCE

Анотація.

В сучасних умовах Україна має активно сприяти формуванню абсолютної нульової толерантності у суспільстві стосовно домашнього насильства. Кожна скарга на випадки насильства не може розглядатися лише як статистика. Це життя конкретної людини, а також проблема та страждання цілої родини. Мета держави полягає в посиленні реакції на цей проблемний аспект, і ця реакція повинна бути вкрай ефективною та результативною. Вона має охоплювати як центральний, так і місцевий рівні влади, а також здійснюватися в кожній окремій сім'ї. У статті визначено особу, яка вчиняє домашнє насильство, як сукупність соціально-демографічних, соціально-рольових, морально-психологічних і кримінально-правових ознак. Також, охоплена характеристика, що проявляється в їхній злочинній поведінці, спричиненій агресією в сімейно-побутових відносинах. Залежно від суспільної небезпеки та кримінальної активності в сфері сімейно-побутового насильства, виділено наступні основні типи осіб: ситуативний, які зазвичай не представляють значної суспільної небезпеки, але стають агресивними у конфліктних ситуаціях, не завжди здатні передбачити наслідки своїх дій, і можуть виявляти схильність до сильного реагування; асоціальні, які володіють стійкою антисоціальною злочинною спрямованістю, порушують морально-правові норми і мали історію злочинів, включаючи сімейно-побутове насильство; злісні, що виявляють чітку агресивно-насильницьку спрямованість і створюють конфліктні ситуації, навіть без явних причин. Їхні характерні риси включають егоцентризм, жорстокість, цинізм, антигромадську спрямованість, ворожечу до оточуючих і деформацію морально-етичних цінностей. Дано список типових ознак осіб, які схильні до сімейно-побутового насильства, для їх швидкого виявлення та прийняття запобіжних заходів ще до загострення ситуації.

Abstract.

In today's conditions, Ukraine should actively contribute to the formation of absolute zero tolerance in society regarding domestic violence. Every complaint about cases of violence cannot be treated as just a statistic. This is the life of a particular person, as well as the problem and suffering of the whole family. The goal of the state is to strengthen the response to this problematic aspect, and this response must be extremely effective and efficient. It should cover both the central and local levels of government, as well as be carried out in each individual family. The article defines a person who commits domestic violence as a set of socio-demographic, social-role, moral-psychological and criminal-legal characteristics. Also, the characteristic manifested in their criminal behavior caused by aggression in family and domestic relations is covered. Depending on the social danger and criminal activity in the field of family and domestic violence, the following main types of persons are distinguished: situational, who usually do not represent a significant social danger, but become aggressive in conflict situations, are not always able to predict the consequences of their actions, and may show a tendency to strong response; anti-social, who have persistent antisocial criminal orientation, violate moral and legal norms and had a history of crimes, including domestic violence; malicious, showing a clear aggressive-violent orientation and creating conflict situations, even without obvious reasons. Their characteristic features include egocentrism, cruelty, cynicism, antisocial orientation, enmity towards others and deformation of moral and ethical values. A list of typical signs of persons prone to family and domestic violence is given for their quick identification and taking preventive measures even before the situation escalates.

Ключові слова: домашнє насильство, жертва, сім'я, кримінологічна характеристика, кримінальне правопорушення, особа-злочинця, кривдник.

Key words: domestic violence, victim, family, criminological characteristics, criminal offense, criminal person, offender.

Під час військових дій, випадки домашнього насильства стають більш актуальними та складними для розгляду. Особливу складність представляє реагування поліції на ситуації домашнього насильства, які відбуваються на окупованих територіях або в зонах активних військових дій. Національна поліція України внесла адаптації у свої підходи до виявлення та реагування на випадки порушень у сфері домашнього насильства в умовах конфлікту. В цілому можна підкреслити, що боротьба з домашнім насильством потребує дій, які зорієнтовані на допомогу постраждалим особам.

Насильство в рідному домі, від найближчих – що може бути гірше? Коли ти змушений терпіти та мовчати, в цей момент ти втрачаєш довіру до всіх людей. Ця проблема для Українців є особливою на часі, адже військові дії на нашій території, знервованість чоловіків і жінок, зростаючий страх спричиняє нові кола домашнього насильства.

Відповідно до міжнародних досліджень, щоденно понад 10 мільйонів дітей потерпають внаслідок насильства в родині. Україна не виняток, де щоденно реєструють близько 348 випадків домашнього насильства, і понад 60% жінок регулярно стикаються з цією проблемою. Фактично, кожна третя жінка в Україні є жертвою домашнього насильства. Важливо зауважити, що чоловіки також стають жертвами домашнього насильства, але для них існує вищий ризик стати жертвами насильства з боку незнайомих. Жінки та діти найчастіше стають жертвами насильства від тих, кого вони знають. Таким чином, серед жертв домашнього насильства частка жінок є надзвичайно високою. Кожен акт насильства має свої передумови, і коріння цих явищ можуть бути відшукані ще в дитинстві. Важливо відзначити, що схильність до домашнього насильства є набутою рисою, а не вродженою [1].

Серед причин можна виділити соціальні та індивідуальні.

Індивідуальні причини:

- *Насильник копіює ту модель відносин, яка вважалася цілком природною у його дитинстві.* Тобто агресивна поведінка для нього – норма.
- *Насильника провокують.* Провокацією нерідко стає кокетство, образливі слова та вчинки. Але слід пам'ятати, що кривдник завжди знайде привід для насильства.
- *Самоствердження чи зганяння злоби.*
- *Незадоволеність собою та нереалізованість, комплекс неповноцінності,* коли агресор прагне заповнити нестачу власних достоїнств та якостей, принижуючи іншого.
- *Слабохарактерність та надмірна покірність дружини.* Дружина стерпить один раз, пробачить другий, а далі рукоприкладство стане звичкою чоловіка.
- *Алкоголь.* Вживання алкоголю знижує здатність контролювати поведінку, але серед

кривдників є чоловіки, які ведуть “здоровий спосіб життя”, які не визнають тютюн чи алкоголь. Деякі кривдники, пройшовши лікування від алкоголізму, продовжують бути жорстокими щодо близьких.

- *Ревнощі та страх втратити дружину.*
- *Досвід насильства, перенесеного у дитинстві.*
- Нерідко причиною застосування насильства у відношеннях вважають *соціальний статус сім'ї*. Проте домашнє насильство не обмежується певними групами населення; воно може статися з жінкою з сім'ї з будь-яким соціальним статусом, та й самі кривдники можуть мати різні професії, займати відповідальні пости, мати високі доходи, досягати успіху в бізнесі.
- *Відсутність прикладу для побудови сім'ї (неповні сім'ї, тяжке дитинство).*
- *Чоловік живе/працює/спілкується у тому середовищі, де насильство – це норма.* Звикаючи бачити насильство, людина перестає вважати її ненормальним явищем.
- *Матеріальні проблеми,* при яких дружина принижує чоловіка його нездатністю заробити грошей, або сама заробляє більше чоловіка, що також дорікає йому. Психічна рівновага, яка і без образ дружини хитається від усвідомлення нікчемності, дуже швидко може перейти в агресію.
- Садистські схильності у характері. Потрібно розуміти, що садистами не народжуються – на їхню появу впливає життя, обстановка, люди. Тому, перш ніж зв'язатися шлюбними узами з «брутальним мачо», добре придивіться до нього, до його поведінки, оточення. Такі психотипи людей цілком пізнавані.

Соціальні причини:

- Суспільство виправдовує насильство щодо жінок та дітей.
- Відсутній закон, який би карав домашніх агресорів.
- Економічні проблеми (зростання безробіття, низькі зарплати посилюють становище у сім'ях).
- Демонстрація насильства на ТБ, у ЗМІ, насильство в комп'ютерних іграх знижують критичність щодо агресивної поведінки, з'являється навіть мода на жорстокість.

Врешті-решт, особа може просто побоюватися насильника, котрий погрожує, що вб'є її чи дітей, якщо та піде. І такі побоювання небезпідставні. Залишатися із кривдником теж смертельно. До того ж психологічних травм пізнають всі члени родини.

Ми погоджуємося з думкою О. М. Джужі, аналіз особи злочинця має здійснюватися на трьох рівнях: індивідуальному рівні, де визначаються характерні риси конкретного злочинця; груповому рівні, що дозволяє характеризувати злочинців у певній підсистемі кримінальних правопорушень;

загальному рівні, що включає аналіз основних характеристик злочинців як групи [2, с.20]. С. А. Шалгунова додає, що особа злочинця, подібно до будь-якої іншої людини, має різноманітні ознаки, які можна класифікувати як демографічні (включаючи вік, стать, стан здоров'я), моральні (світогляд, інтереси, спрямованість), соціальні (трудові, сімейно-побутові) та психологічні (емоції, темперамент, вольові якості і т. д.) [3, с. 128–129]. Психологічна структура особи злочинця включає чотири підструктури: спрямованість особи, що формується в процесі виховання і включає потяги, бажання, інтереси тощо; досвід, який включає знання, вміння, навички і звички, набуті особистим досвідом та навчанням; індивідуальні особливості окремих психічних процесів, такі як емоції, відчуття, мислення, сприйняття, увага, почуття, воля і пам'ять; біологічно обумовлені фактори, які включають темперамент, статеві та вікові особливості, а також можливі патологічні зміни. Усі ці аспекти враховуються при аналізі особи злочинця для кращого розуміння її мотивації та можливих дій.

Ця характеристика може бути пояснена гендерними відмінностями у психології і поведінці. Зазвичай чоловіки частіше від жінок вдаються до насильства для вираження своєї девіантної поведінки або віддзеркалення певної субкультури. Це може бути пов'язано з конформізмом, який допускає порушення кримінального закону. Важливо також враховувати, що чоловіки зазвичай мають фізичні переваги, що може полегшити їхню спробу подолати опір потерпілих під час вчинення кримінальних правопорушень [4, с.84]. У ситуаціях конфлікту чоловіки проявляють імпульсивну поведінку, часто вдаються до фізичної агресії та використовують свою фізичну перевагу над потерпілими. Їхні дії спрямовані на пониження, покарання та позначення потерпілих. Зокрема, у ситуаціях насильства багато чоловіків прагнуть використовувати свою фізичну перевагу для того, щоб покарати, виправити або змінити поведінку потерпілих [5 с. 132].

У той же час, необхідно звернути увагу на жіночу злочинність, яка постійно зростає і на сьогодні становить близько 22%. Для порівняння, згідно з вибірковими дослідженнями сімейно-побутових злочинів проти особи, проведеними в Україні наприкінці ХХ століття, виявлено, що частка жінок, які вчиняли умисні вбивства і тяжкі тілесні ушкодження, становила відповідно 7% і 3,5% [6].

Збільшення важливості включення жінок серед осіб, які вчиняють насильство в сім'ї, може бути пояснено різноманітними соціально-психологічними факторами. З одного боку, процес емансипації, загальне усвідомлення демократичних принципів та інші соціальні зміни спонукають жінок до переосмислення свого соціального статусу, спонукають їх прагнути до незалежності від чоловіків та надають впевненості в їхніх власних можливостях. Це означає, що будь-яка спроба обмежити права і особистість жінки може викликати у них агресивну реакцію. З іншого боку, багато жінок працюють на низькооплачуваних роботах, і

вони стикаються з постійною загрозою втрати роботи. Недостатнє визнання і недостатня соціальна підтримка, відсутність можливостей для особистого розвитку, а також постійне домашнє насильство від чоловіків можуть негативно впливати на фізичне і психічне здоров'я жінок. Також важливо враховувати, що сучасний світ допускає зростаючий рівень аморалізму серед жінок, який виявляється у сексуальній розпусті, алкогольній залежності, незадовільних умовах життя. Під такими умовами жінки часто стають брутальними, жорсткими та агресивними, і це робить їхню поведінку схожою на чоловіків, які вчиняють насильство.

Структура злочинної поведінки осіб з агресивною спрямованістю може бути охарактеризована як антисуспільна, оскільки вона порушує закон і створює підвищену загрозу суспільству. Існують дві основні групи осіб, які схильні до насильницьких кримінальних дій: абсолютно неконтрольовані агресори та надмірно контрольовані агресори. До першої групи належать особи, які намагаються підтримувати свою репутацію, можливо, через боягу, що їх можуть сприйняти як безсилі або незначущі. Вони часто виявляють агресію, щоб переконати інших у своїй "силі". До другої групи входять особи, які оберігають свою репутацію та намагаються захистити свій образ від зневаги, яка, за їхньою думкою, може зіпсувати їх соціальний статус. Вони можуть виявляти агресію, якщо вони відчують, що їхній статус чи позиція в суспільстві можуть бути підірвані. Ці особи також можуть виявляти гнів, якщо їм відмовляються підкорятися чи захищають свій статус через агресивні дії. В деяких випадках вони можуть проявляти відкрите хуліганство та садистські нахили, отримуючи задоволення від завданої шкоди іншим особам, особливо тим, хто є слабкішими. Також вони можуть виявляти агресію, щоб захистити себе від інших, через страх стати жертвою, якщо не нападуть першими [7].

Під час нашого дослідження, ми виділили різні типи осіб злочинців у сфері сімейно-побутового насильства, оцінюючи їхню суспільну небезпечність та кримінальну активність наступним чином:

1. Ситуативні особи - це ті, суспільна небезпека яких не є вираженою, і вони дуже залежать від конкретної ситуації, в яку потрапляють. Їх можна описати як осіб, які можуть реагувати на події позитивно або нейтрально, але не завжди можуть передбачити наслідки своїх дій. Серед них виділено три підтипи: (а) ситуативно раптово-конфліктні; (б) афективні; (в) накопичувально-афективні.

2. Асоціальні особи - це злочинці з нестійкою моральною установкою. Вони можуть бути поділені на дві групи: (а) активні антисоціальні, які вже раніше вчиняли правопорушення в сфері сімейно-побутових відносин під впливом алкоголю та наркотичних речовин.

3. Злісні особи - це особи з вираженою агресивно-насильницькою спрямованістю. Вони можуть самі провокувати конфліктні ситуації, навіть без яких-небудь попередніх основних розбіжностей. Характерні риси цих осіб включають в себе егоцентризм, жорстокість, нездатність до співчуття

та співпереживання, антигромадську спрямованість та бажання задовольнити власні інтереси за будь-яку ціну [8].

Коли діти мешкають у сім'ях, де здійснюється насильство, у них порушується психіка, і не тільки тоді, коли ображають їх особисто, а й тоді, коли глумляться з близьких їм людей (найчастіше це їхні матері). Для хлопців-підлітків спостереження за насильством у сім'ї – це один із факторів підліткових правопорушень і криміналізації в дорослому віці. За підрахунками дослідників, 63% підлітків-правопорушників, засуджених за убивство, скоїли вбивство тих, хто бив їхніх матерів. Імовірність того, що хлопці, які стали очевидцями насильства щодо матерів, у дорослому віці можуть бити своїх партнерок, в 11 разів вища порівняно з хлопчиками із сімей, де не відбувається насильство; такі діти в 6 разів частіше намагаються вчинити самогубство. Імовірність, що такі діти вживатимуть наркотики і алкоголь або скоять згвалтування, підвищується на 50%. Насильство щодо їх матерів – одна з причин втечі підлітків із сімей [9]. Наша держава підтримує законність і порядок за допомогою Законів та Кодексів України [10].

Ми погоджуємося з думкою Чорної А.Г., що у всьому світі в останні роки було проведено безліч національних реформ, спрямованих на покращення становища жінок на робочому місці, у шлюбі та особливо на захист жінок від насильства. Але попереду ще довгий шлях до рівноправного існування чоловіків і жінок [11].

Висновок. Наразі вся країна думає лише про одне – про перемогу, адже інакше бути не може. Але ми намагаємося думати й про те, що нас чекає після. А після перемоги ми зіткнемося з великою проблемою – психологічною та фізичною травмою громадян нашої країни. Вже зараз тисячі постраждалих від війни. Нажаль, з початку вторгнення РФ в Україну нам доводиться бачити насильство щодня: по телевізору, на полі бою, з вікна нашого будинку. Ворог використовує насильство для ведення війни, а серед десятків тисяч воєнних злочинів є сексуальне насильство – жорстоке та цинічне порушення усіх прав людини та законів війни. Підсумовуючи вищевикладене, важливо зауважити, що соціальна нестабільність, криза цінностей і воєнні конфлікти сильно впливають на психологію особистості, особливо молоді. Це може призвести до виникнення "соціального неврозу", який закріплює негативні тенденції в суспільному розвитку, зокрема, прагматизм, індивідуалізм та насильницьке вирішення конфліктів, включаючи сімейно-побутові.

Дослідження осіб, які вчиняють домашнє насильство, та розробка відповідної класифікації і типології таких осіб мають практичне значення у боротьбі з злочинністю. Ми виділили типові соціально-демографічні, кримінально-правові та морально-психологічні ознаки, які характеризують найбільшу групу осіб, схильних до сімейного насильства. Це включає громадян України середнього віку з повною загально-середньою освітою, од-

ружених, безробітних, які раніше порушували закон і мають ознаки адиктивної поведінки та агресивності, і схильні до деспотичних проявів.

Список використаних джерел:

1. Марчук І. Яким буває домашнє насильство в Україні та що до нього призводить. *Суспільне Новини*. URL: <https://suspilne.media/497800-akim-buvae-domasne-nasilstvo-v-ukraini-ta-so-do-nogo-prizvodit/>. 2022 рік. (дата звернення: 11.10.2023)

2. Джужа О. М., Горлач С. В. Злочинець або особа, яка вчинила злочин (порівняльний аналіз). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2 (91). С. 15–21.

3. Шалгунова С. А. Особа насильницького злочинця: монографія. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2012. 548 с.

4. Самарай Л. В. Кримінологічні засади запобігання кримінальній агресії в сім'ї: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 231 с.

5. Біловол О. О. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство (ст. 126-1 КК України): дис. ... докт. філософ. : 081 – Право. Київ, 2021. 242 с

6. Голина В. В. Жіноча злочинність в Україні: характеристика і попередження. *Проблеми законності*. 1998. Вип. 33. С. 138–145.

7. Кузнецов М. Г. Домашнє насильство: кримінологічна характеристика та запобігання: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.08. Київ, 2019. 245 с.

8. Тимошенко В. І. Теоретичні проблеми кримінології : збірник наукових праць. Київ : ФОП Маслаков, 2021. 300 с.

9. Пришибська громада. Не дай домашньому насильству шанс! 2022 URL: <https://pryshybska.gromada.org.ua/news/1661252968/>. (дата звернення: 11.10.2023)

10. Крисько, В. А. (2023, February). Суб'єкт кримінального правопорушення. In *The 12 th International scientific and practical conference "Modern research in world science" (February 26-28, 2023) SPC "Sci-conf. com. ua", Lviv, Ukraine. 2023. 1161 p.* (p. 1091). URL: https://www.researchgate.net/profile/Iryna-Myskovets/publication/369009736_VODNO-RESURSNIJ_POTENCIAL_VOLINI_I_JOGO_RACIONALNE_VIKORISTANNA/links/64036f9a5749505945640045/VODNO-RESURSNIJ-POTENCIAL-VOLINI-I-JOGO-RACIONALNE-VIKORISTANNA.pdf#page=1091

11. Коваль, В. В., & Чорна, А. Г. (2023, February). КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК ТА ДІВЧАТ. In *The 12 th International scientific and practical conference "Modern research in world science" (February 26-28, 2023) SPC "Sci-conf. com. ua", Lviv, Ukraine. 2023. 1161 p.* (p. 1049). URL: https://www.researchgate.net/profile/Iryna-Myskovets/publication/369009736_VODNO-RESURSNIJ_POTENCIAL_VOLINI_I_JOGO_RACIONALNE_VIKORISTANNA/links/64036f9a5749505945640045/VODNO-RESURSNIJ-POTENCIAL-VOLINI-I-JOGO-RACIONALNE-VIKORISTANNA.pdf#page=1049

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ РОЛІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В ЮРИДИЧНОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Oleksandr Dubrovskyi

Taras Shevchenko National University of Kyiv

CURRENT ISSUE OF THE ROLE OF LEGAL CULTURE IN THE LEGAL PROCESS IN CONDITIONS OF THE ESTABLISHMENT OF LEGAL STATE**Анотація**

У статті автор розкриває актуальне питання та розкриває значення ролі правової культури в правовому процесі в умовах становлення правової держави. З теоретичної точки зору досліджено питання про те, що в процесі розбудови правової держави в Україні велика увага приділяється рівню правової культури громадян, правосвідомості та правовій поведінці громадян. В умовах реформування правового середовища воно стає основним джерелом, а проблема підвищення правової культури в суспільстві нині потребує шляхів і способів вирішення проблеми.

Abstract

In the article, the author reveals the issue that is relevant and reveals the significance of the role of legal culture in the legal process in the conditions of the formation of the legal state. From a theoretical point of view, the question that in the process of building the rule of law in Ukraine, great attention is paid to the level of legal culture of citizens, legal awareness and legal behavior of citizens has been studied. In the context of reforming the legal environment, it becomes the main source, and the problem of improving the legal culture in society now requires ways and means to solve the problem.

Ключові слова: правова культура, право, політичне вчення, культурно-правове виховання, правова держава, свобода, гідність, законні інтереси, повага до особистості, правовий нігілізм, громадянин, правові акти, законодавство, агітація, самовиховання, чинне законодавство.

Key words: *np* legal culture, law, political teachings, cultural and legal education, legal state, freedom, dignity, legitimate interests, respect for the individual, legal nihilism, citizens, legal acts, legislation, agitation, self-education, current legislation.

Правова культура є результатом наукових досягнень у сфері права та політичних вчень, які розвивалися впродовж тисячоліть і слугували основою для культурно-правового виховання населення в різних державах. Безумовно, за допомогою історичного досвіду можна передбачити модель поведінки державних органів, але головне - обрати правильний напрямок розвитку з метою створення стійкої та потужної правової держави, де права, свободи, гідність та законні інтереси, повага до особистості є найвищими цінностями [1, с. 13].

У свою чергу, правовий нігілізм є невід'ємною частиною культурно-правової кризи. У деяких випадках суспільство не в захваті від масштабних змін і потрясінь, що мали місце в Україні останнім часом. Фактично, можна стверджувати, що правовий нігілізм, як поширене явище, властиве не лише звичайним громадянам, але і посадовим особам державних органів, як у виконавчій, так і в законодавчій гілках влади. Фактори розвитку правового нігілізму включають в себе: порушення юридичних норм і рішень суду, утворення правових актів з суперечливими положеннями, ігнорування громадянами нормативно-правових документів та порушення основних прав і свобод людини і громадянина. Ці виклики потребують пильної уваги та подальших заходів для сприяння розвитку правової культури в сучасному суспільстві.

Погоджуємось з думкою вчених, що розбудова правової держави неможлива без підвищення рівня правової культури та свідомості громадян. Для підвищення цієї культури необхідно покращити організацію правового виховання шляхом навчання, пропаганди, агітації та самовиховання. Також важливе належне поширення серед населення інформації про чинне законодавство та його практичне застосування, а також боротьба з правовим нігілізмом [1].

У контексті євроінтеграції, важливість впливу правової культури набуває особливого значення. Необхідність відповідності стандартам та нормам Європейського Союзу ставить перед Україною великі завдання у аспекті правового регулювання та дотримання чинного законодавства. Підвищення рівня правової культури громадян є необхідним елементом успішного впровадження європейських стандартів та забезпечення ефективного правопорядку. Забезпечення прав та свобод людини є необхідним завданням для кожної держави, де правова культура, юридична освіта та дотримання законів відіграють ключову роль у державному управлінні та міжнародних відносинах.

На нашу думку, в країні, де існує високий рівень правової культури, громадяни мають глибокі знання щодо Конституції, законів і інших правових актів, і всі верстви населення беруть активну участь

у правовій сфері. Однак, оскільки правова культура ще знаходиться на стадії становлення та формування, кожен громадянин може позитивно вплинути на цей процес.

Отже, кожній правовій державі притаманна така ознака, як існування взаємної відповідальності між громадянами і державою. Відповідно до цієї ознаки, ні громадяни, ні держава не можуть діяти без відповідальності за свої дії. Всі рішення мають бути обґрунтованими і розкритими. Така риса правової держави свідчить про те, як впливає правова культура на процес створення держави, і як діяльність державних органів формує правосвідомість громадян. Центральні виконавчі органи мають використовувати свою владу на підставах розумності і справедливості. Проте важливо визнати, що важливими факторами успішної реалізації цього підходу у суспільному житті є особиста правова культура всіх членів апарату конкретних центральних органів виконавчої влади та чітке визначення меж їх повноважень на відповідному рівні.

Процес формування правової свідомості і культури значною мірою залежить від процесів правотворчості, реалізації та застосування правових норм державними органами України, а також від стану законності і правопорядку. Законодавча влада відіграє провідну роль у цих процесах. Уряд України, центральні та місцеві органи виконавчої влади повинні гарантувати ефективне виконання рішень, прийнятих законодавчою владою. Ця робота передбачає високий рівень правосвідомості осіб, які беруть участь в цьому процесі. Їхні дії повинні бути спрямовані на створення правопорядку в державі, у якому законопроекти розробляються належним чином (на підставі відповідних наукових та практичних досліджень) і виконуються належним чином.

Тому, на нашу думку, для формування стійкої правової культури серед громадян необхідно, щоб вони мали відповідні знання щодо правових питань, розвинуту свідомість у сфері права і виявляли правову активність. Правова культура постає перед численними викликами, але лише спільними зусиллями суспільства та держави можна сформувати стійку правову культуру і високий рівень правової свідомості. Громадянське суспільство має бути активним і займати активну громадянську позицію, в той час, як держава повинна сприяти розвитку правової культури та негайно реагувати на ситуації, які загрожують правовій стабільності та порушують права громадян.

Також, держава має активно сприяти розвитку правової культури шляхом розробки та впровадження освітніх програм, інформаційних кампаній та законодавчих ініціатив, спрямованих на підвищення правової обізнаності громадян.

Так, правова культура особи включає в себе поняття правової свідомості, яка виражається у сприйнятті особою права, її ціннісних орієнтаціях та переконаннях щодо нього. Один із складових елементів правосвідомості - правова ідеологія, яка складається з правових поглядів, заснованих на на-

укових знаннях та соціальному досвіді і визначаються свідомим ставленням до права. Рівень правової культури визначається рівнем розвиненості та досконалості правосвідомості [3, с. 51].

Право є також складовою частиною культури, оскільки відображає загальнолюдські досягнення, які у юридичному процесі отримують юридичний зміст і втілюються в правові норми з використанням юридичної техніки. Якщо право не має культурологічної бази, то це може призвести до виникнення нормативних актів, які не будуть прийняті суспільством як справедливі, тому їх виконання буде залежати від переконань суб'єктів права щодо їх доцільності та необхідності [3, с. 408-409].

Тому, правова культура є важливим фактором демократії в суспільстві та державі. Всі юридичні норми є складовими культури, оскільки базуються на ідеалах та цінностях, які складають загальну культуру. Оцінка правових процесів і явищ є не тільки правовою, а й моральною, тому, як вже було зазначено раніше, правова культура тісно пов'язана з моральною культурою. Норми поведінки, які не відповідають культурним нормам, не можуть бути прийняті як правові.

Так, правова культура включає в себе багато складових, таких як якісний рівень захисту основних прав і свобод людини і громадянина, впровадження принципів верховенства права і правового закону в суспільне та державне життя, а також рівень усвідомлення правових питань громадянами та посадовими особами. Правова культура визначає правові цінності, регулює рівень демократії і законності, і формує суспільні відносини [5, с. 1].

У науковому дослідженні, проведеному Г. Попадином, зазначено наступні аспекти, що входять до складу системи правової культури суспільства: а) рівень якісної охорони та захисту прав і свобод людини; б) ступінь втілення в практиці громадського та державного життя принципів верховенства права та закону; в) рівень свідомості громадян і посадових осіб, освоєння цінностей права, основних прав і свобод, а також правових процедур для вирішення конфліктів; г) якість законодавства, яке оцінюється як за змістом, так і за формою; ґ) стан забезпечення законності; д) ефективність функціонування правозастосовних органів, включаючи правоохоронні структури; е) рівень розвитку юридичної науки [6, с. 12].

На основі вищевказаного можна зробити висновок, що правова культура складається з різноманітних складових.

Правова культура є необхідною складовою в професійній діяльності юристів, оскільки професія юрист включає важливий аспект забезпечення правової державності і захисту прав людини. Юрист відповідає за свої дії перед суспільством, клієнтами і самим собою, тому йому необхідно дотримуватися високих моральних стандартів, які базуються на етичних принципах. Це включає в себе відданість клієнтам, дотримання закону та дотримання професійної етики.

Для юристів дуже важливо розмірковувати про етичні принципи в їхній професійній діяльності,

оскільки це стосується не лише професійної етики, але й моральних принципів, на яких ґрунтується безпосередньо суспільство та правова державність. Професія юриста передбачає забезпечення суб'єктивних прав і інтересів окремих осіб, суспільства та держави, тому вони повинні дотримуватися високих морально-етичних стандартів, які враховуються в міжнародному та національному законодавстві і ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, поняттях добра і зла, справедливості, гуманізму, відповідальності тощо.

Високий рівень професійної культури юриста є нагальною необхідністю в сучасному світі, оскільки від цієї культури безпосередньо залежить успішне вирішення важливих завдань у процесі формування держави. З розвитком сучасного суспільства та проведення значних трансформацій у різних галузях людської діяльності, відбуваються зміни в сфері юриспруденції та характері юридичної діяльності, що потребує високого рівня професійної культури [7].

По-перше, важливість та престиж юридичної діяльності помітно зростають, отримуючи визнання на різних рівнях суспільства та в системі державно-політичного середовища. Ця діяльність стає ключовим фактором в будівництві громадянського суспільства та правової держави [2].

По-друге, забезпечення захисту прав і інтересів людини, впровадження міжнародного права в українське законодавство, ставить перед юристами нові, складні завдання у вдосконаленні методів і форм роботи у сучасному суспільстві [7].

По-третє, оновлення всіх аспектів життя суспільства також потребує істотних коригувань та нових підходів як до змісту правового регулювання в різних сферах, так і до способів впровадження сучасного законодавства [2].

Фахова культура юриста-професіонала повинна перевищувати рівень правової культури інших громадян. Аналіз показує, що рівень професійно-правової культури у юристів формується завдяки безпосередньому, повсякденному спілкуванню з правовими явищами. В цьому рівні вищий ступінь знання та розуміння правових явищ відповідній галузі професійної діяльності. Однак слід враховувати, що кожна юридична спеціальність має свою унікальну специфіку, яка визначає особливості галузевої правової культури представників різних сфер юридичної діяльності, особливо при вирішенні правових спорів [7, с. 74].

Так, правова культура визначає моральні та етичні стандарти, яких юристи повинні дотримуватися у своїй професійній діяльності, сприяючи забезпеченню правової державності та захисту прав громадян.

Щодо професійної правової свідомості, важливо зазначити, що її зміст формується на основі чинного законодавства, і, отже, її найважливішою характеристикою є солідарність з правом. Правові рішення, прийняті органами правозастосування, виступають засобом впровадження та реалізації правових норм. Тому професійна правосвідомість

не лише знаходиться в гармонії з чинними законами держави, але також інкорпорує їх і втілює в життя. Вона складає нерозривне ціле з моральними переконаннями тих, хто творить законодавство, і є проявом високого професійного рівня правової культури [7, с. 12].

Отже, у практичній діяльності юриста, питання правової культури та правосвідомості є дуже важливими. Юрист відіграє вирішальну роль у процесі здійснення правосуддя, тому що життя та доля людей, які звертаються до нього за професійною допомогою, залежать від його дій та добросовісного виконання обов'язків. Правова культура і правосвідомість юриста формують його підхід до справи, розв'язання правових питань, та є фундаментом його діяльності. Юрист повинен не лише знати закони, а й відповідати високим етичним стандартам.

Як висновок, автор доводить, що основними завданнями правової культури є становлення правопорядку, справедливості та гармонії. Вона допомагає людям розуміти свої права та обов'язки, а також усвідомлювати свою відповідальність перед суспільством; забезпечення прав та свобод громадян. Громадяни, маючи належні знання про свої права, можуть результативно відстоювати їх і протистояти будь-яким порушенням.

Формування правової культури безпосередньо залежить від впровадження принципів верховенства права і законності у практику, доступності і зрозумілості правових норм для громадян, створення умов для самоосвіти та навчання громадян правовим цінностям, підвищення рівня правосвідомості, ініціатив громадян та впливу глобальних процесів.

Для формування стійкої правової культури серед громадян необхідно мати відповідні знання щодо правових питань, розвинуту свідомість в сфері права і виявляти правову активність. Встановлено, що правова культура постає перед численними викликами, і лише спільними зусиллями суспільства та держави можна сформувати стійку правову культуру і високий рівень правової свідомості. Громадянське суспільство повинно бути активним і займати активну громадянську позицію, в той час, як держава має сприяти розвитку правової культури та негайно реагувати на ситуації, що загрожують правовій стабільності та порушують права громадян. Також, держава повинна активно сприяти розвитку правової культури через розробку та впровадження освітніх програм, інформаційних кампаній та законодавчих ініціатив, спрямованих на підвищення правової обізнаності громадян.

Список використаної літератури

1. Загальна теорія права. Нормативний курс підруч. для студ.-юристів /кол.авт. Теремцова Н., Дзейко Ж., та інші; за ред. доктора юрид.наук, проф. С.В. Бобровник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 596 с. С.70-87.

2. Федоренко О.А. Роль правової культури та правосвідомості на шляху становлення України як правової держави. 2020. Т. 1. URL:<https://conf.ztu.edu.ua>.

3. Котюк В.О. Правова культура та правове виховання. – К.: Вентурі, 1996. – 208 с.
4. Н.В. Теремцова. Загальні поняття категорії професійної етики юриста. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Київ 22 квітня 2021р). – Київ. –384с. –С 254-255.
5. Rybalchenko A., Teremtsova N. The actual issue of professional ethics of a notary and a lawyer: a comparative aspect // Science 2021: Research and Innovation. Abstracts of the 17th International scientific and practical conference. Primedia E-launch LLC, USA, Philadelphia. 2021. Pp. 163-167. URL: <http://el-conf.com.ua>.
6. Kopotun, I. M., Durdynets, M. Y., Teremtsova, N. V., Markina, L. L., & Prisnyakova, L. M. (2020). The Use of Smart Technologies in the Professional Training of Students of the Law Departments for the Development of their Critical Thinking. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(3).
7. Н.В. Теремцова. Збірка доповідей учасників круглого столу 4 грудня 2019 року присвяченого 185-річчю Київського національного університету імені Тараса Шевченка /Вип.8////За заг.ред.Теремцової Н.В. – Київ.ФОП Видавець Свинарчук Р.В., 2020. 160с.
8. Н.В. Теремцова. Правова держава як елемент досягнення цивілізації всього людства. Teremtsova N. *Colloquium-journal* №34 (157), 2022. Część 2. (Warszawa, Polska). Index Copernicus 2022 International ISSN: 2520-6990; 2520-2480.
9. Madryha, T., Bilousov, Y., Zubrytska, L., Teremtsova, N., & Druchek, O. (2023). The role of the volunteer movement in the security policy of the state in the context of military operations. *Amazonia Investiga*, 12(66), 326-334. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.66.06.30>

Курлік Тимур Євгенович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Жмурко Руслан Олександрович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-104-107](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-104-107)

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Timur Evgenovich Kurlikov

Ruslan Oleksandrovich Zhmurko

Eduard Volodymyrovych Kopylov

RIGHTS AND OBLIGATIONS OF CRIMINAL POLICE UNITS WHICH CARRY OUT OPERATIVE AND SEARCH ACTIVITIES

Анотація.

У статті розглянуто стан нормативно-правового регулювання процесуальних прав та обов'язків інших осіб, які залучаються до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також запропоновані зміни й доповнення до окремих статей КПК України в частині, що стосується цієї проблематики. На основі детального аналізу законодавства про оперативно-розшукову діяльність автор визначає ключові проблеми, серед яких втрата монопольного регулювання оперативно-розшукових заходів, необхідність розмежування прав оперативних підрозділів на дві групи. Встановлено, що сучасний стан правового регулювання оперативно-розшукової діяльності потребує вдосконалення.

Abstract.

The article examines the state of legal regulation of procedural rights and obligations of other persons involved in covert investigative (detective) actions, and also proposes amendments and additions to certain articles of the CPC of Ukraine in the part related to this issue. Based on a detailed analysis of the legislation on operational and investigative activities, the author identifies key issues, including the loss of monopoly regulation of operational and investigative activities and the need to differentiate the rights of operational units into two groups. The author establishes that the current state of legal regulation of operational and investigative activities requires improvement.

Ключові слова: кримінальне провадження, учасники кримінального провадження, права та обов'язки, негласні слідчі (розшукові) дії, залучення інших осіб, права здійснення ОРД, обов'язки щодо проведення ОРД.

Keywords: criminal proceedings, participants to criminal proceedings, rights and obligations, covert investigative (detective) actions, involvement of other persons, rights to conduct investigative (detective) actions, obligations to conduct investigative (detective) actions.

Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Тому кримінально-правова охорона права на життя не втрачає своєї актуальності й сьогодні.

Як зазначив Е.В. Копилов “ Підрозділи кримінальної поліції є одним з основних суб'єктів реалізації правоохоронної функції, адже від результатів їх діяльності залежить стан розкриття більшості неочевидних кримінальних правопорушень, забезпечення проведення більшості негласних слідчих (розшукових) дій за кримінальними провадженнями, підслідними органам досудового розслідування Національної поліції, а також превенція кримінальних правопорушень, що готуються [9]. ”

Практика використання негласних повноважень, засобів і методів правоохоронними органами

різних країн у боротьбі з кримінальними правопорушеннями доводить, що агентурний метод не є недосяжним для новітніх технічних розробок у сфері у сфері радіоелектронної розвідки. Це свідчить про актуальність застосування негласних сил і засобів у діяльності правоохоронних органів, для забезпечення безпеки, громадського порядку та боротьби зі злочинністю.

Одним із напрямків удосконалення будь-якої діяльності є належне унормування її правової основи. Оперативно-розшукова діяльність не є виключенням. На тлі системних змін, що відбуваються в правоохоронних органах, не можна залишати поза увагою правове регулювання оперативнорозшукової діяльності.

Проблеми оперативно-розшукової діяльності у різні роки були предметом дослідження значної когорти як вітчизняних так і зарубіжних вчених, та-

ких як: К. В. Антонов, О. М. Бандурка, Б. І. Бараненко, М. О. Кисельов, А. М. Кислий, О. В. Кириченко, І. П. Козаченко, О.І.Козаченко, С. М. Матвійчук, Д. Й. Никифорчук, Р. С. Белкін, П. Д. Біленчук, В. О. Біляєв, І. Г. Богатирьов, Е.В. Копилов, В.Г. Телійчук, В.В. Дараган.

Метою цієї статті є висвітлення окремих результатів системного аналізу положень чинного Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" та проекту зазначеного Закону, зареєстрованого у Верховній Раді України, визначення основних недоліків, що є наслідком невідповідності чинних положень. Виявлення недоліків кримінально-процесуального законодавства та шляхи їх усунення. Проблема сьогодення є дискусія щодо класифікації нормативно-правових актів, які становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності. Одні вчені до нормативно-правових актів, що регулюють оперативно-розшукову діяльність, відносять лише законодавчі акти [2], інші вважають, що, крім законодавчих актів, правове регулювання оперативно-розшукової діяльності здійснюється на підставі відомчих нормативно-правових актів [3].

Аналіз чинного Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2], наукових публікацій з означеної тематики, дає можливість виокремити низку проблемних питань щодо правового регулювання оперативно-розшукової діяльності.

Першою проблемою законодавства про оперативно-розшукову діяльність є втрата монополії на правове регулювання оперативно-розшукової діяльності. З прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України та нового правового інституту - негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, суттєво вплинуло на організацію проведення оперативно-розшукових заходів у частині документування кримінальних правопорушень. Адже порядок проведення оперативно-розшукових заходів (реалізації прав), закріплений у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] визначений окремою главою КПК України.

Рівень юридичної складності правових норм, їх відповідність завданням і цілям регулювання, характер і стан відносин, що підлягають природному регулюванню, впливають на ефективність регулювання та стану суспільних відносин, що підлягають природному регулюванню, впливають на ефективність регулювання [8]. Під ефективністю правового регулювання автори розуміють співвідношення між очікуваними наслідками дії права на суспільні відносини та її фактичними результатами.

Оперативно-технічна діяльність Служби безпеки України є складовою взаємодії оперативних підрозділів і регулюється відповідними законодавчими актами, зокрема, законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про контррозвідальну діяльність» [4], «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про боротьбу з тероризмом», Кри-

мінальним процесуальним кодексом України, Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [5].

Соціальний та правовий захист осіб, залучених до співпраці є важливим фактором у вирішенні зростаючої кількості та складності проблем. Активність громадян у боротьбі зі злочинністю та співпраця з правоохоронними органами. Водночас рівень ризику для цих осіб зростає, а завдання забезпечити себе та забезпечити безпеку під час здійснення правоохоронними органами оперативно-розшукових заходів. У зв'язку з цим постають наступні питання про необхідність перегляду чинного соціального та правового законодавства щодо правових засад захисту осіб, які сприяють оперативним підрозділам у здійсненні оперативно-розшукової діяльності проведення оперативно-розшукових заходів.

Особи, які надають конфіденційну допомогу оперативним підрозділам, залишаються фактично без соціального та правового захисту, оскільки більшість осіб, які виконують оперативно-розшукові функції, не укладають письмових угод про співпрацю з особами, які виконують оперативно-розшукові завдання. Зазначене не впливає позитивно на якість роботи негласного апарату.

З урахуванням зазначеного вище розглянемо права й обов'язки перелічених осіб, які зазвичай залучаються до проведення НСРД. Так, співробітники оперативних підрозділів правоохоронних органів, вичерпний перелік яких наведено у ч. 1 ст. 41 КПК України, здійснюють СРД та НСРД у кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора. Особливістю цих оперативних підрозділів є те, що відповідно до ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» вони наділені оперативно-розшуковою юрисдикцією.

Відповідно до ч. 5 ст. 22 КПК [6], до співпраці можуть бути залучені, зокрема особа, яка вчинила злочин, що не призвів до тяжких наслідків, у разі активної участі у розслідуванні злочину. Така особа має бути звільнена від кримінальної відповідальності відповідно до таких положень чинного законодавства України. Однак, чинний Кримінальний кодекс України містить вичерпний перелік підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності і не передбачає підстави для звільнення від кримінальної відповідальності внаслідок її активного сприяння у ході розслідування кримінального правопорушення.

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та обов'язків окремих правоохоронних органів України. Реалії війни показали, що правоохоронна система України не була готова до такої кількості воєнних злочинів, які принесла на територію України російська федерація. Вказані обставини змусили правоохоронну систему налаштуватися на нові реалії і ключове місце, не зважаючи на підслідність воєнних злочинів, в розслідуванні

воєнних злочинів посіли саме органи та підрозділи Національної поліції. Чи не малу роль щодо виявлення та фіксації фактів вчинення воєнних злочинів у вказаній системі відіграють підрозділи кримінальної поліції та органи досудового розслідування Національної поліції України.

Підрозділи кримінальної поліції є одним з основних суб'єктів реалізації правоохоронної функції, адже від результатів їх діяльності залежить стан розкриття більшості неочевидних кримінальних правопорушень, забезпечення проведення більшості негласних слідчих (розшукових) дій за кримінальними провадженнями, підслідними органам досудового розслідування Національної поліції, а також превенція кримінальних правопорушень, що готуються.

Для якісного та чіткого виконання покладених на органи та підрозділи Національної поліції України нових функцій потребує зміни й існуюча система їх підготовки та нормативне забезпечення їх діяльності [9 с. 40-41].

Воєнний стан - це особливий правовий режим, який може бути введеним в Україні на всій її території чи в окремих її місцевостях, у випадках збройної агресії або ж загрози нападу, небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності. Такому правовому режиму властиві наступні ознаки: надання додаткових повноважень представникам окремих державних органів (зокрема, наприклад, органам виконавчої влади, військовим командуванням); можливість обмеження конституційних прав і свобод громадянина у встановлених законом виключних випадках та порядку; настання особливого періоду для проведення мобілізації; початок дій окремих норм Кримінального Кодексу України, властивих військовому періоду тощо [10].

На сьогодні до підрозділів кримінальної поліції відносяться наступні підрозділи:

- підрозділи Департаменту карного розшуку;
- підрозділи Департаменту міграційної поліції;
- підрозділи Департаменту оперативної служби;
- підрозділи Департаменту оперативно-технічних заходів;
- підрозділи Департаменту забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами;
- підрозділи Департаменту боротьби з наркозлочинністю;
- підрозділи Департаменту кримінального аналізу; підрозділи Департаменту оперативної служби;
- підрозділи Департаменту оперативно-технічних заходів;
- підрозділи Департаменту кримінального аналізу;
- підрозділи Департаменту захисту інтересів суспільства і держави;
- підрозділи Департаменту стратегічних розслідувань;
- підрозділи Департаменту кіберполіції;

- підрозділи Департаменту внутрішньої безпеки;

- відділи (сектори) кримінальної поліції територіальних підрозділів поліції.

Аналіз нормативно-правових актів, які регулюють діяльність зазначених підрозділів показав, що до завдань та функцій вказаних підрозділів не входить протидія воєнним злочинам. Крім того, не було знято обов'язки вказаних підрозділів виявляти та документувати кримінальні правопорушення підслідність за якими покладена за органами досудового розслідування Національної поліції, а також здійснювати оперативне супроводження кримінальних проваджень, які знаходяться у провадженні органів досудового розслідування Національної поліції. Однак обставини війни зумовлюють необхідність мобілізації усіх без виключення ресурсів нашої держави з метою протистояння збройній агресії російської федерації та деокупації території України. Враховуючи вказане, доцільно було б доповнити відповідні нормативні акти, які регулюють питання діяльності як органів досудового розслідування так і оперативних підрозділів визначивши відповідні функції, які вони спроможні виконувати задля швидкого і повного розслідування воєнних злочинів [9 с. 49].

Підсумовуючи слід підкреслити, що чинне законодавство Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" у сучасних умовах воєнного стану потребує суттєвого перегляду. Запропонований новий законопроект Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" [7] має низку недоліків.

Права та обов'язки особи, залученої до проведення НСРД, визначають міру її можливої (правомірної) поведінки як під час проведення НСРД, так і у правовідносинах, що згодом виникають у зв'язку з цією діяльністю. Їх сукупність є тим правовим інструментарієм, що забезпечує можливість виконання поставлених перед особою завдань та досягнення визначеної мети діяльності у цій сфері.

На засадах чіткого співвідношення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» важливо закріпити конкретні підстави для проведення оперативно-розшукових заходів [1], замінивши підстави для проведення ОРД.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996. № 254к/96- ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 04.11.2023).
2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303
3. Козаченко І.П., Регульський В.Л. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності. Львів : ЛІВС при НАВСУ, 2000. 219 с.

4. Копилов Е.В. Формування безпекового середовища суспільства й держави в умовах сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал № 5-450 2022. С. 35.

5. Тарасюк І. В. Курс лекцій з навчальної дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність»: навчально-методичне видання. Електронний підручник: Київ, 2017. 516 с.

6. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 04.11.2023).

7. Проект Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» від 04.04.2017 № 6284 / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61497 (дата звернення 04.11.2023).

8. Копилов Е. В. Щодо питання значення прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності підрозділами національної поліції України в умовах воєнного стану. «Colloquium-journal» № 10 (169) 2023. С. 43-46.

9. Дараган В. В., Карповський С. В., Копилов Е. В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

10. Васильєв С. В., Маляр С. А. Правові засади запровадження режиму воєнного стану в Україні. Наука і техніка сьогодні. 2022. № 3 (3). С. 22–30.

Литвин Олег Миколайович

курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Кустов Владислав Юрійович

курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативної-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-108-111](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-108-111)

СУЧАСНИЙ ТАКТИЧНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Lytvyn Oleg Mykolayovych

Kustov Vladyslav Yuriyovych

Supervisor:

Kopylov Eduard Volodymyrovych

MODERN TACTICAL CRIMINAL ANALYSIS

Анотація:

Ця інформація досліджує важливість та застосування тактичного аналізу у сфері правоохоронних органів та організацій. Виокремлено ключові аспекти тактичного аналізу, які включають в себе збір та обробку інформації, специфічні методи аналізу та результати використання такого аналізу. Важливим визначеним елементом є роль інформаційних технологій та програмних засобів у полегшенні цього процесу. Також, виокремлено важливість співробітництва між різними підрозділами поліції та іншими правоохоронними організаціями для успішного виконання завдань тактичного аналізу. В кінці підкреслено, що тактичний аналіз грає важливу роль у забезпеченні безпеки суспільства та боротьбі зі злочинністю, сприяючи підвищенню рівня безпеки громадян.

Abstract:

This information explores the importance and application of tactical analysis in the field of law enforcement agencies and organizations. Key aspects of tactical analysis are highlighted, including information collection and processing, specific analysis methods, and the results of utilizing such analysis. An essential identified element is the role of information technology and software tools in facilitating this process. Additionally, the significance of collaboration between different police units and other law enforcement organizations for the successful execution of tactical analysis is emphasized. In conclusion, it is underscored that tactical analysis plays a vital role in ensuring public safety and combating crime, contributing to an increased level of citizen security.

Ключові слова: Тактичний аналіз; Громадська безпека; Злочинність; Правоохоронні органи; Інформаційні технології; Аналіз даних; Боротьба зі злочинністю; Сучасний інструментарій; Методи аналізу; Прийняття рішень; Співробітництво між органами; Профілактика злочинів; Спеціалізовані бази даних; Інформаційний аналіз; Ефективність правоохоронних заходів.

Keywords: Tactical analysis; Public safety; Criminality; Law enforcement agencies; Information technology; Data analysis; Crime prevention; Modern tools; Analysis methods; Decision-making; Interagency cooperation; Crime prevention; Specialized databases; Information analysis; Effectiveness of law enforcement measures.

Мета та завдання дослідження : спрямовані на покращення розуміння важливості тактичного аналізу та його впливу на забезпечення громадської безпеки і боротьбу зі злочинністю. Метою дослідження є розгляд і аналіз тактичного аналізу у контексті забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю. Головною метою є висвітлення ролі та значення тактичного аналізу для правоохоронних органів та забезпечення ефективних заходів з протидії злочинності.

Вступ: У сучасному світі питання забезпечення громадської безпеки є однією з найважливіших та нагальних проблем. Інтеграція суспіль-

ства, розвиток технологій та зміна соціокультурного середовища призвели до зростання рівня складності і маніпульованості злочинних проявів. У зв'язку з цим, необхідність удосконалення методів боротьби зі злочинністю набула особливої актуальності. Одним із ефективних інструментів, що спрямовані на підвищення рівня безпеки громадськості, є тактичний аналіз. Ця стаття розглядає сутність та роль тактичного аналізу в діяльності правоохоронних органів та інших організацій, спрямованих на забезпечення громадської безпеки. Детально розглядаються ключові аспекти тактичного аналізу, методи його проведення, а також результати та вплив на прийняття рішень у сфері за-

безпечення громадської безпеки. Стаття також акцентує увагу на важливості використання сучасних інформаційних технологій та програмних рішень у процесі тактичного аналізу.

На прикладах практичного використання тактичного аналізу в різних сферах та завданнях надаються ілюстрації впливу даного інструмента на підвищення рівня безпеки суспільства. Також, стаття розглядає питання співробітництва між різними правоохоронними підрозділами та організаціями для спільного досягнення цілей безпеки та контролю над злочинністю.

Підсумовуючи, стаття покликана висвітлити важливість та актуальність тактичного аналізу у сучасному світі та показати, як він може бути використаний для забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю.

Вклад основного матеріалу: «Національна поліція та інші державні органи активно протидіють зростанню рівня організованої злочинності та корупції в країні шляхом об'єднання зусиль.»[6]. Інформація є потужною силою у світових подіях, і для ефективної боротьби зі злочинністю необхідно робити рішення на основі точної та актуальної інформації. Цей фактор гарантує успішні результати і дозволяє правоохоронцям бути перед злочинцями. Тому просто збирати початкову інформацію недостатньо. Дані потрібно збирати, аналізувати та інтерпретувати для оцінки, прогнозування, рекомендацій та висновків. Іншими словами, інформацію слід проходити через аналітичний процес після її отримання, щоб створити оперативно-аналітичний контекст.

Тактичний аналіз - це метод дослідження даних, спрямований на виявлення закономірностей та особливостей в серіях злочинів, зокрема короткострокових та середньострокових проблем. В рамках тактичного аналізу проводиться ідентифікація підозрілих ознак, осіб та груп осіб, а також встановлення зв'язків між різними факторами, гарячими точками кримінальної активності, характерами потенційних жертв та оптимальними моментами для вчинення злочинів. Цей аналіз надає керівникам змогу розуміти шаблони злочинності в рамках їхньої компетенції, включаючи динаміку, часовий та просторовий аспекти, типи злочинів, а також фактори, що сприяють їх виникненню (соціальні, демографічні, економічні та інші)[1].

Тактичний аналіз покликаний підтримувати роботу поліції та сприяти її удосконаленню. Його результатами користуються ті, хто замовляє аналіз (керівники, менеджери), а також інші правоохоронці, що можуть використовувати висновки аналізу для покращення власної роботи.

Тактичний аналіз виявляє недоречні ознаки, осіб і групи, підозрілі зв'язки між факторами, активні зони з високим потенціалом злочинності (гарячі точки), особливості людей, які можуть стати жертвами злочинів, і сприятливі проміжки часу для вчинення злочинних дій [2].

Тактичний аналіз надає особам можливість розглядати постійні або нові зразки злочинності

всередині їхньої компетенції. Цей аналіз включає в себе динаміку злочинності, аналіз часу, розгляд просторових та географічних аспектів, аналіз місць, де злочини концентруються, методи вчинення злочинів, профілі жертв та підозрюваних, а також фактори, які впливають на злочинність, такі як соціальні, демографічні та економічні.

Тактичний аналіз підтримує діяльність поліції та сприяє її удосконаленню. Його результатами користуються особи, які замовляють аналіз, а також інші співробітники поліції, які можуть використовувати отримані дані в своїй роботі. Багато сторін може вигідно використовувати результати тактичного аналізу, і це може включати клієнтів, які запитали аналіз, а також інших працівників організації. Зважаючи на важливість виділених для тактичного аналізу ресурсів, важливо, щоб якомога більше сторін мали можливість здобувати користь від результатів, оскільки вони допомагають знизити витрати та підвищити продуктивність в рамках всієї правоохоронної системи на різних рівнях [3].

Основною метою аналізу є встановлення тактичних закономірностей, ознак та специфічних аспектів у серії злочинів з метою розробки ефективних тактичних стратегій та оптимального використання наявних ресурсів для досягнення найкращих результатів. Мета аналітичної діяльності полягає в отриманні максимальної цінності з наявної інформації, щоб правильно розуміти та оцінювати ситуацію, розглядати її у довгостроковій перспективі та успішно діяти [4].

На тактичному рівні аналіз інформації виконується миттєво після отримання даних щодо подій, їхнього походження або потенційних подій, які можуть статися в найближчому майбутньому, особливо в складних кримінальних справах. Головна мета такого аналізу - забезпечити та підтримувати інформаційні знання для виявлення злочинних об'єктів, включаючи осіб, групи та організації, їх взаємини, тактику та статус.

Результати такого аналізу на тактичному рівні використовуються для прийняття приватних та оперативних рішень під час проведення різних операцій, включаючи складні, стандартні та одноразові заходи. Зазвичай інформація, яку використовують на цьому рівні, має низький рівень перевіреності (наприклад, "чутки" або звіти від потерпілих та свідків, показання підозрюваних). Вона допомагає встановити місце та роль підозрюваних у злочинних групах і організаціях, а також розкрити зв'язки між ними.

Велике значення тактичного кримінального аналізу полягає в тому, що він є спеціалізованою системою зворотного зв'язку. Отримана інформація дозволяє оцінити, наскільки глибоко досліджені злочинні явища, наскільки обґрунтовані висновки, наскільки оптимально сплановані заходи для боротьби зі злочинністю та наскільки ефективні ці заходи.

Хоча різні методи кримінального аналізу можна застосовувати без використання комп'ютерів, проте аналіз без комп'ютерної підтримки забирає набагато більше часу, обмежує обсяг даних,

які можуть бути оброблені аналітиком, і часто призводить до менш професійного вигляду звітів та діаграм[5].

Оптимально використовувати електронні таблиці та бази даних. Багато організацій мають спеціально розроблені бази даних. Електронні таблиці дозволяють організувати дані в колонки та рядки. Цифрова інформація зберігається у табличному форматі, і автоматично виконуються розрахунки, такі як суми, середні значення, відсотки та інше. Аналізуючи неопрацьовані дані, це дуже корисно мати можливість сортувати їх у визначеному порядку або фільтрувати так, щоб відображались лише дані, які вас цікавлять. Особливо важливо це стає при аналізі великої кількості звітів одночасно, і комп'ютер дозволяє зробити це ефективно.

Тактичні аналітичні продукти можуть бути корисні для:

- працівників органів державної безпеки, які бажають підвищити свій рівень інформованості та діяти оперативно для запобігання злочинам;
- працівників правоохоронних органів, що мають інтерес до підвищення свого рівня інформованості стосовно оперативної обстановки та динаміки злочинності;
- слідчих та оперативних працівників, які бажають запобігати та виявляти злочини та особи, які проявляють кримінальну активність;
- керівників, що повинні приймати обґрунтовані рішення щодо розміщення ресурсів та ефективно оцінювати результати діяльності в їхній юрисдикції.

Клієнтом (отримувачем) тактичного аналізу, зазвичай, є особа, яка представляє керівництво організації.

Бенефіціарами тактичного аналізу є не лише особи, які замовляють аналіз, але й інші члени організації, які використовують результати аналізу. Оскільки для проведення тактичного аналізу потрібні значні ресурси, важливо, щоб багато осіб і груп користувалися його результатами. Результати тактичного аналізу приносять користь для всієї правоохоронної системи на всіх її рівнях, оскільки допомагають зменшувати витрати та підвищувати продуктивність.

Основна мета аналізу полягає в тому, щоб виявити тактичні закономірності, ознаки та специфічні аспекти серії злочинів з метою розробки ефективних тактичних рішень та оптимального використання наявних ресурсів для досягнення найкращих результатів. Мета аналітичної діяльності полягає в тому, щоб отримати максимальну користь від інформації, яка є в нашому розпорядженні, для того, щоб правильно розуміти та оцінювати ситуацію, бачити її в довгостроковій перспективі та, в кінцевому підсумку, успішно діяти.

Для досягнення цілей, необхідно вирішувати наступні завдання: Спрямовувати збір інформації на конкретні цілі та оцінювати інформаційні по-

треби. Аналітик виявляє прогалини в наявній інформації та направляє роботу на збір необхідних даних і інформації;

Визначати проблеми, з якими стикається поліцейський підрозділ. Це допомагає виявляти як нові, так і поточні проблеми вчасно. Моніторинг кримінальних явищ в системі допомагає виявляти зміни, включаючи їхній початок;

Здійснювати якісні перетворення первинної інформації, включаючи створення нових знань і виробництво інформаційних продуктів. Аналітика об'єднує в собі інформаційний спосіб пізнання та науковий аналіз реальності, а також прикладний характер для розв'язання конкретних інформаційних завдань;

Оцінювати результати застосованих заходів, включаючи аудит правопорушень та злочинів. Аналіз служить інструментом оцінки ефективності проведених заходів. Підрозділи поліції періодично аналізують стан злочинності, виявляють зміни і встановлюють причинно-наслідкові зв'язки. Результати тактичного аналізу використовуються для аудиту та визначення найкращих заходів для стабілізації оперативної ситуації.

Також хочемо зазначити, що на тактичному рівні аналіз інформації виконується негайно після отримання даних або інформації про походження подій, включаючи події, які можуть відбутися у найближчому майбутньому, особливо в складних кримінальних розслідуваннях. Основна мета такого аналізу полягає в спрямуванні та підтримці інформаційних знань з метою виявлення злочинних об'єктів, таких як особи, групи або організації, встановлення відносин між ними, а також розуміння їхньої тактики та статусу.

Результати аналізу на тактичному рівні (залежно від масштабу і можливостей реалізації) використовуються для прийняття рішень на рівні окремих подій і в ході проведення різноманітних операцій, будь то стандартні або одноразові. Зазвичай інформація, що використовується на цьому рівні, має низький рівень надійності (появляються "слухи" чи інформаційні повідомлення, заяви свідків чи потерпілих, питання підозрюваних). Ця інформація допомагає встановити місце та роль підозрюваних у злочинних групах та організаціях, а також виявити взаємозв'язки між ними.

Значущість тактичного кримінального аналізу полягає в тому, що він є специфічною системою зворотного зв'язку. Іншими словами, отримана інформація надає можливість оцінити, наскільки добре розглянуті злочинні прояви, чи були вигідні висновки, наскільки ефективно сплановані заходи щодо боротьби зі злочинністю, та наскільки ці заходи виявилися успішними.

Враховуючи соціальний характер злочинності і причини її виникнення, основними методами тактичного кримінального аналізу масової соціальної проблеми можуть бути статистичні, соціологічні, соціометричні, соціально-психологічні, економетричні, порівняльні, системні, математичні та інші методи для отримання і аналізу якісної і кількісної інформації.

З вище викладених матеріалів можна зробити наступні висновки: Тактичний аналіз є надзвичайно важливим інструментом для правоохоронних органів та організацій з метою виявлення, аналізу та реагування на злочинну діяльність та інші оперативні події.

Результати тактичного аналізу мають широкий спектр застосувань та використовуються як для прийняття оперативних рішень, так і для аудиту та оцінки ефективності діяльності організацій.

Використання інформаційних технологій та спеціалізованих програмних рішень дозволяє значно полегшити процес тактичного аналізу, зокрема, обробку та аналіз великої кількості даних.

Співробітництво та обмін інформацією між різними підрозділами поліції та іншими правоохоронними організаціями має велике значення для успішного виконання завдань тактичного аналізу.

Тактичний аналіз є важливою ланкою в системі забезпечення безпеки суспільства та може сприяти боротьбі зі злочинністю та підвищенню рівня безпеки громадян.

Список використаних джерел:

1. МВСУ, Державний науково-дослідний інститут МВС України Одеський державний університет внутрішніх справ. Навчальний посібник:

«Тактичний кримінальний аналіз: Теорія та практика»

URL: <http://surl.li/mfbyl>

2. Криміналістика : в 5 т. / под общей редакцией И. В. Александрова. Т. 2. Методология криминалистики и криминалистический анализ: учебник для бакалавриата, специалитета и магистратуры. Москва : Из-во Юрайт, 2019. 167 с.

3. Шинкаренко І. Р. Проблеми запровадження кримінального аналізу в діяльність підрозділів кримінальної поліції: теоретико-історичне підґрунтя. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 56.

4. Цільмак О. М., Користін О. Є., Шаптала О. С., Талалай Д. В. Криміналістичні засоби та методи розкриття та розслідування правопорушень : підручник. Одеса : РВВ ОДУВС, 2016. 302 с.

5. Коптев О.С., Тактичний кримінальний аналіз. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/8546/1/44.pdf>

6. Копилов Е.В. Щодо питання значення прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності підрозділами національної поліції України в умовах воєнного стану. «Colloquium-journal» № 10 (169) 2023. С. 43-46.

Мазанка Едуард В'ячеславович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Гасімов Шакирем Юсиф Огли

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-112-115](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-112-115)

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Mazanka Eduard Vyacheslavovych

Gasimov Shakirem Yusif Ogly

Eduard Volodymyrovych Kopylov

CONCERNING CERTAIN ISSUES OF COMBATING CYBERCRIME UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

Анотація.

Ця стаття розглядає актуальну проблему протидії кіберзлочинам під час воєнного стану. Автори ретельно досліджують взаємозв'язок між кіберзагрозами та конфліктами, освітлюючи специфіку кібератак в умовах військових дій. В статті аналізуються окремі аспекти цієї проблеми, включаючи сутність кіберзлочинів, їх можливі наслідки для національної безпеки та суверенітету. Автори також розглядають стратегії та заходи, які можуть бути прийняті для запобігання кіберзагрозам під час воєнного стану, включаючи політичні, технічні та юридичні аспекти. Важливу увагу приділяється ролі міжнародних норм і стандартів у цьому контексті.

Стаття має значущий внесок в розуміння проблеми кіберзлочинів під час конфлікту і надає читачам цінний інсайт у сферу кібербезпеки в умовах воєнного стану.

Abstract.

This article addresses the pressing issue of countering cybercrime during a state of war. The authors meticulously examine the interplay between cyber threats and conflicts, shedding light on the specifics of cyber attacks in the context of military operations. The article delves into various aspects of this problem, including the nature of cybercrimes, their potential consequences for national security and sovereignty. The authors also explore strategies and measures that can be taken to mitigate cyber threats during a state of war, encompassing political, technical, and legal dimensions. Significant attention is given to the role of international norms and standards in this context.

The article makes a significant contribution to understanding the issue of cybercrime during conflicts, providing readers with valuable insights into the realm of cybersecurity in times of war.

Ключові слова. кіберзлочинність, кібербезпека, кібероборона, електронні докази, кібервійна, міжнародне співробітництво.

Keywords: cybercrime, cybersecurity, cyber defense, electronic evidence, cyber warfare, international cooperation.

Інформаційні системи та мережі відіграють надзвичайно важливу роль у сучасному розвитку суспільства. З обробкою надзвичайно великих обсягів інформації за допомогою передових технологій неможливо уявити функціонування будь-якого сфери: від управління до виробництва та освіти. Особливо після пандемії Covid-19 збільшення кількості користувачів соціальних мереж та месенджерів стало ключовим засобом суспільної комунікації, який впливає на формування громадської свідомості.

Проте, незважаючи на очевидні переваги використання інформаційних технологій, зі зростанням кількості підключень до Інтернету та довірі корис-

тувачів до онлайн-сервісів, ризику крадіжки інформації, кіберзлочинів та кібершахрайства постійно зростають.

З поширенням Інтернету, електронної комерції та Інтернет-реклами, а також появою різних месенджерів для обміну зашифрованою інформацією, злочинні організації стали активно використовувати кіберпростір для більш прибуткових та менш ризикованих діяльностей. Наприклад, з'явилися нові способи передачі наркотиків, де операції від реклами до платежів виконуються через інформаційні технології. Заборонений товар тепер може бути куплений у Даркнеті. Крім того, маркетплейси широко поширилися і пропонують послуги щодо

продажу персональних даних, шкідливого програмного забезпечення та організації кібератак [2]. Оплата за такі заборонені товари, як правило, здійснюється за допомогою криптовалют, що ускладнює відстеження [1].

Питання протидії кіберзлочинності (раніше комп'ютерної злочинності) досліджували з кінця 1990-х років та початку 2000-х такі науковці, як Н. Ахтирська, П. Біленчук, В. Бутузов, В. Гавловський, Б. Романюк, К. Тігуніна, В. Хахановський, В. Шеломенцев та інші.

Організаторами і учасниками незаконної торгівлі, а також розповсюдження шкідливого програмного забезпечення можуть бути як окремі особи, так і великі корпорації, що мають складну ієрархічну структуру, схожу на звичайні підприємства [3]. Спільноти таких «кіберорганізацій» можуть налічувати від кількох десятків до кількох тисяч учасників. Важливо зазначити, що незалежно від кількості членів і філій, велику частину віртуальних злочинних мереж зазвичай керують досвідчені онлайн-злочинці, які не вчиняють злочинів особисто, а діють як підприємці, залучаючи нових членів до злочинної діяльності. Наприклад, форум «RaidForums» налічував спільноту з понад мільйоном користувачів. Під час міжнародної операції TOURNIQUET, яка відбулася в квітні 2022 року, були виявлені бази даних, що належали американським корпораціям різних галузей, включаючи дані кредитних карток, паролі для доступу в Інтернет та іншу конфіденційну інформацію [2].

Після початку військових дій, ініційованих агресією іншої держави, всі сили забезпечення безпеки України, включаючи відділи кібербезпеки, були мобілізовані для забезпечення оборони. Ця ситуація була використана кіберзлочинцями, особливо кібершахрайством, для активізації своєї злочинної діяльності. Однак кібероперації противника, що стали невід'ємною частиною сучасної гібридної війни, вимагають постійної адекватної реакції. Запровадження активної кібероборони, яка починає формуватися, також потребує вдосконалення відповідного правового регулювання [7].

Впоратися з правопорушеннями в кіберпросторі та надавати ефективну кібероборону під час воєнного конфлікту потребує нових стратегій та методів, а також удосконалення існуючого законодавства в цій галузі та дослідження ключових питань діяльності правоохоронних органів у сфері розслідування кіберзлочинів та протидії кіберопераціям агресора.

У той же час, почалося становлення організаційних структур, спрямованих на протидію кіберзлочинності. Зокрема, Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001 року «Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України» від 06.12.01 року № 193/2001 передбачалося створення Міжвідомчого центру з питань боротьби з комп'ютерною злочинністю, але це завдання так і не було виконане [1].

У початку 2000-х були виділені різні структурні підрозділи в системі Міністерства внутрішніх справ для боротьби зі злочинами у сфері високих технологій. У жовтні 2015 року був створений повноцінний спеціалізований підрозділ для протидії кіберзлочинності - Департамент кіберполіції Національної поліції України, який і сьогодні продовжує активно вдосконалювати свою роботу. За наявності значної бази даних для дослідження кіберзлочинів і налагодження тісної співпраці з міжнародними партнерами, з'являються нові наукові розробки та захищаються численні дисертаційні роботи, присвячені питанням боротьби з кіберзлочинністю. Серед авторів таких досліджень варто відзначити О. Волкова, М. Кравцову, М. Яцишину та інших.

Проте багато аспектів протидії кіберзлочинності та протидії кіберагресії залишаються недостатньо дослідженими, і науково обґрунтованих рекомендацій щодо виявлення та розслідування конкретних видів кіберзлочинів, а також ефективного обміну інформацією з міжнародними партнерами ще не існує [8].

Після відкритої агресії Російської Федерації у 2022 році виникли нові виклики, пов'язані з кібервійною. Слід зауважити, що активну фазу гібридної війни в інформаційному просторі України РФ розпочала ще під час анексії Криму. Починаючи з 2014 року, на об'єкти критичної інфраструктури України почали здійснюватися кібератаки, які проводилися різними кібергрупами, підтримуваними урядовими структурами держави-агресора. Зокрема, були атаки на об'єкти, такі як Центральна виборча комісія, Закарпаттяобленерго, Бориспільський аеропорт, Укрзалізниця, банківські установи тощо.

Але справжні військові кібероперації відбувалися перед початком та під час військових дій РФ. Звіт Державного центру кіберзахисту Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України «Звіт про роботу системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки» зауважує, що «протягом 2022 року Державним центром кіберзахисту було зареєстровано в 2,8 рази більше кіберінцидентів, ніж в 2021 році» [2].

Незважаючи на спроби противника, українська інформаційна інфраструктура залишилася функціонуючою, включаючи банківську систему, державні реєстри, системи зв'язку і т. д. Це в значній мірі було досягнуто завдяки своєчасним заходам з посилення кібербезпеки та допомозі, наданій нашими союзниками, такими як Сполучені Штати, Європейський Союз, Великобританія та інші цивілізовані країни [7].

Під час воєнного стану кіберзлочинці не припиняють своєї діяльності і використовують складну економічну ситуацію громадян в своїх цілях. Відзначимо, що в українському кіберпросторі одним з найпоширеніших видів правопорушень залишається кібершахрайство. В шахрайських схемах використовуються методи, такі як злам акаунтів у соціальних мережах, фейкові повідомлення від банків, фішинг, а також смс-повідомлення, які обіцяють соціальні виплати та різноманітні виграші та інше.

З початку 2023 року в Україні було зареєстровано більше проваджень за фактом шахрайства, ніж за весь 2021 рік. Інформація надійшла від платформи відкритих даних «Опендатабот». У період з січня по квітень 2023 року було виявлено вдвічі більше кримінальних проваджень за статтею про шахрайство, ніж за відповідний період 2021 року, і більше ніж у чотири рази, ніж за відповідний період торік: 12235 справ та 6385 справ відповідно [5].

У середньому, протягом 2023 року щомісяця відкривається 6683 провадження щодо випадків шахрайства. Для порівняння, у відповідний період 2021 року фіксувалося 3059 справ про шахрайство на місяць [6].

Важливо відзначити, що цього року до суду доходить лише кожна дев'ята справа щодо шахрайства. Так, за січень-квітень 2023 року на судовий розгляд потрапили лише 11% від загальної кількості зареєстрованих проваджень. Для порівняння, у відповідний період 2022 року суд розглядав 14% справ за статтею 190 Кримінального кодексу України, а в той самий період у 2021 році - 19%.

Наприклад, у квітні 2023 року правоохоронці викрили шахрайську діяльність 32-річного жителя Дніпра, який ошукав родини військовослужбовців, що перебувають у полоні, загинули чи зникли безвісти. Підозрюваний вдавався до перевипуску sim-карток і отримував доступ до фінансових номерів телефонів військовослужбовців. Далі зловмисник заходив до акаунтів онлайн-банкінгу і пересилав гроші на свої рахунки [7]. Відомо, що зловмисник вивів гроші із рахунків 19 військовослужбовців, загальна сума збитків становила понад 3 мільйони гривень. Кіберполіцейські спільно з працівниками ПриватБанку забезпечили повне відшкодування збитків на рахунки потерпілих, завдяки оперативному блокуванню рахунків шахрая.

Також варто відзначити, що одним з найбільш розповсюджених способів зараження комп'ютерів користувачів, підприємств та організацій є розсилка електронних листів, які, здається, надіслані від імені адміністраторів поштових сервісів, судових органів, банківських установ чи урядових органів. Наприклад, за повідомленням CERT-UA, влітку 2023 року були розповсюджені листи із заголовком «Помічена підозріла активність @ukr.net» та вкладенням у вигляді PDF-файлу «Попередження про безпеку.pdf», який, здається, надісланий від імені технічної підтримки UKR.NET. Зазначений PDF-документ містив посилання на шахрайський веб-ресурс, який імітував веб-сторінку поштового сервісу [8].

При автентифікації на підробленому веб-сайті, логін та пароль користувача надсилаються зловмисникам, що створює передумови для несанкціонованого доступу до електронної поштової скриньки користувача і дозволяє зловмисникам отримати доступ до цієї поштової скриньки. Такий вид активності відомий за ідентифікатором UAC-0036, іноді відомий як COLDRIVER чи CALLISTO, і здійснюється в інтересах спецслужб Російської Федерації.

На жаль, подібні методи використовуються також «звичайними» кіберзлочинцями, і, отже, важко

відрізнити підготовку до кіберзлочину від кібератак, проведеної спецпідрозділами РФ [3]. У відмінні від кіберзлочинців, яких зазвичай можна ідентифікувати та притягти до кримінальної відповідальності, хакерські групи, які задіяні у кібервійні, діють під прикриттям офіційних державних структур агресора і важко вживати до них певні юридичні заходи.

Правоохоронні органи різних країн також постійно вдосконалюють методи боротьби з кіберзлочинністю. Наприклад, Національне агентство з питань боротьби із злочинністю Великої Британії проникло на онлайн-ринок злочинців, створивши низку веб-сайтів, які нібито пропонують послуги з DDoS-атаки на замовлення [4].

Служби DDoS-найму, або так звані «завантажувачі», дозволяють користувачам створювати облікові записи та замовляти DDoS-атаки в найм. Такі атаки потенційно можуть завдати значної шкоди бізнесу та критичній національній інфраструктурі, і часто перешкоджають людям отримати доступ до основних державних послуг.

На веб-сайтах, якими в даний час керують офіцери, задіяні в програмі по боротьбі з DDoS-атаками як незаконними послугами, з'явилася інформація, що попереджає користувачів про те, що їхні дані були зібрані і правоохоронні органи вживуть необхідні заходи. Усі веб-сайти, створені правоохоронцями, вже відвідали тисячі користувачів і надавали вигляд та послуги, що надавали зловмисникам можливість здійснювати ці атаки [8].

У зусиллях по боротьбі у кіберпросторі з проявами військової агресії, необхідні інші підходи як з позицій організаційної, так і правової підтримки. Наприклад, в Сполучених Штатах, Кіберкомандування армії США координує та веде операції в кіберпросторі, електромагнітну війну та інформаційні операції, що забезпечує домінування в прийнятті рішень та збереження свободи дій для союзних сил в кіберсфері [7]. Структура кібервійськових сил США складна, і кожен їх підрозділ відповідає за конкретні операції, розпочинаючи від атак та кіберрозвідки і закінчуючи кіберзахистом та інформаційно-психологічними операціями в кіберпросторі.

Отже, в умовах воєнного стану в Україні, окрім існуючих правоохоронних органів, які борються з кіберзлочинністю, необхідно створити спеціальні підрозділи для захисту від кібервоєнних операцій супротивника та надавати адекватну відповідь на його інформаційну інфраструктуру.

Кібервійська, або служба кібероборони, повинна входити до складу Збройних сил України та містити структурні підрозділи, що здійснюють кіберрозвідку та спеціальні кібероперації, включаючи психологічні впливи на ресурси супротивника.

Діяльність таких підрозділів повинна бути законодавчо регульована. Це завдання складне, оскільки у світі ще не вироблені чіткі норми щодо проведення військових дій в кіберпросторі, зокрема стосовно їхнього початку, масштабів, розрізнення від традиційних кіберзлочинів тощо. Проте поточна ситуація вимагає вирішення цього питання вже сьогодні [1].

Відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року, яке було введено в дію Указом Президента України від 1 лютого 2022 року № 37/2022, затверджено План реалізації Стратегії кібербезпеки України, який передбачає створення в першому півріччі 2023 року кібервійськ в системі Міністерства оборони України та забезпечення їх необхідними фінансовими, кадровими та технічними ресурсами для стримування збройної агресії в кіберпросторі та надання відсічі агресору [6].

Отже, забезпечення кібербезпеки та кіберзахист вимагає реалізації комплексу заходів, включаючи організаційні, правові, технічні та інші ініціативи, спрямовані на виявлення та захист від кібератак, а також запобігання кіберінцидентам і подібним проблемам. При цьому, Кіберполіція відіграє важливу роль у виявленні та розкритті кіберзлочинів і притягненні до кримінальної відповідальності осіб, які їх вчинили. Ми вважаємо, що необхідно провести реформування діючого законодавства України в цьому контексті з урахуванням кіберзагроз, що передбачає перегляд багатьох юридичних положень і розробку норм, які матимуть не лише правозахисне, а й запобіжне значення.

Кількість порушень у сфері інформаційних систем і мереж по всьому світу та в Україні продовжує зростати, а методи та способи їх вчинення стають складнішими. Деякі з цих порушень вже включають в себе використання штучного інтелекту, що потребує відповідної протидії як з боку правоохоронних органів, так і від користувачів інформаційних систем. Для більш системного аналізу та відстеження кіберзлочинності доцільно розробити перелік кримінальних правопорушень, які відносяться до цифрової кримінальності. При цьому для кожного виду кіберзлочину необхідно розробити власну методику розслідування та методи профілактики.

Головними напрямками боротьби з кіберзлочинністю є вдосконалення методів збору, аналізу та зберігання електронних доказів, поліпшення міжнародного співробітництва та підвищення технологічного та кадрового потенціалу спеціальних підрозділів. Якщо йдеться про питання забезпечення кібероборони України, то найактуальнішою на сьогодні є необхідність створення вітчизняних кібервійськ відповідно до рішення РНБО України. При формуванні кібервійськ важливо використовувати досвід аналогічних підрозділів в НАТО та Сполучених Штатах, а також підтримувати з ними чітку координацію.

На сьогодні в Україні триває процес реформування органів внутрішніх справ та правоохоронної системи у цілому, вплив як зовнішніх, так і внутрішніх факторів зумовлює необхідність постійного

удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності підрозділів Національної поліції, зміни їх структурно-функціональної побудови, а це визначає потребу своєчасного наукового аналізу та розробок з метою їх впровадження у практичну діяльність, а також удосконалення якості підготовки відповідних фахівців [9].

Література:

1. Бодунова, О. М. Запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій в умовах воєнного стану в Україні. 2023 р. 322 с.

2. Гуцалюк, М. В. Особливості протидії кіберзлочинності під час воєнного стану. Інформація і право 3 2023 р. 108-117 с.

3. Дубинський О. Ю. Судова експертиза як форма застосування спеціальних знань при розслідуванні злочинів, вчинених з використанням комп'ютерних технологій. URL: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2292/Dubinskyi.PDF?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 05.11.2023).

4. Загребельна, Н. А. Поширення юридичної відповідальності за правопорушення в мережі Інтернет в умовах воєнного стану в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство 2. 2023. 28-32 с.

5. Казанчук, І. Д., А. В. Котелевець. Окремі питання щодо протидії кібератакам та фейкам в соціальних мережах як важливої складової національної безпеки під час дії воєнного стану в Україні. 2022 р. 36 с.

6. Коршенко В. Судова телекомунікаційна експертиза як джерело доказів під час розслідування кіберзлочинів. National Law Journal, 2017. С. 192–194.

7. У 2022 році кількість зареєстрованих кіберінцидентів виросла майже втричі: звіт. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/u-2022-roci-kilkist-zareyestrovanih-kiberincidentiv-virosla-maizhe-vtrichi> (дата звернення 05.11.2023).

8. Яцик Т. П., Кисла К. О., Пушкарьова Т. М. Кіберзлочинність в Україні: аналіз дієвості способів розслідування кіберзлочинів і напрямів їх вдосконалення. Юридичний науковий електронний журнал, 2019. № 1. С. 184-186. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2019/51.pdf (дата звернення 06.11.2023).

9. Дараган В.В., Карповський С.В., Копилов Е.В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

Манаков Дмитро Олександрович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Потапов Денис Олександрович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-116-119](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-116-119)

СУБ'ЄКТИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Dmytro Oleksandrovich Manakov

Denis Oleksandrovych Potapov

Eduard Volodymyrovych Kopylov

SUBJECTS OF THE OPERATIONAL UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Анотація.

Стаття присвячена аналізу ефективності роботи суб'єктів оперативних підрозділів Національної поліції України. Досліджуються їх завдання, функціональні можливості та взаємодія з іншими структурами правоохоронної системи. Розглянуто важливість оптимізації роботи суб'єктів оперативних підрозділів з метою забезпечення успішного виконання завдань у боротьбі зі злочинністю.

Abstract.

The article is devoted to the analysis of the effectiveness of the operational units of the National Police of Ukraine. Their tasks, functional capabilities and interaction with other structures of the law enforcement system are studied. Considered the importance of optimizing the work of operative units in order to ensure the successful performance of tasks in the fight against crime.

Ключові слова: Суб'єкти, оперативні підрозділи, Національна поліція, ефективність, правоохоронна система, злочинність, оптимізація.

Keywords: Subjects, operational units, National Police, efficiency, law enforcement system, crime, optimization.

Після повномасштабного вторгнення Росії на територію України вищевказана тема набула більшого значення через декілька ключових факторів. По-перше, з'явилися нові шляхи придбання, перевезення зброї, бойових припасів та вибухових речовин на території України. По-друге, зросла загроза особистій безпеці громадян, оскільки дії чинного законодавства щодо цивільного захисту населення стали менш ефективними, що в подальшому викликало погіршення соціально-психологічного клімату в державі. По-третє, збільшилася потреба в особистому захисті, що призвело до зростання випадків незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Починаючи з 2014 року, коли стало відомо про порушення територіальної цілісності України шляхом збройного вторгнення Росії, і до сьогодні, а навіть після завершення війни, проблема обігу вогнепальної зброї та належного контролю над нею залишається критично важливою [1, с. 440].

Система правопорядку та боротьби зі злочинністю в Україні залежить від ефективності оперативних підрозділів Національної поліції. Ці суб'єкти виконують ключову роль у розслідуванні злочинів, забезпеченні громадської безпеки та утриманні правопорядку в країні. Оперативні підрозділи Національної поліції України відіграють важливу роль у забезпеченні правопорядку та боротьбі зі злочинністю. Завдання, покладені на

суб'єктів цих підрозділів, визначають їхню роль у системі правоохоронних органів та вимагають від них високого рівня професійності та відповідальності [2, с. 33]

Розслідування Злочинів: однією з ключових функцій суб'єктів оперативних підрозділів є розслідування злочинів. Це включає: збір та аналіз інформації: Суб'єкти повинні володіти високим рівнем аналітичної та інформаційної компетентності для ефективного збору та обробки даних.

Здійснення слідчих дій: Проведення обшуків, допитів та інших слідчих процедур для збору доказів. Співпраця з іншими органами: Взаємодія з прокуратурою, судовими органами та іншими правоохоронними агентствами. Запобігання Злочинності: Суб'єкти оперативних підрозділів мають активно залучатися до запобігання злочинності, зокрема: Моніторинг злочинності: Аналіз тенденцій та ризиків для вчасного реагування. Проведення профілактичних заходів: Організація інформаційних кампаній, лекцій, та робота з громадськістю для зменшення злочинності. [2, с. 14]

Забезпечення Громадської Безпеки: Основна мета суб'єктів оперативних підрозділів полягає в забезпеченні безпеки громадян.

Патрулювання: Забезпечення присутності правоохоронців на вулицях для попередження злочинів. Реагування на екстрені ситуації: Швидке та

координоване реагування на події, що становлять загрозу громадській безпеці.

Співпраця та Взаємодія: Співпраця з іншими підрозділами та органами є важливим елементом роботи суб'єктів оперативних підрозділів:

Інформаційний обмін: Активна участь у спільних розслідуваннях та обміні інформацією. Тренування та вправи: Підтримання високого рівня готовності та ефективності через спільні тренування. Завдання суб'єктів оперативних підрозділів є комплексними та вимагають поєднання професійності, ефективності та взаємодії. Їхні зусилля направлені на забезпечення безпеки громадян, запобігання злочинності та розслідування злочинів для забезпечення правопорядку в Україні. [4, с. 82]

Взаємодія оперативних підрозділів з іншими силами та агентствами правоохоронної системи для підвищення координації та результативності їхньої роботи. Ефективна боротьба зі злочинністю та забезпечення громадської безпеки вимагають від оперативних підрозділів Національної поліції України високого рівня координації та взаємодії з іншими силами та агентствами правоохоронної системи. Дослідження цього аспекту спрямоване на визначення оптимальних стратегій взаємодії, які підвищують результативність та ефективність оперативних заходів. [4, с. 98].

Організаційні Аспекти Взаємодії: Структура взаємодії: Аналіз структур взаємодії між оперативними підрозділами, прокуратурою, судовими органами та іншими правоохоронними агентствами. Механізми комунікації: Оцінка системи обміну інформацією та комунікації між різними силами та агентствами.

Обмін Інформацією: Електронні платформи: Вивчення можливостей та викликів електронних платформ для швидкого та безпечного обміну інформацією. Конфіденційність: Розгляд аспектів захисту конфіденційної інформації при обміні між агентствами.

Спільні Операції та Тренування: Планування спільних операцій: Дослідження ефективності планування та виконання спільних операцій для досягнення спільних цілей. Тренування та симуляції: Оцінка ролі тренувань та симуляцій у вдосконаленні взаємодії між різними силами.

Правові та Інституційні Аспекти: Синергія правових рамок: Визначення можливостей гармонізації правових норм для поліпшення координації. Створення спільних організацій: Розгляд можливостей створення спільних структур для кращого взаємодії. [7, с. 46].

Вплив Взаємодії на Результативність: Аналіз статистики: Вивчення статистичних даних для визначення впливу взаємодії на рівень розкриття та попередження злочинів. Оцінка резонансу: Дослідження відгуку громадськості та медіа на спільні заходи. Взаємодія оперативних підрозділів з іншими силами та агентствами правоохоронної системи вказує на ключовий вплив цього фактору на загальний успіх правоохоронних заходів. Оптимізація організаційних, інформаційних та стратегічних аспектів взаємодії сприятиме підвищенню

координації та результативності роботи правоохоронних органів в Україні.

Оцінка методів та технологій для підвищення ефективності розслідувань суб'єктами оперативних підрозділів в умовах постійно зростаючого рівня злочинності та складності злочинних схем, використання сучасних методів та технологій стає критично важливим для суб'єктів оперативних підрозділів Національної поліції України. Ця оцінка спрямована на аналіз ефективності використання методів та технологій у розслідуванні та виявленні порушників закону [8, с. 685].

Криміналістичні Методи та Ідентифікація: ДНК-аналіз та біометрика: Оцінка ефективності використання сучасних методів ідентифікації та аналізу ДНК для розкриття злочинів. Експертиза речовин: Аналіз використання криміналістичних методів для виявлення слідів та доказів.

Електронні Засоби Та Кібербезпека: Кіберслідство: Дослідження ефективності використання кіберслідства для розкриття кіберзлочинів та слідства в електронному середовищі. Використання відеоспостереження: Аналіз ролі відеоспостереження та технічних засобів для розкриття та документування злочинів. Аналітика та Штучний Інтелект: Прогнозування злочинів: Оцінка ефективності аналітичних інструментів та методів для прогнозування злочинів та виявлення їхніх патернів. Використання штучного інтелекту: Аналіз ролі та переваг використання штучного інтелекту у розслідуванні та обробці великих обсягів даних. [5, с. 149].

Контртерористичні та Спеціальні Операції: Сучасні методи виявлення терористів: Дослідження та оцінка ефективності методів та технологій виявлення терористичних загроз. Спеціальні засоби та техніки: Аналіз використання спеціальних засобів та технік для розкриття складних та небезпечних злочинів.

Етичні та Юридичні Аспекти: Контроль та Захист Прав Людини: Вивчення методів забезпечення етичності та дотримання прав людини під час застосування сучасних методів розслідувань. Юридичні Обмеження: Оцінка впливу юридичних обмежень на використання новітніх технологій та методів. Оцінка методів та технологій використання суб'єктами оперативних підрозділів вказує на високий потенціал сучасних засобів у виявленні порушників закону та розкритті злочинів. Проте, важливо враховувати етичні та юридичні аспекти, щоб забезпечити справедливість та дотримання прав громадян в процесі правоохоронної діяльності. [6, с. 150].

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок про необхідність постійного вдосконалення діяльності суб'єктів оперативних підрозділів Національної поліції. Оптимізація їхньої роботи та покращення взаємодії з іншими структурами правоохоронної системи сприятиме підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю в Україні. Спеціальним Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачено, що оперативно-розшукова діяльність (далі - ОРД) - це

система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [3]. При цьому оперативно-розшукова діяльність та негласна робота як керована соціальна система передбачає:

- мету та завдання власного існування;
- підрозділи, уповноважені на здійснення ОРД, та їх внутрішні структурні утворення;
- функції, повноваження, сили та засоби діяльності оперативно-розшукових підрозділів та їх внутрішніх структурних утворень;
- взаємозв'язки та взаємообумовленість будови зазначеної системи і функцій, покладених на оперативно-розшукові підрозділи, їх внутрішні структурні утворення, а також сили та засоби їх діяльності;
- підстави, зміст та порядок взаємодії оперативних підрозділів та їх внутрішніх структурних утворень при здійсненні ОРД та негласних слідчих (розшукових) дій [8, с. 147].

Ключову роль у здійсненні оперативно-розшукової діяльності відіграють підрозділи кримінальної поліції. На сьогодні до підрозділів кримінальної поліції відносяться наступні підрозділи:

- підрозділи Департаменту карного розшуку;
- підрозділи Департаменту міграційної поліції;
- підрозділи Департаменту оперативної служби;
- підрозділи Департаменту оперативно-технічних заходів;
- підрозділи Департаменту забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами;
- підрозділи Департаменту боротьби з наркозлочинністю;
- підрозділи Департаменту кримінального аналізу; підрозділи Департаменту оперативної служби;
- підрозділи Департаменту оперативно-технічних заходів;
- підрозділи Департаменту кримінального аналізу;
- підрозділи Департаменту захисту інтересів суспільства і держави;
- підрозділи Департаменту стратегічних розслідувань;
- підрозділи Департаменту кіберполіції;
- підрозділи Департаменту внутрішньої безпеки;
- відділи (сектори) кримінальної поліції територіальних підрозділів Поліції. Аналіз нормативно-правових актів, які регулюють діяльність зазначених підрозділів показав, що до завдань та функцій вказаних підрозділів не входить протидія воєнним злочинам. Крім того, не було знято обов'язки вказаних підрозділів виявляти та документувати кримінальні правопорушення підслідність за якими покладена за органами досудового розслідування Національної поліції, а також здійснювати оперативне супроводження кримінальних проваджень,

які знаходяться у провадженні органів досудового розслідування Національної поліції. Однак обставини війни зумовлюють необхідність мобілізації усіх без виключення ресурсів нашої держави з метою протистояння збройній агресії російської федерації та деокупації території України. Враховуючи вказане, доцільно було б доповнити відповідні нормативні акти, які регулюють питання діяльності як органів досудового розслідування так і оперативних підрозділів визначивши відповідні функції, які вони спроможні виконувати задля швидкого і повного розслідування воєнних злочинів.

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та обов'язків окремих правоохоронних органів України. Реалії війни показали, що правоохоронна система України не була готова до такої кількості воєнних злочинів, які принесла на територію України російська федерація. Вказані обставини змусили правоохоронну систему налаштуватися на нові реалії і ключове місце, не зважаючи на підслідність воєнних злочинів, в розслідуванні воєнних злочинів посіли саме органи та підрозділи Національної поліції. Чи не малу роль щодо виявлення та фіксації фактів вчинення воєнних злочинів із використанням вогнепальної зброї, пов'язаної з її незаконним обігом у вказаній системі відіграють підрозділи кримінальної поліції та органи досудового розслідування Національної поліції України. Враховуючи вказане, доцільно було б доповнити відповідні нормативні акти, які регулюють питання діяльності як органів досудового розслідування так і оперативних підрозділів визначивши відповідні функції, які вони спроможні виконувати задля швидкого і повного розслідування воєнних злочинів [9].

Література:

1. Хвостовцов С. Поняття та сутність обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні: адміністративно-правовий аспект. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 4 (123). С. 439-444.
2. Ю. В. Гаруст, В. І. Мельник, Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект. № 1 від 29.08.2019. С. 14-36
3. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / [відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко]. К: Атіка, 2003 Т.6: Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). – 2010. – 1128 с.
4. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : [підручник] / О. М. Бандурка. – Х. : Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. – 336 с.
5. Козаченко І. П. Основні напрямлення вдосконалення теорії та практики оперативно-розшукової діяльності/ І.П. Козаченко. – К. : НУАВС, 1992. – 285 с.
6. Шинкаренко І. Р. Взаємодія оперативних підрозділів ОВС та пенітенціарних систем України: прикладні проблеми наукового забезпечення / І.Р.

Шинкаренко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2012. – Спеціальний випуск № 3. – С. 37–46.

7. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 8 т. / [відп. ред.: В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римарпенко]. – К. : Атіка, 2003. Т. 8: Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. 2010. 1132 с.

8. Князев С. М. Загальна характеристика організації оперативно-розшукової діяльності та негла-

сної роботи Національної поліції України. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 4-2019. Ч. 3, с. 146-151.

9. Дараган В. В., Карповський С. В., Копилов Е. В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

Поляков Ігор Ігорович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Сидоренко Назар Станіславович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-120-123](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-120-123)**ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ДОКУМЕНТУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ****Ihor Ihorovych Polyakov****Nazar Stanislavovych Sydorenko****Eduard Volodymyrovych Kopylov****ON CERTAIN ISSUES OF DOCUMENTING CRIMINAL OFFENSES AGAINST PROPERTY UNDER
MARTIAL LAW****Анотація.**

У статті розглянуто правові норми та нормативно правові акти, щодо документування кримінальних правопорушень проти власності. Схарактеризовано певні норми щодо правильності документування кримінальних правопорушень. Послідовність проведення заходів та особливості документування залежать від обставин кримінального правопорушення, особи порушника, оперативної інформації та відомостей, що є в матеріалах конкретних оперативно-розшукових справ чи кримінальних проваджень.

Abstract.

The article deals with the legal norms and regulations concerning the documentation of criminal offenses against property. Certain norms regarding the correctness of documenting criminal offenses are characterized. The sequence of measures and peculiarities of documentation depend on the circumstances of the criminal offense, the identity of the offender, operational information and information available in the materials of specific operational and investigative cases or criminal proceedings.

Ключові слова: документування, кримінальні правопорушення проти власності, власність, кримінальні правопорушення, злочини проти власності, злочини.

Keywords: documentation, criminal offenses against property, property, criminal offenses, crimes against property, crimes.

Російсько-українська війна, яка розпочалася 24 лютого 2022 року [1], безпосередньо вплинула на статистику кримінальних правопорушень у напрямку збільшення кількості злочинів, зокрема, й тих, які посягають на власність. Питання документування злочинів проти власності вчинених в умовах воєнного стану є дуже актуальними та мають деякі особливості. Не є винятком і злочини проти власності. До них передусім варто віднести те, що в умовах воєнного стану до документування злочинів можуть долучатися громадські організації та громадяни, а не лише спеціально уповноважені на це органи. Наразі документування злочинів відбувається із застосуванням цифрових платформ і застосунків.

Питання щодо правильності документування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану розглядають вчені-дослідники, науково-педагогічні працівники. Зокрема до них можливо віднести Аксьонова А.А., Веселова, В.І., Василичука, А.Ф., Возного, Р.С. Белкіна, Гаркушу В.С., Єрмакова К.К., Піскуна С.М., Чернявського Ю.Ю., Телійчука В.Г., Копилова Е.В. та інших.

Метою цієї статті є розгляд сутності та специфіки документування оперативними підрозділами

кримінальних правопорушень, що стосуються власності, та визначити, чи можуть результати дослідження бути використані як докази та доказування. Проблема документування кримінальних правопорушень проти власності є досить обширною та актуальною.

Відповідно до ч. 1 ст. 84 КПК України, доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані в передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя й суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження й підлягають доказуванню. У КПК України визначені поняття та види електронних доказів. Одним із різновидів доказів який зазначений в статті 99 КПК України є документ [2], що зберігає інформацію, яка зафіксована за допомогою письмових знаків, звуку, зображення, відомості, що можуть бути використані як докази: фото, аудіо, відео, комп'ютерні дані, носії інформації, що зафіксовані технічними засобами. Електронний документ або електронний доказ є відображенням оригінального документу. Крім того, стаття 10 Закону України

«Про оперативно-розшукову діяльність» [4] визначає, що матеріали ОРД використовують для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами в кримінальному провадженні.

В умовах дії чинного КПК України сутність документування та його співвідношення з доказуванням досліджував О.О. Подобний [5]. Вчений пов'язує документування винятково з проведенням ОРД. Зокрема, він визначає фіксацію як комплекс оперативно-розшукових заходів переважно негласного характеру, спрямованих на встановлення фактичних даних про злочинні події та осіб, причетних до злочину, перевірку їх достовірності та забезпечення можливості використання як доказів у кримінальному провадженні (у розумінні ч. 1 ст. 84 КПК України).

На відміну від кримінального процесуального доказування, зазначає вчений, документування в оперативно-розшуковій діяльності забезпечує пізнання як обставин, які мали місце в минулому, так і тих явищ, що підготовлюються і відбуваються нині, а також таких, які можуть відбутися в майбутньому. Виходячи із чинного формулювання підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності, відповідно до ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», остання набула яскраво вираженого превентивного характеру. Учасники підготовлюваних і таких, що відбуваються, процесів мають можливість безпосередньо спостерігати сам факт кримінального правопорушення, стаючи його очевидцем, внаслідок чого можуть бути допитаними як свідки у кримінальному провадженні.

Особливу увагу слід звернути на співпрацю між підрозділами кримінальної поліції та підрозділами досудового розслідування у документуванні досудового провадження. Оскільки це пов'язано з великою кількістю багатьох ризиків, пов'язаних зі специфікою діяльності кримінальної поліції, обумовлених специфікою діяльності самих суб'єктів. Перш за все, це ризик розголошення державної таємниці, зокрема при проведенні оперативно-розшукових заходів, а також захисту таємниці слідства. По-друге, проведення оперативно-розшукових заходів майже завжди пов'язане з обмеженням гарантованих Конституцією прав людини. По-третє, ризики для життя та здоров'я від професійних ризиків самого правоохоронця і т.д.

Визначення документування, на наш погляд, повинно містити мету його здійснення, оскільки остання позначається на способах її досягнення. Згідно сучасних наукових уявлень, мета документування полягає у виявленні фактичних даних, необхідних для доказування у кримінальному провадженні, вирішення інших завдань кримінального судочинства, а також для потреб самої оперативно-розшукової діяльності [3].

Оперативно-розшукове закріплення отриманих фактичних даних забезпечує їх вірогідність, збереження для подальшого використання, а також ідентифікацію задокументованих джерел. Це також є однією з однієї з гарантій законності процесу до-

кументування. Про це свідчить наступне, що документування як самостійний елемент доказування не є ефективним. У будь-якому випадку, для того, щоб притягнути особу до кримінальної відповідальності результати оперативного документування повинні бути "легалізовані" в судовому процесі для того, щоб притягнути особу до кримінальної відповідальності в рамках кримінально-процесуального права.

Матеріали, які отримуються за результатами проведення оперативних комбінацій, розсекреченню не підлягають та залишаються в матеріалах оперативно-розшукової справи як основа для підготовки клопотань на проведення відповідного заходу.

Звісно, організація та проведення оперативно-розшукових заходів із застосуванням технічних засобів під час документування правопорушень повинна бути такою, щоб матеріали, отримані за результатами проведення оперативно-розшукових заходів або негласних слідчих розшукових дій, можна було розсекречувати та долучати до матеріалів кримінального провадження [6].

Складником оперативного документування варто вважати оперативно-технічне документування, тобто його різновид, заснований на застосуванні технічних засобів одержання інформації, що не може бути здійснений без їх використання.

Складання оперативно-розшукових документів документів, що містять фактичні дані про вчинення кримінальних правопорушень. До них відносяться рапорт оперативного працівника про виявлення підготовку або вчинення кримінального правопорушення. До рапорту можуть таємно додаватися копії документів, що підтверджують підготовку або вчинення кримінального правопорушення, аудіозапис розмови, проведеної співробітником розвідки, тощо. На цьому етапі дані отримують шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, які є першим етапом аналізу знань в оперативно-розшуковій діяльності [7].

Після виявлення ознак злочину оперативним підрозділом, необхідно провести оперативну розробку, що включає в себе використання всіх доступних заходів, передбачених законом про оперативно-розшукову діяльність. Ця стадія документування кримінальних правопорушень є формою оперативно-розшукової діяльності. Зібрані матеріали з фактичними даними про протиправні діяння окремих осіб та груп у цій сфері невідкладно направляються до відповідного органу досудового розслідування згідно з вимогами закону про оперативно-розшукову діяльність.

Наступна стадія включає в себе досудове розслідування у кримінальному провадженні, вона керується положеннями закону та нормами КПК України. Враховуючи особливості категорії кримінально-караних діянь, на кожній стадії документування необхідно застосовувати специфічні організаційні й тактичні заходи. Водночас, для належного документування злочинів, скоєних в Україні, необхідно використовувати спеціальні джерела інформації, створені органами державної

влади та міжнародними партнерами. Адже, знімки, зроблені за допомогою смартфона, не є самостійним доказом воєнних злочинів, скоєних державою агресором. Лише належним чином задокументовані фото- та відеоматеріали можуть бути використані у кримінальних провадженнях проти осіб, причетних до цих кримінальних правопорушень. Наприклад, що стосується документування злочинів проти власності важливими є такі джерела інформації:

1) Платформа WarCrimes [8], створена за підтримки Офісу Генерального Прокурора України та міжнародних партнерів для документування воєнних злочинів, матеріальних збитків та порушення прав людини.

2) Чат-бот WarCrime [9] Міністерства юстиції України. Бот збирає повідомлення про порушення прав людини, у тому числі й про знищення майна унаслідок бомбардування та дозволяє сфотографувати місце злочину, додати фото, відеодокази, залишити текстовий коментар та контактні дані для можливого залучення у майбутньому в ролі свідка.

3) Сайт Української Гельсінської спілки з прав людини [10].

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України у 2014 році прийнято Закон України під назвою «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного стану або надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» № 1631-VII від 12.08.2014 року [15]. Відповідно до цього закону, Кримінальний процесуальний кодекс України був розширений новим розділом IX-1, який отримав назву «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного стану, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції». Подальшим важливим кроком у вдосконаленні положень Кримінального процесуального кодексу, які стосуються проведення кримінальних розслідувань в умовах воєнного стану, стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку провадження кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 2201-IX від 14.04.2022 року. Цим законом були внесені нові положення до вищезгаданого розділу КПК та змінено його назву на «Особливий режим досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану» [12].

Ці зміни також мають значущий вплив на виконання своїх функцій органами досудового слідства, які, згідно з положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану», не можуть припинити свою діяльність під час введення воєнного стану [13].

З урахуванням вищезазначеного важливо зауважити, що в умовах воєнного стану порядок проведення дій органами досудового слідства, практично не відрізняється від загального порядку, окрім деяких особливостей, які передбачені статтею 615 Кримінального процесуального кодексу під назвою «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану».

Додаткові особливості також регламентовані Інструкцією про порядок превентивного затримання осіб, які мають відношення до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного стану, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції, затвердженою Наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України та Служби безпеки України № 872/88/537 від 26.08.2014 року [14].

Підводячи підсумки, можна сказати що, результатом документування є створення документів, які після відповідної оцінки та перевірки слідчим, прокурором можуть бути використані як докази в кримінальному провадженні. Результати документування оперативними підрозділами фактів кримінальних правопорушень проти власності можуть бути використані як для забезпечення доказування в конкретному кримінальному провадженні, так і для інших цілей, встановлених КПК та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Дії підрозділів Національної поліції України спрямовані на виявлення злочинів, а також документування злочинної діяльності осіб, причетних до їх вчинення. Питання документування кримінальних правопорушень проти власності не є повністю вивченими, для їх удосконалення необхідно вивчати досвід оперативних підрозділів інших країн.

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та обов'язків окремих правоохоронних органів України [11, ст. 48]. Для якісного та чіткого виконання покладених на органи та підрозділи Національної поліції України нових функцій потребує зміни й існуюча система їх підготовки та нормативне забезпечення їх діяльності [11 с. 40-41].

Література:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64 від 24 лютого 2022 року.

URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. (дата звернення 06.11.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI.

3. Дараган В.В., Карповський С.В., Копилов Е.В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/print> (дата звернення 07.11.2023).

5. Подобний О.О. Співвідношення документування й доказування. Вісник кримінального судочинства, 2015. № 2. С. 64-68.

6. Копилов Е. В. Використання доказів отриманих в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій. м. Дніпро. 2021. С. 37.

7. Оперативно-розшукова діяльність : навч. посіб. / Є.М. Моїсєєв, О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук та ін.; за ред. проф. О.М. Джужі. Київ: Правова єдність, 2009. 310 с.

8. Платформа WarCrimes – за підтримки Офісу Генпрокурора України.

URL: <https://warcrimes.gov.ua/> (дата звернення 06.11.2023).

9. Чат-бот WarCrime Міністерства юстиції України.

URL: https://t.me/warcrime_bot (дата звернення 07.11.2023).

10. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару (23 червня 2022 р.) / упор. М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 315 с.

11. Дараган В.В., Карповський С.В., Копилов Е.В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

12. Панченко М. Особливості підстав проведення НСРД та визнання недопустимими їх результатів. Advokat post. URL: <https://advokatpost.com/osoblyvosti-pidstav-provedennia-nsrd-ta-vyznannia-nedopustymymy-ikh-rezultativ-advokat-maksym-panchenko-2/> (дата звернення 21.10.2013).

13. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення анти-терористичної операції : Закон України від 12.08.2014 р. № 1631-VII.

14. Про внесення змін до кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX.

15. Лоскутов, Т. О. Загальні питання правового регулювання особливого порядку кримінального провадження, обумовленого правовим режимом воєнного стану. Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. 2022.С.3.

Томчук С. Д.

Здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС

Моїсеєнко Д. М.

Доцент кафедри ЦПД Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти ДДУВС, к. ю. н.

DOI: [10.24412/2520-6990-2023-31190-124-126](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-124-126)**ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ ТА СУЧАСНИХ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЇ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ**

Tomchuk S. D., Moiseienko D. M.

THE INFLUENCE OF TECHNOLOGIES AND MODERN INFORMATION MEANS ON THE IMPLEMENTATION OF THE PUBLICITY PRINCIPLE**Анотація**

Наукова стаття розглядає актуальні питання в контексті сучасних технологічних та інформаційних трансформацій, досліджуються ключові аспекти інформаційних ресурсів у цивільному судочинстві.

Стаття розглядає фактори, що впливають на реалізацію принципу гласності в умовах сучасного інформаційного середовища. Автори пропонують конструктивний погляд на вирішення проблем, зокрема, шляхом розвитку механізмів перевірки інформації та підвищення медіаграмотності суспільства. Підкреслено, що існує необхідність вдосконалення стратегій в управлінні інформацією для забезпечення сталого розвитку демократичних цінностей в епоху цифрової трансформації.

Abstract

The scientific article examines current issues in the context of modern technological and information transformations, the key aspects of information resources in civil justice are investigated.

The article examines the factors affecting the implementation of the principle of openness in the conditions of the modern information environment. The authors offer a constructive view on solving problems, in particular, by developing information verification mechanisms and improving society's media literacy. It is emphasized that there is a need to improve strategies in information management to ensure the sustainable development of democratic values in the era of digital transformation.

Ключові слова: гласність, технології, медіа, демократія, українське суспільство.

Key words: publicity, technologies, information, media, democracy, Ukrainian society.

Постановка проблеми. У сучасному світі, який переживає стрімке технологічне вдосконалення та інформаційну революцію, розгляд взаємодії між технологіями та реалізацією демократичних принципів стає надзвичайно актуальним завданням. В Україні, яка активно вступає в цей етап трансформації, поняття гласності стає ключовим аспектом. На фоні цього контексту важливо ретельно аналізувати вплив сучасних технологій та інформаційних засобів на реалізацію цього принципу в українському суспільстві. Попри позитивні аспекти розвитку технологій та інформаційних засобів, існує ризик, що інформаційні нововведення мають негативний вплив на реалізацію принципу гласності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останні дослідження та публікації акцентують увагу на ролі онлайн-ресурсів у формуванні громадської думки та взаємодії з інформацією. Тематиці, що пов'язана із впливом модернізації інформаційних засобів на принципи цивільного судочинства, було приділено увагу багатьох авторів, зокрема таких, як Виноградова А. І., Наливайко Л. Р., Коршун А. О., Каламайко А. Ю., Чванкін С. А. та ін.

Метою даної статті є вивчення та аналіз впливу технологій та сучасних засобів інформації на реалізацію принципу гласності в Україні. Стаття

спрямована на ідентифікацію та розуміння факторів, які можуть перешкоджати та сприяти доступності інформації в цивільному процесі, а також на визначення можливих шляхів вирішення проблем для забезпечення ефективного функціонування принципу гласності в інформаційному середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасному світі, що переживає стрімкий розвиток технологій та інформаційних засобів, питання гласності стає особливо актуальним для країн, які прагнуть до демократичного суспільства. Україна не є винятком, із завершенням технологічного буму та посиленням ролі медіа, дослідження впливу технологій та сучасних засобів інформації на реалізацію принципу гласності набуває особливого значення.

Гласність та відкритість судового процесу – пріоритетний принцип кожного суду, який забезпечує особі право вчасно та в повному обсязі володіти інформацією щодо своєї справи. Цей принцип відображено як в Основному Законі нашої країни, так і в процесуальних кодексах та законах. Зокрема, Законом України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Крім

того, будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом. Згідно із Законом України «Про доступ до судових рішень» зміст судових рішень, розміщений на офіційному вебпорталі «Судова влада України», може бути доступний кожному громадянину [1]. Громадянське суспільство заснувало суди для захисту публічних інтересів, а також інтересів окремих громадян, і цілком природно, що воно має право соціального контролю над тим, що відбувається в судах [3, с. 31].

Чванкін С. вказує, що принцип гласності реалізується за допомогою наступних правил: 1) розгляд справ у цивільних судах проводиться відкрито; 2) усі матеріали справи відкриті для осіб, які беруть участь у справі, вони мають право ознайомитися з ними, обов'язково мають бути проінформовані про час і місце судового засідання і про виконання окремих процесуальних дій [6, с. 535].

Пункт 7 ст. 129 Конституції України передбачає дію принципу гласності в українському судочинстві, що сприяє демократизації судочинства. Принцип гласності означає, що розгляд в цивільних судах є відкритим, що забезпечує присутність на слуханні справи будь-якій особі, тобто передбачається можливість вільного доступу в зал судового засідання не тільки осіб, що беруть участь у справі, але й всім іншим особам, що виявили бажання бути присутнім при вирішенні спору. З метою висвітлення ходу процесу і його результатів у залі можуть бути присутнім працівники засобів масової інформації (далі – ЗМІ) [2].

Суспільство має право отримувати інформацію про діяльність судової влади через ЗМІ, а також висловлювати свою думку про діяльність судів, адже закони гарантують громадянам інформаційну відкритість процесу судочинства. Журналісти мають бути в змозі вільно розповідати і коментувати діяльність правової системи, підкреслюючи обмеження, встановлені законом та не зловживаючи правами учасників процесу. Межі невтручання у судову діяльність з боку суспільства і ЗМІ повинні обмежуватися тайною дорадчої кімнати і правилами ведення процесу. Суспільство і ЗМІ ніким не можуть бути позбавлені права обговорювати хід і підготовку судових процесів, самі судові рішення [6, с. 538].

Отже, з впровадженням сучасних технологій у судочинство виникають нові виклики для забезпечення прозорості та гласності судових процесів. Використання технологій повинно сприяти, а не обмежувати, доступ до судових засідань для громадськості та ЗМІ. Варто зазначити, що розширення можливостей ЗМІ в судових процесах, зокрема в онлайн-режимі, створює нові етичні і правові виклики. Питання професіоналізму, об'єктивності, та ефективності в контексті судових справ стають актуальними.

Разом з тим українському суспільству активно відбуваються демократичні процеси. Яскравим вираженням демократизації суспільства є можливість

осіб, чії права, свободи й інтереси порушені, невизнані або потребують оспорювання, звернутися до суду. Суд, у свою чергу, гарантує справедливе, законне та неупереджене вирішення спірного питання з дотриманням усіх принципів судочинства [8, с. 46-47].

За повідомленням Наливайко Л. та Коршун А., ефективність та дієвість функціонування органів судової влади ґрунтується на довірі та взаємодії з інститутами громадянського суспільства [3, с. 31]. Проблематика, визначена в цьому контексті може бути розкрита через декілька ключових аспектів. По-перше, рівень довіри суспільства до судової системи має бути на високому рівні, відповідно технології та інформаційні засоби можуть допомогти створити прозору систему правосуддя. Застосування та використання в цивільному процесі інформаційних технологій необхідне для забезпечення доступності правосуддя, ефективності роботи судів, зменшення судових витрат та забезпечення зручності для учасників судового процесу. З одного боку, за допомогою нових технологій процесуальні відносини між судами та учасниками процесу, а також всередині судової системи вибудовуються більш ефективно та раціонально. Але при цьому завдання та функції судів залишаються незмінними: технологічна складова процесуальної діяльності не змінює сутності правосуддя [7, с. 119].

По-друге, використання сучасних технологій і засобів інформації може значно поліпшити доступ до судової інформації. Правовими засобами інформаційного забезпечення в цивільному процесі є: судові повідомлення; розміщення інформації про рух справи на офіційних сайтах судів; направлення сторонами процесуальних документів суду та один одному з використанням як загальнодоступних, так і сучасних засобів зв'язку; участь в судовому засіданні за допомогою режиму відеоконференції; оголошення судових рішень у судовому засіданні; направлення копій мотивованих судових рішень сторонам, розміщення судових рішень на сайтах судів у мережі Інтернет [5]. Відкритий розгляд справ дає можливість особам безпосередньо ознайомитися з роботою суду, а це підвищує його відповідальність за справедливе вирішення справ, сприяє зниженню суб'єктивізму суддів і дозволяє всім бажаючим переконатися в дотриманні встановлених процесуальним законом норм розгляду справи.

Варто погодитися з думкою Ніколенко Л., що незважаючи на переваги електронного правосуддя існують певні проблемні моменти, а саме: високий ризик втрати важливої інформації; відсутність повного технічного оснащення судів; забезпечення взаємозв'язку та уніфікування електронного документообігу суду з іншими електронними державними системами тощо. Важливим моментом при впровадженні електронного правосуддя є дотримання паритету між доступом до інформації про учасників процесу, їх процесуального статусу та дотриманням прав і свобод людини та громадянина, тобто з одного боку, йдеться про персональні дані, а з іншого - державні судові органи надають

інформацію про осіб, які потрапили до сфери судочинства [4, с. 341].

В умовах інформаційного перенасичення та поширення фейкових новин технології можуть бути використані для боротьби з дезінформацією, яка може впливати на довіру до судової системи. Розробка механізмів перевірки інформації та підвищення медіаграмотності стають ключовими завданнями у цьому контексті. Тому питання кібербезпеки, захисту персональних даних та обмеження можливості маніпулювання інформацією стають важливими у контексті принципу гласності. Крім того, співпраця органів судової влади з інститутами громадянського суспільства є ключовим елементом забезпечення їх ефективності. Технології можуть служити як засіб для полегшення цієї взаємодії, забезпечуючи відкритий обмін інформацією, залучення громадськості до моніторингу судових рішень та формування позитивного сприйняття з боку суспільства.

Висновки. На підставі аналізу можна зробити висновок, що вплив технологій та інформаційних засобів на гласність потребує системного підходу та активної участі різних суб'єктів, включаючи ЗМІ та громадянське суспільство. Дослідження вказує на важливість розвитку інструментів фільтрації інформації, розширення можливостей факт-чекінгу та розбудову навичок медіаграмотності серед населення.

Загальний висновок полягає в тому, що при належному використанні та адаптації технологій можливо забезпечити стабільність принципу гласності в українському суспільстві в епоху інформаційних трансформацій. Це вимагає поєднання зусиль різних сторін і застосування інноваційних стратегій для забезпечення демократичного та відкритого судочинства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Гласність та відкритість судового процесу як гарантії доступу до правосуддя. *Сайт сьомого апеляційного адміністративного суду*. URL:

<https://7aac.gov.ua/glasnist-ta-vidkritist-sudovogo-procesu-yak-garantii-dostupu-do-pravosuddya/#:~:text=Гласність%20та%20відкритість%20судового%20процесу%20-%20пріоритетний%20принцип%20кожного%20суду,%20який,в%20процесуальних%20кодексах%20та%20законах.>

2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

3. Наливайко Л., Коршун А. Інформаційна взаємодія суду та громадянського суспільства: проблеми та перспективи вдосконалення. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 25 лют. 2022 р. 2022. С. 30-34.

4. Ніколенко Л. Електронне правосуддя як спосіб підвищення ефективності судового розгляду. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Серія ПРАВО, Вип. 71. С. 338 - 341.

5. Чванкін С. А. Інформаційні технології у доказуванні в цивільному процесі: теоретичні та практичні аспекти : дисертація док. юр. наук. Національний університет «Одеська юридична академія», 2021. 518 с.

6. Чванкін С. А. Представники ЗМІ в залі суду (до питання про гласність цивільного процесу). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 534–540. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/130>.

7. Дутко А. О., Шукалович Б. В. Застосування інформаційних технологій в цивільному процесі України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 118–120. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/24>.

8. Горобчук А. І., Дяченко С. В. Принцип гласності судового процесу в цивільному судочинстві. *Юридичний бюлетень*. 2019. № 10. С. 45–51. URL: <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-10.06>.

УДК: 351.74

Філімоненко Микита Юрійович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Фурса Станіслав Юрійович

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-127-131](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-127-131)**ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ВВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ ПРАЦІВНИКІВ В ОПЕРАТИВНУ РОЗРОБКУ КРИМІНАЛЬНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ***Mykyta Yuriyovych Filimonenko**Stanislav Yuriyovych Fursa**Eduard Volodymyrovych Kopylov***TACTICAL METHODS OF INTRODUCING UNDERGOVERNMENT EMPLOYEES INTO OPERATIONAL DEVELOPMENT BY THE CRIMINAL UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE****Анотація.**

Стаття надає всебічний огляд ролі та значення негласних працівників у системі операційно-розшукової діяльності Національної поліції України. Вона розкриває історичний контекст зародження та розвитку даної практики, її соціальну та юридичну релевантність в умовах сучасних злочинних викликів. Зокрема, досліджується вклад негласних працівників у боротьбу з різними формами організованої злочинності, методи їх введення в злочинні групи, специфіка взаємодії з правоохоронними структурами та принципи етичної поведінки. Особливий акцент статті - на правовому регулюванні діяльності негласних працівників. Автори проводять аналіз потенційних ризиків, їх кореневих причин, можливих наслідків, а також рекомендують методи мінімізації та запобігання цим ризикам. Інтегрований підхід до дослідження включає в себе аналіз сучасного законодавства України, порівняльний аналіз з міжнародною практикою, а також ретельне вивчення вітчизняних та зарубіжних наукових джерел. Завершальна частина статті пропонує комплекс рекомендацій для підвищення ефективності використання негласних працівників, оптимізації їхньої діяльності та зміцнення довіри до системи правоохоронних органів з боку громадськості.

Abstract.

The article provides a comprehensive overview of the role and importance of undercover employees in the system of operational and investigative activities of the National Police of Ukraine. It reveals the historical context of the origin and development of this practice, its social and legal relevance in the conditions of modern criminal challenges. Also, the contribution of secret workers to the fight against a larger form of organized crime, the methods of their introduction into criminal groups, the specifics of interaction with law enforcement structures, and the principles of ethical behavior are investigated. The special emphasis of the article is on the legal regulation of the activities of informal workers. The authors analyze potential risks, their root causes, possible consequences, and also recommend methods of minimizing and preventing these risks. An integrated approach to research includes an analysis of modern legislation of Ukraine, a comparative analysis with international practice, as well as a thorough study of domestic and foreign scientific sources. The final part of the article offers a set of recommendations for increasing the efficiency of the use of undercover workers, optimizing their activities, and strengthening the public's trust in the system of law enforcement agencies.

Ключові слова: негласний працівник, операційно-розшукова діяльність, Національна поліція України, правове регулювання, злочинні групи, безпека, ризики, мінімізація, юридична релевантність, етичні принципи, міжнародна практика, законодавство, довіра, оперативність, конфіденційність.

Keywords: secret worker, operational search activity, National Police of Ukraine, legal regulation, criminal groups, security, risks, minimization, legal relevance, ethical principles, international practice, legislation, trust, efficiency, privacy

В сучасних умовах, коли глобалізація, технологічний прогрес та соціокультурні зміни призводять до посилення мобільності й анонімності особи, злочинні структури адаптуються, стаючи все більш замаскованими та законспірованими. В результаті цього для правоохоронних органів виникає виклик

у посиленні протидії злочинності, у тому числі організованій.

Національна поліція України, як ключовий орган, що відповідає за забезпечення безпеки громадян та протидію злочинності, шукає нові методи та підходи для ефективного виконання своїх завдань.

В такому контексті використання негласних працівників стає одним з насущних і актуальних інструментів у боротьбі з злочинами. Цей метод базується на принципі "зсередини", де особа, яка працює з правоохоронними органами, але не є їх офіційним представником, занурюється в середовище потенційних злочинців. Така стратегія дозволяє отримувати внутрішню інформацію, що інколи є недоступною для зовнішнього спостереження або збору даних за допомогою традиційних методів.

Тим не менш, використання негласних працівників також пов'язане із рядом етичних, юридичних та психологічних питань, які вимагають детального розгляду і врахування при плануванні та реалізації таких операцій. У цій роботі ми зосередимося на тактичних аспектах введення негласних працівників у злочинні групи та розглянемо ключові принципи, методи та рекомендації щодо їх ефективного використання на практиці.

Негласний працівник є особливою фігурою в системі правоохоронної діяльності, використовуваною для отримання інформації з середини потенційно злочинних структур. Проте перед тим, як глибше вивчати його роль та специфіку діяльності, необхідно чітко визначити саме поняття негласного працівника.

Негласне співробітництво - спосіб залучення осіб до вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності, спрямований на виявлення або запобігання правопорушенням, отримання інформації про злочини, що готуються або вчинені, розшуку осіб, які переходять від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування покарання, безвісно зниклих, оперативного перекриття певних територій, об'єктів або осіб, покращення оперативної обізнаності в інтересах громадян, суспільства, держави [1].

Основна особливість негласного працівника полягає в його невидимості для зовнішнього світу як співробітника правоохоронних органів. Для отримання необхідної інформації негласний працівник часто вступає в довірливі відносини з цільовими особами або групами. Діяльність негласного працівника часто пов'язана з великим ризиком через можливість виявлення його справжньої ролі. На відміну від формальних співробітників правоохоронних органів, негласний працівник не має офіційного статусу та повноважень. Його діяльність регулюється конфіденційними угодами і специфічними умовами співпраці. Мотивація негласних працівників може бути різною: від альтруїстичних бажань допомогти суспільству до особистих інтересів, таких як безпека, винагорода або інші стимули.

У загальному контексті, негласний працівник є важливим засобом збору інформації та розуміння внутрішньої динаміки злочинних структур. Його діяльність вимагає особливого підходу, професійної підготовки та високого рівня довіри з боку правоохоронних органів.

При використанні негласних працівників важливо дотримуватися правової бази країни, оскільки

їх діяльність зачіпає такі важливі аспекти як права особи, конфіденційність інформації та забезпечення громадської безпеки. Так, правову основу конфіденційного співробітництва під час розкриття та розслідування злочинів наразі становить не лише КПК України, а й Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2], «Про Службу Безпеки України» [3], «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [4] та інші нормативно-правові акти, у тому числі з обмеженим доступом [5, ст. 51].

Дотримання правової бази під час використання негласних працівників є критично важливим, оскільки це не тільки забезпечує законність дій правоохоронних органів, але і встановлює довіру до системи серед громадськості. Вибір кандидатури для ролі негласного працівника є однією з найважливіших і найскладніших етапів у процесі оперативної розробки. При цьому необхідно враховувати цілий ряд критеріїв, а саме:

1. Психологічна стійкість: Негласний працівник часто опиняється в стресових ситуаціях, де він повинен діяти швидко і правильно, не втрачаючи самоконтролю. Особа повинна мати високий рівень психологічної стійкості, здатність адаптуватися до різних ситуацій і вести себе природно.

2. Незаангажованість у злочинах: Кандидат не повинен мати кримінального минулого або зв'язків із злочинними структурами. Це забезпечує його непередозрілість для потенційних "мет", а також підвищує довіру до нього з боку правоохоронців.

3. Здатність до адаптації та імпровізації: Уміння швидко адаптуватися до змінюваних умов і обставин, імпровізувати на ходу, винаходити нові способи комунікації або взаємодії можуть виявитися вкрай корисними в роботі.

4. Мотивація: Важливо зрозуміти, що мотивує особу стати негласним працівником. Це може бути особистий інтерес, бажання допомогти суспільству, або інші причини. Мотивація повинна бути сильною і стійкою.

5. Навички спілкування: Негласному працівнику доведеться спілкуватися з різними особами, тому він повинен володіти високими комунікативними навичками.

6. Біографічні дані: Певні біографічні особливості можуть сприяти введенню негласного працівника в конкретне середовище або групу. Наприклад, попередній досвід роботи в певній галузі, знання мови тощо.

При виборі кандидатури необхідно провести детальний аналіз всіх цих факторів, а також виконати ряд перевірок (в тому числі психологічних), щоб бути впевненим у правильності свого вибору.

Підготовка негласного працівника до виконання своїх обов'язків вимагає багатоаспектної підготовки. Він повинен бути ознайомлений з основами оперативно-розшукової діяльності, законодавчою базою, що регулює діяльність негласних працівників, знати основи психології спілкування, особливостей взаємодії з представниками злочин-

ного світу, а також окремо - з особливостями конкретної злочинної групи, до якої планується введення.

Ознайомлення з технічними засобами, які можуть бути використані під час діяльності (наприклад, засоби зв'язку, прилади слідкування, пристрої для прихованого запису інформації тощо) та навчання основам користування цими пристроями, а також методикам їх приховування також мають своє місце в підготовці. Робота з психологом для формування психологічної стійкості, навичок справляння зі стресом займає не останнє місце в підготовці негласного працівника. Розробка методик релаксації та відновлення після важких ситуацій та допомога у формуванні вірного самоосвідомлення та підтримці мотивації протягом усього періоду діяльності.

Підготовка також вимагає індивідуального підходу до кожного кандидата, врахування його особистих якостей, досвіду та специфіки майбутньої діяльності. Важливо забезпечити максимальну готовність та безпеку негласного працівника перед його введенням в злочинне середовище. Слід відокремити достатню увагу до розробки та відточення "легенди" для негласного працівника – створення йому певного минулого, яке б пов'язувало його з діяльністю, в якій він буде задіяний; також тренуванню навичок спілкування, вміння швидко реагувати на незаплановані обставини, підтримка стресостійкості, вивчення та відточення методик самозахисту, а також основ безпеки під час виконання завдань. Введення негласного працівника у злочинне середовище або конкретну групу є критичним етапом, який вимагає точної стратегії та досконалого виконання. Сформована "легенда" для негласного працівника має бути правдоподібною, відповідати його віковій категорії, соціальному статусу та іншим особистим характеристикам. "Легенда" може включати інформацію про родину, освіту, роботу, хобі, минулі події з життя та інше. Важливо, щоб вона була простою для запам'ятовування і не суперечила фактам з реального життя негласного працівника [6, с. 136].

Вибором точки "входу" у середовище може бути знайомство через третю особу, участь у спільних заходах або інтересах, випадкове "знайомство" та ін. В ідеалі, негласний працівник повинен видаватися неініційованим, щоб його можна було "прийняти" у середовище і "навчити" основам діяльності. Негласний працівник повинен демонструвати лояльність, довіру та активний інтерес до діяльності групи. Важливо уникати підозрюваності, зайвої активності або, навпаки, пасивності. Необхідно знаходити золоту середину, щоб не викликати підозр у членів групи. Важливо встановити довірливі стосунки з ключовими членами групи або особами, які мають важливу інформацію. Можливе використання різних тактичних прийомів: спільна участь у діяльності групи, вирішення спільних проблем, допомога в складних ситуаціях тощо.

Під час введення та перебування в середовищі важливо постійно аналізувати реакцію середовища на дії та поведінку негласного працівника.

За потреби можлива корекція "легенди", тактики поведінки або методів взаємодії. Введення негласного працівника є складним процесом, який вимагає від нього максимальної зосередженості, уваги до деталей та гнучкості в діях. Це також велика відповідальність перед правоохоронними органами, які повинні забезпечити його безпеку та підтримку на всіх етапах діяльності.

Введення негласного працівника у специфічне середовище або цільову групу є ключовим етапом його діяльності. Цей процес вимагає чіткого планування, тактичної гнучкості та підготовки. Негласний працівник повинен мати чітко розроблену "легенду", що включає інформацію про його минуле, професію, особисте життя та причини, чому він опинився в певному колі осіб. Ця історія має бути правдоподібною і відповідати його зовнішньому вигляду, манері спілкування та іншим характеристикам. В залежності від глибини занурення може знадобитися створення фальшивих документів, які підтверджують його "легенду". Необхідно організувати "випадкові" зустрічі, спільне відвідування заходів, участь в діяльності, яка б може зацікавити цільову групу. Використання посередників або осіб, які можуть зробити рекомендацію чи представлення негласного працівника. Негласний працівник повинен брати активну участь у діяльності групи, демонструвати свою корисність та лояльність, але уникати надмірного зосередження на собі уваги, не демонстрування занадто глибоких знань у питаннях, що можуть викликати підозру. Таким чином, негласний працівник поступово налагодить довірливі відносини з ключовими особами в групі. Допустимо використання тактичних прийомів для зміцнення своєї позиції в групі, таких як взаємодопомога, спільне проведення часу поза основною діяльністю групи.

Необхідно періодично перевіряти свою "легенду" на протиріччя та узгодженість з реальною поведінкою. Бути готовим до питань та перевірок з боку інших членів групи та здатним швидко реагувати на них, надаючи правдоподібні відповіді. Негласний працівник має постійно аналізувати своє оточення, відслідковувати зміни в настрої та ставленні членів групи до себе.

Введення у середовище є важливим і складним етапом, який вимагає від негласного працівника не лише професійних навичок, але й психологічної гнучкості, уваги до деталей та високого рівня самоконтролю [7, с. 688].

Використання негласних працівників працівниками підрозділів кримінальної поліції в операційно-розшуковій діяльності є ключовим елементом для ефективного виявлення та протидії злочинності, особливо в умовах сучасного злочинного ландшафту.

На сьогодні до підрозділів кримінальної поліції відносяться наступні підрозділи:

- підрозділи Департаменту карного розшуку;
- підрозділи Департаменту міграційної поліції;

- підрозділи Департаменту оперативної служби;
- підрозділи Департаменту оперативно-технічних заходів;
- підрозділи Департаменту забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами;
- підрозділи Департаменту боротьби з наркозлочинністю;
- підрозділи Департаменту кримінального аналізу; підрозділи Департаменту оперативної служби;
- підрозділи Департаменту оперативно-технічних заходів;
- підрозділи Департаменту кримінального аналізу;
- підрозділи Департаменту захисту інтересів суспільства і держави;
- підрозділи Департаменту стратегічних розслідувань;
- підрозділи Департаменту кіберполіції;
- підрозділи Департаменту внутрішньої безпеки;
- відділи (сектори) кримінальної поліції територіальних підрозділів поліції. Аналіз нормативно-правових актів, які регулюють діяльність зазначених підрозділів показав, що до завдань та функцій вказаних підрозділів не входить протидія воєнним злочинам. Крім того, не було знято обов'язки вказаних підрозділів виявляти та документувати кримінальні правопорушення, підслідність за якими покладена за органами досудового розслідування Національної поліції, а також здійснювати оперативне супроводження кримінальних проваджень, які знаходяться у провадженні органів досудового розслідування Національної поліції. Однак обставини війни зумовлюють необхідність мобілізації усіх без виключення ресурсів нашої держави з метою протистояння збройній агресії російської федерації та деокупації території України. Враховуючи вказане, доцільно було б доповнити відповідні нормативні акти, які регулюють питання діяльності як органів досудового розслідування так і оперативних підрозділів визначивши відповідні функції, які вони спроможні виконувати задля швидкого і повного розслідування воєнних злочинів [8 с. 49].

На основі нашого аналізу можна сформулювати наступні важливі висновки:

Ключова роль у системі: Негласні працівники надають можливість отримувати відомості з "внутрішнього світу" злочинних груп, доступ до якого є обмеженим для зовнішніх спостерігачів.

Важливість правової підтримки: Діяльність негласних працівників має строго відповідати правовій базі України, щоб забезпечити їх захист, легітимність дій та уникнення юридичних ризиків.

Психологічна складова: Робота під прикриттям може призводити до психологічних проблем у негласних працівників. Необхідна система підтримки, щоб вони могли ефективно виконувати свої обов'язки.

Значущість тренувань: Регулярні тренування та підготовка є критично важливими для підтримки навичок негласних працівників на належному рівні.

Забезпечення безпеки: Оскільки робота негласних працівників пов'язана з підвищеним ризиком, важливо розробити чіткі протоколи для забезпечення їх фізичної та інформаційної безпеки.

Постійна адаптація: В умовах швидко змінюваного злочинного ландшафту правоохоронним органам необхідно постійно адаптувати методи роботи з негласними працівниками, щоб вони відповідали актуальним викликам.

У загальному контексті, правильно організована робота з негласними працівниками може стати незамінним інструментом у боротьбі з організованою злочинністю та іншими формами незаконної діяльності. З огляду на велику відповідальність і можливі ризики, ця робота вимагає максимальної уваги, професіоналізму та підтримки на всіх рівнях управління.

Розглянуті нами питання носять дискусійний характер та потребують обговорення з метою їх подальшого вдосконалення в практичній діяльності щодо попередження, виявлення і припинення злочинів [9].

Література:

1. Проект Закону України від 04.04.2017 № 6284, «Про оперативно-розшукову діяльність» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH4UK00A> (дата звернення: 27.10.2023).

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>. (дата звернення: 25.10.2023).

3. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>. (дата звернення: 15.10.2023).

4. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю Режим доступу: Закон України від 30.06. 1993 р. № 3341-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. № 35. Ст. 358. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3341-12> (дата звернення: 25.10.2023).

5. Сергєєва Д.Б. Негласне співробітництво в кримінальному процесі // Вісник кримінального судочинства № 4/2016. Ст. 51. – URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2016_Sergeev_a.pdf (дата звернення: 15.10.2023).

6. Кузнiченко С.О. Міждисциплінарна спрямованість легендування негласних слідчих (розшукових) дій // Південноукраїнський правничий часопис.2014.№1.С.136.URL:<https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c467be24-34e8-41a5-92fe-6630e760a640/content> (дата звернення: 17.10.2023).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : [у 2 т. Т. 1] / Бандурка О. М., Блажівський Є. М., Бурдоль Є.

П. та ін. за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.

8. Дараган В.В., Карповський С.В., Копилов Е.В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of

Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

9. Копилов Е.В. Щодо питання значення прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності підрозділами національної поліції України в умовах воєнного стану. «Colloquium-journal» № 10 (169) 2023. С. 43-46.

MEDICAL SCIENCES

УДК: 618.333

Дутка Дмитро Анатолійович

студент 6 курсу

Буковинський державний медичний університет,

Ясніковська Світлана Михайлівна

к.мед.н., доцент закладу вищої освіти

кафедри акушерства, гінекології та перинатології

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-132-134](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-132-134)

ВЕДЕННЯ ЗАВМЕРЛОЇ ВАГІТНОСТІ

*Dutka Dmytro Anatoliyovich*6th year student

Bukovinian State Medical University

Jasnikovska Svitlana Mykhailivna

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor

Department of Obstetrics, Gynecology and Perinatology

Bukovinian State Medical University

Chernivtsi, Ukraine

CONDUCTING A FROZEN PREGNANCY

Анотація.

У даній статті наведені літературні дані щодо сучасних методів медикаментозного ведення завмерлої вагітності, а також розглянуті можливі варіанти терапії та порівняння різних методів. З'ясовано, що медичне лікування може принести користь всім жінкам із завмерлим викиднем, які бажають уникнути первинної операції. *Jasnikovska Svitlana Mykhailivna Department of Obstetrics, Gynecology and Perinatology*

Abstract.

This article provides literature data on modern methods of medical management of frozen pregnancy, as well as considers possible therapy options and comparison of different methods. It has been found that medical treatment can benefit all women with a frozen miscarriage who wish to avoid primary surgery.

Ключові слова: завмерла вагітність, лікування, міфепристон, мізопропростол, летрозол.

Key words: frozen pregnancy, treatment, mifepristone, misoprostol, letrozole

Вступ. Іноді плід помирає в матці, але не може бути вигнаний - це стан, який називається завмерлою вагітністю. Спочатку ознаки завмерлої вагітності відсутні. У таких випадках патологію називають викиднем, що не відбувся, так як ембріон все ще знаходиться в матці. До 28 тижнів є ризик завмерлої вагітності, але найчастіше таке буває на ранніх термінах. Найнебезпечнішими вважаються третій і четвертий, з восьмого по десятий тиждень та термін з 16 по 18 тиждень вагітності. Щороку у всьому світі відбувається 23 мільйони викиднів, що призводить до 44 втрат вагітності кожну хвилину. Популяційна поширеність жінок, які перенесли один викидень, становить 10,8%, два викидні - 1,9% і три і більше викиднів – 0,7% [1, 5]. Фактори ризику викидня включають: вік жінки молодше 20 років і старше 35 років, вік чоловіка старше 40 років, дуже низький або дуже високий індекс маси тіла, чорна етнічна приналежність, попередні викидні, куріння, алкоголь, стрес, робота в нічні зміни, забруднення повітря та вплив пестицидів.

Наслідки викидня бувають як фізичними, такими як кровотеча або інфекція, і психологічними [6]. Допомога при завмерлій вагітності буває хірургічною або медикаментозною. Оскільки хірургічне лікування пов'язане з численними серйозними побічними ефектами, шукають методи консервативного її лікування [2].

Мета дослідження. Даний огляд створений на основі різноманітних сучасних досліджень, щоб оцінити нові можливості медикаментозного аборту, як альтернативи хірургічного втручання, а також для зменшення виникнення побічних реакцій та ускладнень у майбутньому.

Матеріали та методи дослідження. Проведено аналіз робіт опублікованих на таких ресурсах, як: PubMed, Товариство планування сім'ї, The Lancet, Elsevier Science, Cochrane Library. Усі джерела доступні у вільному доступі.

Результати дослідження. Пацієток із завмерлим викиднем можна вести як хірургічним або

медикаментозним шляхом. Хірургічні підходи є основою лікування; однак прогрес у ранній діагностиці сприяв медикаментозному лікуванню.

Протягом першого триместру (приблизно до 12 тижнів після зачаття) для видалення вмісту матки може використовуватися аспірація, або вишкрібання ендометрія. У спорідненій, але трохи більш обтяжливій процедурі, відомій як дилатація та евакуація (також називається всмоктувальним вишкрібанням або вакуумним вишкрібанням), цервікальний канал збільшується шляхом введення серії металевих розширювачів, поки пацієнт перебуває під анестезією, після чого жорстка всмоктувальна трубка вставляється в матку для евакуації її вмісту. Коли в місці всмоктування використовується тонкий металевий інструмент, званий кюреткою, для вишкрібання вмісту матки, процедура називається дилатацією і вишкрібанням. У поєднанні з дилатацією можна використовувати як евакуацію, так і вишкрібання приблизно до 16-го тижня вагітності. Гістеротомія, хірургічне видалення маткового вмісту, може бути використана протягом другого триместру або пізніше. Загалом, чим більший термін вагітності, тим більший ризик для жінки смертності або серйозних ускладнень після абортів [7, 9].

Антипрогестероновий препарат міфепристон і мізопростол простагландин можуть бути використані для лікування завмерлого викидня. Однак неясно, чи є комбінація міфепристону та мізопростолу більш ефективною, ніж введення лише мізопростолу. Група вчених [3] з'ясувала, чи призведе лікування міфепристомом плюс мізопростолом до більш високої швидкості завершення завмерлого викидня порівняно з монотерапією мізопростолом. Щоб оцінити лікувальну дію міфепристону до сучасних нехірургічних схем лікування жінок із завмерлим викиднем, було проведено систематичний пошук літератури. Були включені клінічні дослідження, як рандомізовані, так і нерандомізовані дослідження, що повідомляють про додавання міфепристону до поточних схем нехірургічного лікування у жінок.

Згодом було проведено багатоцентрове, подвійно сліпе, плацебо-контрольоване, рандомізоване дослідження у 28 лікарнях Великобританії [4]. Жінки мали право на зарахування, якщо вони були у віці 16 років і старше, у них діагностували завмерлий викидень за допомогою ультразвукового сканування органів малого тазу в перші 14 тижнів вагітності, вони вирішили медичне лікування викидня, і були готові і могли дати інформовану згоду. Учасникам було випадковим чином призначено (1:1) одноразову дозу перорального міфепристону 200 мг або пероральну таблетку плацебо, за якою слідувала одноразова доза вагінального, перорального або сублінгвального мізопростолу 800 мкг через 2 дні. У період з 3 жовтня 2020 року по 22 липня 2022 року 2595 жінок були визначені як такі, що мають право на випробування. 711 жінок були випадковим чином розподілені на прийом міфепристону та мізопростолу (357 жінок) або плацебо та мізопростолу (354 жінки). 696 (98%) з 711 жінок мали доступні дані щодо первинного результату.

Лікування міфепристомом плюс мізопростолом було більш ефективним, ніж тільки мізопростолом, в лікуванні завмерлого викидня. Зроблено також висновки про те, що жінкам із завмерлим викиднем слід запропонувати попереднє лікування міфепристомом перед мізопростолом, щоб збільшити шанс на успішне лікування викидня, одночасно зменшуючи потребу в хірургічному методі лікування викидня [2, 8].

Дослідження показали, що медикаментозний аборт безпечний і ефективний. Згідно з дослідженням 2021 року, проведеним Каліфорнійським університетом, 99,6% з понад 30 000 жінок, які шукали медикаментозного аборту, змогли перервати вагітність. В огляді клінічних випробувань, опублікованому в 2015 році, з використанням міфепристону і мізопростолу разом, лише 0,3% з більш ніж 45 000 досліджених жінок мали ускладнення котрі вимагали госпіталізації. На тепер відсоток ускладнення становить менше 0,1%. Смертність від ліків становить менше 0,001% [6, 7].

Медикаментозне лікування є менш інвазивною альтернативою хірургічному лікуванню завмерлого викидня [9]. Дослідження показали, що попереднє лікування міфепристомом може збільшити частоту повних абортів при лікуванні пропущеного викидня в першому триместрі порівняно з монотерапією мізопростолом [1]. Два дослідження також показали, що попередня обробка летрозолом може підвищити ефективність у порівнянні з монотерапією мізопростолом. Поки що немає досліджень, які б порівнювали попередню обробку летрозолом та міфепристомом для завмерлого викидня, але було зроблено рандомізоване контрольоване дослідження, щоб перевірити гіпотезу про те, що для пропущеного викидня в першому триместрі попереднє лікування летрозолом не поступається попередній обробці міфепристомом з подальшим мізопростолом з точки зору повної частоти абортів [5].

Висновок. Отже, медикаментозне ведення завмерлого викидня є безпечним і з високими показниками успіху та може принести користь всім жінкам із даною патологією, які бажають уникнути первинної операції.

Список літератури:

1. American College of Obstetricians and Gynecologists' Committee on Practice Bulletins Gynecology.
2. Justin J Chu Adam JDevall Leanne E Beeson Pollyanna Hardy Versha Cheed Yongzhong Sun and other(2020). Mifepristone and misoprostol versus misoprostol alone for the management of missed miscarriage (MifeMiso): a randomised, double-blind, placebo-controlled trial: From Mifepristone and misoprostol versus misoprostol alone for the management of missed miscarriage (MifeMiso): a randomised, double-blind, placebo-controlled trial - PubMed (nih.gov)
3. Joyce van den Berg Charlotte C Hammel Marcus P Snijders Sjors F Coppus Frank P Vandembussche(2019) . Mifepristone and misoprostol versus misoprostol alone for uterine evacuation after early pregnancy failure: study protocol for a randomized

double blinded placebo-controlled comparison (Triple M Trial): From Mifepristone and misoprostol versus misoprostol alone for uterine evacuation after early pregnancy failure: study protocol for a randomized double blinded placebo-controlled comparison (Triple M Trial) - PubMed (nih.gov)

4. Lisa Ehrnsten Daniel Altman Anton Ljungbland Helena Kopp Kallner(2019). Efficacy of mifepristone and misoprostol for medical treatment of missed miscarriage in clinical practice-A cohort study: From Efficacy of mifepristone and misoprostol for medical treatment of missed miscarriage in clinical practice-A cohort study - PubMed (nih.gov)

5. Libei Du Raymond Hang Wun Li Kristina Gemzell-Danielsson Yan Hong Du Li Zhang Wei Yu Diao Pak Chung Ho(2022). Prospective open-label non-inferiority randomised controlled trial comparing letrozole and mifepristone pretreatment in medical management of first trimester missed miscarriage: study protocol: From Prospective open-label non-inferiority randomised controlled trial comparing letrozole and mifepristone pretreatment in medical management

of first trimester missed miscarriage: study protocol - PubMed (nih.gov)

6. Siobhan Quenby Ioannis D Gallos Rima K Dhilon-Smith Marcelina Podsek Mare D Stephenson(2021) . Miscarriage matters the epidemiological physical psychological and economic cost of early pregnancy loss: From Викидень має значення: епідеміологічні, фізичні, психологічні та економічні наслідки ранньої втрати вагітності - The Lancet

7. Krystle Chong Wentao Li Ian Robertson Ben W Mol(2021). Making miscarriage matter: From Як зробити викидень матеріальним - The Lancet

8. Megha Satyanarayana Mesa Schumacher(2022). How Medication Abortion with RU-486/Mifepristone: From How Medication Abortion with RU-486/Mifepristone Works - Scientific American

9. Interventions to prevent miscarriage From Interventions to prevent miscarriage - ScienceDirect

Malyshevska Olha*Doctor of Science. (Biology), Associate Professor***Koshkin Oleg***Phd. Sc. (Medical), Associate Professor**Ivano-Frankivsk National Medical University*[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-135-138](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-135-138)

HYGIENIC ASPECTS OF THE PROBLEM OF NOMACHICAL INFECTIONS IN DENTAL INSTITUTIONS

Abstract.

The increase in the number of dental institutions, medical personnel and visitors leads to an increase in the frequency of contacts between them, the possibility of microbial contamination of the air, surfaces of equipment, instruments and the hands of personnel. This in turn leads to an increase in the spread of nosocomial infections in dentistry and dictates the need to develop and implement new effective methods of disinfection and sterilization.

Methods. *Bibliographic analysis of literary sources of the last ten years.*

Results. *Among the infectious diseases of medical workers, there are: diseases caused by opportunistic microorganisms, "classical" infections (tuberculosis, parenteral viral hepatitis, diphtheria, etc.), diseases whose pathogens have been identified only in the last 25-30 years (helicobacteriosis, cryptosporidiosis, hepatitis C, G, etc.), new in evolutionary terms, "emerging" infectious diseases (HIV infection, atypical "coronavirus" pneumonia, or SARS), as well as especially dangerous infections.*

Conclusions. *An integrated approach to the problem of nosocomial infections in dental institutions includes clinical, immunological, epidemiological, microbiological and hygienic aspects and will allow timely identification of risk factors and implementation of adequate preventive and anti-epidemic measures.*

Keywords: *hygiene in dentistry, dental hygiene, hospital-acquired infections, occupational diseases of dentists.*

Introduction. In Ukraine, dental institutions are represented by public and private enterprises providing therapeutic, pediatric, surgical, and orthodontic dental care to the population. In recent years, the number of non-state dental institutions has increased due to the opening of private dental offices and clinics, and dental laboratories. The increase in the number of dental institutions, medical personnel and visitors leads to an increase in the frequency of contacts between them, the possibility of microbial contamination of the air, surfaces of equipment, instruments and the hands of personnel. Recently, there has been an increase in antibiotic-resistant microorganisms, as well as microorganisms' resistant to disinfectants, which aggravates the problem of combating nosocomial infections in dentistry and dictates the need to develop and implement new effective methods of disinfection and sterilization.

The spread of nosocomial infections is associated with a complex of factors: the micro ecology of the medical institution, the emergence of highly virulent hospital strains, and the presence of sources of infection among patients and medical personnel. Of great importance is the prevention of complicated course and generalization of the process in the presence of acute odontogenic infection. In this connection, it is necessary to develop a system of preventive measures to optimize the sanitary and epidemiological state of the intra-hospital environment in dental institutions at various stages - from the moment of initial contact with a dental institution until the moment the patient is cured.

The final result of the activities of medical workers is the health of patients, which is largely determined by the health status and working conditions of doctors [1,2].

Healthcare workers (HCWs) are at high risk of contracting infectious diseases caused by both opportunistic and pathogenic microorganisms. Diseases of employees

of medical and preventive organizations (HPO), arising as a result of their professional activities, are an important problem of practical healthcare. Issues of health of medical workers are among the priorities due to their enormous socio-economic importance [3].

The specifics of work activity, conditions and content of work of medical workers are associated with the impact on the body of a number of unfavorable production factors. Hygienists and occupational pathologists are of great concern about the state and prospects of occupational morbidity of infectious origin of medical personnel [2].

The results and their analysis. Currently, in health care organizations of various types and areas of activity, sanitary and epidemiological surveillance of nosocomial infections (HAIs) is aimed mainly at preventing them in patients. Meanwhile, according to the WHO definition, the incidence of infectious diseases among medical workers associated with their professional activities also refers to nosocomial infections [4]. Infection of medical personnel with nosocomial infections is facilitated by the unique environmental conditions of hospital facilities (hospital microbial landscape, accelerating the rate of evolution of pathogens of nosocomial infections, the concentration of weakened people in a limited area of premises), the presence of a large number of sources of infection (patients and carriers) among patients, the increasing volume of invasive interventions that increase the risk infection of personnel through blood and other biological fluids, worsening of the epidemiological situation in the country for a number of nosological forms of infections. It is also impossible not to take into account the complexity and responsibility of the work of medical workers, great psycho-emotional stress, and often work in extreme conditions [3,5].

Among the infectious diseases of medical workers, there are: diseases caused by opportunistic microorganisms, "classical" infections (tuberculosis, parenteral viral hepatitis, diphtheria, etc.), diseases whose pathogens have been identified only in the last 25-30 years (helicobacteriosis, cryptosporidiosis, hepatitis C, G, etc.), new in evolutionary terms, "emerging" infectious diseases (HIV infection, atypical "coronavirus" pneumonia, or SARS), as well as especially dangerous infections [5]. Opportunistic microorganisms are the main causative agents of nosocomial infections. The main reason is their biological variability, natural or acquired resistance to antibacterial drugs. Opportunistic pathogens can cause such nosological forms as acute respiratory infections, tonsillitis, pharyngitis, sinusitis, tonsillitis, pneumonia, cystitis, pyelonephritis, infectious myocarditis and a number of other diseases that make up the main share of diseases of medical personnel (92%). But due to various circumstances, their accounting and registration is difficult.

A high incidence of acute and chronic infections among dental workers has been established. For individual nosological forms (rhinitis, tonsillitis, bronchitis, pustular skin lesions, etc.), the differences in morbidity rates among medical workers and the population reach tens and hundreds of times. The highest incidence of ARI among dentists is observed during the seasonal rise (1.5-1.8 times higher than in the adult population) [6].

Hepatitis B today can rightfully be classified as one of the main occupational diseases of medical personnel, which is associated with the relative ease of infection [3,6]. According to WHO, one health worker dies every day from viral hepatitis B worldwide [4]. A high frequency of detection of hepatitis B markers was found among dentists, and among them among the staff of orthopedic departments and dental technicians (54-56%) [2].

By 2000, the incidence rate of hepatitis B in medical workers decreased to 7.04 per 100 thousand medical workers [15, 16]. In recent years, HS in the structure of occupational diseases accounts for 15% [3].

The widespread spread of blood-borne infections among HCWs, especially hepatitis B, is facilitated by an artificial transmission mechanism associated with invasive therapeutic and diagnostic procedures. Thus, according to the US Center for Disease Surveillance (CDC), the risk of contracting hepatitis B from a single injection or cut ranges from 3 to 30%; with HS - significantly less (1.8%); for HIV infection - from 0.3 to 0.5%. Of the 8 million medical workers, 2.1 thousand "experience a needle stick" while performing professional duties, which corresponds to 600-800 thousand cases annually. Nurses are at high risk (49.7%), doctors are at much lower risk (12.6%) [4].

Dentists are a separate group at increased risk for hepatitis B. According to [7] carried out a comparative analysis of the incidence of acute and chronic hepatitis B (AGB and CHB) and virus carriage among dentists in the Kiev region for the period from 2011 to 2020: the rates of GAB ranged from 255 to 288 per 100 thousand workers, the rates of CHB and virus carriage were 1709.4 per 100 thousand workers [1,4]. An analysis of the

frequency of detection of hepatitis B virus markers among dentists in various departments showed the highest infection rate among personnel in orthopedic departments - 56.6%, of which dental technicians accounted for 54.4%. Dental technicians become infected from contact with impressions, dentures that are contaminated with patient biological fluids (saliva, blood) and are not properly decontaminated before being sent to the dental laboratory [3,4,6,8].

An important aspect of the problem of nosocomial spread of VH is the possibility of infection of patients from an infected healthcare worker or another patient. Transmission of viruses more often occurs during invasive procedures, when blood from cuts on the hands of a healthcare worker gets onto open lesions or wound surfaces of the skin of patients, as well as when standard preventive measures are violated [4].

The risk of infection of medical workers with the HS virus is quite high, although significantly less compared to the HS virus. In HS, there is no clear connection between the infection of patients and MR, which indicates a lesser influence of occupational factors on the incidence of this nosological form of medical workers [3]. However, infection of medical workers with HS is most often associated with direct contact of the employee's skin with blood, so HCWs are at risk for this infectious disease [5].

A study of the epidemiological features of the spread of HS among patients and employees of a large multidisciplinary dental hospital showed a relative uniformity in the detection of antibodies to the HS virus among staff of various medical departments (3.3-6.5%). Thus, it has been established that the main risk factors are frequent contact with blood, as well as psycho-emotional stress leading to increased trauma [2].

According to Ukrstat, the incidence of tuberculosis among medical workers in Ukraine tends to increase. In 2022, the incidence of tuberculosis in medical workers was 388 per 100 thousand, which exceeded the incidence of tuberculosis in medical workers in the general medical network by 14 times, and in the adult population by 8 times. In recent years, respiratory tuberculosis has become the cause of more than half of all occupational diseases among medical workers (50.4 - 67.9%).

The increase in the incidence of tuberculosis among workers in medical institutions is due to the unfavorable situation in Ukraine regarding this infection, which "reacts" to the socio-economic living conditions of the population, the increase in the proportion of tuberculosis patients with antibiotic-resistant strains of the pathogen among the population, the material and technical condition of tuberculosis-related institutions and shortcomings in the complex of individual measures protection of healthcare facility personnel [2, 6, 7, 9]. Tuberculosis is the cause of more than half of all occupational diseases of medical workers in Ukraine caused by the action of a biological factor [2].

The most common infection among new evolutionary infections is HIV infection. Patients with AIDS and HIV-infected people pose a special epidemiological danger to dentists and other medical personnel in terms of the likelihood of blood-borne transmission of infection when

the skin is damaged by medical instruments contaminated with the virus. HIV-infected patients pose a greater danger to medical personnel due to the high percentage of co-infection among them. They are a powerful reservoir of infections such as hepatitis B, HS, tuberculosis and diseases caused by opportunistic pathogens [2,5,10]. In total, more than 100 cases of HIV infection of medical workers associated with professional activities are known in the world [11].

A great challenge for health services around the world was the emergence of another new infection in evolutionary terms - atypical pneumonia - severe acute respiratory syndrome (SARS) [12]. According to WHO, a total of 8,442 cases and 916 deaths (14%) were reported in 29 countries. Medical personnel accounted for 30-40% of all patients in a number of countries. The risk of infection among healthcare workers increased with increasing duration of contact with patients in the critical phase of the patient, as well as during aerosol procedures and intubation [3,11,13,14].

In dental institutions of Ukraine, all hospital-acquired infections (HAIs) can be divided into infectious diseases caused by pathogenic pathogens and purulent-septic infections (PSI), caused by opportunistic pathogens, as a result of the introduction of pathogens into the medical institution by bacteria carriers or persons who were in the incubation period.

Infectious diseases have always been a danger for dentists who have constant contact with the blood and saliva of patients. Medical staff of dental clinics daily have to treat and advise patients with inflammatory processes caused, in most cases, by highly virulent pathogens [1,2,14,15].

In dental practice, various routes of infection transmission are possible. One of the main routes is contact transmission and airborne droplets. In dental institutions, contact transmission of infection occurred through the hands of workers and medical instruments. Transmission factors are surrounding objects (the surface of the drill, handles and light switches). The airborne route of infection spread is associated with the operation of drills, especially during invasive operations in the oral cavity, when microorganisms from the oral cavity in the form of an aerosol fell on the skin of the face and hands, the mucous membrane of the nasopharynx of medical personnel and spread to objects and surfaces of the dental office.

The highest level of general microbial contamination was observed in therapeutic and orthopedic dentistry offices, and the lowest in surgical dentistry. This is explained by the fact that in the surgical departments the anti-epidemic regime was strictly observed and by the fact that high-speed drills and turbines are practically not used in the work of dental surgeons.

Factors of transmission of infection were undisinfected objects (hand towels, spittoons, sinks and faucets for hand washing, tool trays); medical and auxiliary equipment (orthopedic anvil and hammer, boxes for storing dentures, polishing agents, an ultrasonic device for removing tartar, a lamp for light-curing materials, knobs and levers for adjusting lighting lamps). The

hands of medical personnel contaminated with the contents of the patients' oral cavity were also a factor in the transmission of cross-infections [2,4,5,12,14].

Conclusions and research prospects. Currently in Ukraine there is an urgent need to develop an infection control program in dental institutions, including a system of effective organizational, preventive and anti-epidemic measures aimed at preventing nosocomial infections at all stages of providing medical care to patients.

To prevent cross-infections, it is necessary to comply with sanitary and hygienic requirements, anti-epidemic and disinfection-sterilization regimes; rules for admitting medical personnel to work; rules of personal hygiene and high sanitary culture of medical personnel. Personnel protection measures are also urgently needed.

In order to protect labor and prevent infection of dental personnel, the requirements stipulated by safety regulations must be observed: wash hands before and after any contact with the patient; work with patients only wearing gloves; place medical products immediately after use in special containers for disposal; use eye and face protection (goggles, shields, masks); use special clothing. It is also necessary to apply barrier precautions: washing and sanitizing the hands of staff before and after each patient; use of barrier personal protective equipment; use of individual dental kits; cleaning and disinfecting items and equipment used for multiple patients; timely change of filters when using suction systems that capture aerosols with microbes at the site of their formation.

An important role in the prevention of nosocomial infections in dental institutions is played by the primary collection, disinfection and disposal of medical waste, as well as the quality of disinfection and sterilization. To prevent occupational infections in dental institutions, it is necessary: routine vaccination and revaccination of medical personnel against diphtheria and viral hepatitis B; emergency vaccination against viral hepatitis B cases of injury associated with the risk of infection; prevention of HIV infection at risk of parenteral infection.

An integrated approach to the problem of nosocomial infections in dental institutions includes clinical, immunological, epidemiological, microbiological and hygienic aspects and will allow timely identification of risk factors and implementation of adequate preventive and anti-epidemic measures.

A conscious attitude and compliance by medical personnel with the requirements of the anti-epidemic regime will prevent occupational morbidity among employees, which will significantly reduce the risk of nosocomial infections and preserve the health of staff and patients. The high social significance of the incidence of nosocomial infections among medical workers, the biological variability of pathogens, the emergence of new medical technologies - all this makes it necessary to further study this issue.

Referens

1. S. Fotedar, K. Sharma, V. Bhardwaj, V. Fotedar. Precautions in dentistry against swine flu. *Srm J Res Dent Sci*, 4 (2013), pp. 161-163.
2. S. Abichandani, R. Nadiger. Cross-contamination in dentistry: a comprehensive overview. *Chron Young Sci*, 4 (2013), p. 51.

3. M.R. Capoor, K.T.Bhowmik, Current Perspectives on Biomedical Waste Management: Rules, Conventions and Treatment Technologies, *Indian Journal of Medical Microbiology*, V.35, Is. 2, 2017, pp. 157-164, doi.org/10.4103/ijmm.IJMM_17_138.
4. G. Li, B. Chang, H. Li, R. Wang, G. Li, Precautions in dentistry against the outbreak of corona virus disease 2019, *Journal of Infection and Public Health*, Volume 13, Issue 12, 2020, pp. 1805-1810, doi.org/10.1016/j.jiph.2020.09.013.
5. A.Tada, M. Watanabe, H. Senpuku, Factors affecting changes in compliance with infection control practices by dentists in Japan, *American Journal of Infection Control*, Volume 43, Issue 1, 2015, Pages 95-97, doi.org/10.1016/j.ajic.2014.09.020.
6. Subramanian, D. Thayalan, A.Edwards, Biomedical waste management in dental practice and its significant environmental impact: A perspective, *Environmental Technology & Innovation*, Volume 24, 2021,101807, doi.org/10.1016/j.eti.2021.101807.
7. G Campus, M Diaz Betancourt. The COVID-19 pandemic and its global effects on dental practice. An International survey, *J.of Dentistry*, V.114, 2021, 103749, doi.org/10.1016/j.jdent.2021.103749.
8. J.W. Little, D.A. Falace. Appendix B - Guidelines for Infection Control in Dental Health Care Settings, Mosby, 2013, pp. 587-601, doi.org/10.1016/B978-0-323-08028-6.00032-4.
9. M. Klompas. Coronavirus disease 2019 (COVID-19): protecting hospitals from the invisible. *Ann Intern Med*, 172 (9) (2020), pp. 619-620.
10. F. S. Younai, Health Care-Associated Transmission of Hepatitis B & C Viruses in Dental Care (Dentistry), *Clinics in Liver Disease*, Volume 14, Issue 1, 2010, Pages 93-104, doi.org/10.1016/j.cld.2009.11.010.
11. Z.Y. Ge, L.M. Yang, J.J. Xia, X.H. Fu, Y.Z. Zhang. Possible aerosol transmission of COVID-19 and special precautions in dentistry. *J Zhejiang Univ Sci B*, 21 (2020), pp. 361-368.
12. X. Peng, X. Xu, Y. Li, L. Cheng, X. Zhou, B. Ren. Transmission routes of 2019-nCoV and controls in dental practice. *Int J Oral Sci*, 12 (2020), p. 9.
13. Y.Z.Y. Liu, F.H. Meng, T. Ye, Z.X. Guo, Z.H.A. N.G. Ming. Protection standards for stomatological hospitals during the epidemic period of COVID-19(II): space management and disinfection. *J Pract Stomatol (Mar 2)* (2020), pp. 162-164.
14. R.H. Long, T.D. Ward, M.E. Pruett, J.F. Coleman, M.C. Plaisance Jr. Modifications of emergency dental clinic protocols to combat COVID-19 transmission
15. B. Patel, M.A. N.B. Ruparel, To Drill or Not to Drill: Management of Endodontic Emergencies and In-Process Patients during the COVID-19 Pandemic, *J. of Endodontics*, V. 46, Is.11, 2020, pp.1559-1569, doi.org/10.1016/j.joen.2020.08.008.

Shakhova O.O., Tarnavska S.I., Yonyk V.V., Moskaliuk M.I.,
Zhulavska L.V., Yehorova M.V., Dorofeieva A.-A.I.
Department of Pediatrics and Children's Infectious Diseases
Bukovinian State Medical University, Chernivtsi, 58002, Ukraine
DOI: [10.24412/2520-6990-2023-31190-139-140](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-139-140)

**MUMPS: CAUSES, SYMPTOMS, FEATURES OF THE COURSE OF THE DISEASE IN CHILDREN,
TREATMENT AND PREVENTION OF THE DISEASE
(literature review)**

Abstract.

Mumps (syn. epidemic parotitis) is a simple viral disease characterized by a predominant lesion of the salivary glands, as well as the possible involvement of other glandular organs (pancreas, testicles, uterine appendages) and nervous system in the process. In most regions of the planet, the annual incidence varies from 100 to 1000 cases per 100 000 population. There is a seasonality of the disease: most cases of mumps are noted at the end of winter and at the beginning of spring. The maximum rate of morbidity is registered in children aged 5 to 9 years. If the disease occurs in adults, it has more symptoms and a more complicated course, and then the risk of developing complications increases. In 1 in 10 000 cases a fatal case is possible. However, in 20-40% of cases there are atypical forms that are characterized by a mild course of the disease. One of the features of the mumps is that it affects boys 2 times more often than girls.

Keywords: mumps (epidemic parotitis), virus, gland (s), vaccination.

Presenting main material.

Etiology of the disease. In 1934, Johnson and Ernest Goodpasture proved that mumps is caused by a virus that belongs to the family Paramyxoviridae, genus Paramyxovirus and parasitizes in the epithelial cells of the salivary glands. It contains 8 structural proteins including hemagglutinin, hemolysin and neuraminidase and has no antigenic variants. It reproduces in various cell cultures, as well as in 7-8-day-old chicken embryos. It quickly destroys under the influence of heat, formalin, ether, chloroform, ultraviolet radiation, but it retains its properties well at low temperatures.

Epidemiology. The source of infection is a sick person, including those with asymptomatic forms of the disease. Transmission of the virus occurs during direct contact or by airborne (when talking, sneezing, coughing, etc.), since the causative agent is contained in the patient's saliva. The infectious period covers the interval between the last 2 days of the incubation period and the 9th day from the development of clinical manifestations. The spread of the infection requires closer contact than with measles or varicella (syn. chicken pox).

Interesting fact. In the diagnosis and treatment of mumps, progress appeared during the epidemic of the 17th and 19th centuries among soldiers of the regular army. Due to the large population in the barracks and due to poor hygiene, the soldiers fell ill with mumps one after another. At that time, this disease was called "trench or soldier's disease". And already in the 20th century the nature of the infection was clarified by isolating the virus and infecting laboratory animals (monkeys) with it. In 1948, the first mumps vaccine was developed, which gave rise to vaccination against this disease.

Clinic of the disease. The incubation period is most often 16-18 days, but it can be from 12 to 26 days. Usually, the disease begins with symptoms such as: headache, loss of appetite, muscle pain. The temperature can rise to 40 degrees and last for 3-7 days with signs of intoxication. Swelling of the area in front of the auricle appears. Due to inflammation of the salivary

gland dryness and an unpleasant smell occur in the mouth, pain occurs when chewing and talking. Hyperemia of the mucous membrane of the cheek appears in the place of the excretory duct of the parotid salivary gland. However, the virus affects not only the salivary glands. Boys and men often develop orchitis - inflammation of the testicles. Orchitis, orchoepididymitis (inflammation of the epididymis) occurs in 1 in 4 men with mumps. It is more often observed in teenagers and adults. The symptoms are high fever, severe pain in the scrotum which increases during movement, swelling of the testicle. After orchitis, atrophy of the testicle can occur, followed by azoospermia - the absence of spermatozoa in the semen which leads to infertility. In girls and women the virus can affect the ovaries with the development of oophoritis and the mammary glands with the development of mastitis (in 7% of cases). If a woman is infected in the first trimester of pregnancy, the probability of miscarriage and premature birth is 25% which is explained by severe intoxication of the pregnant woman's body. Although, the virus does not penetrate through the placenta. The pancreas is another favorite site of the mumps virus. There, it causes acute inflammation which is called pancreatitis, which can develop with damage of the other glands at the same time. The symptoms are the pain in the upper abdomen; dyspeptic phenomena (repeated vomiting and nausea, constipation or diarrhea). The most dangerous is damage to the nervous system. Meningitis (inflammation of the meninges) is more common in children than in adults (10% of cases). The onset is always acute: a sharp rise in temperature, repeated vomiting, headache, sometimes convulsions. Meningeal symptoms are expressed moderately. Post-infectious asthenia in the form of rapid fatigue, emotional lability, cephalalgia persists for a long time after meningitis in children. The course of meningoencephalitis is severe. Constant symptoms are severe headache, general hyperesthesia (increased sensitivity), repeated vomiting, retardation, periodic loss of consciousness, psychomotor agitation,

hallucinations, convulsions. There are some complications may occur after meningoencephalitis: epilepsy, paresis/paralysis of certain muscle groups, deafness (deafness in 1 in 20,000 patients).

Diagnosis of the disease. The immunoenzymatic method is the detection of IgM antibodies to the epidemic parotitis virus in blood or saliva.

Treatment. There is no specific treatment, only symptomatic. Antiviral and immunomodulatory drugs can be used (inosine pranobex).

The prognosis for uncomplicated mumps is favorable. Recovery occurs within 1 to 2 weeks (sometimes a little longer).

For **the prevention of the disease**, a live mumps vaccine made from attenuated strains of the virus is prescribed. At least 13 attenuated vaccine strains are currently used in the world to create vaccines. The most common strains are Urabe, Jeril-Lynn. In recent years, vaccines containing the Jeril-Lynn strain and its derivatives have been mainly used in Ukraine. This strain is considered the least reactogenic.

In Ukraine, scheduled vaccination against epidemic mumps involves the introduction of two doses: the first vaccination is carried out at 12 months and the second at 6 years.

Prevention of contact persons. Patients are isolated for 9 days. Quarantine is established for 21 days in children's institutions where a case of the disease is detected. In the absence of contraindications, emergency immunization with live mumps vaccine is carried out.

Conclusions. Mumps is a dangerous viral disease that is not so common nowadays due to sufficient vaccination coverage; it can occur both in a mild form and in a severe form and leave behind many complications. Vaccination is the only way to protect against this disease.

List of used information sources:

1. ["Infectious diseases in children" book / S.O. Kramarev, O.B. Nadraga, O.R. Buts, 2023, 3rd revised and supplemented edition, Ukraine.]

2. [The book "Infectious Diseases" by O.A. Golubovska, A.V. Shkurba, Mykhailo Andreychyn. 2022, 4th revised and updated edition, Ukraine.]

3. [Fundamentals of pediatrics according to Nelson: in 2 volumes. Volume 2 / Karen J. Marcante, Robert M. Kligman; translation of the 8th Eng. edition. T.1. - 2019. - P. 378.]

Shakhova O.O., Tarnavska S.I., Harasevych O.S., Halchenko B.O., Melnychenko O.O., Bilinskiy N.S.

*Department of Pediatrics and Children's Infectious Diseases
Bukovinian State Medical University, Chernivtsi, 58002, Ukraine*

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-141-142](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-141-142)

MEASLES: CAUSES, SYMPTOMS, FEATURES OF THE COURSE, TREATMENT AND PREVENTION

Abstract

Measles is an acute infectious disease, which is characterized by a general disorder, catarrhal inflammation of the upper respiratory tract and a spotted-papular rash.

It is mainly children who do not have vaccinations who get measles. However, adults and teenagers who were not vaccinated as children can also get sick. This is confirmed by the situation in Ukraine: since the beginning of 2019, more than 35 thousand people have been diagnosed with measles, 14 of them have died.

Brief historical information

From the 6th century, the first scientific description of the disease and its difference from natural smallpox was made by the Persian physician Ar-Razi (Razes) 860-932, who wrote the "Book on Smallpox and Measles." In the 17th century, the clinical signs of the disease were described in detail by English doctors T. Sydenham and R. Morton. Since the 18th century, measles has been considered an independent nosology. In 1896, the American doctor Henry Koplik described a pathognomonic symptom — spots in the rotator cuff, which were named after him. The viral etiology of the disease was proved in 1911 by A. Anderson and D. Goldberger. The causative agent was isolated by D. Enders and T. K. Peebles in 1954. Vaccines against this disease have been available since 1963, in Ukraine since 1968.

Interesting Facts

According to the European Regional Office of the World Health Organization, since January 2011, more than 30,000 cases of measles among all age groups have been registered in 29 countries of the European Region. According to literature data, 11 children died in Ukraine over the last 10 years. Over the past 15 years, the growth of measles in Ukraine has been observed three times — in 2001, 2006, and 2012. During these years, the incidence increased tens and hundreds of times. In particular, in 2012, about 13,000 people fell ill. This year, 735 people from 15 regions of Ukraine fell ill with measles. Most of them are children. The increase in morbidity is primarily related to the low level of vaccination. In 2016, only 45% of children in Ukraine were vaccinated against measles. Only 30% of children received a second dose of the vaccine.

Most deaths were among children under 5 years old. Babies and young children are at the greatest risk of measles infection and complications (pneumonia, encephalitis), as well as the development of possible disability (irreversible brain damage, blindness, hearing loss).

Key words: measles, virus, prevention, vaccination.

Basic material

The causative agent of measles is an RNA-containing virus belonging to the family Paramixoviridae, genus Morbillivirus.

The virus persists in the air or on infected surfaces for up to 2 hours.

The only source of infection is a sick person. The infection is transmitted by airborne droplets and through contact with infected secretions (eg, secretions from the respiratory tract).

Clinic

The incubation period before the appearance of prodromal symptoms is 8–12 days (on average 10), before the appearance of a rash — on average 14 days (7–18 days). The patient infects others from the moment of the appearance of prodromal symptoms until 3–4 days after the appearance of exanthema.

Staged clinical manifestations:

1) **prodromal symptoms** (lasting several days): high fever, even up to 40 °C (1–7 days); dry cough (may persist for 1–2 weeks), pronounced rhinitis; conjunctivitis (photophobia) - can be significantly pronounced (especially in adults), with swelling of the eyelids; passes simultaneously with a decrease in fever;

2) **Belsky-Filatov-Koplik spots** - gray-white multiple papules on the mucous membrane of the cheeks at

the level of the premolars; appear 1–2 days before the appearance of exanthema, persist up to 1–2 days after its appearance. Pathognomonic symptom, but its absence does not exclude measles.

3) **the period of rashes (spotted-papular rashes)** — dark red to purple spots and papules, 0.1–1 cm in diameter, appear within 2–4 days; often first on the head (on the forehead, below the hairline, behind the ears; rashes do not involve the hairy areas of the skin), then gradually spread to the trunk and limbs. Separate rashes usually merge with each other. The rash begins to fade and disappear after 3–7 days in the same sequence as it appeared, leaving brown pigmentation and slight peeling of the epidermis;

4) **other symptoms (observed less often)** — lack of appetite, diarrhea, generalized lymphadenopathy.

Complication

• Ear infection. One of the most common complications of measles is a bacterial ear infection. Complete hearing loss is possible.

• Bronchitis, laryngitis or croup. Measles can lead to inflammation of the larynx or bronchi.

• Pneumonia. Pneumonia is a frequent complication of measles. People with weakened immune systems are at high risk of developing severe pneumonia, which is sometimes fatal.

- Encephalitis (inflammation of the brain). Encephalitis can occur immediately after measles, or several months later (so-called subacute sclerosing panencephalitis (SSPP), a rare degenerative disease of the nervous system).

- Severe diarrhea leading to dehydration.
- Blindness
- Deaths due to other respiratory and neurological complications are sometimes observed.

Diagnostics

Identification of the etiological factor:

1) serological examination (ELISA): specific antibodies against the measles virus of the IgM class in the serum of a person who has not been vaccinated during the last 2–3 months persons. They appear 2–3 days after the appearance of rashes and disappear after 4–5 weeks. Collection of clinical material (blood) must be carried out >7 days after the appearance of rashes (the highest concentration of specific IgM). If the sample was taken earlier and the result was negative, the study must be repeated. If the determination of IgM is not possible, the diagnosis is confirmed by a 4-fold increase in the titer of specific IgG in the serum with an interval of 4 weeks. (in the acute phase of the disease and in the period of convalescence).

2) isolation of the virus - other than the vaccine strain (cultivation): clinical material (collection is best carried out within 1-4 days after the appearance of rashes) - throat swab, urine, whole heparinized blood.

3) general blood test - leukopenia, lymphocytosis, eosinophilia, monocytopenia, thrombocytopenia.

4) cytological examination (cytology) of nasal secretions or smears of impressions from the oropharynx - detection of multinucleated giant cells typical of measles.

Differential diagnosis

Other diseases with generalized rashes:

1) infections — scarlet fever, rubella, infection with enteroviruses, adenoviruses, mycoplasma;

2) non-infectious diseases — allergic rashes, medicinal rashes.

Measles treatment

Exclusively symptomatic. The patient is advised to observe bed rest during the period of fever, drinking plenty of water, hygienic treatment of the eyes and oral cavity, which includes rinsing with warm boiled water or special solutions, taking vitamins, as well as vasoconstrictor and mucolytic drugs for cough and runny

nose. Symptomatic drug treatment is prescribed depending on the individual characteristics of the course of the disease. Antibiotics, hormones are used only in case of bacterial infection and autoimmune manifestations.

Forecast

Usually, the disease has a mild or moderate course. After the transferred disease, persistent immunity remains. Especially severe course and high risk of complications in small children with hypotrophy (especially with hypovitaminosis A) or in patients with immunodeficiency. Fatalities are rare, mainly due to complications (especially in people with hypotrophy and cellular immunodeficiencies - encephalitis with inclusions, giant cell pneumonia).

Measures regarding contacts.

Those in contact with a measles patient aged 1 to 30 years, unvaccinated, who have not had measles, who do not have contraindications to measles vaccination, are administered the measles vaccine no later than 72 hours after contact.

Contact children in children's groups are quarantined from 9 to 17 days from the day of contact, and those children who received immunoglobulin - up to 21 days. Isolation of patients - from the onset of the disease until the 5th day of the rash, in case of complications - up to the 10th day from the day the rash appeared.

Specific prevention

Measles is prevented by a live measles vaccine, which contains an attenuated virus. In Ukraine, vaccination against measles is carried out with a combined vaccine at the age of 12 months, revaccination is carried out at 6 years.

Literature

1. [Infectious diseases in children: a textbook (University of the IV year) / S.O. Kramarev, O.B. Nadraga, L.V. Pipa and others; under the editorship S.O. Kramaryova, O.B. Nadragi — 2nd ed., ed. - 2016. - 392 + 14 colors. incl.]

2. [Immunoprophylaxis of infectious diseases: educational and methodological manual / L.I. Chernyshova, F.I. Lapii, A.P. Volokha and others. — 2nd edition. - 2019. - P. 320]

3. [Fundamentals of pediatrics according to Nelson: in 2 volumes. Volume 2 / Karen J. Marcdante, Robert M. Kligman; translation of the 8th Eng. edition. T.1. - 2019. - P. 378]

4. [Ivanova, N. S., Pavlenko, I. V. Vaccination against measles in Ukraine: problems and prospects. Health of the nation, No. 2(12), 2021. Art. 34-38.]

*Докійчук Настасія Федорівна**студентка 6 курсу**Буковинського державного медичного університету**Ясніковська Світлана Михайлівна**к.мед.н., доцент закладу вищої освіти**кафедри акушерства, гінекології та перинатології**Буковинського державного медичного університету**м. Чернівці, Україна*[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-31190-143-145](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-31190-143-145)

ЗАГРОЗЛИВИЙ АБОРТ, ЯК НАСЛІДОК ВПЛИВУ ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ ЧИННИКІВ НА ВАГІТНІСТЬ ЖІНКИ

*Dokiichuk Nastasiia Fedorivna**6th year student**Bukovinian State Medical Unsversity**Jasnikovska Svitlana Mykhailivna**Candidate of Medical Sciences, Associate Professor**Department of Obstetrics, Gynecology and Perinatology**Bukovinian State Medical Unsversity**Chernivtsi, Ukraine*

THREATENING ABORTION AS A CONSEQUENCE OF THE INFLUENCE OF EXTERNAL AND INTERNAL FACTORS ON A WOMAN'S PREGNANCY

Анотація.

Загроза викидня – це діагноз, який залишає у стресовому напруженні як пацієнтів, так і самого лікаря. Для попередження розвитку загрозового абортів важливо розуміти причини і механізми його виникнення. В роботі представлено огляд літературних даних щодо етіологічних чинників розвитку невиношування вагітності.

Abstract. The threat of miscarriage is a diagnosis that leaves both patients and the doctor in a state of stress. To prevent the development of threatened abortion, it is important to understand the reasons and mechanisms of its occurrence. The work presents a review of literature data on the etiological factors of the development of miscarriage.

Ключові слова: загрозовий аборт, вагітність, гормони, імунітет.

Key words: threatening abortion, pregnancy, hormones, immunity.

Обговорення. Загрозовий аборт – це одна зі стадій спонтанного абортів, при якій вагітна може відчувати болі, перейми, відмічаються кров'яністі виділення зі статевих шляхів, але шийка матки не розкрита; при бімануальному дослідженні - підвищення тонуусу та збудливості матки, розміри відповідають терміну вагітності [1, 2, 3].

При проведенні ультразвукової діагностики у жінок із загрозовим абортів визначають потовщення міометрію локально у вигляді валика, плідне яйце деформоване та, внаслідок гіпертонуусу матки, втиснене, також можуть спостерігатися відшарування ділянок хоріону чи плаценти, а також наслідки попередніх абортів, інфекції ОМТ, та інші несприятливі для вагітності фактори [2, 3].

Ще одна користь проведення діагностики для вагітних ультразвуком полягає у прогностичній цінності методу. За допомогою нього можна оцінити ризики ускладнень вагітності, діагностувати позаматкову вагітність, виявити анатомічні аномалії та деякі інші патології органів малого тазу чи самого плода, оцінити серцебиття плода, стан плаценти, стінки матки та яєчників [1, 5]. За допомогою

кольорової доплерографії спіральних артерій можна визначити резистивний індекс, вищий рівень якого вказує на вищу ймовірність викидня, а також індекс пульсації, який буде відрізнятися у здорових вагітних жінок [4].

Інші види діагностики можуть бути більш специфічними та надавати результати щодо функціонування тих чи інших механізмів відторгнення плоду материнським організмом. Аналізи на рівень гомоцистеїну та фолієвої кислоти зарекомендували себе як такі, що мають високу прогностичну цінність, особливо у поєднанні з УЗД. При підвищенні рівнів гомоцистеїну та/або зниженні рівня фолієвої кислоти, зростає ризик загрози переривання вагітності [6].

Завдяки останнім дослідженням, все більш чіткими стають референтні значення для гормонів, що відіграють роль у попередженні загрозового абортів. Згідно з дослідженням, проведеним у Гуаньчжоу (Китай), для нормального перебігу вагітності потрібно від 90,62 нмоль/л сироваткового прогестерону, так як при нижчій цифрі ризик переривання вагітності значно зростає [7]. Також, згідно з іншими науковцями, у перші 6 тижнів вагітності

особливу увагу варто звернути на підвищення рівнів β -хоріонічного гонадотропіну та естрогену, так як тоді ризик загрози аборту зростає [8].

Фактор росту ендотелію судин (VEGF) бере участь у ремоделюванні материнської спіральної артерії та є регулятором плацентарного ангиогенезу, тоді як фактор PlGF (плацентарний фактор росту) регулює децидуальний ангиогенез та є медіатором функції трофобласта. Дослідження Sugandha Dev та ін. підтверджує їх значимість для нормального прикріплення та розвитку плода, так як нижчий їх рівень був пов'язаний з ускладненнями, особливо загрозою переривання вагітності [9].

Збалансований імунітет є ще одним важливим фактором, адже плід є окремим організмом, і забезпечення правильної реакції імунних компонентів на вагітність без втрати стійкості до мікроорганізмів та інших зовнішніх чинників виходить на передові позиції у світовій спільноті.

Антитіла анти-АроА-1 IgG до аполіпропілену А-1, до прикладу, раніше пов'язували з наслідками на серцево-судинну систему при запальних захворюваннях, а серомукоїдний протеїн – із ревматологічними захворюваннями, проте дослідження виявили їх взаємозв'язок із проблемами виношування вагітності [10, 11, 12]. Було виявлено також, що вищий рівень співвідношення лімфоцитів до моноцитів є сприятливим фактором для здорової вагітності [13].

Інфекції сечовидільних шляхів, органів малого тазу, сепсис та інші інфекційні ускладнення можуть стати не тільки причиною загрози викидня, але й повторного аборту, безпліддя, та бути фатальними як для плода, так і для матері. Неодноразові клінічні дослідження підтверджують високий рівень невиношування вагітності, кровотеч, септичного та інтоксикаційного шоку у вагітних, а також пожиттєві ускладнення після цього [14, 15].

Хронічні захворювання, які були погано контрольовані, можуть стати також причиною загрози викидня, навіть хронічний гастрит [17].

Окрім вищевказаних причин, до факторів розвитку загрозливого аборту відносять резус-конфлікт, прирощення плаценти, попередній анамнез ускладнень під час вагітності [16].

Висновки. Загрозовий аборт – це стан, який вимагає значної уваги до вагітної, до змін у результатах обстежень, навіть коли вони напряму можуть його не стосуватися. Вивчаючи новини досліджень у галузі медицини, лікарю стане в майбутньому легше попередити розвиток загрози викидня, а не тільки лікувати цю патологію.

Література

1. Mouri MI, Hall H, Rupp TJ. Threatened Abortion. [Updated 2022 Sep 5]. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan. Available from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK430747/>
2. Сучасні підходи до ведення пологів та післяпологового періоду при патологічному перебігу вагітності : навчальний посібник / А.М. Громова [та ін.]; за ред. А.М. Громової, Л.А. Нестеренко ; Укр. мед. стоматол. акад. МОЗ України. -

Полтава : Укрпромторгсервіс, 2016. - 259 с. : табл., іл. - Бібліогр.: с. 257-259.

3. Акушерство та гінекологія: Підручник (національний) у 4 т., Т.1. Акушерство / В.М. Запорожан, В.К. Чайка, Л.Б. Маркін та ін. - К.: Медицина, 2017.- 720с.

4. Rohit Bhoil et al. "Color Doppler Ultrasound of Spiral Artery Blood Flow in Mid First Trimester (4-8 Weeks) in Cases of Threatened Abortion and in Normal Pregnancies." pp. 255–260. 2019. <https://doi.org/10.15557/JoU.2019.0038>. Accessed 25 Sept. 2023.

5. Shimaa Saleh, Khattab Khattab and Elhelw Ehab. 2020. "Ultrasound in Prediction of Threatened Abortion in Early Pregnancy: A Clinical Study." 451–56. Retrieved September 29 2023 (<https://doaj.org/article/5d7fb0fdcd0e4a869f641f6e6a724082>).

6. Wu Wenhai et al. 2019. "Clinical Value of Serum Homocysteine Folate and Ultrasonography Detection of Yolk Sac in Predicting the Outcome of Threatened Abortion." 10–15. Retrieved September 25 2023 (<https://doaj.org/article/5fdaafa5eaf24b99a98a37ab6eb873fd>).

7. Yongshi Deng et al. 2020. "Baseline Levels of Serum Progesterone and the First Trimester Pregnancy Outcome in Women with Threatened Abortion: A Retrospective Cohort Study." Retrieved September 25 2023 (<https://doaj.org/article/ac190d1b136b44049c170dc4fb6734c6>).

8. Xu Ling et al. 2019. "Higher β -Human Chorionic Gonadotropin and Estrogen Levels during the First 6 Weeks of Pregnancy Are Associated with Threatened Abortion." *Bioscience Trends* 245–52.

9. Sugandha D. Alpana S. BD B. Gita R. & Rachna A. (2020). Assessment of maternal serum levels of vascular endothelial growth factor and placental growth factor in threatened abortion: a case control study QC16–QC18. <https://doi.org/10.7860/JCDR/2020/42720.13464>

10. Alessandra Vecchié et al. 2020. "Antiapolioprotein A-1 Autoantibody Positivity Is Associated with Threatened Abortion." Retrieved September 25 2023 (<https://doaj.org/article/6c35f557741242f391a837ca86cfd5c6>).

11. Rajuddin Rajuddin Rizia Fitra and I. Sarah. 2021. "Role of C-Reactive Protein Erythrocyte Sedimentation Rate Progesterone and Estradiol Hormone Levels in First Trimester Threatened Abortion." (20210101): 42-48:42–48. Retrieved September 26 2023 (<https://doaj.org/article/57974de872414ddc89698c721c789625>).

12. Gaber Bassam. 2019. Correlation between Crp and Threatened Abortion. 1. Auflage ed. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing. Retrieved September 26 2023 (<https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:101:1-2019052205373979506147>).

13. Feng, Qiu-Ting & Chen, Chi & Yu, Qing-Ying & Chen, Si-Yun & Huang, Xian & Zhong, Yan-Lan & Luo, Song-Ping & Gao, Jie. (2020). The benefits

of higher LMR for early threatened abortion: A retrospective cohort study. *PLOS ONE*. 15. e0231642. 10.1371/journal.pone.0231642.

14. Valladares-Garrido Mario J. Virgilio E. Failoc-Rojas C. Ichiro-Peralta David Astudillo-Rueda and Heber Silva-Díaz. 2022. "Toxoplasma Gondii Infection and Threatened Abortion in Women from Northern Peru." *Infectious Diseases in Obstetrics and Gynecology* 1163655–55.

15. Raina Kishan Wesley Shaun Barnett George and P. Robert. 2022. "Septic Abortion Complicated by Infective Endocarditis Mitral Valve Vegetation and Septic and Reactive Arthritis: A Case Report." e00398–e00398-. Retrieved September 29 2023

(<https://doaj.org/article/943aa7364ea3485395da3f352fe4bbb6>).

16. Nik-Ahmad-Zuky Nik Lah Azmel Seoparjoo and Engku Ismail Engku Husna. 2021. "Placenta Increta Presenting with Threatened Miscarriage during the First Trimester in Rhesus-Negative Mother: A Case Report." *Journal of Medical Case Reports*. Retrieved September 29 2023 (<http://dx.doi.org/10.1186/s13256-021-03030-x>).

17. Zherebak, Gnatko. 2020. "Course of Threatened Abortion in Chronic Gastritis of Different Types." 53–62. Retrieved September 29 2023 (<https://doaj.org/article/add1df2c786f4587bec9b02604c748e1>).

Horbatiuk Inna

(ORCID ID 0000-0002-7985-3190)

*PhD, Associate Professor of Department of Pediatrics and Children Infectious Diseases of Bukovinian State Medical University Teatralna Sq., 2, Chernivtsi,**Ruda T.D., Sichkar I.B.**Doctor of the Department of the Regional Children's Clinical Hospital, Chernivtsi, Ruska Str., 207A**Dorogokupets A.V., Antonyuk Yu.Yu., Tkachuk N.V., Zumer V.V.**Students of Bukovinian State Medical University Teatralna Sq., 2, Chernivtsi, Ukraine, 58002*

CORONAVIRUS INFECTION IN TEENAGERS. CLINICAL CASE FROM PRACTICE

Abstract:

Coronavirus infection in teenagers is a common disease and has a number of features of the clinical course. There remain quite a lot of problems related to the variety of clinical symptoms, the severity of the course and treatment tactics in different age categories. In general, the course of the disease is still quite unpredictable, and may provoke the development of unexpected complications immediately or later. The article presents a review of foreign literature, namely visual reports on the approach of the American and European community to the treatment of this disease, and also takes into account the description of the method of treatment of COVID-19 in China, in which the outbreak of the disease occurred at the earliest. The expediency of vaccinating children at the present time, after the end of the pandemic, is highlighted. A classic case of the course of the disease from one's own practice is also presented, with coverage of the approach to the treatment of COVID-19 in Chernivtsi Regional Children's Clinical Hospital.

Keywords: SARS-CoV-2, COVID-19, children.

In numerous modern publications, the authors unanimously note that humanity is faced with a new virus pandemic - the coronavirus infection [1, 2]. S. Weston and others. [3] emphasize that by the end of 2019, only six coronaviruses that cause disease in humans were known. At the end of 2019, humanity encountered a new coronavirus infection, which, having a higher degree of virulence, rapidly spread throughout the world and led to a pandemic. The new SARS-CoV-2 coronavirus is a single-stranded RNA virus belonging to the Coronaviridae family, to the Beta-CoVB lineage. The virus is assigned to the II pathogenicity group, as well as some other members of this family (SARS-CoV, MERS-CoV). It was distinguished by its extreme contagiousness and lethality, which quite frightened humanity. During the height of the pandemic, in the initial stages, neither scientists nor society could explain exactly how the disease spread and how to prevent it. S. Sanche et al. [4] indicates that initially in countries such as China, Japan, Spain and Italy, the principles of "four early" and "four centralizations" were used, which consisted in early detection, isolation, information and treatment of patients in the best hospitals with the most effective therapeutic capabilities. That is, the emphasis was placed on centralizing the best doctors, resources and seriously ill patients. Initially, as noted by Chen G. [5-7], treatment of patients was carried out not only symptomatically, but also in advance. The latest antibacterial drugs with a harmful effect on both Gr(+) and Gr(-) microorganisms were used, in combination with synthetic antiviral drugs. Such therapy, as it turned out later, had no advantages over conventional symptomatic therapy. On the contrary, it often contributed to the worsening of symptoms and increased likelihood of further antibiotic resistance and progression of complications in other organ systems.

As Mao L noted in his article together with Jin H. and Wang M. [8-9], symptomatic therapy is currently

the most effective treatment method for patients with confirmed SARS-CoV-2 infection. In the absence of the addition of bacterial flora, children can relatively easily tolerate this SARS-type disease caused by other viral pathogens. In the absence of background chronic diseases, the disease often ends without complications and has a favorable course. After the introduction of vaccination against COVID-19 as mandatory in 2021-2022, the development of autoimmune diseases after a previous infection also decreased rapidly, and currently the presence of SARS-CoV-2 infection is not allocated to a separate nosology and refers to classic SARS of viral etiology.

The purpose of the work is to study the peculiarities of the course of the coronavirus disease COVID-19 in a specific case, analyze the severity of the course and determine the risk of complications and determine further treatment tactics.

Materials and methods. Patient M., 15 years old, was under our observation. There are no chronic diseases, she was born at full term from the second pregnancy of the second delivery. Body weight at birth 3040 g, body length - 51 cm. Vaccinated according to the vaccination calendar, has no vaccinations against COVID-19. In the anamnesis, contact with the infected with COVID-19 is denied, there are no cases of the disease in the family. On the 2nd day of the illness, the girl was admitted to the reception department of the Chernivtsi Regional Children's Clinical Hospital with complaints of cough, temperature rise to 39°C, lethargy, paleness of the skin. The condition is considered medium-severe due to hyperthermic, intoxication and asthenic syndromes. The pharynx is hyperemic, nasal breathing is somewhat difficult, hard breathing is noted above the lungs, it is weakened on both sides, a weakening of breathing in the lower parts of the lungs is heard (suspicion of pneumonia). The diagnosis of COVID-19 was confirmed by a test for the SARS-Cov-

2 virus. The hemogram shows moderate lymphocytosis and slight leukocytosis. It was decided not to perform an X-ray due to the presence of classic symptoms, which made it possible to make a preliminary and, subsequently, a final diagnosis: Acute respiratory infection Cito-test SARS2019-n-COV (Ag covid19+ from 11/17/23). Acute bronchitis of medium severity. Dehydration of the II stage by isotype. Tubulointerstitial kidney damage.

Immediately after admission, the patient, due to severe intoxication and hyperthermic syndromes, had a catheter installed and detoxification therapy with a classic solution (2:1 0,9%NaCl:5%Glucose). Symptomatic therapy was also carried out, namely: antipyretic, antihistamine and physical procedures.

During the treatment, tubulo-interstitial damage to the kidneys (blood and protein in the urine) was suspected, and a nephrologist was consulted about this. The principles of a "multidisciplinary" approach were also applied - consultations were held with an otorhinolaryngologist doctor regarding acute nasopharyngitis.

Against the background of treatment, on the 4th day, the patient's condition improved due to regression of symptoms of intoxication syndrome, normalization of body temperature, and improvement of the child's subjective well-being. On the 7th day, the child was discharged from the hospital with recommendations for further examination in the nephrology department to rule out the progression of kidney complications. The peculiarity of this case is the presence of tubulo-interstitial damage to the kidneys, of unknown origin, which was eliminated during the treatment period.

Conclusions. Therefore, a comprehensive approach and symptomatic therapy of the main disease made it possible to improve the patient's condition and cure her. Regardless of the severity of the symptoms, thanks to the right approach, it was possible to quickly eliminate them and prevent the disease from progressing. We would also like to note that this child does not need antibiotic therapy, which confirms the possibility of the course of COVID-19 without the addition of a bacterial infection, provided timely referral to specialists. It is important to note the importance of physiotherapy and rehabilitation exercises in the recovery period to level restrictive changes due to the destructive effect of the virus and to preserve the maximum functional volume of the lungs. It is also worth noting the feasibility of vaccination against COVID-19 in adolescence today. This especially applies to children from

the risk group, namely: currently obese (>97 percentile of BMI); congenital/acquired immunodeficiency; congenital heart defects of the blue type (saturation at rest <80%); severe heart failure; severe pulmonary hypertension; chronic lung diseases with long-term limitation of lung function; chronic renal failure; chronic neurological diseases; malignant tumor diseases; Down's disease; syndromic diseases accompanied by serious disorders of the general condition; decompensated diabetes.

References:

1. Chen G., Wu D., Guo W., Cao Y., Huang D., Wang H., Wang T., Zhang X., Chen H., Yu H. Clinical and immunological features of severe and moderate coronavirus disease 2019. *J. Clin. Invest.* 2020; [130: 2620-2629].
2. Chen N., Zhou M., Dong X., Qu J., Gong F., Han Y. et al. Epidemiological and clinical characteristics of 99 cases of 2019 novel coronavirus pneumonia in Wuhan, China: a descriptive study. *Lancet.* 2020; [395: 507-513. doi:10.1016/S0140-6736(20)30211-7].
3. Zhou Y.-H., Qin Y.-Y. Effectiveness of glucocorticoid therapy in patients with severe novel coronavirus pneumonia: protocol of a randomized controlled trial. *Chinese Clinical Trial register.* Registration number: ChiCTR2000029386. Date of registration: 2020-1-29.
4. Medical rehabilitation of children who have undergone COVID-19 / Lobzin Yu. V., Cherkashina I. V., Samoilova I. G. et al. *Journal of Infectology.* 2020. [Vol. 3, № 12. P. 64-74].
5. She J., Liu L., Liu W. COVID-19 epidemic: Disease characteristics in children. *J. Med. Virol.* 2020. [Vol. 92, № 7. P. 747-754. doi: 10.1002/jmv.25807].
6. The trinity of COVID-19: immunity, inflammation and intervention / M.Z. Tay, C.M. Poh, L. Rénia, P.A. MacAry, L.F.P. Ng // *Nat. Rev. Immunol.* – 2020. – [Vol. 20, № 6. – P. 363–374. DOI: 10.1038/s41577-020-0311-8]
7. Perlman S. Another Decade, Another Coronavirus // *N. Engl. J. Med.* – 2020. – [Vol. – 382, № 8. – P. 760–762. DOI: 10.1056/NEJMe2001126]
8. Akin L., Gözel M.G. Understanding dynamics of pandemics // *Turk. J. Med. Sci.* – 2020. – Vol. 50, № SI-1. – P. 515–519. DOI: 10.3906/sag-2004-133
9. Mao L, Jin H, Wang M, et al. Neurologic Manifestations of Hospitalized Patients With Coronavirus Disease 2019 in Wuhan, China. *JAMA Neurol.* 2020;77(6):1– doi: 10.1001/jamaneurol.2020.1127

CLINICAL CASE OF MARFAN SYNDROME IN CHILDREN*Мухсинова М.Х., Утепова Г.Б., Исабаева Д.Х., Отаева Г.А., Убайдуллаева О.Х.**Ташкентский государственный стоматологический институт, Ташкентский педиатрический медицинский институт***КЛИНИЧЕСКИЙ СЛУЧАЙ СИНДРОМА МАРФАНА У ДЕТЕЙ.****Abstract**

In this article, the authors present a case of clinical observation of a patient with connective tissue dysplasia, and specifically with Marfan's syndrome. This pathology, being a consequence of a number of genetic disorders, includes a group of various systemic conditions. Evaluation of patients with possible Marfan's syndrome requires a multidisciplinary approach, including clinical genetics, rheumatology, cardiology, ophthalmology, and radiological diagnostics.

Аннотация

В данной статье авторами представлен случай клинического наблюдения пациента с дисплазией соединительной ткани, а конкретно с синдромом Марфана. Данная патология, являясь следствием ряда генетических нарушений, включает в себя группу различных состояний системного характера. Оценка больных с возможным синдромом Марфана требует мультидисциплинарного подхода, включающего клиническую генетику, ревматологию, кардиологию, офтальмологию и рентгенологическую диагностику.

Key words: *Marfan's syndrome, treatment, diagnosis, clinical manifestations children.*

Ключевые слова: *дети, синдром Марфана, диагностика, клинические проявления.*

In the last decade, interest in the problem of connective tissue dysplasia has increased dramatically. Connective tissue dysplasia is a group of genetically determined diseases caused by defects in the fibrous structures and the basic substance of the connective tissue and leading to impaired organ and system shaping. Patients with connective tissue dysplasia have an increased risk of sudden death, primarily due to pathological changes in the cardiovascular system (rupture of the aorta, rupture of cerebral aneurysm, acute heart failure due to heart rhythm disturbances and other causes, etc.) [1, 3].

Given the widespread prevalence of connective tissue dysplasia among the population (1 case per 5–47 people) and the frequent damage to the cardiovascular system, early detection of this pathology is an urgent and socially significant task in terms of preventing sudden death of people with signs of connective tissue dysplasia. Depending on the etiological factor, connective tissue dysplasia is divided into differentiated, which include hereditary connective tissue disorders, such as Marfan's syndrome, Ehlers-Danlos syndrome, osteogenesis imperfecta, etc., undifferentiated (polygenic) connective tissue dysplasia.

The attention of researchers is directed to studying the problem of the modifying effect of this pathology on the nature of the course of almost all diseases [5,6,13,14]. This justifies the expediency of making additions to the standards of examination and management of these patients with the mandatory inclusion in the complex therapy of the underlying disease of additional therapeutic and rehabilitation measures that correct disorders caused by concomitant pathology.

Knowledge of the basic principles of diagnosis and treatment of connective tissue dysplasia is necessary for doctors of all specialties today. This article is

based on modern international experience, as well as the principle of continuity in the interpretation of this pathology by domestic cardiologists and therapists. Our goal is to help the doctor understand the issues of terminology, classification, diagnostic features in children with Marfan's syndrome, which has agreed international criteria for detection, as well as to unify approaches to diagnosis.

This will make it possible to compare the results obtained by different researchers, and the presented algorithms for clinical diagnostics, in combination with modern methods of molecular genetic research, can give practically important results in relation to the identification of causative genes.

A clinical example of a patient K., 14 years old, was admitted to the pediatric department with a diagnosis: "Rheumatoid arthritis (probable), articular form, subacute course, activity grade 2, physical activity - 0". Concomitant diagnosis: "Undifferentiated connective tissue dysplasia. Popliteal cyst on the right.

From the anamnesis it is known that the child is from the 4th pregnancy, which proceeded without features. Childbirth on time. Up to a year, exudative diathesis and rickets were noted. Up to 5 years old - frequent colds, at 4 years old he suffered from scarlet fever, at 2 - chicken pox. Allergological history - reaction to penicillin, chocolate, citrus fruits. Heredity in the father is pronounced hypermobility of the joints.

The real disease began at the age of 7 years, when the parents accidentally noticed a swelling in the left popliteal region. Was observed by a surgeon with a diagnosis of hygroma. Treatment was not carried out. After 2 months, the swelling disappeared on its own. From the age of 8, he began to play football, and his parents again noticed a cyst in the right popliteal region, which also disappeared on its own after 1 month.

At the age of 8, he was treated in the surgical department for arthritis of the left knee joint, where a plaster splint was applied. There was a positive effect. However, after 5 months, swelling and pain of the knee joints reappeared, and therefore, he was hospitalized in the clinic, where he was diagnosed with rheumatoid arthritis, articular form, subacute course.

Received aspirin, delagil, cyclophosphamide was administered intraarticularly with hydrocortisone. Discharged with improvement. Six months later, a new exacerbation of the disease arose, and therefore, he was re-treated at the TashPMI clinic, then 1 time was at a sanatorium-and-spa treatment. The process gradually included the ankle and wrist joints.

On admission to the clinic, the general condition of the boy was satisfactory. The skin is clean, dry, of normal color. Signs of connective tissue dysplasia were noted - increased extensibility and wrinkling of the skin, kyphothoracic spine, bilateral longitudinal flat feet, severe hypermobility, joint subluxations, high palate, hallux valgus, many tissue paper scars on the legs, expanded venous network on the chest, irregular bite.

Peripheral lymph nodes were palpated: submandibular, inguinal, axillary. Heart sounds are slightly muffled, soft systolic murmur at the apex and physiological accent 2 tones on the pulmonary artery. Blood pressure-110/60 mm Hg. Art. Vesicular breathing in the lungs. The abdomen is soft and painless. The liver and spleen are not palpated. The gait has not changed. There is swelling of the dorsal surface of the wrist joints with small bursitis.

Both knee joints are enlarged due to the exudative component, there is a cyst in the right popliteal region, the function of the joints is not impaired; both ankle joints were deformed due to the exudative-proliferative component of inflammation with multiple small bursitis. Violated rotation in the right hip joint. In the blood test - hemoglobin - 128 g / l, leukocytes - $6.2 \times 10^9 / l$, ESR - 4 mm / h. Blood immunoglobulins within the age norm.

Puncture of the left knee joint yielded 25 ml of a light yellow transparent liquid with reduced viscosity. Cytosis 3335 in 1 μ l, neutrophils - 14%, mononuclear cells - 86%, RF - negative.

Examination of the ophthalmologist - pathology is not revealed. Radiography of the knee joints with cyst contrasting: no bone changes were detected.

In the popliteal region on the right there is an oval-shaped cavity - 3x5 cm, evenly filled with a contrast agent. X-ray of the hands and wrist joints: no bone changes were detected. Timing of ossification by age. Periarticular soft tissues are compacted. For diagnostic purposes, arthroscopy of the left knee joint and biopsy of the synovial membrane were performed. The results of the histological conclusion: chronic synovitis with a high degree of activity of the local inflammatory process.

Changes do not quite fit into the picture of rheumatoid arthritis, the possibility of reactive synovitis is not ruled out.

Treatment: Ortophen 75 mg per day, intra-articular - hydrocortisone, exercise therapy, massage. When examining the boy in follow-up after 11 years from the

onset of the disease, there were no data for rheumatoid arthritis. Visceral pathology was absent. Peripheral lymph nodes are not enlarged. On the part of the joints: moderate hypotrophy of the thigh muscles, a rough crunch when bending in the knee joints. Outwardly, the knee joints are not changed, the function is not impaired, on the right - a popliteal cyst; in the area of the wrist joints - small bursitis.

During the last 3 years the boy has not taken any medications. Periodically, swelling of the knee joints appeared, which independently passed. Every year he was treated in a sanatorium.

Thus, on the basis of clinical, laboratory, radiological and histological data, taking into account the long-term follow-up, juvenile chronic arthritis, incomplete clinical and laboratory remission, FN-0 was diagnosed. Concomitant diagnosis: "Undifferentiated connective tissue dysplasia. Right sided Baker's cyst.

The diagnosis of this patient presented certain difficulties for the reason that the disease was clearly progressive in nature with the involvement of all new joints, including the joints of the hands. This could indicate the possibility of rheumatoid arthritis. But there were some features in the clinical picture of the disease, which did not allow to confirm this diagnosis definitively. These include the onset of the disease with the formation of a popliteal cyst, which is not entirely typical for rheumatoid arthritis, its recurrence after physical exertion, involvement in the process of one hip joint, which is also not typical for this disease.

And, finally, the absence of a radiographic picture of the joints, typical for a long-term course of rheumatoid arthritis, and slight changes in both the immunogram and the composition of the synovial fluid. All this led to doubts about the diagnosis of rheumatoid arthritis and to perform arthroscopy and biopsy of the synovial membrane, which did not confirm this diagnosis. A follow-up examination 11 years after the onset of the disease made it possible to settle on the diagnosis of juvenile chronic arthritis against the background of undifferentiated connective tissue dysplasia.

Thus, connective tissue dysplasia is a systemic pathology, covering almost all organs and systems, with progressive development, starting from puberty. This pathology, depending on the degree of severity and organ specificity, is a risk factor for sudden death, primarily in people of young working age who lead an active lifestyle and consider themselves practically healthy.

Timely detection of signs of Marfan's syndrome at the clinical level will prevent the development of life-threatening complications and develop a plan for personalized prevention and treatment in order to increase life expectancy.

Literature

1. Vershinina M.V., Nechaeva G.I., Grinberg L.M., et al. Dysplasia of connective tissue in the genesis of bullous emphysema: will primary primary spontaneous pneumothorax remains «primary»? The attending physician. 2012; 9: 14–18 (in Russian).
2. Pigolkin Yu.I., Dolzhansky O.V., Shilova M.A., et al. Aortic aneurysm in Erdheim's idiopathic

cystic medial necrosis in autopsy and forensic medicine. *Archive of pathology*. 2016; 4 (78): 3–9 (in Russian).

3. Kadurina T.I., Gorbunova V. Dysplasia of connective tissue. St. Petersburg: ELBI-SPb, 2009; 704 pp. (In Russian)

4. Mirzarakhimova, K. R., & Nurmatova, K. C. (2017). Prevention of dental diseases in women during pregnancy. In *Медицина завтрашнего дня* (pp. 418-419).

5. Kogan E.A., Nikolenko V.N., Zanozin A.S., et al. Syndrome of undifferentiated connective tissue dysplasia in combination with hereditary thrombophilia as the cause of primary female infertility. *Medical News of the North Caucasus*. 2016; 11(2–2): 323–326 (in Russian).

6. Рахманов, Т., & Мирзарахимова, К. (2022). Разработка методических рекомендации по изучению и оценке физического развития организованных детей дошкольного возраста. *Stomatologiya*, 1(2-3), 96-99.

7. Martynov A.I., Nechaeva G.I. National recommendations of the Russian Scientific Medical Society of Physicians for the diagnosis, treatment and rehabilitation of patients with connective tissue dysplasia. Moscow, 2016; 76 с. (in Russian).

8. Мирзарахимова, К. Р., Хужамбердиева, Д. М., Яхяева, К. Р., & Сайдалиева, М. Н. РЕШЕНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ ДЕТЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ. «PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF BIOLOGY, MEDICINE AND PHARMACY» 8-9 December, 2022, 2306, 117.

9. KR, Mirzarakhimova, et al. "RISK FACTORS CAUSED BY CONGENITAL DISORDERS IN CHILDREN." *A BIBLICAL NARRATIVE OF THE THEOLOGY OF WORK*.

10. Hereditary disorders of connective tissue. Russian recommendations. M., 2012; 49 с. [Hereditary disorders of connective tissue. Russian recommendations. Moscow, 2012; 49 pp. (In English)]

11. Mirzarakhimova, K. R., & Nurmatova, K. C. (2017). Prevention of dental diseases in women during pregnancy. In *Медицина завтрашнего дня* (pp. 418-419).

12. Ризаев, Ж. А., Нурмамадова, К. Ч., & Тухтаров, Б. Э. ОРГАНИЗАЦИЯ ЛЕЧЕБНО-ПРОФИЛАКТИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ ПРИ АЛЛЕРГИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ У ДЕТЕЙ. *ББК*, 51, 113.

13. Pigolkin Yu.I., Shilova M.A., Globa I.V. Vascular pathology in the aspect of sudden death among young people and dysplasia of connective tissue: anatomical, physiological and morphological parallels. *Angiology and vascular surgery*. 2017; 1(23): 36–42 (in Russian).

14. Шарипов, А. Т., Эргашева, Н. О., & Нурмамадова, К. Ч. (2022). ОСОБЕННОСТИ НЕРВНОЙ СИСТЕМЫ И ПРОЯВЛЕНИЯ ЭНУРЕЗА У ДЕТЕЙ. *Вестник национального детского медицинского центра*, (2), 100-102.

15. Асадов, Х. Д., Рустамова, Х. Е., Нурмамадова, К. Ч., & Мьяссарова, М. М. (2021). Some aspects of the prevalence of the coronavirus Covid-19.

*Вечерка Євеліна Едуардівна,
студентка 5 курсу
Буковинський державний медичний університет
Печеряга Світлана Володимирівна,
к.мед.н., асистентка
кафедри акушерства, гінекології та перинатології
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна*

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЛІКУВАННЯ ВАГІТНИХ ІЗ РЕВМАТОЛОГІЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

*Vecherka Evelina Eduardivna,
5th year student
Bukovinian State Medical University
Pecheriaha Svitlana Volodymyrivna,
Candidate of Medical Sciences, Assistant
Department of Obstetrics, Gynecology and Perinatology
Bukovinian State Medical University*

RECOMMENDATIONS FOR THE TREATMENT OF PREGNANT WOMEN WITH RHEUMATOLOGICAL DISEASES

Анотація.

Вибір тактики ведення вагітних жінок із ревматичними захворюваннями є важливою міждисциплінарною проблемою, оскільки супутня ревматична патологія, зокрема ревматоїдний артрит, системний червоний вовчак, антифосфоліпідний синдром і склеродермія, може вплинути на перебіг вагітності та стан здоров'я матері й плода. Сучасні аспекти терапії цієї категорії вагітних передбачають використання препаратів, які зарекомендували себе як ефективні й безпечні засоби в контролі запалення та больового синдрому, зокрема нестероїдних протизапальних препаратів. У статті представлено огляд літератури щодо особливостей ведення вагітних пацієнток ревматологічного профілю, а також ефективності й безпеки протиревматичної терапії у період вагітності й лактації.

Abstract.

The management of pregnant women with rheumatic diseases is an important interdisciplinary problem, since concomitant rheumatic pathology, including rheumatoid arthritis, systemic lupus erythematosus, antiphospholipid syndrome, and scleroderma, can affect the course of pregnancy and the health of the mother and fetus. Modern aspects of the therapy of this category of pregnant women involve the use of drugs that have proven themselves to be effective and safe means of controlling inflammation and pain syndrome, in particular, non-steroidal anti-inflammatory drugs. The article presents a review of the literature on the peculiarities of managing pregnant patients with a rheumatological profile, as well as the effectiveness and safety of antirheumatic therapy during pregnancy and lactation.

Ключові слова: ревматоїдний артрит, вагітність, лікування, ускладнення.

Keywords: rheumatoid arthritis, pregnancy, treatment, complication.

Вступ. Запальні артрити (ЗА), які включають ревматоїдний артрит (РА) і системний червоний вовчак (СЧВ), є хронічними аутоімунними захворюваннями, які непропорційно більше вражають жінок, ніж чоловіків, часто піком захворюваності репродуктивний вік [1]. Хоча історично вважалося, що перебіг деяких ЗА покращується під час вагітності, особливо РА, проте останні дані свідчать про ремісію під час вагітності менш ніж у 20% жінок із РА [2-4]. Отже, за оцінками, 40–50% жінок із ЗА потребують лікування протягом перинатального періоду. Ведення вагітності ЗА є важливою клінічною проблемою.

Вагітні із супутніми ревматичними захворюваннями становлять групу підвищеного ризику розвитку ускладнень. Дані літератури свідчать, що наявність у вагітної супутнього РА впливає на вагу

дитини при народженні й може мати довгострокові наслідки для її майбутнього здоров'я. Ускладнення під час вагітності, такі як прееклампсія та затримка внутрішньоутробного розвитку, частіше реєструються у пацієнток із СЧВ.

Мета дослідження – провести огляд літератури щодо особливостей ведення вагітних пацієнток із ревматологічними захворюваннями, а також ефективності й безпеки протиревматичної терапії у період вагітності та лактації.

Методи дослідження. Проведений огляд зарубіжних літературних джерел, що є у відкритому доступі щодо ефективності й безпеки протиревматичної терапії у період вагітності та лактації.

Обговорення результатів дослідження. Ревматологічні захворювання, зазвичай, важко підда-

ються медикаментозному контролю, і часто є прогресуючими та інвалідизуючими в подальшому. Загострення можуть спостерігатися навіть у тих пацієнтів, які правильно виконують всі вказівки лікаря і приймають відповідні їхньому стану препарати, проте медикаментозне лікування є запорукою загального покращення ведення хвороби. У структурі захворюваності серед ревматологічних пацієнтів значно переважають жінки [1, 2, 3, 5].

Згідно зі статистичними даними, близько половини вагітних жінок мають низьку активність ревматоїдного артриту (РА), а до третього триместру приблизно третина вагітних жінок досягають ремісії. Покращується загальний стан під час вагітності і у жінок з псоріатичним артритом та спондилоартритом. Тим не менше, згідно з тією ж статистикою, вже у післяпологовому періоді багато жінок переживають загострення РА, а сама вагітність та пологи часто асоціюються з такими ускладненнями: викидень, прееклампсія, передчасні пологи, затримка внутрішньоутробного розвитку плода, тромботичні, геморагічні та інфекційні ускладнення, розвитком акушерського антифосфоліпідного синдрому та вищим рівнем материнської смертності серед жінок із ревматологічними захворюваннями [2, 6, 11, 14].

Перед плануванням вагітності жінка повинна проконсультуватись щодо цього зі своїм ревматологом та гінекологом. Бажано досягти ремісії перед зачаттям дитини, а також, якщо ревматологічним захворюванням хворіє чоловік, перед плануванням дитини він має звернутися до ревматолога для інформації про безпеку чи шкідливість його лікування на здоров'я планованої дитини, а також для корекції лікування при потребі. При випадковій вагітності хвора на ревматологічне захворювання має звернутися до лікаря ревматолога для консультації щодо відміни препаратів, продовження лікування, оцінки стану пацієнтки та плода і можливості збереження та виношування вагітності та можливих ризиків щодо виношування [8, 9, 12, 13].

Лікування ревматичних захворювань під час вагітності може запобігти пошкодженню суглобів або органів і звести до мінімуму негативний вплив самої хвороби на результат вагітності, але потрібно враховувати токсичний вплив медикаментів на розвиток плода [1, 3, 4, 14].

У різних країнах світу періодично оновлюються рекомендації щодо дозволених та заборонених ліків для лікування ревматологічних захворювань. Ми розглянули останні Правила щодо вагітності та лактації (PLLR) Управління з контролю за якістю харчових продуктів і медикаментів США, рекомендації Австралійської ревматологічної асоціації, Американського коледжу ревматології (ACR), канадських ревматологів при перехресному національному їх опитуванні та Британського товариства ревматологів (BSR). Складнощі виникають через неможливість проводити подвійні, сліпі, рандомізовані дослідження та інші, на вагітних та годуючих жінках, оскільки це суперечить морально-етичним нормам, і можливі ри-

зики препаратів оцінюються за допомогою реєстрації стану тих жінок, які вже приймають препарат, будучи вагітними [2, 7].

BSR визначили, що парацетамол є безпечною спокійливим засобом вибору для вагітних і годуючих матерів, а також добрим засобом для зниження у них температури при гіпертермії. Низькою проведених широкомасштабних досліджень із вивчення впливу високоочищеного парацетамолу на організм матері та плода підтверджено відсутність генотоксичних, мутагенних і канцерогенних ефектів, що дозволяє застосовувати його при вагітності коротким курсом в терапевтичних дозах.

Також вони вказують, що кодеїн сумісний у період зачаття та під час вагітності, проте потрібно уникати тривалого використання та не можна при лактації. Дослідники рекомендують трамадол як альтернативний препарат, якщо біль є значним і не полегшується ніякими іншими засобами тривалий час, проте для тривалого використання його не можна застосовувати. Також гапобентин та прегабалін вагітним та годуючим матерям можна використовувати, тільки якщо інші альтернативні засоби не дієві, у найнижчій терапевтичній дозі і з вживанням при цьому фолієвої кислоти додатково. Про шкідливість інгібіторів зворотного захоплення серотоніну надто мало даних, тому варто уникати їх призначення. СИЗС, а саме, флуоксетин, сертралін та пароксетин сумісні з вагітністю та вигодовуванням. Використання селективних нестероїдних протизапальних препаратів (НПЗП) між 20 і 30 тижнями вагітності має бути обмежене найнижчою ефективною дозою протягом найкоротшого періоду, LDA – забороняє їх використання взагалі. Використання неселективних НПЗП, аспірину, клопідогрелю та колхіцину дозволяється. Варфарин сумісний з грудним вигодовуванням, проте заборонений для вагітних. Прямі пероральні антикоагулянти не рекомендують використовувати під час вагітності. Ривароксабан застосовують під час годування груддю [4, 14].

Під час вагітності мінімально можливу дозу НПЗП слід застосовувати протягом короткого необхідного часу, і рекомендується повністю припинити прийом на 32-му тижні вагітності через ризик кровотечі у плода та матері, а також дисфункції нирок плода, олігогідрамніон та переважно передчасне закриття артеріальної протоки.

У США не рекомендують призначати інгібітори ЦОГ-1 і ЦОГ-2 у третьому триместрі вагітності.

Глюкокортикоїди (ГК) можна з обережністю використовувати, коли це клінічно необхідно; їх надмірне використання у першому триместрі, в теорії, може призвести до виникнення патології піднебіння плода. Важливо пам'ятати, що фторовані ГК, такі як бетаметазон і дексаметазон, проникають через плаценту та пов'язані з несприятливими ефектами на плід після багаторазових доз. Фторовані ГК використовуються виключно тоді, коли лікування плода є метою, наприклад, для індукції зрілості легеневої легені при загрозованих передчасних поло-

гах і для запобігання прогресуванню до повної вродженої блокади серця при неонатальному синдромі вовчака. ГК не потрапляють у грудне молоко у великих кількостях і немає протипоказань до годування груддю у жінок, які знаходяться на терапії ГК. Жінки, які годують грудьми та застосовують більш високі дози (50 мг або більше), повинні зачекати 4 години після прийому дози ГК, щоб годувати грудьми, зменшивши їх концентрацію в молоці [15].

Щодо модифікуючих протиревматичних препаратів: апеміласт не рекомендується застосовувати через недосліджений ризик для плода, і дається лише коли його користь значно перевищує можливий ризик; азатіоприн може викликати недоношеність та вроджених аномалій, і призначається виключно при вищій користі, ніж ризик для плоду; колхіцин – випробування на тваринах показало потенційні ризики для людської дитини, проте існує кілька обсерваційних і ретроспективних досліджень у пацієнтів із FMF, які виявили, що застосування колхіцину під час вагітності є корисним для контролю захворювання без збільшення ризику викиднів або частоти вад розвитку [1, 10].

Опитування канадських ревматологів дало такі результати: для csDMARDs, несумісних з вагітністю, циклоспорин не слід застосовувати в період зачаття, метотрексат слід припинити за 3 місяці до зачаття, а мофетил мікофенолату – за 6 тижнів; існував консенсус щодо використання 4 біологічних препаратів/малих молекул (адалімумаб, етанерцепт, цертолізумаб та інфліксимаб) під час запланованої вагітності, але невизначено, коли їх припинити, і не було консенсусу щодо незапланованої вагітності; існував консенсус щодо використання преднізолону під час запланованої та незапланованої вагітності, але невизначеність щодо НПЗП [3].

В рекомендаціях Австралійської ревматологічної асоціації є пункт щодо застосування сульфасалазину, який жінкам можна приймати до зачаття, при вагітності та лактації рекомендується вживання обов'язково фолієвої кислоти. Також забороняється використання лефлуноміду. Інгібітори янус-кінази використовувати дозволяється, але з обережністю. В іншому, асоціація погодилась з британськими колегами щодо преднізолону, НПЗП та наркотичних анальгетиків [5].

Одним із цікавих останніх досліджень було опубліковане авторами із Ханчжоу, Китаю, про безпечніший метод лікування вагітних хворих на ревматоїдний артрит за допомогою регуляції кишкового мікробіому. При дослідженні виявили фактори, які впливають на стан мікробіому кишечника, і, відповідно, загострення РА: паління, вік, епігенетичні фактори, інфекції шлунково-кишкового тракту, зміна співвідношення бактерій, особливо збільшення кількості бактерій *Prevotella* і зменшення *Bifidobacterium* і *Bacteroides* [10].

Висновки. Ревматологічні захворювання є фактором можливих подальших ускладнень під час ведення вагітності. Саме тому ревматологічним

пацієнткам варто обговорювати з лікарем планування вагітності та корекцію лікування під час неї. Ревматологічні пацієнти також мають бути повідомлені про можливі ризики при плануванні вагітності та прийомі ревматологічних препаратів для лікування. Менеджмент ревматичних хвороб у період вагітності й лактації обмежується кількома відносно безпечними препаратами та ґрунтується на тісній співпраці ревматологів, акушер-гінекологів та іноді лікарів інших спеціальностей.

Список літератури

1. Peterson EA, Lynton J, Bernard A, Santillan MK, Bettendorf B. Rheumatologic Medication Use During Pregnancy. *Obstet Gynecol.* 2020;135(5):1161-1176. doi:10.1097/AOG.0000000000003755.
2. Caroline H Siegel, Lisa R Sammaritano. Challenges in Family Planning and Pregnancy for Women with Rheumatic Diseases. *touchREVIEWS in RMD.* 2023;2(1):28–36. doi: <https://doi.org/10.17925/RMD.2023.2.1.28>
3. De Vera MA., Baldwin C, Tsao NW. et al. Management of Inflammatory Arthritis in pregnancy: a National Cross-Sectional Survey of Canadian rheumatologists. *BMC Rheumatol.* 2019;3:18. <https://doi.org/10.1186/s41927-019-0065-8>
4. Karen Schreiber, Margreta Frishman, Mark D Russell. et al. British Society for Rheumatology guideline on prescribing drugs in pregnancy and breastfeeding: comorbidity medications used in rheumatology practice. *Rheumatology.* 2023; 62(4):e89–e104. <https://doi.org/10.1093/rheumatology/keac552>
5. Medications and Pregnancy. Rheumatoid Arthritis. Information for women and men with rheumatoid arthritis thinking about starting a family. ARA - The Australian Rheumatology Association. URL: https://rheumatology.org.au/Portals/2/Documents/Public/Patients/230620%20Medications%20and%20Pregnancy%20in%20RA_Sept22.pdf?ver=2023-07-17-125229-370 (дата звернення: 21.10.2023).
6. Katherine K Temprano, Shannon Colleen Florea, Elizabeth Salt. Rheumatoid Arthritis and Pregnancy. *Medscape.* URL: <https://emedicine.medscape.com/article/335186-overview?form=fpf> (дата звернення: 21.10.2023).
7. Giles I, Yee CS, Gordon C. Stratifying management of rheumatic disease for pregnancy and breastfeeding. *Nat Rev Rheumatol.* 2019;15:391-402. <https://doi.org/10.1038/s41584-019-0240-8>
8. El Miedany Y, Palmer D. Rheumatology-led pregnancy clinic: enhancing the care of women with rheumatic diseases during pregnancy. *Clin Rheumatol.* 2020;39(12):3593-3601. doi:10.1007/s10067-020-05173-6.
9. Sinead Maguire, Finbar O'Shea. Management of Pregnancy in Rheumatic Disease. *EMJ Rheumatol.* 2021;8(1):86-93.
10. Adela Castro-Gutierrez MD, Kristen Young MD, Bonnie L, Bermas MD. Pregnancy and Management in Women with Rheumatoid Arthritis, Systemic Lupus Erythematosus, and Obstetric Antiphospholipid Syndrome. *Medical Clinics of North America.* 2021;105(2):341-353. doi: 10.1016/j.mcna.2020.10.002.

11. Yao Y, Cai X, Fei W, et al. Regulating Gut Microbiome: Therapeutic Strategy for Rheumatoid Arthritis During Pregnancy and Lactation. *Front. Pharmacol.* 2020;11:594042. doi: 10.3389/fphar.2020.594042.
12. Patient education: Rheumatoid arthritis and pregnancy (Beyond the Basics). UpToDate. URL: <https://www.uptodate.com/contents/rheumatoid-arthritis-and-pregnancy-beyond-the-basics> (date of access: 21.10.2023).
13. Smeele HT, Roder E, Wintjes HM, et al. Modern treatment approach results in low disease activity in 90% of pregnant rheumatoid arthritis patients: the Pre-CARA study. *Rheumatoid arthritis.* 2021. dx.doi.org/10.1136/annrheumdis-2020-219547.
14. Sinead Maguire, Finbar O'Shea. Management of Pregnancy in Rheumatic Disease. *EMJ Rheumatol.* 2021;8(1):86-93.
15. Levy RA, de Jesús GR, de Jesús NR, Klumb EM. Critical review of the current recommendations for the treatment of systemic inflammatory rheumatic diseases during pregnancy and lactation. 2016;15(10):955-963

Гермак Вікторія Миколаївна,
студентка 5 курсу
Буковинський державний медичний університет
Печеряга Світлана Володимирівна,
к.мед.н., асистентка
кафедри акушерства, гінекології та перинатології
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ТРАНЕКСАМОВОЇ КИСЛОТИ ПРИ АНОМАЛЬНИХ МАТКОВИХ КРОВОТЕЧАХ

Hermak Viktoriia Mykolaivna,
5th year student
Bukovinian State Medical University
Pecheriaha Svitlana Volodymyrivna,
Candidate of Medical Sciences, Assistant
Department of Obstetrics, Gynecology and Perinatology
Bukovinian State Medical University

EFFECTIVENESS OF TRANEXAMIC ACID APPLICATION IN ABNORMAL UTERINE BLEEDING

Анотація.

Однією з найбільш серйозних патологій в гінекології є маткові кровотечі, які можуть призвести до тяжких наслідків. У статті розглянуто ефективність застосування транексамової кислоти при аномальних маткових кровотечах. Також показано, що лікування аномальних маткових кровотеч з використанням інгібіторів фібринолізу є патогенетично обґрунтованим. Транексамова кислота негормональна, проста в застосуванні при необхідності, швидко надає свою дію. Потенційних ускладнень, спричинених хірургічними процедурами, можна уникнути, віддавши перевагу медикаментозній терапії маткових кровотеч.

Abstract.

One of the most serious pathologies in gynecology is uterine bleeding, which can lead to serious consequences. The article discusses the effectiveness of the use of tranexamic acid in abnormal uterine bleeding. It is also shown that the treatment of abnormal uterine bleeding with the use of fibrinolysis inhibitors is pathogenetically justified. Tranexamic acid is non-hormonal, easy to use when necessary, and quickly exerts its effect. Potential complications caused by surgical procedures can be avoided by giving preference to medical therapy for uterine bleeding.

Ключові слова: транексамова кислота, аномальні маткові кровотечі, менструальний цикл, лікування.

Keywords: tranexamic acid, abnormal uterine bleeding, menstrual cycle, treatment.

Вступ. Аномальна маткова кровотеча (АМК) — це широкий термін, який описує порушення менструального циклу, включаючи частоту, регулярність, тривалість і обсяг виділень поза вагітністю [1].

Одним із найпоширеніших симптомів при АМК, з якими зустрічається в своїй клінічній практиці лікар акушер-гінеколог, є тяжка (рясна) менструальна кровотеча. Її визначають як надмірну менструальну крововтрату, що порушує фізичний стан, соціальні, емоційні, матеріальні умови та якість життя жінки в цілому [1]. Навіть попри наявність низки досліджень щодо лікування аномальних маткових кровотеч, це питання залишається актуальним. Нормальний менструальний цикл має частоту від 24 до 38 днів і триває від 2 до 7, з крововтратою від 5 до 80 мл. Зміни будь-якого з цих 4 параметрів є аномальною матковою кровотечею.

Згідно з даними ВООЗ, поширеність АМК коливається в межах 8–27%. Третина жінок у своєму житті стикаються з аномальною матковою кровотечею, причому порушення найчастіше виникають під час менархе та перименопаузи [1, 2].

Сучасні дослідження свідчать про те, що ендометрій жінок, які страждають на АМК, містить підвищений рівень активаторів плазміногену, що супроводжується активізацією реакції плазміноген-плазміну. Це призводить до вираженої місцевої фібринолітичної активності, та як наслідок — до посилення маткової кровотечі. Враховуючи вищевказані новітні дані, можна вважати, що лікування АМК з використанням інгібіторів фібринолізу та нестероїдних протизапальних препаратів (НПЗП) є патогенетично обґрунтованим [1, 3].

Мета дослідження. Довести, що транексамова кислота є ефективним засобом для лікування сильних менструальних кровотеч, проаналізувавши низку літературних джерел.

Результати дослідження. Менорагія є проблемою охорони здоров'я, від якої страждають понад 18 мільйонів жінок у всьому світі [4].

Описано, що транексамова кислота є антифібринолітиком, що зменшує менструальну кровотрату на 26–60%, і є значно ефективнішим, ніж плацебо, нестероїдні протизапальні препарати, пероральні прогестини циклічної лютеїнової фази або пероральний етамзилат, тоді як внутрішньоматкова система, що вивільняє левоноргестрел, знижує маткові кровотечі більше, ніж транексамова кислота [5]. При цьому перевагою даного препарату в порівнянні з іншими гемостатичними препаратами є те, що застосування транексамової кислоти не супроводжується збільшенням числа тромботичних ускладнень та пов'язаних із ними смертельних випадків. Проведені дослідження щодо тромбоутворюючої здатності транексамової кислоти засвідчують, що теоретичний ризик розвитку тромбозу можливий лише при збільшенні рекомендованої дози у 400 разів [3, 5]. Транексамову кислоту слід застосовувати з обережністю жінкам з іншими факторами ризику тромбозу або при призначенні з КОК. Побічними ефектами при використанні препарату є шлунково-кишкові симптоми, головний біль, нудота та блювання.

Транексамова кислота внаслідок її структурної подібності з лізином за конкурентним типом блокує процес активації плазміногена і відповідно – перетворення його у плазмін, тим самим вона пригнічує фібриноліз, в тому числі в ендометрії, та здійснює системний гемостатичний ефект без зміни параметрів згортання крові. Крім того, транексамова кислота чинить протиалергічний та протизапальний вплив за рахунок стимуляції утворення кінінів та інших активних пептидів.

Управління з контролю за якістю харчових продуктів і медикаментів (FDA) США було схвалено пероральний препарат транексамової кислоти для клінічного використання. Препарат регулярно використовується протягом багатьох років для зменшення кровотрати та потреби в переливанні крові під час і після хірургічних процедур [8]. Транексамова кислота також застосовують для лікування важких маткових кровотеч за межами США протягом кількох десятиліть [10]. Кілька рандомізованих клінічних досліджень вивчали роль транексамової кислоти в лікуванні гінекологічної кровотечі. Хоча лейоміома є важливою причиною аномальної маткової кровотечі у жінок репродуктивного віку [9], ефективність лікування транексамовою кислотою у цих пацієнток залишається невідомою. Препарат зменшує менструальну кровотрату, але не впливає на основну причину дисфункціональної маткової кровотечі. У деяких клінічних дослідженнях жінок у пременопаузі з циклічними сильними менструальними кровотечами (40 % з яких мали міому матки) транексамова кислота зменшувала кількість менструальних кровотеч на 40-65 % [6, 7]. До цього

часу більшість системних оглядів, опублікованих з приводу транексамової кислоти, стосуються ідіопатичної важкої менструальної кровотечі. Метою цього систематичного огляду є дослідження ефективності антифібринолітичного засобу у лікуванні ідіопатичних та нефункціональних сильних менструальних кровотеч. Наявні дані свідчать про те, що терапія транексамовою кислотою у жінок з ідіопатичною менорагією призвела до зменшення менструальної кровотрати на 34-54%. Після лікування транексамовою кислотою показники якості життя пацієнтів покращилися на 46-83%, порівняно з 15-45% при лікуванні норетистероном. У порівнянні з плацебо застосування транексамової кислоти суттєво зменшувало кровотрату на 70% у жінок із вторинною менорагією внаслідок внутрішньоматкової спіралі ($p < 0,001$). Обмежені докази вказують на потенційну користь у пацієнтів з міомою та менорагією. У всіх проаналізованих дослідженнях не повідомлялося про тромбоемболічні події [11].

У дослідженні Bonnar and Sheppard середня кровотрата знизилася до нормального рівня (менше 80 мл за цикл) у 100% пацієнтів, які отримували транексамову кислоту. У цьому ж дослідженні також порівнювали транексамову кислоту з пероральним гемостатичним засобом, етамзилатом 2 г/день протягом 5 днів: етамзилат підвищував середню кровотрату на 3% порівняно зі зниженням на 54%, що спостерігалось при застосуванні транексамової кислоти ($P < 0,001$).

Було проведено дослідження для оцінки ефективності пероральної транексамової кислоти порівняно з комбінованими оральними контрацептивами (КОК) у лікуванні надмірної менструальної кровотечі. Поточне дослідження показало, що як пероральна транексамова кислота, так і таблетки КОК були однаково ефективні у зниженні середньої кровотрати серед пацієнтів з менструальною кровотечею. Далі було виявлено, що ефективність обох методів лікування була значно вищою в молодших вікових групах. Ефективність терапії значно знижувалася зі збільшенням віку пацієнта. Крім того, було виявлено, що пацієнти з лейоміомами отримали більшу користь від КОК. У дослідженні не було повідомлено про серйозні побічні ефекти. Проте майбутні дослідження можуть вивчити довгострокові побічні ефекти обох методів лікування [16].

Досвід успішного застосування транексамової кислоти при лікуванні АМК та акушерських кровотеч узагальнений в систематичному Кокранівському огляді від 2007 р., до якого увійшли дані 211 рандомізованих контрольованих досліджень (20 781 учасників) ефективності та безпеки застосування інгібіторів фібринолізу [5, 7]. Найчастіше призначається схема лікування, яка включає 1 г транексамової кислоти перорально кожні 6 годин під час менструації. Також встановлено ефективність одноразового прийому добової дози у 4 г.

Антифібринолітичні препарати, такі як ТК, діють, запобігаючи деградації фібрину, і є ефективним засобом лікування пацієнтів із хронічним

ВМК. Показано, що вони зменшують кровотечу у таких пацієнток на 30–55% [12-14].

Транексамова кислота є негормональним варіантом, який зменшує менструальну крововтрату та покращує якість життя пацієнток із сильною менструальною кровотечею. Це дорожче, ніж нестероїдні протизапальні препарати та гормональна терапія, але є варіантом, коли ці методи лікування небажані чи рекомендовані [15].

Висновки. Застосування транексамової кислоти рекомендовано багатьма міжнародними настановами, і безпечно її використання доведено низкою клінічних досліджень. Препарат є антифібринолітиком, який зворотно зв'язується з плазміногеном, зменшуючи місцевий розпад фібрину без зміни параметрів згортання крові. Тому призначення транексамової кислоти у комбінації з НПЗП є ефективним у лікуванні АМК та може застосовуватись при маткових кровотечах, навіть у пацієнток із соматичною патологією, яка характеризується підвищеним ризиком тромбоемболії.

Список літератури

1. Наказ МОЗ України №353 від 13.04.2016 р. «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при аномальних маткових кровотечах».
2. Davis E, Sparzak PB. Abnormal Uterine Bleeding. 2022 Sep 9. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2023 Jan. PMID: 30422508.
3. Saada SM, Khalilb AA, Khamisc GS. A comparative study between the efficacy of tranexamic acid and ibuprofen for treatment of menorrhagia induced by copper T-380A intrauterine device. *Al-Azhar Assiut Medical Journal*. 2021;19(2):279-283. doi: 10.4103/azmj.azmj_205_20.
4. James AH, Ragni MV, Picozzi VJ. Bleeding disorders in premenopausal women: (another) public health crisis for hematology? *Hematology Am Soc Hematol Educ Program*. 2006:474-85.
5. Leminen H, Hurskainen R. Tranexamic acid for the treatment of heavy menstrual bleeding: efficacy and safety. *International Journal of Women's Health*. 2012; 4:413-421. doi: 10.2147/IJWH.S13840.
6. Lukes AS, Moore KA, Muse KN, et al. Tranexamic acid treatment for heavy menstrual bleeding: a randomized controlled trial. *Obstet Gynecol*. 2010;116(4):865-875.
7. Castillo K, Zambrano K, Barba D, et al. Long-acting reversible contraceptives effects in abnormal uterine bleeding, a review of the physiology and management. *European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology*. 2022;270:231-238.
8. Chandler WL. Bleeding and Hyperfibrinolysis, Management of Bleeding Patients. 2021;15:165-171.
9. Hunstad J, Alsubaie S. Commentary on: Local Infiltration of Tranexamic Acid (TXA) in Liposuction: A Single-Surgeon Outcomes Analysis and Considerations for Minimizing Postoperative Donor Site Ecchymosis, *Aesthetic Surgery Journal*. 2021;41(7):NP829-NP830.
10. Naoulou B, Tsai MC. Efficacy of tranexamic acid in the treatment of idiopathic and non-functional heavy menstrual bleeding: a systematic review. *Acta Obstet Gynecol Scand*. 2012; 91:529–537.
11. Lethaby A, Farquhar C, Cooke I. Antifibrinolytics for heavy menstrual bleeding. *Cochrane Database of Systematic Reviews*. 2000;4: CD000249. doi: 10.1002/14651858.CD000249.
12. Lukes AS, Moore KA, Muse KN, et al. Tranexamic acid treatment for heavy menstrual bleeding: a randomized controlled trial. *Obstet Gynecol* 2010;116:865-75.
13. American College of Obstetricians and Gynecologists. Management of Acute Abnormal Uterine Bleeding in Nonpregnant Reproductive-Aged Women. Committee Opinion. Number 557, April 2013.
14. A Kost, Pitney C. Tranexamic Acid (Lysteda) for Cyclic Heavy Menstrual Bleeding. *American Family Physician*. 2011;84(8):883-886.
15. Rahman S, Khan FS, Samin KA, et al. Efficacy of Oral Tranexamic Acid Versus Combined Oral Contraceptives for Heavy Menstrual Bleeding. *Cureus*. 2021;13(10):e19122. doi: 10.7759/cureus.19122.

Печеряга Світлана Володимирівна,

к.мед.н., асистентка

кафедри акушерства, гінекології та перинатології

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Пелих Анастасія-Марія Миколаївна,

студентка 5 курсу, спеціальність 222 «Медицина»

Буковинський державний медичний університет

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ ДИСПЛАЗІЇ ШИЙКИ МАТКИ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

Pelykh Anastasiia-Mariia

5th year student

Bukovinian State Medical University

Pecheriaha Svitlana,

Candidate of Medical Sciences, Assistant

Department of Obstetrics, Gynecology and Perinatology

Bukovinian State Medical University

MODERN ASPECTS OF THE DIAGNOSTIC OF CERVICAL DYSPLASIA (LITERATURE REVIEW)

Анотація

Дисплазія шийки матки займає проміжне положення між нормальним епітелієм шийки матки і раком *in situ* і відноситься до передракових станів, що передують розвитку інвазивного раку шийки матки. У статті наведено сучасні методи діагностики патології шийки матки та необхідність пошуку і впровадження нових діагностичних методик, критеріїв, і методів скринінгу, які допоможуть в ранній діагностиці дисплазії та раку шийки матки, а також оптимізації подальшої лікувальної тактики.

Abstract

Dysplasia of the cervix occupies an intermediate position between the normal epithelium of the cervix and cancer in situ and refers to precancerous conditions that precede the development of invasive cervical cancer. The article presents modern methods of diagnosing cervical pathology and the need to find and implement new diagnostic methods, criteria, and screening methods that will help in early diagnosis of dysplasia and cervical cancer, as well as optimization of further treatment tactics.

Ключові слова: дисплазія шийки матки, рак шийки матки, діагностика, кольпоскопія, вірус папіломи людини.

Keywords: cervical dysplasia, cervical cancer, diagnosis, colposcopy, human papilloma virus.

Вступ. Злоякісні новоутворення шийки матки знаходяться на п'ятому місці серед усіх онкозахворювань жіночого населення України та посідають друге місце серед онкогінекологічної патології. Дисплазія шийки матки є небезпечним процесом, що може розвиватися у тілі жінки навіть безсимптомно, але у підсумку привести до незворотних наслідків.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я рак шийки матки є основною причиною смертності серед жінок у всьому світі. За останні роки значно зросла захворюваність дисплазією шийки матки, зокрема у жінок молодшого віку. Дисплазія являє собою порушення процесу перетворення циліндричного епітелію у сквамозний. Цей процес є нормальним регенеративним механізмом, під час якого відбувається сплюснення органел, зменшення вакуолей та об'єму клітин. Якщо під час такого перетворення вірус проникає у клітину та використовує її для реплікації, то клітина або гине, або припиняє процес свого перетворення [1].

Доведено, що дисплазія, або цервікальна інтраепітеліальна неоплазія, або плоскоклітинне інтраепітеліальне пошкодження, займає проміжне положення між

нормальним епітелієм шийки матки і раком *in situ* і відноситься до передракових станів, що передують розвитку інвазивного раку шийки матки [7, 8].

У міжнародній класифікації хвороб 10 перегляду диспластичні зміни плоского епітелію шийки матки кодуються N87:

- N87.0 Слабка дисплазія шийки матки;

- N87.1 Помірна дисплазія шийки матки;

- N87.2 Тяжка дисплазія шийки, не класифікована в інших рубриках;

- N87.9 Дисплазія шийки матки, не уточнена.

Сучасні методики діагностики та лікування даної патології повинні бути ефективними, безпечними та доступними для забезпечення оптимальної медичної допомоги. Розвиток нових підходів може покращити результати лікування та зменшити соціально-економічне навантаження цієї патології.

Мета роботи. Основною метою даного дослідження є оцінка сучасних методів діагностики дисплазії шийки матки.

Матеріали та методи. Було проведено огляд національних і міжнародних літературних джерел щодо методів діагностики дисплазії шийки матки.

Результати та обговорення. Дисплазія шийки матки – це передраковий стан, що характеризується атиповими змінами (зміною форми та структури клітин) епітелію шийки матки.

За даними літератури, дисплазія може існувати довгі роки. Перебіг диспластичних змін безсимптомний, і специфічні скарги пацієнток відсутні [10, 9, 11]. Дисплазія епітелію шийки матки може бути виявлена як на тлі так званих візуальних змін шийки матки (ерозія, псевдоерозія, рубцева деформація з ектропіоном, лейкоплакія, поліпи) так і при відсутності візуальних патологічних змін піхвової частини шийки матки [12]. Перехід ДШМ в преінвазивну карциному триває в середньому 3-5 років, що дає можливість вчасно діагностувати та лікувати початкові форми інтраепітеліальних уражень шийки матки [13].

Труднощі діагностики полягають у відсутності характерної симптоматичної картини та найчастіше діагностуються цитологічним мазком. Вказаний метод патогномонічний для жінок з дисплазією шийки матки та розширює можливості диференційної діагностики та визначення тактики лікування. Слід зазначити, що у жінок, котрі не проходили стандартного скринінгу та клінічного огляду ймовірність раку шийки матки вища [9, 14].

За даними літератури причин розвитку дисплазії шийки матки досить багато, але в основному викликається вірусом папіломи людини (ВПЛ), який може передаватися статевим шляхом і викликати неопластичні зміни в клітинах шийки матки, що призводить до раку шийки матки. Завдяки прогресу в технології генотипівання кілька типів ВПЛ були ідентифіковані та класифіковані як ВПЛ «високого» або «низького ризику» на основі їх канцерогенності. Дезоксирибонуклеїнова кислота (ДНК) ВПЛ реплікується в базальних клітинах шийки матки на ранніх стадіях інфекції та інтегрується в геном господаря. ВПЛ-інфекція шийки матки може регресувати, регресувати або прогресувати до інтраепітеліальної неоплазії шийки матки (CIN), що призводить до внутрішньоепітеліально-клітинної карциноми. Окрім наявності ВПЛ, на розвиток дисплазії шийки матки також можуть впливати наступні фактори ризику: ранні статеві контакти та велика кількість статевих партнерів; запальні захворювання репродуктивної системи; куріння - що підвищує ризик дисплазії шийки матки; хронічне захворювання, прийом імуносупресивних препаратів, фоніві гормональні зміни (вагітність, менопауза), або ж травма шийки матки [11, 12, 15].

Скринінг шийки матки передбачає різноманітні візуальні дослідження, а також цитологічні та молекулярні методи для виявлення пухлинних клітин. Методи візуального огляду включають візуальний огляд за допомогою оцтової кислоти або йодний тест Люголя, який забезпечує своєчасні результати та потребує менше цитології та ідеально підходить для населення з низьким рівнем доходу. Після введення оцтової кислоти шийку матки з ураженнями CIN відбілюють і візуалізують неозброєним оком, збільшувальною камерою, кольпоскопією або автоматизованим цифровим зображенням [2].

Цитологічні методи включають звичайний мазок Папаніколау, рідину цитологію та подвійне фарбування для ідентифікації маркерів раку P16 і Ki-67. Це більш складні методи та вимагають наявності лабораторії для процедур фарбування предметних скелець цитологом, а звіт патологоанатома згідно з рекомендаціями потребує більшого часу в деяких випадках, що призводить до втрати можливості спостереження за пацієнтом [3, 16].

Молекулярні методи включають тести ампліфікації нуклеїнової кислоти ВПЛ високого ризику, метилювання ДНК і тести білкових біомаркерів на антитіла до ВПЛ та онкопротеїни. Це також методи скринінгу шийки матки, які вимагають наявності спеціалізованої лабораторії та висококваліфікованого персоналу для проведення виділення ДНК за допомогою дорогих реагентів і обладнання. Метод гістології шийки матки також є методом підтвердження золотого стандарту, який вимагає від патологоанатома читання слайдів, підготовлених із зібраних зразків шийки матки [5].

У літературі розглядається широкий спектр діагностичних значень у виявленні дисплазії шийки матки досліджуваною популяцією, застосованою методологією та персоналом. Метод скринінгу VIA пов'язаний з низькою специфічністю, тоді як скринінг Папаніколау повідомив про вищу специфічність і чутливість [6, 16].

За даними літератури, специфічність кольпоскопії, як візуального методу дослідження з чутливістю до 80-90% у визначенні субклінічної форми раку шийки матки та інших патологічних змін піхвової частини шийки матки не перевищує 30-60% [17, 19]. Автори вказують, що для дисплазії шийки матки характерні наступні кольпоскопічні критерії: лейкоплакія (більш характерна груба лейкоплакія), пунктуація (ніжна і груба), мозаїка (ніжна і груба), ацетобілий епіте- 42 лій і йоднегативні ділянки (що не реагують на тест з оцтовою кислотою), а також варіанти поєднань різних видів аномальних кольпоскопічних ознак. Проба Шиллера, як правило, негативна. Ацетобілий епітелій характерний для всіх ступенів ДШМ і дозволяє запідозрити патологію на ранніх стадіях розвитку [17-19].

Метод ДНК-ПЛР ВПЛ пов'язаний з вищою чутливістю, специфічністю та позитивною прогностичною цінністю, ніж інші методи. Оскільки раку шийки матки можна запобігти і має більш тривалу передракову стадію, яка триває десятиліття, для раннього виявлення та лікування потрібні найкращі та доступні діагностичні засоби [4].

Однак автори вказують, що навіть якщо діагноз дисплазії морфологічно верифіковано, ймовірність переходу дисплазії в рак становить менше 50% [7].

Отже, є необхідність пошуку нових прогностичних ознак клітинної проліферації з несприятливим прогнозом ще на стадії ранніх клітинних змін, коли кольпоскопія і цитологія недостатньо ефективні.

Висновок. Клінічна значущість скринінгу шийки матки значною мірою залежить від чутливості, специфічності, позитивної та негативної прогностичної та діагностичної цінності методів скринінгу. Таким чином, при існуючих і пропонованих методах дослідження епітелію шийки матки необхідний пошук і

впровадження нових діагностичних методик, критеріїв, і методів скринінгу, які допоможуть в ранній діагностиці дисплазії та раку шийки матки, а також оптимізації подальшої лікувальної тактики.

Список літератури

1. Подольський В.В. Дисплазія шийки матки: сучасні можливості лікування // *Акушерство, гінекологія, репродуктологія*. 2019;3 (35):21.
2. Bedell SL, Goldstein LS, Goldstein AR, et al. Cervical Cancer Screening: Past, Present, and Future. *Sexual Medicine Reviews*. 2020;8(1):28-37.
3. Dasgupta S. A Review on Cervical Dysplasia: Etiology, Risk Factors, Diagnostic Biomarkers and Possible Nutritional Association. *Asian Pacific Journal of Cancer Care*. 2022; 7(3):555-563.
4. Njue, J. K., Muturi, M., Kamau, L., & Lwembe, R. Primary and Triage Cervical Screening Diagnostic Value of Methods for the Detection of Cervical Dysplasia. *BioMed research international*. 2022:1930102.
5. Coşkun Güzel, Jenny van Sten-van't Hoff, Inge M.C.M. de Kok, et al. Molecular markers for cervical cancer screening, Expert Review of Proteomics. 2021;18(8):675-691.
6. WHO guideline for screening and treatment of cervical pre-cancer lesions for cervical cancer prevention. 2021. <https://www.WHO guideline for screening and treatment of cervical pre-cancer lesions for cervical cancer preventionwho.int/publications/i/item/9789240030824>.
7. Vink MA, Bogaards JA, van Kemenade FJ, et al. Clinical progression of high-grade cervical intraepithelial neoplasia: estimating the time to preclinical cervical cancer from doubly censored national registry data. *Am J Epidemiol*. 2013;178:1161-9.
8. Федоренко ЗП, Гулак ЛО, Михайлович ЮЙ. Захворюваність та смертність від злоякісних новоутворень. Стан онкологічної допомоги населенню. Рак в Україні, 2013–2014: Бюлетень Національного канцерреєстру України. 2015;16:1-6.
9. Ronco G, Giorgi-Rossi P, Carozzi F. New Technologies for Cervical Cancer screening (NTCC) Working Group. Efficacy of human papillomavirus testing for the detection of invasive cervical cancers and cervical intraepithelial neoplasia: a randomised controlled trial. *Lancet Oncol*. 2012;11(3):249-57.
10. Ogilvie GS, Krajden M, van Niekerk DJ. Primary cervical cancer screening with HPV testing compared with liquid-based cytology: results of round 1 of a randomised controlled trial: the HPV FOCAL Study. *Br J Cancer*. 2012;107(12):1917-24.
11. Simms KT, Smith MA, Lew JB, et al. Will cervical screening remain cost-effective in women offered the next generation nonavalent HPV vaccine? Results for four developed countries. *Int J Cancer*. 2016;139:2771-80.
12. Суханова АА, Соколова КІ, Коноплянко В.В. Комплексне лікування дисплазій епітелію шийки матки, асоційованих з папіломавірусною інфекцією. Здоров'я жінки. 2012;8(74):178-82.
13. Smith M, Canfell K. Impact of the Australian National Cervical Screening Program in women of different ages. *Med J Aust*. 2016;205:359-64.
14. Mirabello L, Schiffman M, Ghosh A, et al. Elevated methylation of HPV16 DNA is associated with the development of high grade cervical intraepithelial neoplasia. *Int J Cancer*. 2018;132:1412-22.
15. Ronco G, Dillner J, Elfström KM. International HPV screening working group. Efficacy of HPV-based screening for prevention of invasive cervical cancer: follow-up of four European randomised controlled trials. *Lancet*. 2018;383(9916):524-32.
16. Mayrand M. H. Canadian Cervical Cancer Screening Trial Study Group. Human papillomavirus DNA versus Papanicolaou screening tests for cervical cancer. *N Engl J Med*. 2012;357(16):1579-1588.
17. Burness JV, Schroeder JM, Warren JB. Cervical Colposcopy: Indications and Risk Assessment. *Am Fam Physician*. 2020 Jul 1;102(1):39-48.
18. Baasland I, Hagen B, Vogt C. Colposcopy and additive diagnostic value of biopsies from colposcopy-negative areas to detect cervical dysplasia. *AOGS*. 2016;95(11):1258-1263.
19. Willows K, Selk A, Auclair M-H, et al. Canadian Colposcopy Guideline: A Risk-Based Approach to Management and Surveillance of Cervical Dysplasia. *Current Oncology*. 2023;30(6):5738-5768.

UDC 631

Shahova Olga
Poklitar Ivan
Zub Eduard
Vasyliuk Anton
Hodorog Artur

Bukovynian State Medical University, Chernivtsi, Ukraine

PRACTICAL SIGNIFICANCE OF CLINICAL PHENOTYPES OF CYSTIC FIBROSIS AND NEW ADVANCES IN TREATMENT

Introduction: Cystic fibrosis (CF) is one of the most common autosomal recessive genetic disorders which caused by mutations in cystic fibrosis transmembrane conductance regulator gene (CFTR). The CFTR protein plays a key role in regulating salt and water balance in a variety of epithelial cells, including cells of the respiratory system, gastrointestinal tract, and reproductive organs, including sweat glands.

The purpose of the study: The task of this study is to analyze and investigate the phenotypic differences in the clinical manifestations of cystic fibrosis, to determine the peculiarities of diagnosing complications and to consider the most effective methods of treatment.

Materials and methods: The main sources for conducting this research are scientific data and studies describing cases of cystic fibrosis and differences in its manifestation. A number of scientific studies were analyzed to differentiate the clinical picture of this disease. All of the above is necessary for the formation of methods for early diagnosis of disease progression and minimization of further complications.

Results. The clinical picture varies from multiorgan and, in general, the most common symptoms, such as chronic recurrent respiratory infections, bronchiectasis, pancreatic insufficiency, and delayed physical development, and single-organ manifestations, such as male infertility or chronic sinusitis, are also common. The first suspicion of cystic fibrosis is usually based on an increase in the level of immunoreactive trypsinogen (IRT) during newborn screening, a digestive enzyme that indicates the destruction of pancreatic tissue. However, some infants may screen negative and be diagnosed with CF only later in life because of recurrent respiratory infections and/or pancreatic dysfunction. If the fluorescent enzymatic assay of dried blood spots of the newborn gave a positive result for IRT (immunoreactive trypsinogen (trypsinogen I free (mass concentration - MCnc)) (higher than 70 µg/l in the second stage) or if the child is suspected of having cystic fibrosis due to suggestive clinical data, classically performed sweating, and if the level is elevated (>60 mM/l) is detected, a genetic study is indicated to confirm the diagnosis and a DNA analysis of widespread mutations in the CFTR gene should be performed [1,2].

Conclusions. The best diagnosis of cystic fibrosis is neonatal screening. If for some reason this analysis was not performed or an error was noted, detailed physiological tests such as nasal potential difference (NPD) or intestinal current measurement (ICM) should be performed, but as practice shows, they are quite difficult to perform, and their can only be reliably performed in centers with experience. The creation of specialized cystic fibrosis diagnostic centers is important for the effective treatment of complex cases. This is especially important as new treatments are emerging for patients with a clear diagnosis of CF. For example, CFTR modulator therapy has been transformative for eligible patients who can access this therapy. Patients with a CFTR related disorder (CFTR-RD) may also be able to take a certain variant of specific therapy (VST) pending appropriate clinical trials.

Key words: cystic fibrosis, CFTR gene mutation, neonate screening, clinical manifestation, phenotypes of CF.

Conflicts of interest: authors have no conflict of interest to declare.

Introduction. Cystic fibrosis (CF) is one of the most common autosomal recessive genetic disorders which caused by mutations in cystic fibrosis transmembrane conductance regulator gene (CFTR).

The CFTR protein plays a key role in regulating salt and water balance in a variety of epithelial cells, including cells of the respiratory system, gastrointestinal tract, and reproductive organs, including sweat glands.

Data from some sources claim that in 2021, the average projected survival in the world has increased to 53 years compared to 1970, when the maximum age of such patients was only 17 years [3].

According to the data of the clinical guideline, which was developed by the Institute of Pediatrics, Obstetrics and Gynecology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine in 2016, the average life expectancy of CF patients in Ukraine was 12–15 years. At that moment,

according to the Ministry of Health of Ukraine, 670 children with cystic fibrosis were registered. Unfortunately, no more new statistical data were found.

Materials and methods: The main sources for conducting this research are scientific data and studies describing cases of cystic fibrosis and differences in its manifestation. A number of scientific studies were analyzed to differentiate the clinical picture of this disease. All of the above is necessary for the formation of methods for early diagnosis of disease progression and minimization of further complications.

Results. The statistical improvement of results and prolongation of life of such patients is associated with the appearance of cystic fibrosis transmembrane regulator

(CFTR) modulators. These are small molecules that enhance the function of the defective CFTR protein. The first CFTR modulator, the drug ivacaftor, received FDA approval in 2011 to treat a phenotype of cystic fibrosis that affects only 4% of patients. After demonstrating efficacy, the drug's approval was extended to other variants of CFTR gene defects. Multiple CFTR modulators used in combination with ivacaftor enhance efficacy and broaden the spectrum of cystic fibrosis phenotypes successfully amenable to therapy. The approval of elxacaftor, tezacaftor, and ivacaftor in 2019 increased the number of individuals who could benefit from highly effective modulatory therapy (HEMT) to ~90% of the CF population [3]. Also, in Europe approved KALYDECO™ (ivacaftor), the first medicine to treat the underlying cause of cystic fibrosis in people with a specific genetic mutation (G551D).

Currently, more than 2,000 variants of the CFTR gene mutation have been identified in the world. However, the clinical variants of the manifestation of all variants are still not fully elucidated. F508del is the most common mutation causing the CF phenotype, with a prevalence of 30–80% [1].

The classic form of cystic fibrosis includes characteristic respiratory, gastrointestinal, male reproductive, and sweat gland symptoms and is caused by mutations in the cystic fibrosis transmembrane conductance regulator (CFTR) gene. Non-classic forms [4] of cystic fibrosis are associated with mutations that reduce, but do not eliminate, the function of the CFTR protein. That is why variant cystic fibrosis phenotypes in the absence of CFTR mutations are described in the literature.

Patients with CFTR mutations cannot be distinguished from patients without CFTR mutations on the basis of sweat chloride concentration or clinical presentation, emphasizing the need for testing. Screening for common CFTR mutations may be a valuable tool to assess the role of CFTR in the non-classical phenotype. But according to the scientific evidence, there is a claim that the presence of one common mutation implies the presence of a second mutation that can cause the disease, but in general a normal CFTR status is observed. However, there are some exceptions to these generalizations, suggesting that great care must be taken to ensure that extensive genotypic testing is performed prior to the diagnosis of non-classic cystic fibrosis without CFTR mutations. Other methods of measuring CFTR function besides the pilocarpine iontophoresis sweat chloride assay (eg, using nasal potential difference values and cyclic AMP-mediated sweat frequency) may also help distinguish CFTR dysfunction from other causes of the nonclassical phenotype.

Some sources [1] clearly demonstrate the existence of a genotype-phenotype correlation for CFTR variants and emphasize the importance of genotyping individuals with suspected CF or idiopathic chronic pancreatitis. Understanding the clinical consequences of specific cystic fibrosis phenotypes is crucial for predicting the severity of the disease and applying effective treatments that affect the gene itself through modulatory therapy, or at least to predict the consequences of the disease given the remoteness

or unavailability of certain drugs. As more people with the studied allele combinations are diagnosed in the future, we will be able to better assess the importance and impact of these alleles on health and disease.

Conclusions. The best diagnosis of cystic fibrosis is neonatal screening. If for some reason this analysis was not performed or an error was noted, detailed physiological tests such as nasal potential difference (NPD) or intestinal current measurement (ICM) should be performed, but as practice shows, they are quite difficult to perform, and their can only be reliably performed in centers with experience. The creation of specialized cystic fibrosis diagnostic centers is important for the effective treatment of complex cases. This is especially important as new treatments are emerging for patients with a clear diagnosis of CF. For example, CFTR modulator therapy has been transformative for eligible patients who can access this therapy. Patients with a CFTR related disorder (CFTR-RD) may also be able to take a certain variant of specific therapy (VST) pending appropriate clinical trials.

References:

1. Tinatin Tkemaladze, Eka Kvaratskhelia, Mariam Ghughunishvili, Michael J. Lentze, Elene Abzianidze, Volha Skrahina, Arndt Rolfs, Genotype-phenotype correlations of cystic fibrosis in siblings compound heterozygotes for rare variant combinations: Review of literature and case report, *Respiratory Medicine Case Reports*, Volume 40, 2022, 101750, ISSN 2213-0071, <https://doi.org/10.1016/j.rmcr.2022.101750>.
2. M. Rosenfeld, M.K. Sontag, C.L. Ren - Cystic fibrosis diagnosis and newborn screening. *Pediatr. Clin.*, 63 (4) (2016), pp. 599-615, 10.1016/j.pcl.2016.04.004.
3. Burgener EB, Cornfield DN. Delivering a New Future for People With Cystic Fibrosis. *Pediatrics*. 2023 Oct 1;152(4):e2023062985. doi: 10.1542/peds.2023-062985. PMID: 37671451; PMCID: PMC10522926.
4. Joshua D. Groman, Michelle E. Meyer, Robert W. Wilmott, et al. Variant Cystic Fibrosis Phenotypes in the Absence of CFTR Mutations / *The New England Journal of Medicine - Massachusetts Medical Society*, Aug 8, 2002.
5. Carlo Castellani, Nicholas J Simmonds, Jürg Barben, Charlotte Addy, Amanda Bevan, Pierre-Régis Burgel, Pavel Drevinek, Silvia Gartner, Andrea Gramegna, Elise Lammertyn, Eddie (Edwina) C. Landau, Peter G. Middleton, Barry J. Plant, Alan R. Smyth, Silke van Koningsbruggen-Rietschel, Emmanuelle Girodon, Nataliya Kashirskaya, Anne Munck, Lutz Nährlich, Karen Raraigh, Isabelle Sermet-Gaudelus, Olaf Sommerburg, Kevin W. Southern, Standards for the care of people with cystic fibrosis (CF): A timely and accurate diagnosis, *Journal of Cystic Fibrosis*, 2023, ISSN 1569-1993, <https://doi.org/10.1016/j.jcf.2023.09.008>.

Colloquium-journal №31 (190), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.

Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.

Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu.

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.

Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.

Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,

Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>